

**PROGRAM REWITALIZACJI
OBSZARÓW MIEJSKICH
W RZESZOWIE
(UZUPEŁNIENIE I AKTUALIZACJA)**

ZPORR
Zintegrowany Program
Operacyjny
Rozwoju Regionalnego

Spis treści:

WPROWADZENIE.....	5
I. CHARAKTERYSTYKA OBECNEJ SYTUACJI W MIEŚCIE	8
1) Zagospodarowanie przestrzenne.....	11
2) Gospodarka.....	46
3) Sfera społeczna	53
4) Analiza SWOT.....	72
II. NAWIĄZANIE DO STRATEGICZNYCH DOKUMENTÓW DOTYCZĄCYCH ROZWOJU PRZESTRZENNO – SPOŁECZNO -GOSPODARCZEGO MIASTA I REGIONU.....	76
III. ZAŁOŻENIA PROGRAMU REWITALIZACJI.....	92
1) Cele Programu Rewitalizacji obszarów miejskich.....	92
2) Podokresy programowania: 2004-2006 i lata następne.....	106
3) Zasięg terytorialny rewitalizowanego obszaru.....	107
4) Podział na projekty i zadania inwestycyjne.....	113
5) Kryteria wyboru projektów i kolejności ich realizacji	114
6) Oczekiwane wskaźniki osiągnięć Programu	118
IV. PLANOWANE DZIAŁANIA W LATACH 2004 – 2006 I W LATACH NASTĘPNYCH NA OBSZARZE REWITALIZOWANYM.....	121
IVa. Plan działań przestrzennych (techniczno-materialnych) w latach 2004 – 2006 i w latach następnych	122
IVb. Plan działań gospodarczych w latach 2005 – 2006 i w latach następnych	138
IVc. Plan działań społecznych w latach 2005 – 2006 i w latach następnych	142
V. PLAN FINANSOWY REALIZACJI REWITALIZACJI NA LATA 2004 – 2006 I NA LATA NASTĘPNE.....	151
VI. SYSTEM WDRAŻANIA	154
1) Podmiot zarządzający Programem.....	154
2) Koordynacja z innymi działaniami operacyjnymi Miasta.....	158
VII. SPOSOBY MONITOROWANIA, OCENY I KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ.....	161
1) System monitorowania Programu Rewitalizacji.....	161
2) Sposoby oceny Programu Rewitalizacji.....	165
3) Sposoby inicjowania współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami pozarządowymi	168
4) Public Relations programu rewitalizacji	170
ZAŁĄCZNIK FINANSOWY.....	176
Format wniosku o wprowadzenie projektu do Programu Rewitalizacji.....	179
Załączniki graficzne – plansze Programu Rewitalizacji.....	180

Spis tabel:

Tabela 1. Zasoby mieszkaniowe zamieszkałe w Rzeszowie w latach: 1990, 1995, 2000, 2002 i 2003.....	16
Tabela 2. Wyposażenie techniczno-sanitarne mieszkań w Rzeszowie w 2003 roku.....	17
Tabela 3. Wykaz sprzedanych lokali komunalnych w latach 1998 – 2003.....	17
Tabela 4. Zestawienie zbiorcze lokali komunalnych - stan na 31 grudnia 2003 r.....	18
Tabela 5. Potrzeby remontowe w budynkach komunalnych (w 100% własność gminy).....	20
Tabela 6. Potrzeby remontowe w budynkach wspólnot mieszkaniowych (realizacja ze środków gromadzonych w funduszach remontowych).....	20
Tabela 7. Plan remontów na lata 2004 – 2009.....	21
Tabela 8. Zmiany stawki bazowej czynszu w mieszkaniowym zasobie miasta Rzeszowa w latach 2004 – 2009.....	21
Tabela 9. Obiekty budowlane wpisane do rejestru zabytków.....	24
Tabela 10. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.....	26
Tabela 11. Stanowiska archeologiczne proponowane do wpisania do rejestru zabytków.....	27
Tabela 12. Uciążliwość rzeszowskich zakładów przemysłowych w 2003 r.....	33
Tabela 13. Charakterystyka sieci wodociągowej Rzeszowa w 2003 r.....	35
Tabela 14. Charakterystyka zużycia wody w Rzeszowie w 2003 r.....	35
Tabela 15. Charakterystyka sieci kanalizacyjnej w Rzeszowie w 2003 r.....	35
Tabela 16. Charakterystyka ścieków wytworzonych i oczyszczonych przez rzeszowskie oczyszczalnie.....	36
Tabela 17. Szacunkowa ilość poszczególnych strumieni odpadów (wg danych z 2002 r.).....	37
Tabela 18. Bilans odpadów z poszczególnych grup wytwarzanych w sektorze gospodarczym (dane za 2002r.).....	38
Tabela 19. Sprzedaż ciepła w latach 1998 – 2003.....	40
Tabela 20. Struktura odbiorców ciepła z systemu ciepłowniczego.....	40
Tabela 21. Charakterystyka sieci gazowej Rzeszowa w 2003 r.....	41
Tabela 22. Dynamika ruchu pojazdów na drogach zewnętrznych.....	43
Tabela 23. Liczba pracujących według sektorów własności w Rzeszowie w latach 2000 - 2003.....	48
Tabela 24. Liczba pracujących w sektorze przedsiębiorstw w Rzeszowie w latach 2000 - 2003.....	48
Tabela 25. Udziały pracujących w sektorze przedsiębiorstw według sektorów własności w Rzeszowie w latach 2000 - 2003.....	48
Tabela 26. Jednostki zarejestrowane w systemie REGON w latach 2000 - 2003 według sektorów własności.....	49
Tabela 27. Podmioty gospodarcze według formy organizacyjno-prawnej prowadzenia działalności.....	49
Tabela 28. Rozwój podmiotów gospodarczych działających na terenie Rzeszowa w latach 2000 – 2003 według sekcji PKD.....	50
Tabela 29. Zmiany w strukturze podmiotów gospodarczych działających na terenie Rzeszowa.....	51
Tabela 30. Zmiany w liczbie ludności Rzeszowa w latach 2000 – 2003 (stan na 31 XII).....	53
Tabela 31. Prognoza ludności do 2030 r.....	54
Tabela 32. Migracje ludności Rzeszowa w latach 2000 - 2003.....	54
Tabela 33. Ruch naturalny ludności w 2003 r.....	54
Tabela 34. Zmiany w liczbie ludności Rzeszowa według grup wiekowych w latach 2000 – 2003.....	54
Tabela 35. Ludność według płci i ekonomicznych grup wieku.....	55
Tabela 36. Mieszkańcy osiedli w podziale na grupy wiekowe i płeć.....	55
Tabela 37. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia.....	57
Tabela 38. Ludność według głównych źródeł utrzymania (2002 r.).....	57
Tabela 39. Pracujący w wieku pow. 15 lat według grup zawodów, statusu zatrudnienia oraz płci (2002 r.).....	57
Tabela 40. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej wg grup wiekowych i płci (2002 r.).....	58
Tabela 41. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej wg poziomu wykształcenia (2002 r.).....	58
Tabela 42. Bezrobocie w województwie podkarpackim i Rzeszowie w latach 2003 - 2004.....	59
Tabela 43. Oferty pracy w latach 2003-2004.....	59
Tabela 44. Stopa bezrobocia w 2004 r.....	60
Tabela 45. Rozmieszczenie terytorialne rzeszowskich rodzin objętych pomocą społeczną w 2004 roku.....	61
Tabela 46. Przestępstwa ogółem w latach 2000-2004.....	63
Tabela 47. Rozmieszczenie popełnionych przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu oraz przeciwko mieniu na terenie Rzeszowa w latach 2000 – 2005.....	63
Tabela 48. Miejsca niebezpieczne na terenie poszczególnych osiedli Rzeszowa.....	64
Tabela 49. Placówki edukacyjne w Rzeszowa (bez specjalnych) w latach 2002-2003.....	68
Tabela 50. Służba zdrowia w Rzeszowie w latach 2002 - 2003.....	69
Tabela 51. Podstawowe parametry Obszarów Rewitalizacji w Rzeszowie.....	111
Tabela 52. Kryteria merytoryczno – techniczne o charakterze progowym.....	115
Tabela 53. Kryteria merytoryczno-techniczne – bez wskazania rodzajów projektów.....	116
Tabela 54. Kryteria merytoryczno-techniczne dla projektów dotyczących inkubatorów przedsiębiorczości.....	116
Tabela 55. Kryteria merytoryczno-techniczne dla projektów drogowych.....	116

Tabela 56. Kryteria merytoryczno-techniczne dla projektów środowiskowych.....	117
Tabela 57. Kryteria merytoryczno-techniczne dla projektów dotyczących turystyki i kultury	117
Tabela 58. Produkty projektów Programu Rewitalizacji.....	119
Tabela 59. Rezultaty projektów Programu Rewitalizacji.....	120
Tabela 60. Przewidywane wskaźniki osiągnięć Programu Rewitalizacji.....	120
Tabela 61. Projekty realizujące działania przestrzenne.....	124
Tabela 62. Projekty realizujące działania gospodarcze	135
Tabela 63. Projekty realizujące działania społeczne	135
Tabela 64. Ramowy plan finansowy Programu Rewitalizacji wg celów głównych Programu.....	135
Tabela 65. Ramowy plan finansowy Programu Rewitalizacji wg typów Obszarów Rewitalizacji.....	135
Tabela 66. Koszty kwalifikowane w okresie programowania 2004 – 2006 (dane w tys. zł).....	135
Tabela 67. Koszty kwalifikowane w okresie programowania 2007 – 2013 (dane w tys. zł).....	135
Tabela 68. Częstotliwość sprawozdawczości z uwzględnieniem pomiaru wskaźników	135

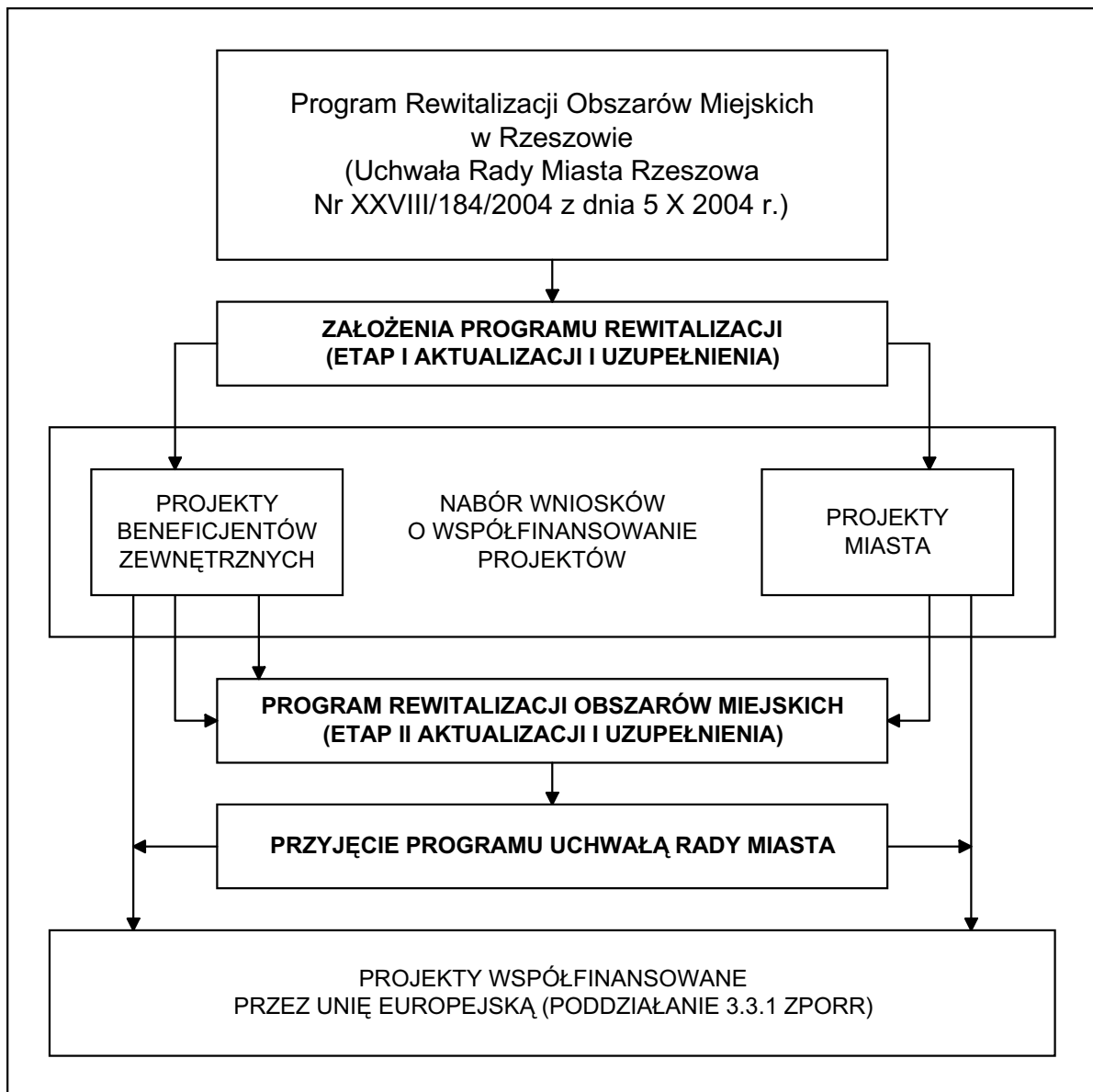
WPROWADZENIE

- 1) Opracowanie wykonane zostało na zlecenie Miasta Rzeszowa, zwanego dalej **Miastem**, na podstawie Umowy z autorem, zwanej dalej **Umową**.
- 2) W dalszej części stosowane będzie następujące nazewnictwo:
  - a) Opracowanie eksperckie pt. „**Uzupełnienie i aktualizacja dokumentu programowego (uchwalonego Uchwałą Rady Miasta Rzeszowa Nr XXVIII/184/2004 z dnia 5 października 2004 r.) „Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie”**”, będące Lokalnym Programem Rewitalizacji w rozumieniu Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego – zwane będzie dalej **Programem, Programem Rewitalizacji, LPR** lub **Opracowaniem**,
  - b) Dokument programowy Miasta „Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie” (uchwalony Uchwałą Rady Miasta Rzeszowa Nr XXVIII/184/2004 z dnia 5 października 2004 r.), zwany będzie dalej **Dotychczasowym Programem, Dotychczasowym Programem Rewitalizacji, Dotychczasowym LPR**,
  - c) Etap I obejmuje opracowanie „Założeń Aktualizacji Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie”, w zakresie:
    - i) charakterystyki obecnej sytuacji w mieście uzupełnionej między innymi o dyslokację zjawisk społeczno – gospodarczych i środowiskowych,
    - ii) uzupełnienia analiz dotyczących rozwoju przestrzenno – społeczno – gospodarczego miasta i regionu,
    - iii) Założeń Aktualizacji Programu Rewitalizacji:
      - (1) Podokresy programowania: 2004-2006, i lata następne,
      - (2) Aktualizacja zasięgów terytorialnych rewitalizowanych obszarów i uzasadnienie,
      - (3) Podział na projekty i zadania inwestycyjne,
      - (4) Kryteria wyboru i kolejność realizacji,
      - (5) Oczekiwane wskaźniki osiągnięć;
    - iv) Syntezy Założeń Aktualizacji i materiałów roboczych do konsultacji społecznych;
  - d) Etap II obejmuje opracowanie końcowego „Projektu uzupełnienia i aktualizacji Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie” (uwzględniający nabór wniosków, po przeprowadzeniu konsultacji Aktualizacji Założeń), w następującym zakresie:
    - i) Zakres Etapu I oraz:
    - ii) Planowane cele szczegółowe i działania w latach 2004 – 2006 i w latach następnych na obszarach rewitalizowanych,
      - (1) Planowane działania przestrzenne (techniczno- materialne),
      - (2) Plan działań gospodarczych,
      - (3) Plan działań społecznych,
    - iii) Plan Finansowy Realizacji Rewitalizacji,
    - iv) System wdrażania,
    - v) Sposoby monitorowania, oceny i komunikacji społecznej.
  - e) Urząd Miasta Rzeszowa, zwany będzie dalej **Urzędem**,
  - f) Narodowy Plan Rozwoju, określany będzie jako **NPR**,
  - g) Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego, zwany będzie dalej **ZPORR**,
  - h) Uzupełnienie Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, określane będzie dalej jako **UZPORR** lub **Uzupełnienie ZPORR**,
  - i) Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, określany będzie jako **EFRR**,
  - j) Europejski Fundusz Społeczny, określany będzie jako **EFS**,
  - k) Strategia Rozwoju Miasta Rzeszowa określana będzie dalej **Strategią Rozwoju**,

- l) Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Rzeszowa określone będzie, jako **SUiKZP, Studium Gminy** lub **Studium Rzeszowa**,
  - m) Wieloletni Plan Inwestycyjny, zwany będzie dalej **WPI**,
  - n) Podmioty, które – w rozumieniu zasad Poddziałania 3.3.1 ZPORR - mogą zgłaszać projekty do ujęcia w Programie Rewitalizacji, określane będą **Beneficjentami Zewnętrznymi**,
  - o) Podmiot zarządzający wdrożeniem Programu Rewitalizacji, określany będzie mianem **Operatora Rewitalizacji**,
- 3) Opracowanie zostało wykonane przez zespół autorski (określany dalej jako **autorzy**), w składzie:
    - a) dr hab. inż. arch. Aleksander Noworól – kierownik tematu,
    - b) mgr Kamila Noworól – konsultant,
    - c) mgr inż. Alina Kwaśniak – konsultant.
  - 4) Opracowanie zostało wykonane na podstawie materiałów otrzymanych od Miasta, statystyki publicznej oraz danych zawartych w Biuletynie Informacji Publicznej.
  - 5) Program Rewitalizacji został opracowany zgodnie z wymogami:
    - a) „Uzupełnienia ZPORR” (załącznika do rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z 25.08.2004 r. w sprawie przyjęcia Uzupełnienia Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, Dz. U. Nr 200, Poz. 2051),¹
    - b) „Podręcznika procedur wdrażania ZPORR”, opracowanego przez MGIP,
    - c) „Przewodnika dotyczącego kryteriów planowania oraz zarządzania projektami dotyczącymi rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich, po-przemysłowych i po-wojskowych w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, finansowanego ze środków funduszy strukturalnych”, opracowanego przez MGIP (wersja z października 2004) zwanego dalej „Przewodnikiem ....”.
    - d) Aktualnej wiedzy eksperckiej na temat programowania przekształceń struktur funkcjonalno – przestrzennych oraz społeczno – gospodarczych miast,
  - 6) Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie zawiera zaktualizowany opis niezbędnych działań potrzebnych dla rozwoju gospodarczego rewitalizowanych terenów, proponowane sposoby rozwiązywania problemów społecznych, a także kilkuletnie plany finansowe gminy dotyczące rewitalizacji obszarów miejskich. Program jest zgodny ze Strategią Rozwoju Województwa Podkarpackiego i będzie przekazany, razem z wnioskiem aplikacyjnym EFRR, po uprzednim zatwierdzeniu uchwałą Rady Miasta Rzeszowa do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego.
  - 7) Program Rewitalizacji posiada charakter programu zintegrowanego, w którym:
    - a) przewidziano do realizacji różne działania społeczno-gospodarcze z zakresu aktywizacji terenu rewitalizowanego, ujęte w dokumentach Miasta, opisanych w rozdziale: „Nawiązanie do strategicznych dokumentów dotyczących rozwoju przestrzenno-społeczno-gospodarczego Miasta i Regionu”;
    - b) występują projekty różnych kategorii beneficjentów końcowych przewidziane w Uzupełnieniu ZPORR dla Poddziałania 3.3.1.
  - 8) Zakres Programu został przyjęty na podstawie „Podręcznika procedur wdrażania ZPORR”, zawierającego przykładową procedurę przygotowania oraz sugestie struktury Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich.
  - 9) Kontekst opracowania aktualizacji i uzupełnienia Programu Rewitalizacji przedstawia, zamieszczony poniżej schemat.

¹ Uwzględniono zmiany tekst jednolity uwzględniający zmiany przyjęte przez Komitet Monitorujący ZPORR w dniu 17 marca 2005 r.

Schemat 1. Kontekst opracowania aktualizacji i uzupełnienia Programu Rewitalizacji

Źródło: Opracowanie własne

I. CHARAKTERYSTYKA OBECNEJ SYTUACJI W MIEŚCIE

Pierwsza udokumentowana wzmianka o Rzeszowie pochodzi z 1354 roku, kiedy to Rzeszów otrzymał prawa miejskie. W wieku XVI miasto posiadało już dobrze zorganizowaną administrację. Ostatnie ćwierćwiecze XVI w. i pierwsze czterdzieści lat XVII w. to czas największej świetności miasta, które stało się ważnym ośrodkiem handlu i rzemiosła. Na przełomie XVI i XVII wieku miasto rozrosło się, wykraczając poza dotychczasowe, średniowieczne granice. Szybko jednak, między innymi na skutek wojen i tragicznego pożaru w roku 1681, zaczęło podupadać. Upadek miasta ostatecznie przyspieszyło zajęcie Małopolski w roku 1772 przez zaborcze wojska austriackie. Ożywcze impulsy w rozwoju miasta pojawiły się dopiero w połowie XIX wieku. W roku 1844 Rzeszów nabył od księcia Jerzego Lubomirskiego prawo dominalne i w rok później stał się miastem wolnym. W latach poprzedzających wybuch I wojny światowej Rzeszów zyskał nową funkcję jako zaplecze twierdzy przemyskiej. Z okresu II Rzeczypospolitej najlepiej zapisały się w historii Rzeszowa lata 1937-1939. W ramach rządowego programu rozwoju polskiego przemysłu obronnego, powstały podwaliny tzw. Centralnego Okręgu Przemysłowego. W Rzeszowie zlokalizowano Państwowe Zakłady Lotnicze, produkujące do dziś silniki lotnicze oraz filię poznańskiej Fabryki H. Cegielskiego, wytwarzającą działa przeciwlotnicze. Podczas II wojny światowej Rzeszów uległ częściowemu zniszczeniu. W gruzach leżały zabytki, kamienice i zakłady przemysłowe. Hitlerowcy wymordowali wielu rzeszowian, niszcząc prawie zupełnie lokalną społeczność żydowską.

Po II wojnie światowej Rzeszów stał się najważniejszym ośrodkiem akademickim Polski południowo-wschodniej. W roku 1963 powstały dwie pierwsze rzeszowskie wyższe uczelnie: Wyższa Szkoła Pedagogiczna oraz Wyższa Szkoła Inżynierska, która w roku 1974 została przekształcona w Politechnikę Rzeszowską im. Ignacego Łukaszewicza. W roku 1969 w Rzeszowie utworzył swoją filię Uniwersytet im. Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie, a w 1993 r. do grona rzeszowskich uczelni w dołączyły: Akademia Rolnicza oraz Wyższe Seminarium Duchowne. W 1996 r. rozpoczęły działalność dwie uczelnie prywatne: Wyższa Szkoła Zarządzania oraz Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania. W wyniku prac powstałej w 1993 r. w Rzeszowie Fundacji Rozwoju Ośrodka Akademickiego 1 września 2001r. działalność rozpoczął Uniwersytet Rzeszowski, powołany w oparciu o Wyższą Szkołę Pedagogiczną, Filię Uniwersytetu Marii Skłodowskiej-Curie z Lublina i Wydział Zamiejscowy Akademii Rolniczej z Krakowa.

Podstawą ekonomicznego rozwoju miasta było jego intensywne uprzemysłowienie. Na bazie zniszczonej przez okupanta filii fabryki Cegielskiego od 1948 roku powstawały Zakłady Zmechanizowanego Sprzętu Gospodarstwa Domowego "Predom Zelmer". W dekadzie lat 60. i 70. wybudowano kilka nowych zakładów przemysłowych, m.in. Zakłady Mięsne, Zakłady Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego "Alima", Zakłady Graficzne, Przedsiębiorstwo Farmaceutyczne "Polfa", Zakłady Automatyki Motoryzacyjnej, Zakłady Optyczne "Optores", Fabrykę Wyrobów ze Srebra "Resovia-Silver", Zakłady Przemysłu Odzieżowego "Conres".

Procesowi uprzemysłowienia towarzyszyła intensywna urbanizacja Rzeszowa. W tym czasie powstały dwa największe osiedla mieszkaniowe - Baranówka oraz Nowe Miasto. W latach 80 dołączyło do nich osiedle Krakowska-Południe. Równolegle rozwijało się budownictwo jednorodzinne - powstały osiedla Zimowit i Biała.

Dziś Rzeszów jest największą aglomeracją miejską południowo-wschodniej Polski, niekwestionowanym centrum handlowym i gospodarczym, największym ośrodkiem akademickim i kulturalnym tej części kraju, stolicą województwa podkarpackiego oraz siedzibą władz diecezjalnych.

W Rzeszowie spotykają się dwie krainy geograficzne - równinna, lesista Kotlina Sandomierska i pięknie ukształtowane, pagórkowate Pogórze Karpackie. W okolicach Miasta

znajdują się duże złoża gazu ziemnego, należące do najbogatszych w Polsce. Region rzeszowski, należący do najcieplejszych regionów w Polsce, położony jest w podgórskiej strefie klimatycznej, charakteryzującej się długimi upalnymi latami i niezbyt ostrymi zimami. Dogodne położenie, bliskość południowej i wschodniej granicy, czyni z miasta ważne centrum komunikacyjne. Przebiegają tędy: droga międzynarodowa E - 40 biegnąca ze wschodu na zachód, łącząca Medykę ze Zgorzelcem oraz droga północ - południe, wytyczająca szlak od Gdańska przez Warszawę i Rzeszów, do Słowacji i Rumunii. Odległość do granic z Ukrainą i Słowacją wynosi niespełna 100 km. Transport lotniczy umożliwia znajdujące się w miejscowości Jasionka (11 km od Rzeszowa), lotnisko, spełniające standardy międzynarodowe. W bezpośrednim sąsiedztwie Miasta przebiegać będzie autostrada A-4, która poprowadzi przez całe Podkarpacie aż do granicy z Ukrainą, zgodnie z przebiegiem dróg krajowych ustalonym przez Ministra Infrastruktury.

Największe inwestycje realizowane przez Miasto w ostatnich latach ukierunkowane były na poprawę środowiska naturalnego i poprawę warunków społeczno-bytowych mieszkańców Rzeszowa. Ważną inwestycją była modernizacja oczyszczalni ścieków i budowa kolektora prawobrzeżnego. Dzięki temu Rzeszów jest jednym z niewielu miast Polski, gdzie oczyszczanych jest prawie 100% ścieków. Dużym przedsięwzięciem gospodarki komunalnej była budowa trzeciego mostu drogowego na Wisłoku, który ułatwił dojazd do Rzeszowskiej Elektrociepłowni, kolejnej części obwodnicy północnej Rzeszowa, mostu na rzece Strug (łączącego Drabiniankę z podrzeszowską Białą) oraz kładki na Wisłoku. W 2003 r. do użytku mieszkańców Rzeszowa został oddany kolejny most na rzece Wisłok, łączący centrum z prawobrzeżną częścią Miasta.

Obok funkcji administracyjnych miasta wojewódzkiego, Rzeszów jest obecnie:

- ośrodkiem usług o znaczeniu wojewódzkim i regionalnym, w szczególności w zakresie szkolnictwa, wyspecjalizowanego lecznictwa oraz w zakresie nauki jako ośrodek stanowiący uzupełnienie obecnej sieci ośrodków krajowych,
- krajowym ośrodkiem rozwoju przemysłu elektromaszynowego, rolno-spożywczego i farmaceutycznego,
- ważnym węzłem krajowej komunikacji kolejowej, drogowej i lotniczej krajowej i międzynarodowej,
- ośrodkiem lecznictwa o zasięgu regionalnym,
- ośrodkiem sądownictwa o zasięgu regionalnym,
- ośrodkiem kultury o zasięgu ponadregionalnym,
- centrum i ośrodkiem religijnym wraz ze szkolnictwem wyższym,
- ośrodkiem centrów i instytucji okołobiznesowych o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym.

W odniesieniu do województwa podkarpackiego na Rzeszów przypada:

- 0,3% powierzchni,
- 7,6% ludności ogółem,
- 7,9% kobiet,
- 18,0% pracujących,
- 23,7% pracujących w sektorze usług rynkowych,
- 9,0% mieszkań w zasobach zamieszkałych,
- 15,8% mieszkań oddanych do użytku,
- 20,5% miejsc noclegowych w hotelach.

W europejskiej klasyfikacji miast Rzeszów zaliczony został do miast o znaczeniu międzynarodowym. W Koncepcji Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju określony został jako krajowy ośrodek równoważenia rozwoju, koncentrujący przedsięwzięcia rozwojowe w skali ponadregionalnej.

Rzeszów obecnie liczy około 160 tys. mieszkańców, wraz z osobami czasowo zameldowanymi, w tym kilkunastotysięczną grupą studentów.² Sukcesywnemu przyrostowi ludności towarzyszył rozwój miasta, z przebudową centrum, powstaniem dużych osiedli mieszkaniowych i zakładów przemysłowych. Powierzchnia Rzeszowa wynosi aktualnie 53,7 km² i nie przystaje do liczby mieszkańców. Ostatnią zmianę granic administracyjnych miasta przeprowadzono 28 lat temu, przy czym były to zmiany stosunkowo niewielkie. Pod względem powierzchni Rzeszów jest najmniejszym miastem wojewódzkim w Polsce. Nawet niektóre miasta powiatowe na Podkarpaciu mają powierzchnię większą niż Rzeszów, przy znacznie mniejszej liczbie mieszkańców (Tarnobrzeg, Stalowa Wola, Nisko). Rzeszów ma wysoką gęstość zaludnienia — 3,0 tys. mieszkańców/km². Wśród miast wojewódzkich większą gęstość zaludnienia mają jedynie Warszawa (3,3) i Białystok (3,1). Zdecydowana większość miast o zbliżonej — pod względem liczby mieszkańców — wielkości ma mniejszą gęstość zaludnienia, np. Radom (2,1), Kielce (2,0), Olsztyn (1,9), Toruń (1,8), Bielsko-Biała (1,4). Powyższa sytuacja powoduje, że Rzeszów traci — w porównaniu z innymi dużymi ośrodkami miejskimi w kraju — na atrakcyjności inwestycyjnej. Zaledwie 15% powierzchni obecnego Rzeszowa można jeszcze zainwestować. Są to jednak tereny położone w różnych częściach miasta. Największy teren pod inwestycje przemysłowe ma zaledwie 26 ha powierzchni. Oznacza to, że możliwości rozwoju Miasta w obecnych granicach administracyjnych są w zasadzie wyczerpane. Może to osłabić gospodarkę i zwiększyć bezrobocie w mieście i okolicy.

W związku z powyższym Miasto wdrożyło proces znaczącego rozszerzenia granic Rzeszowa.³ W wyniku procesu rozszerzenia granic polegającego na przyłączeniu obszarów położonych w gminach: Krasne, Boguchwała, Tyczyn, Głogów Małopolski, Świlcza, powierzchnia Miasta ma wzrosnąć do ponad 101 km², a liczba ludności do ponad 177 tys.. Jednocześnie zmniejszy się gęstość zaludnienia z blisko 3 tys. osób na 1 km² do 1,73 tys. osób.

Proponowana zmiana granic uwzględnia m. in.:

- usytuowanie środka ciężkości — centrum miasta,
- kontynuowanie promienisto-koncentrycznego rozwoju miasta,
- zmieniający się charakter osadnictwa,
- emigrację ludności z miasta,
- wpływ zwiększenia podaży terenów pod budownictwo wielorodzinne na przyrost ludności miasta.

W uzasadnieniu wniosku o rozszerzenie granic, złożonym do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w styczniu 2005 r., wskazano m.in. na to, iż:

- powiększony Rzeszów będzie skuteczniej przyciągał inwestorów komercyjnych, oferując z pozyskanych terenów atrakcyjne, wielohektarowe działki pod inwestycje produkcyjne, usługowe i handlowe;
- nowe tereny umożliwią realizację wielu ważnych celów publicznych;
- nastąpi wzmocnienie funkcji metropolitalnych Rzeszowa;
- włączenie nowych obszarów pozwoli na harmonijny rozwój terenów rekreacyjnych i mieszkaniowych, z uwzględnieniem ochrony krajobrazu przed bezplanową, rozproszoną zabudową mieszkaniową lub innym niekorzystnym zagospodarowaniem;
- włączenie nowych terenów pozwoli na prowadzenie racjonalnej polityki kształtowania układu komunikacyjnego, umożliwiającego prawidłową obsługę miasta.

Wniosek uzyskał pozytywną opinię Wojewody Podkarpackiego w lutym 2005 r.

² Więcej w rozdziale: Struktura demograficzna.

³ Uchwała Nr XIX/10/2004 Rady Miejskiej Rzeszowa z dnia 17 lutego 2004 r.

Obecnie prawie 20% ludności Rzeszowa zamieszkuje rejon stanowiący dzielnicę śródmiejską posiadającą starą i nową zabudowę mieszkalną z licznymi usługami. Drugi rejon, obejmujący dzielnice domów jednorodzinnych, jest zamieszkały przez około 17% ludności. Pozostałych 63% mieszkańców zamieszkuje rejon nowoczesnych budynków o wysokiej intensywności zabudowy - osiedla mieszkaniowe wielorodzinne powstałe na przestrzeni ostatnich 40 lat.

1) ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

Uwarunkowania przestrzenne

Położenie Rzeszowa

Rzeszów obejmuje obszar o powierzchni 53,7 km² i jest położony na przecięciu dwóch głównych szlaków komunikacyjnych biegnących z zachodu na wschód. Pod względem morfologicznym Rzeszów położony jest na pograniczu dwóch prowincji: Północnego Podkarpacia i Zewnętrznych Karpat Zachodnich.

W obrębie Północnego Podkarpacia w granicach miasta wydzielić można mezoregiony: Pradolinę Podkarpacką i Podgórze Rzeszowskie. Natomiast Zewnętrzne Karpaty Zachodnie obejmują niewielki południowo – wschodni obszar miasta, który wg podziału na mezoregiony położony jest w obrębie Pogórza Dynowskiego. Centralne tereny miasta znajdują się w obszarze Podgórze Rzeszowskiego

Specyficzne położenie Rzeszowa znajduje swoje odzwierciedlenie w rzeźbie terenu. Decydującą rolę w ukształtowaniu morfologicznym miasta odgrywa Dolina Wisłoka, wyerodowana w powierzchni Podgórze Rzeszowskiego. Wysokości terenu w północnej części miasta wahają się w granicach od 201 do 207 m n.p.m. Natomiast południowe tereny charakteryzują się znacznym zróżnicowaniem ukształtowania, ze stokami o dużym nachyleniu, porozcinanymi przez szereg dolin o różnych wielkościach i kształtach. Obecne na terenie miasta są również formy antropogeniczne będące skutkiem obecności i działalności człowieka, takie jak: sztuczne skarpy, nasypy, wkopy.

Funkcje Miasta

Jak wykazano wyżej Rzeszów jest największą aglomeracją miejską południowo-wschodniej Polski, niekwestionowanym centrum handlowym, przemysłowym i gospodarczym, największym ośrodkiem akademickim i kulturalnym. Dogodne położenie, bliskość południowej i wschodniej granicy, czyni z Rzeszowa ważne centrum komunikacyjne. Na terenie miasta krzyżuje się 7 szlaków drogowych i kolejowych o znaczeniu wojewódzkim, krajowym i międzynarodowym.

W europejskiej klasyfikacji miast Rzeszów zaliczony został do miast o znaczeniu międzynarodowym. W koncepcji obszarów metropolitalnych Polski, Rzeszów określono jako metropolia mała, a rzeszowski obszar metropolitalny obejmowałby swoim zasięgiem ok. 600 tys. mieszkańców.

W Koncepcji Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju określony został jako krajowy ośrodek równoważenia rozwoju, koncentrujący przedsięwzięcia rozwojowe w skali ponadregionalnej. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego (PZPWP) wskazuje na funkcje ponadregionalne Miasta, w tym na przeobrażanie się aglomeracji miejsko-przemysłowej w metropolię rzeszowską.

Konkurencyjności miasta w porównaniu do innych miast ściany wschodniej PZPWP upatruje w:

- Roli Rzeszowa jako centralnego ośrodka aglomeracji, której kształtowanie się „może być równoległe i relatywne do nowych technologii oraz rosnących wymagań co do jakości życia i środowiska”;

- Wypełnianiu przez miasto luki dotyczącej funkcji wyższego rzędu, które przed II wojną światową spełniał Lwów;
- Położeniu na kierunku rozwoju zachód-wschód, a także na głównych ciągach energetycznych kraju;
- Posiadaniu uporządkowanej sieci urządzeń komunalnych i możliwości dalszego jej rozwoju;
- Dużym potencjale intelektualnym i aktywności społecznej mieszkańców;
- Szybko następujących procesach restrukturyzacji potencjału produkcyjnego i tworzeniu nowych podmiotów gospodarczych a także rozwoju handlu o znaczeniu krajowym i międzynarodowym;

Dokument zwraca jednak uwagę na duże opóźnienia w rozwoju, wskazując, iż należy dążyć do zwiększenia liczby mieszkańców oraz wszechstronnego rozwoju funkcji egzogenicznych miasta. W związku z pesymistyczną prognozą demograficzną dla Rzeszowa, sugeruje się stosowanie instrumentów, które zwiększą atrakcyjność Miasta dla imigracji w ramach regionu i ponad nim, a przede wszystkim zapobiegną odpływowi wykształconych kadr do innych ośrodków.

Szczególne znaczenie Miasta wynika jednocześnie z jego funkcji, jako stolicy Rzeszowskiego Obszaru Metropolitalnego, posiadającego największy potencjał rozwojowy w województwie podkarpackim.

Uwarunkowania wynikające z roli miasta w krajowej i regionalnej strukturze przestrzennej wskazują na szczególną rolę procesu rewitalizacji obszarów miejskich Rzeszowa.

Struktura przestrzenna Miasta

Zabudowa miasta – jej typy i zróżnicowanie oraz rozmieszczenie przestrzenne są wynikiem długotrwałego historycznego rozwoju, uwarunkowań fizjograficznych oraz uwarunkowań polityczno – administracyjnych. Obszary zabudowane zajmują w mieście powierzchnię 2 229,3 ha, co stanowi 41,5 % ogólnej powierzchni miasta. Rzeszów posiada zdecydowanie wykształconą strefę zabudowy śródmiejskiej, przy czym układ zabudowy (stref funkcjonalno-przestrzennych) ma charakter promienisto – koncentryczny z wyraźnie wyodrębnionymi osiedlami mieszkaniowymi oraz dzielnicami przemysłowymi. Zabudowę miasta określić należy jako zwartą, o czym świadczy jedna z najwyższych w kraju gęstości zaludnienia, zbyt mała powierzchnia terenów zielonych i rekreacyjnych, jak również niewielki zasób terenów niezainwestowanych i zainwestowanych z możliwością doinwestowania. Bardziej zwarta zabudowa występuje generalnie w lewobrzeżnej części miasta. W Rzeszowie zdecydowanie dominują powojenne zespoły zabudowy mieszkaniowej.

Osiedla o bardzo dużym zagęszczeniu ludności tj. od 94 – 376 os./ha (znacznie większym niż średnia dla dużych miast w Polsce) to: Nowe Miasto, Mieszka I, Baranówka, Krakowska-Południe, Króla Augusta, Sportowa, Kmity, Tysiąclecia, Pułaskiego, Grota-Roweckiego, Dąbrowskiego, Piastów. Zabudowę tych osiedli tworzą budynki wielorodzinne – bloki i wieżowce. Osiedla o średnim zagęszczeniu ludności tj. od 39 – 93 os./ha to: Śródmieście, Os. Paderewskiego, Os. Lwowskie, Zimowit, Staromieście, Przybyszówka, Wilkowyja, Pobitno-Południe. Ich zabudowę tworzą: kamienice i nieliczne bloki w Śródmieściu, a także zabudowa wielorodzinna o średniej intensywności na osiedlach: Paderewskiego, Lwowskim i Pobitno-Południe, a także zabudowa jednorodzinna i szeregowa o charakterze wiejskim. Osiedla te nie posiadają istotnych rezerw dla dalszego rozwoju zabudowy. Osiedla o niskim zagęszczeniu ludności: od 6 – 38 os./ha: Staroniwa, Pobitno-Północ, Słocina, Zalesie, Biała, Drabinianka, mają charakter wiejski i istnieją tu wolne tereny na dogęszczanie zabudowy. Mapkę wskazującą **rozmieszczenie osiedli o różnym zagęszczeniu ludności** przedstawia załącznik graficzny – **plansza nr 0**.

Zabudowa usługowa publiczna i komercyjna zlokalizowana jest w historycznym centrum miasta oraz w osiedlach mieszkaniowych o wysokiej intensywności, tworząc usługowe centra osiedlowe. W prawobrzeżnej części Rzeszowa, zabudowa usługowa publiczna i komercyjna na dużą skalę rozwinęła się w rejonie ulic Rejtana i Kopisto – ma ona charakter ogólnomiejski i ponadlokalny. Ponadto zabudowa usługowa komercyjna w ostatnich latach rozwija się intensywnie przy trasach wlotowych do miasta.

Zabudowa przemysłowa wraz z poprzemysłową zlokalizowana jest w kilku dzielnicach przemysłowych:

- WSK-PZL i zabudowa w rejonie ul. Wetlińskiej,
- w rejonie ulic Trembeckiego i Maczka,
- w rejonie ulic Przemysłowej i Boya-Żeleńskiego,
- w rejonie ulic Okulickiego i Przy Torze,
- Zelmer,
- przy ul. Siemieńskiego,
- Conres i zabudowa przy ul. Geodetów.

Obszary zabudowy przemysłowej i usług produkcyjnych w znakomitej większości zlokalizowane są w lewobrzeżnej części Rzeszowa. Zabudowa związana z gospodarką wodno-ściekową, energetyczną i usuwania nieczystości - zlokalizowana jest w północno-wschodniej części miasta w pobliżu rzeki Wisłok.

Obszary niezabudowane zlokalizowane są na obrzeżach miasta – zwłaszcza w części północnej i południowej, niezabudowane są też tereny nad zalewem i terasa zalewowa doliny Wisłoka.

Ze względu na zagospodarowanie przestrzenne teren Rzeszowa można podzielić na trzy typy obszarów:

- obszary strefy miejskiej - położone w historycznym centrum miasta, charakteryzujące się zwartą zabudową w kwartałach ulic, zawierające elementy krystalizujące strukturę przestrzenną z zachowaniem właściwych proporcji wewnątrz urbanistycznych. Występująca wysokość zabudowy jest wyższa niż trzy kondygnacje. W obszarach tych występuje duża koncentracja usług publicznych lokalnych i ponadlokalnych, komercyjnych. Zlokalizowane tu obiekty posiadają duże walory kulturowe i architektoniczne z wyraźnie ukształtowaną, otwartą przestrzenią publiczną.
- obszary kształtującej się strefy miejskiej - położone w bezpośrednim sąsiedztwie historycznego centrum miasta od strony zachodniej, południowej i wschodniej w granicach wyznaczonych przez tereny linii kolejowej w kierunku na Jasło, dalej wzdłuż Alei Powstańców Warszawy i linii brzegowej rzeki Wisłok oraz wzdłuż wschodniej pierzei Alei Rejtana, na wysokości od skrzyżowania tej ulicy z Aleją Armii Krajowej i Aleją Niepodległości, a także wzdłuż Alei Okulickiego na odcinku od skrzyżowania tej ulicy z ulicą Króla Augusta i ulicą Broniewskiego. Na obszarach tych występuje głównie zabudowa usługowo – mieszkaniowa w ciągu ulicznym w części tworząc zwartą zabudowę lub skomponowaną w formie wewnątrz urbanistycznych, z nielicznymi elementami krystalizującymi strukturę przestrzenną. Występujące tu obiekty posiadają walory kulturowe. Ten obszar Miasta charakteryzuje się koncentracją usług publicznych lokalnych i ponadlokalnych oraz komercyjnych, dostępnych bezpośrednio od głównych ciągów ulicznych,
- obszary osiedli mieszkalnych i osadnictwa o charakterze ruralistycznym - położone w bezpośrednim sąsiedztwie strefy miejskiej od strony północnej oraz w bezpośrednim sąsiedztwie obszarów kształtującej się strefy miejskiej od strony zachodniej, północnej, południowej i wschodniej oraz peryferyjnie w stosunku do centrum miasta. Na obszarach tych występuje głównie zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna lub jednorodzinna, realizowana według określonej koncepcji, albo w układach ruralistycznych z usługami

publicznymi lokalnymi i komercyjnymi, które nie zaspokajają w pełni potrzeb, a są zlokalizowane głównie w ośrodkach osiedlowych lub w pojedynczych obiektach. Obszary te charakteryzują się brakiem wyraźnie wykształconych ciągów ulicznych. Istniejąca zabudowa występuje głównie w formie „blokowisk” lub zwartej zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i przemieszanej z zabudową zagrodową. Tereny te pozbawione są walorów kulturowych lub posiadają walory kulturowe charakterystyczne dla układów wiejskich o kompozycji urbanistycznej dla potrzeb poszczególnych wydzielonych obszarów bez powiązań z ukształtowaną historycznie kompozycją centrum miasta. Często izolowane są arteriami komunikacyjnymi o charakterze tranzytowymi lub dużymi terenami działalności produkcyjnej i usług niejednokrotnie o charakterze zamkniętym.⁴

Poszczególne funkcje zagospodarowania powierzchni Miasta zajmują następujące obszary:

- użytki rolne: 21,97 km²
- tereny zurbanizowane: 28,73 km²
- tereny leśne: 0,46 km²
- nieużytki: 0,13 km²
- grunty pod wodami: 1,7 km²
- tereny różne: 0,77 km²

Obszary strategiczne wyznaczone w SUIKZP Rzeszowa

SUIKZP z 2000 r. wyodrębniło 10 obszarów strategicznych Rzeszowa. Szczególne znaczenie dla procesu rewitalizacji obszarów miejskich ma wyznaczenie w SUIKZP obszaru strategicznego nr 1 CENTRUM oraz wskazanie przez Studium na wagę działań mieszczących się w filozofii i zakresie rewitalizacji przyjętym w Zintegrowanym Programie Rozwoju Regionalnego na lata 2004-2006, w tym potrzebę rewitalizacji Starego Miasta. Obszar Nr 1 – CENTRUM został ustalony ze względu na aktywizację takich działań, jak:

- koncentracja instytucji rangi wojewódzkiej;
- szczególne znaczenie dla poczucia tożsamości mieszkańców;
- konieczność ochrony walorów kulturowych;
- konieczność zabezpieczenia ekspozycji obszarów i obiektów zabytkowych;
- realizacja obiektów mających na celu odtworzenie historycznego układu urbanistycznego;
- przebudowa struktury funkcjonalno – przestrzennej centrum i powiększenie obszaru centrum;
- **konieczność kontynuacji rozpoczętej rewitalizacji Starego Miasta;**
- konieczność zabezpieczenia terenów pod realizację celów publicznych, lokalnych i ponadlokalnych;
- konieczność podniesienia atrakcyjności turystycznej Śródmieścia wraz z wprowadzeniem nowego zagospodarowania turystycznego;
- rekreacyjne zagospodarowanie doliny Wisłoka oraz realizacja innych działań mających na celu stworzenie z doliny Wisłoka osi kompozycyjnej miasta przy zachowaniu głównej funkcji w systemie przewietrzania miasta;
- konieczność realizacji inwestycji drogowych mających na celu uzupełnienie układu komunikacyjnego i odciążenie układu istniejącego;
- rozbudowa / modernizacja zintegrowanego węzła komunikacji zbiorowej z rozstrzygnięciem lokalizacji dworca PKS (rozbudowa istniejącego dworca na terenach kolei lub adaptacja na ten cel starej lokomotywowni);
- rezerwacja w Studium terenów pod rozwój przyszłego Uniwersytetu w Rzeszowie w części prawobrzeżnej obszaru.

⁴ Według załącznika nr 77 do SUIKZP (uchwała Nr XXXVII/113/2000 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 4 lipca 2000 r.) - Uwarunkowania wynikające z istniejącej struktury funkcjonalno – przestrzennej.

Lokalizację obszaru strategicznego Centrum na mapie Rzeszowa przedstawia załącznik graficzny – plansza nr 3.

Tereny zabudowane wymagające rehabilitacji wyznaczone w SUIKZP⁵

Tereny wymagające rehabilitacji obejmują, zarówno obszary położone w centrum miasta, jak i na jego peryferiach i zajmują około 25% jego ogólnej powierzchni (około 1300 ha). Na terenach tych występują elementy lub relikty historycznego układu przestrzennego o różnym stopniu zachowania; posiadają one istotne wartości kulturowe i krajobrazowe, wymagające zachowania i ochrony oraz stosownego wyeksponowania we współczesnej strukturze przestrzennej miasta.

Obszary położone w centrum miasta – to obszary wartościowych form miejskich, objęte w znacznej części ochroną konserwatorską, o funkcji mieszkaniowo-usługowej (z przewagą usług), w ścisłej strefie centrum, wskazane do doinwestowania i uzupełnienia nowoczesną substancją z poszanowaniem istniejących układów urbanistycznych oraz historycznej zabudowy. Przyjęte przez studium działania na tych obszarach, zgodne z filozofią rewitalizacji obszarów miejskich, obejmują:

- poprawę jakości życia mieszkańców (uzupełnienie infrastruktury technicznej, wielopoziomowe parkingi), stan bezpieczeństwa społecznego (zwiększenie intensywności działań technicznych – monitoring – i osobowych – patrole piesze, zmotoryzowane i konne odpowiednich służb);
- promocję ciągłości kulturowej (wykorzystanie starej zabudowy na potrzeby nowych funkcji – daleko idące modernizacje nie zagrażające historycznym wartościom zabytkowej substancji; kompleksowa rewaloryzacja zespołów zabudowy i przestrzeni publicznych na miarę współczesnych wymogów; eksponowanie wartości kulturowych przestrzeni i zabudowy);
- ożywienie strefy centrum poprzez wprowadzanie różnorodnych funkcji usługowych oraz umiejscowienie w zabudowie znaczącej ilości lokali mieszkaniowych (wszechstronne wykorzystanie w tym celu górnych kondygnacji, szczególnie poddaszy);
- organizowanie i modernizację miejsc społecznych spotkań (bulwary, parki, skwery, place, ogrody jordanowskie, enklawy zieleni);
- poprawę mikroklimatu centrum miasta poprzez zwiększenie udziału terenów zielonych w stosunku do zabudowanych i uzupełnienie drzewostanu, znacznie zredukowanego na skutek wycinki topól;
- realizację nowej zabudowy w nawiązaniu do historycznej tkanki, przez wprowadzanie nowoczesnej architektury do kwartałów staromiejskich zgodnie ze wszystkimi regułami ochrony wartości zabytkowych, lecz i na miarę miasta wojewódzkiego, uwzględniając w pełni współczesne trendy formalne i technologiczne.

Obszary położone peryferyjnie w stosunku do centrum miasta - to tereny o przeważającej funkcji mieszkaniowej jednorodzinnej, zagrodowej, zachowanym historycznym układzie przestrzennym, bogatej tradycji miejsca, występującej zabudowie o wartościach kulturowych, wysokich walorach krajobrazowych. Wśród działań na tych obszarach Studium wymienia:

- działania w celu uzyskania miejskiego standardu obszaru z jednoczesnym zachowaniem lokalnego klimatu i obszaru dzielnicy, z poszanowaniem tradycji miejsca;
- poprawę dostępności komunikacyjnej poprzez modernizację dróg i dojazdów oraz zwiększenie oferty przewozowej komunikacji miejskiej;

⁵ Zgodnie z załącznikiem nr 86 do uchwały Nr XXXVII/113/2000 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 4 lipca 2000 r.

- poprawę warunków życia poprzez budowę lub modernizację infrastruktury technicznej, wprowadzenie brakujących i unowocześnienie istniejących usług (kultury i wypoczynku, oświaty, handlu, itp.);
- uzupełnienie i wzbogacenie istniejących zespołów urbanistycznych w miarę dostępności zasobów terenu i infrastruktury, z uwzględnieniem ochrony tożsamości kulturowej tychże zespołów;
- wyeksponowanie cech znamionujących indywidualność zachowanych zespołów urbanistycznych poprzez wszechstronne stosowanie przy uzupełnianych je realizacjach materiałów budowlanych i form architektonicznych nawiązujących do lokalnych tradycji budowlanych.

Rozmieszczenie na przestrzeni Miasta obszarów wymagających rehabilitacji i przekształceń przedstawia także plansza nr 3.

Tereny przekształceń według SUIKZP⁶

Powierzchnia obszarów wymagających przekształceń wynosi ok. 1 408 ha, stanowiąc ponad 26 % ogólnej powierzchni Miasta i obejmując:

- obszary dotknięte dysharmonią i nieładem przestrzennym, wymagające poprawy wartości krajobrazowo-przestrzennych – ok. 581,7 ha;
- obszary wymagające uporządkowania oraz uzupełnienia infrastruktury – ok. 503,6 ha;
- obszar Centrum, wymagający złożonych działań wyrównawczych i uzupełniających w zakresie komunikacji i infrastruktury, nasycenia zielenią i nowoczesną tkanką miejską, przezwyciężenia bariery strukturalnej (Wisłok) ograniczającej rozwój strefy prawobrzeżnej – ok. 322,6 ha.

Rozmieszczenie na przestrzeni Miasta obszarów przekształceń przedstawia plansza nr 3.

Mieszkalnictwo

W 2003 r. w Rzeszowie było ogółem około 53,6 tys. mieszkań. Ponad 90% stanowią mieszkania wybudowane po 1945 r. W mieszkaniach z lat 60. XX wieku, których jest ponad 9 000, dominują mieszkania trzyizbowe. Z lat 70. pochodzi prawie 11 000 mieszkań, w tym około 5 000 to mieszkania czteroizbowe. Najwięcej mieszkań - prawie 13 000 wybudowano w latach 1979-1988. Dane o zasobach zamieszkałych zawiera poniższa tabela.

Tabela 1. Zasoby mieszkaniowe zamieszkałe w Rzeszowie w latach: 1990, 1995, 2000, 2002 i 2003

Rok	Mieszkania	Izby	Pow. użytkowa mieszkań w tys. m ²	Przeciętna			
				liczba osób		pow. użytkowa w m ²	
				na 1 mieszkanie	na 1 izbę	na 1 mieszkanie	na 1 izbę
1990	44 998	150 975	2428,0	3,21	0,96	54,0	16,8
1995	49 129	167 402	2732,8	3,07	0,90	55,6	18,1
2000	51 042	173 800	2867,1	3,00	0,88	56,9	19,0
2002	50 400	179 100	3026,9	3,07	0,86	60,6	19,7
2003	53 551	191 560	3279,1	2,97	0,83	61,2	17,1

Źródło: WUS Roczniki Statystyczne województwa podkarpackiego.

Dla porównania, w miastach polskich w 2000 r. przeciętna liczba osób na mieszkanie wynosiła 2,92, a przeciętna liczba osób na izbę 0,87, przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania 56,2 m², natomiast powierzchnia użytkowa mieszkania kształtowała się na poziomie 19,3 m² na osobę.

⁶ Zgodnie z załącznikiem nr 87 do uchwały Nr XXXVII/113/2000 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 4 lipca 2000 r.

W 2003 roku wśród zasobów mieszkaniowych (53 551 mieszkań) tylko 10,5 % (5 626 mieszkań) to zasoby gminne. Jednocześnie na łączną powierzchnię użytkową mieszkań 3 279 134 m² przypada tylko 246 721 m² powierzchni użytkowej mieszkań gminnych, czyli 7,5%. Oznacza to, że średnio mieszkanie gminne ma powierzchnię użytkową mniejszą niż mieszkanie spółdzielcze czy prywatne.

Stan wyposażenia mieszkań w podstawowe instalacje jest relatywnie wysoki. Ponad 99% mieszkań posiada wodociągi, 98% – kanalizację, prawie 95% – gaz sieciowy i ciepło zdalaczynne.

Tabela 2. Wyposażenie techniczno-sanitarne mieszkań w Rzeszowie w 2003 roku

Rodzaj wyposażenia	Liczba mieszkań	Odsetek mieszkań
Wodociąg	53042	99,05%
Ustęp spłukiwany	52606	98,24%
Łazienki (urządzenia kąpielowe, prysznice z odpływem wody)	52482	98,00%
Centralne ogrzewanie	50874	95,00%
Gaz sieciowy	50685	94,65%

Źródło: GUS – baza danych regionalnych

Najlepiej w media wyposażone są zasoby spółdzielcze, natomiast najslabiej – mieszkania znajdujące się w domach jednorodzinnych w osiedlach peryferyjnych, takich jak: Biała, Drabinianka-Zagrody, Pobitno-Północ, Przybyszówka, Staromieście, Staroniwa, Wilkowyja, Zalesie, Zimowit. Mimo to z danych przekazanych przez rzeszowskie spółdzielnie mieszkaniowe wynika, że 4% procent monitorowanych mieszkań jest w bardzo złym stanie (wymagają poważnych remontów, dochodzi do nagminnych awarii), a 15% mieszkań wymaga napraw lub ocieplenia. Monitoring wskazuje także, iż stan mieszkań jest niejednokrotnie lepszy niż stan budynków, w których lokale się znajdują. Najczęściej w budynkach konieczne są docieplenia, wymiana stolarki. Największe potrzeby remontowe dotyczą substancji mieszkaniowej zlokalizowanej w Śródmieściu. Trudności spółdzielni wiążą się również z poziomem zadłużenia czynszowego mieszkańców, które choć średnio dotyczy 6% lokali mieszkalnych, w niektórych zasobach spółdzielczych sięga 1/3.⁷

Od roku 1989 zmianom uległa struktura własnościowa mieszkań. W 2003 roku sprzedano 744 mieszkania osobom fizycznym, z tego przeważającą część (732) w budynkach wielorodzinnych, w tym 418 mieszkań komunalnych. Zwrócono dawnym właścicielom bądź ich spadkobiercom 23 budynki z mieszkaniami, o łącznej powierzchni użytkowej mieszkań wynoszącej 1 245 m².

Sprzedaż mieszkań komunalnych w Rzeszowie reguluje uchwała Nr VI/23/2003 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 4 marca 2003 roku w sprawie zasad sprzedaży lokali mieszkalnych w budynkach komunalnych wielomieszkaniowych i małych domach mieszkalnych, która umożliwia najemcy lokalu jego wykup po preferencyjnej cenie. W tabeli poniżej przedstawiono kształtowanie się sprzedaży mieszkań komunalnych od 1998 r.

Tabela 3. Wykaz sprzedanych lokali komunalnych w latach 1998 – 2003

Rok	Ilość sprzedanych lokali mieszkalnych	Powierzchnia sprzedanych lokali mieszkalnych ogółem (w m ²)
1998	439	19842,87
1999	300	13577,97
2000	231	10363,45
2001	256	10580,92

⁷ Na podstawie danych nadesłanych przez spółdzielnie mieszkaniowe: „Metalowiec”, „Budowlanych”, „Projektant”, „Nowe Miasto”, „Geodeci” i Spółdzielnię Mieszkaniową Lokatorsko- Własnościową.

Rok	Ilość sprzedanych lokali mieszkalnych	Powierzchnia sprzedanych lokali mieszkalnych ogółem (w m ²)
2002	276	12719,81
2003	418	18971,29
SUMA	1920	86056,31

Źródło: Program Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Miasta Rzeszowa w latach 2004 - 2009

W 2003 roku oddano do użytku ogółem 866 nowych mieszkań, o łącznej powierzchni użytkowej 93 401 m² z tego:

- 321 mieszkań spółdzielczych, co stanowiło 37% wszystkich nowych mieszkań, o łącznej powierzchni użytkowej 19 470 m²,
- 62 mieszkania zakładowe, co stanowiło 7,2% wszystkich nowych mieszkań, o łącznej powierzchni użytkowej 3 535 m²,
- 2 mieszkania komunalne, co stanowiło jedynie 0,2% wszystkich nowych mieszkań, o łącznej powierzchni użytkowej 167 m²,
- 481 mieszkań w budownictwie indywidualnym, co stanowiło 55,6% wszystkich nowych mieszkań, o łącznej powierzchni użytkowej 70 229 m².

Największe nowo oddawane mieszkania w 2003 roku zostały wybudowane w trybie indywidualnym (średnia powierzchnia wynosiła 146 m²), najmniejsze mieszkania oddawane do użytku to mieszkania zakładowe (średnia powierzchnia wynosiła 57 m²).

Komunalny zasób mieszkaniowy

Zasób mieszkaniowy Miasta Rzeszowa tworzą lokale mieszkalne znajdujące się w budynkach stanowiących w całości własność gminy Miasto Rzeszów, w budynkach z udziałem gminy, w budynkach stanowiących własność lub współwłasność osób fizycznych oraz w budynkach będących współwłasnością Miasta i osób fizycznych, tj. w budynkach Wspólnot Mieszkaniowych. Poniższa tabela przedstawia zestawienie zbiorcze lokali mieszkalnych z podziałem według struktury własności budynków. Zamieszczono w niej również dane o lokalach użytkowych, będących własnością gminy lub pozostających w jej dyspozycji.

Tabela 4. Zestawienie zbiorcze lokali komunalnych - stan na 31 grudnia 2003 r.

Rodzaj budynków	Ilość budynków	Powierzchnia użytkowa ogółem w m ²	Powierzchnia komunalna ogółem w m ²	Ilość lokali mieszkalnych komunalnych	Pow. lokali mieszkalnych komunalnych w m ²	Ilość lokali użytkowych komunalnych	Pow. lokali użytkowych komunalnych w m ²
Budynki Wspólnot Mieszkaniowych	261	457356,23	215233,42	4449	193677,74	265	21555,68
Budynki mieszkalne stanowiące w 100% własność gminy	58	44147,65	44147,65	882	38129,05	116	6018,60
Budynki mieszkalne z udziałem gminy	5	2666,81	1586,18	31	1410,01	6	176,17

Rodzaj budynków	Ilość budynków	Powierzchnia użytkowa ogółem w m ²	Powierzchnia komunalna ogółem w m ²	Ilość lokali mieszkalnych komunalnych	Pow. lokali mieszkalnych komunalnych w m ²	Ilość lokali użytkowych komunalnych	Pow. lokali użytkowych komunalnych w m ²
Budynki stanowiące własność lub współwłasność osób fizycznych stanowiące mieszkaniowy zasób gminy	8	3318,49	3318,49	48	2934,03	10	384,46
Budynki użytkowe - własność gminy	23	20835,65	20835,65	0	0,00	167	20835,65
Budynki użytkowe własność osób fizycznych stanowiące zasób gminy	3	1183,20	1183,20	0	0,00	7	1183,2
Budynki użytkowe - garaże	12	436,10	436,10	0	0,00	26	436,10
SUMA	370	529944,13	286740,69	5410	236150,83	597	50589,86

Źródło: Program Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Miasta Rzeszowa w latach 2004 - 2009

Na koniec grudnia 2003 roku zasób mieszkaniowy Miasta, znajdujący się w administrowaniu Rzeszowskiej Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. Odział Miejski Zarząd Budynków Mieszkalnych w Rzeszowie liczył 5410 lokali mieszkalnych o ogólnej powierzchni użytkowej 236 150,83 m², z czego:

- w 261 budynkach Wspólnot Mieszkaniowych zlokalizowanych jest 4449 lokali mieszkalnych o powierzchni użytkowej 193 677,74 m²,
- w 58 budynkach mieszkalnych stanowiących w 100% własność Miasta – 882 lokale mieszkalne o powierzchni użytkowej 38 129,05 m²,
- w 5 budynkach mieszkalnych z udziałem gminy – 31 lokali mieszkalnych o powierzchni użytkowej 1 410,01 m²,
- w 8 budynkach stanowiących własność lub współwłasność osób fizycznych – 48 lokali mieszkalnych o powierzchni użytkowej 2 934,03 m².

Ostatnią grupę budynków stanowią nieruchomości będące własnością osób nieznaną z miejsca pobytu, którymi Miasto zarządza na podstawie przepisów Kodeksu cywilnego o prowadzeniu cudzych spraw bez zlecenia.

W ogólnej liczbie komunalnych lokali mieszkalnych znajdują się również lokale socjalne. W 71 budynkach mieszkalnych zlokalizowanych jest 156 takich lokali o łącznej powierzchni użytkowej 5 124,52 m². Stanowią one 2,88 % ogólnej liczby lokali komunalnych.

W skład zasobów komunalnych wchodzi ponadto 180 lokali mieszkalnych znajdujących się w 23 budynkach Wspólnot Mieszkaniowych, które pozostają w zarządzie innych podmiotów (osoby fizyczne i spółdzielnie mieszkaniowe).

Stan gminnych zasobów mieszkaniowych

Stan gminnych zasobów mieszkaniowych Rzeszowa wymaga modernizacji i remontów. W 2003 r. przeprowadzono remonty w 74 budynkach mieszkalnych zarządzanych przez

gminę, w których wykonano wymianę instalacji, w 30 budynkach wykonano remont dachu. W 68 mieszkaniach zarządzanych przez gminę wymieniono stolarkę budowlaną, a docieplenie budynków dotyczyło 179 mieszkań gminnych. Potrzeby remontowe i modernizacyjne w budynkach należących do zasobu mieszkaniowego Miasta Rzeszowa, zarządzanych w imieniu gminy przez Rzeszowską Gospodarkę Komunalną Sp. z o.o. Oddział Miejski Zarząd Budynków Mieszkalnych ustalane są na podstawie systematycznie dokonywanych przeglądów i przedstawione w tabeli poniżej.

Tabela 5. Potrzeby remontowe w budynkach komunalnych (w 100% własność gminy)

Zakres remontu	Ilość budynków (szt.)	% stanu	Koszt ogółem (w tys. zł)
pokrycia dachowe	12	20	482
elewacje z dociepleniem	35	57	3 714
docieplenia stropodachów	4	7	60
remont balkonów	5	8	43
remont kominów	3	5	16
wymiana drzwi do klatek	4	7	730
wymiana okien na klatkach schód.	1	2	35
malowanie klatek schodowych	19	31	190
instalacje			
instalacja c. O.	3	5	207
instalacja gazowa	23	38	130
instalacja wod. -kan.	26	43	722
instalacja elektryczna	59	97	849
remonty pustostanów			3 640
wymiana stolarki okiennej			6 730
pozostałe remonty w mieszkaniach komunalnych			1 920
konserwacja			1 437
razem			20 905
remonty kapitalne kompleksowe całego budynku	20	33	21 000
modernizacja budynków -wprowadzenie instalacji c.o.	41	13	3 414
ogółem potrzeby remontowe			45 319

Źródło: Program Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Miasta Rzeszowa w latach 2004 - 2009

Równie duże są potrzeby remontowe w budynkach Wspólnot Mieszkaniowych zarządzanych przez Miejski Zarząd Budynków Mieszkalnych. Decyzje o wykonaniu remontu podejmowane są przez poszczególne Wspólnoty w formie uchwał właścicieli, po zgromadzeniu wystarczających środków finansowych w ramach gromadzonych funduszy remontowych. Potrzeby te przedstawione są w tabeli poniżej.

Tabela 6. Potrzeby remontowe w budynkach wspólnot mieszkaniowych (realizacja ze środków gromadzonych w funduszach remontowych)

Zakres remontu	Ilość budynków (szt.)	Koszt ogółem (w tys. zł)	Koszt gmina (w tys. zł)
pokrycia dachowe	45		783
elewacje z dociepleniem	132	20 913	10 103
docieplenia stropodachów	75	1259	608
Remont balkonów	44		604
Remont kominów	25	409	
wymiana drzwi do klatek	18	81	
wymiana okien na klatkach schodowych	10	132	
malowanie klatek schodowych	103		718
instalacja c. o	50		2 372

Zakres remontu	Ilość budynków (szt.)	Koszt ogółem (w tys. zł)	Koszt gmina (w tys. zł)
instalacja gazowa	37		187
instalacja wod. -kan.	98		1 203
instalacja elektryczna	195		3 563
Razem potrzeby remontowe		41902	20762

Źródło: Program Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Miasta Rzeszowa w latach 2004 - 2009

Plan remontów mieszkaniowego zasobu Miasta Rzeszowa w najbliższych 5 latach przy uwzględnieniu wykorzystania środków finansowych pochodzących z czynszów oraz z budżetu Miasta Rzeszowa przedstawia poniższa tabela.

Tabela 7. Plan remontów na lata 2004 – 2009

Lata realizacji	2004	2005	2006	2007	2008	2009
I. Środki w tys. zł z czynszów	5982	5673	5334	4995	4636	4267
z tego:						
remonty realizowane w budynkach wspólnotowych z funduszu remontowego	2230	2150	2050	1910	1830	1720
remonty i konserwacje w budynkach komunalnych	3752	3523	3284	3085	2806	2547
w tym:						
remonty pustostanów	640	600	600	600	600	600
wymiana stolarki okiennej w mieszkaniach komunalnych	1400	1200	1200	1000	1000	930
remonty w budynkach i mieszkaniach komunalnych	1450	1470	1240	1250	980	800
konserwacje	262	253	244	235	226	217
II. Środki w tys. zł - z budżetu miasta	500	1400	1400	1400	1400	1400
z tego:						
remonty kapitalne kompleksowe całego budynku	1200	1200	1200	1200	1200	
modernizacja budynków	500	200	200	200	200	200
III. Środki w tys. zł - z budżetu miasta						
modernizacja budynków mieszkalnych przy ul. Hanasiewicza 20, 20a, 20b	1000	3000	3000	3000	-	-

Źródło: Program Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Miasta Rzeszowa w latach 2004 - 2009

Czynsze w gminnych zasobach mieszkaniowych

Obowiązująca w latach 1994 – 2001 ustawa z dnia 2 lipca 1994 roku o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych wprowadziła pojęcie czynszu regulowanego ustalanego przez samorządy lokalne w formie uchwał rad gmin. Ze względu na ograniczone możliwości finansowe najemców, Miasto, podobnie jak większość gmin w Polsce, nie zdecydowało się na drastyczne podwyżki czynszu. W 2003 roku stawka czynszu w zasobach zarządzanych przez Miejski Zarząd Budynków Mieszkalnych w Rzeszowie średnio wynosiła 3,29 zł/m²/miesiąc przy bazowej stawce 1,7 zł/m²/miesiąc, minimalnej stawce 1,19 zł/m²/miesiąc i maksymalnej 3,74 zł/m²/miesiąc. Przedział 3% wartości odtworzeniowej lokalu wahał się od 5,96 zł/m² do 4,55 zł/m² miesięcznie.

Uwzględniając dotychczasową dynamikę wzrostu stawki bazowej czynszu oraz uwarunkowania społeczne i ekonomiczne przyjęto następujące zmiany tej stawki w najbliższych latach.

Tabela 8. Zmiany stawki bazowej czynszu w mieszkaniowym zasobie miasta Rzeszowa w latach 2004 – 2009

Założenia	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Stawka bazowa czynszu (zł/ m ²)	1,70	1,73	1,77	1,82	1,86	1,90	1,94
Dynamika wzrostu w %	100,0	101,8	102,3	102,8	102,2	102,2	102,1

Źródło: Program Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Miasta Rzeszowa w latach 2004 - 2009

Mimo polityki Miasta ograniczającej wzrost wysokości czynszów w zasobie komunalnym, lokatorzy ok. 6 % lokali mieszkalnych zalegają z zapłatą czynszu od co najmniej kilku miesięcy, przy czym szczególnie trudna sytuacja ma miejsce w ścisłym Śródmieściu, tu w niektórych budynkach zaległości czynszowe ma nawet od 20 – 50 % lokatorów.

W ramach powiększania komunalnego zasobu mieszkaniowego jesienią 2003 roku Miasto rozpoczęło dużą inwestycję przy ul. Strzelniczej, której I etap obejmuje budowę 60-ciu mieszkań w 3-kondygnacyjnym budynku (z poddaszem użytkowym, przeznaczonym również na lokale mieszkalne). W etapie II przewidywana jest budowa kolejnych trzech budynków, w których będzie łącznie 170 mieszkań.

Przejęto również od „Zelmeru” budynek byłego hotelu zakładowego, w którym po prowadzonej aktualnie modernizacji powstanie 97 lokali socjalnych, w większości 2-pokojowych, a na takie jest największe zapotrzebowanie.

W roku 2005 przewidywane jest również uzyskanie 17 pełnokomfortowych mieszkań w obiektach po Technikum Kolejowym.

Natomiast w ramach restrukturyzacji istniejącego zasobu mieszkaniowego rozpoczęto remont kapitalny wraz z modernizacją i nadbudową kompleksu budynków przy ul. Hanasiewicza. W każdym z trzech budynków będzie po 30 samodzielnych lokal mieszkalnych.

Prognoza mieszkaniowa dla Rzeszowa wynikająca z obecnych i przyszłych potrzeb (sporządzona w oparciu o potrzeby skalkulowane w poszczególnych grupach i o prognozę demograficzną) wykazuje konieczność zabezpieczenia około 16 tysięcy mieszkań w skali całego Miasta.

Potrzeby w zakresie mieszkań komunalnych w najbliższych 5 latach oszacowano na około 1200, z czego co najmniej 800 powinny stanowić lokale socjalne.

Dla dużej grupy ludności, nie mogącej ponosić nakładów inwestycyjnych i eksploatacyjnych, konieczne jest realizowanie komunalnych form zabudowy o obniżonym standardzie, w zabudowie średnio-wysokiej, w ilości do 100 mieszkań rocznie, co pozwoliłoby na zabezpieczenie podstawowych potrzeb i dalszą możliwość tworzenia rezerw.

Własność gruntów

W ogólnej powierzchni 53, 7 km², powierzchnia gruntów komunalnych stanowi ok.29% (15 831 074 m²). Pozostałe grunty stanowią własność prywatną i Skarbu Państwa. Powierzchnia gruntów komunalnych poza granicami miasta Rzeszowa w miejscowości Tajęcina, Jasionka i Załęże wynosi 241 113 m².

Na ogólną powierzchnię gruntów komunalnych składają się grunty:

- w wieczystym użytkowaniu Spółdzielni Mieszkaniowych - 3 248 800 m² tj. 20,5 %;
- w wieczystym użytkowaniu osób fizycznych – 381 027 m² tj. 2,4 %;
- w wieczystym użytkowaniu innych jednostek organizacyjnych – 380 356 m² tj. 2,4%;
- w wieczystym użytkowaniu Polskiego Związku Działkowców – 1 719 559 m² tj. 10,9%;
- w użytkowaniu Samodzielnego Publicznego Zespołu Opieki Zdrowotnej Nr 1 – 35 591 m² tj. 0,2%;
- w trwałym zarządzie jednostek i zakładów budżetowych – 1 004 068 m² tj. 6,3%;
- grunty pod drogami – 1 702 100 m² tj. 10,8%;
- grunty pod obiektami kultury – 6 768 m²;
- grunty zajęte pod parki, zieleń publiczną – 1 147 600 m² tj. 7,2%;
- grunty pod zasobami mieszkaniowymi i użytkowymi – 821 059 m² tj. 5,2%;
- grunty w dzierżawie – 377 670 m² tj. 2,4%;
- grunty w użyczeniu – 72 227 m² tj. 0,5%;
- grunty w zasobie – 4 926 322 m² tj. 31,1%.

Ponadto Gmina Miasto Rzeszów posiada w wieczystym użytkowaniu grunty Skarbu Państwa o powierzchni 23 616 m².

Obszary własności prywatnej zajmują powierzchnię 10 779 710 m². Tereny te stanowią własność osób fizycznych i prawnych, w tym mienie kościelne. Przeznaczone są w większości na uprawy polowe, ogrodnicze, użytki zielone. Występują tu nieliczna zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna, zagrodowa, kościoły, cmentarze, a także usługi handlu, rzemiosła i inne. Obszary te stanowią około 20% całości powierzchni miasta i występują na obrzeżach miejskich we wschodniej, południowej i zachodniej części miasta.

Obszary większych zwartych kompleksów gruntów Skarbu Państwa zajmują powierzchnię 7 955 600 m². Głównymi ich użytkownikami są: kolej PKP wraz z zabudową osiedlową mieszkaniową dla pracowników PKP, składy i bazy przemysłowe, przedsiębiorstwa produkcyjne, Wojsko, Policja, szpitale, obiekty usług publicznych, itp. W skład tych terenów wchodzi ulice wojewódzkie, przelotowe i miejskie oraz rzeka i obszary doliny rzeki Wisłok. Obszary te są rozproszone i występują na terenie całego miasta. Stanowią około 15% ogólnej powierzchni miasta.

Obszary dużego przemieszania własności gruntów z przewagą własności publicznej zajmują powierzchnię 13 377 300 m². Obszary te stanowią duże przemieszanie własności Skarbu Państwa oraz mienia komunalnego Miasta Rzeszów, własności prywatnej z przewagą własności publicznej. Obszary te są rozmieszczone na terenie całego miasta, zarówno w centrum jak i na obrzeżach miasta. Stanowią około 25% ogólnej powierzchni miasta.

Obszary dużego przemieszania własności gruntów z przewagą własności prywatnej zajmują powierzchnię 15 291 300 m². Są to tereny przeznaczone na: uprawy polowe, ogrodnicze, użytki zielone wraz z zabudową mieszkaniową jednorodziną i obiektami gospodarczymi, kościoły, cmentarze, usługi handlu, rzemiosła i inne obiekty podmiotów gospodarki rynkowej. Obszary te występują w większości na terenach położonych poza obwodnicą miejską oraz na obszarach peryferyjnych miasta Rzeszowa. Stanowią około 28,5% ogólnej powierzchni miasta.

Uwarunkowania wynikające z ochrony konserwatorskiej

Rzeszów posiada zabytkowy układ urbanistyczny, ukształtowany przez fizjografię terenu i koncepcje urbanistyczne oraz poprzez decyzje kolejnych właścicieli Rzeszowa - m.in. średniowieczny układ urbanistyczny Starego Miasta i renesansowy układ dawnego Nowego Miasta.

Substancja zabytkowa Rzeszowa to przede wszystkim:

- Stare Miasto z Rynkiem w kształcie trapezu, z oryginalnym Ratuszem w stylu eklektycznym, kamienicami mieszczańskimi,
- Śródmieście z zespołami eklektycznych i secesyjnych kamienic i willi z przełomu XIX i XX wieku, m.in. wille przy Alei Pod Kasztanami i ul. Jałowego,
- budowle użyteczności publicznej: gmachy banków, towarzystw ubezpieczeniowych, szkół i uczelni z przełomu XIX i XX wieku,
- Stary Cmentarz - nekropolia powstała w 1783r., z licznymi zabytkowymi nagrobkami i kościołem,
- w pełni zachowany zespół stacyjno-dworcowy Rzeszów-Staroniwa z 1891r.,
- kilka zespołów CK koszar wojskowych na obszarze Śródmieścia,
- monumentalne gmachy architektury socrealizmu,
- zabytki urbanistyczno-architektoniczne oraz techniki związane z Centralnym Okręgiem Przemysłowym.

Najbardziej interesujące budowle sakralne to:

- kościół Bernardynów z b. atrakcyjnym wnętrzem z barokową polichromią, renesansowym ołtarzem i sanktuarium MB Rzeszowskiej z figurą otoczoną kultem;
- dawny Konwent Pijarów z kościołem posiadającym dekoracje stiukowe słynnego włoskiego mistrza Falconiego, wraz z zabudowaniami klasztorными i kolegium;
- kościół Farny z gotyckim prezbiterium;
- kościół poreformacki z dawnym ogrodem przyklasztornym (ob. Ogród Miejski);
- kościół pocerkiewny na Zalesiu,
- neogotyckie kościoły na Słocinie i na Staromieściu.

Wśród budowli rezydencjalnych wyróżnia się zespół rezydencjonalno-obronny Lubomirskich: zamek z 700-metrowym obwodem fortyfikacji bastionowych i pałacem letnim. Pozostałe zespoły rezydencjonalne to:

- zespół pałacowo-parkowy Jędrzejowiczów na Staromieściu,
- zespół dworsko-parkowy wraz z zespołem folwarcznym na Słocinie,
- zespół dworsko-parkowy na Zalesiu.

Rzeszów posiada również unikalne zabytki kultury żydowskiej, takie jak: Synagoga Staromiejska, Synagoga Nowomiejska, dawne żydowskie Nowe Miasto jako historycznie odrębny organizm miejski, cmentarz żydowski przy ul. Rejtana i żydowskie obiekty użyteczności publicznej.

Na terenie miasta funkcjonują 4 muzea: Muzeum Okręgowe, Muzeum Historii Miasta Rzeszowa, Muzeum Etnograficzne im. F. Kotuli, Muzeum Diecezjalne.

Obszarami i obiektami chronionymi na podstawie Ustawy o ochronie dóbr kultury, są obszary i obiekty wpisane do rejestru zabytków. Na terenie miasta Rzeszowa są to:

- zespoły zabytkowe,
- cmentarze,
- obiekty budowlane,
- stanowiska archeologiczne.

Zespoły zabytkowe Rzeszowa wpisane do rejestru zabytków obejmują:

- obszar obejmujący zasadniczą część zespołu zabytkowego z układami urbanistycznymi Starego Miasta, dawnego Nowego Miasta, Kłapkówki, dawnej Woli Jarosławskiej, Dzielnicy Zamkowej, dawnej Dzielnicy Pańskiej oraz Stary Cmentarz,
- obszar obejmujący zespół kościelno-klasztorny Bernardynów,
- obszar obejmujący dawny zespół kościelno-klasztorny Reformatów z dawnym ogrodem przyklasztornym (obecnie Ogród Miejski),
- obszar obejmujący zespół dworsko-parkowy na Słocinie,
- obszar obejmujący zespół kościelny na Słocinie,
- obszar obejmujący zespół dworsko-parkowy na Zalesiu.

Do rejestru zabytków wpisane są również 3 cmentarze:

- Stary Cmentarz ,
- Cmentarz Żydowski,
- Cmentarz Komunalny Pobitno,

oraz 50 obiektów budowlanych i 6 stanowisk archeologicznych, przedstawionych w tabelach poniżej.

Tabela 9. Obiekty budowlane wpisane do rejestru zabytków

Adres	Obiekt	Datowanie
Rynek 1	Ratusz	XVII w
ul. ks. Jałowego	Zespół kościelny – kościół parafialny p.w. Chrystusa Króla	1935
ul. Sokoła 13	Gmach Biblioteki Publicznej, (d. Gmach Rady Powiatowej)	1898
ul. ks. Jałowego 22	d. II C.K. Gimnazjum Męskie, ob. II LO,	1904

Adres	Obiekt	Datowanie
ul. Sokoła 9	d. Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, ob. Teatr, przebud. przed 1959	1890
ul. Sokoła 6	d. Towarzystwo Zaliczkowo – Kredytowe Ziemskie, ob. bank	ok. 1890
ul. Grotggera 26	d. hotel „Udziałowy”, ob. mieszkania, nadbud. piętra 1960	ok. 1910
ul. Piłsudskiego 8-10	d. zajazd (?), następnie koszary wojskowe, ob. sklepy i instytucje, przeb. i nadbud. 1878, przebud. 1893,	1820– 1841
ul. 8- Marca 5	d. C.K. koszary im. S. Bema – budynek koszar, ob. dom	po 1888
ul. Unii Lubelskiej 3	Zespół dworski – dwór, ob. Biuro Ogłoszeń i Reklam Wydawcy „Rpress”	przed 1828
ul. Unii Lubelskiej 3	Zespół dworski – oficyna, ob. jw.	przed 1849
ul. Dąbrowskiego 19	Zespół dworski – dworek, rozbud. ok. 1942, remont 1979, ob. wł. SP ZOZ nr 1	1918
ul. Dąbrowskiego 83	Dom Kultury WSK,	1952
ul. Asnyka 1 / Sobieskiego 7	Kamienica	1938
ul. Bernardyńska 10	Kamienica	ok. 1900
ul. Chodkiewicza 12	Willa	przed 1909
ul. Chrzanowskiej 10	Willa	1910
ul. Grodzisko 3	Kamienica	1925
ul. Grunwaldzka 36	Kamienica	pocz. XX w.
ul. Hetmańska 2	Kamienica	ok. 1910
ul. Hetmańska 11	Willa	ok. 1912
ul. Jabłońskiego 3	Kamienica	1898
ul. Jabłońskiego 5	Kamienica	k. XIX w.
ul. Jabłońskiego 8	Kamienica	1913
ul. Jagiellońska 11	Willa	1924
ul. Jagiellońska 12	Kamienica	1937
ul. Jagiellońska 35	Willa	pocz. XX w.
ul. ks. Jałowego 2-6	Dworek	ok. 1870
ul. ks. Jałowego 10	Zespół domu nr 10 – kamienica	przed 1888
ul. ks. Jałowego 12	Kamienica, remont 1930, 1950	ok. poł. XIX w.
ul. ks. Jałowego 13	Kamienica	przed 1903
ul. ks. Jałowego 19	Willa	1897
ul. ks. Jałowego 33	Zespół willi nr 33 – willa,	1894
ul. ks. Jałowego 33	Zespół willi nr 33 – altana ogrodowa	1931
ul. Okrzei 12	Kamienica	ok. 1900
ul. Przyjemna 3	Stodoła	2 poł. XIX w.
ul. Reformacka 10	Dworek	przed 1903
ul. J. Sobieskiego 3	Kamienica	ok. 1925
ul. J. Sobieskiego 4	Kamienica	ok. 1910
ul. J. Sobieskiego 5	Kamienica	przed 1888
ul. J. Sobieskiego 6	Kamienica	ok. 1910
ul. J. Sobieskiego 8	Kamienica	ok. 1910
ul. Sokoła 7	Teatr, nad. przed 1959	przed 1888
ul. Unii Lubelskiej 4	Willa, remont 1977	ok. 1910
ul. Wierzbowa 4/5	Dom, przebud. 1935, remont	1904
ul. Lwowska 8	Willa	k. XIX w.
ul. J. Matejki 18	Kamienica, piwnice XVIII w.(?)	1927
ul. Moniuszki 4	Willa	1922
ul. Moniuszki 8	Dom	2 poł. XIX w.
ul. Moniuszki 11	Willa	1906
ul. Sokoła	Trafika (kiosk)	pocz. XX w.

Źródło: SUiKZP.

Należy podkreślić, że wiele obiektów zabytkowych wymaga remontów konserwatorskich. Wykorzystanie licznych zabytków dla współczesnych funkcji powoduje konieczność modernizacji i przebudów. Dotyczy to m.in. tak ważnych dla Miasta obiektów, jak: budynek

Ratusza wraz z Płytą Rynku, zespół parkowo – pałacowy Jędrzejowiczów na Staromieściu, czy zespół dworsko-parkowy wraz z zespołem folwarcznym na Słocinie.

Tabela 10. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Nr stanowiska	Lokalizacja stanowiska	Rodzaj obiektów objętych stanowiskiem
Nr 19	rejon skrzyżowania Al. Wyzwolenia i Okulickiego	osada (wczesne średniowiecze),
Nr 23	rejon lasu komunalnego „Lisia Góra”	osada (neolit - kultura ceramiki wstęgowej rytej, cykl lendzielsko-polgarski),
Nr 24	rejon ul. Leśnej i pld. wsch. granicy terenu WSK	osada wiekokulturowa, (neolit - kultura ceramiki wstęgowej rytej, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], wczesne średniowiecze
Nr 25	Pobitno, rejon ul. Załęskiej, tzw „Skałka”	tzw. Skałka, osada wielokulturowa (paleolit schyłkowy, neolit - kultura ceramiki wstęgowej rytej, cykl lendzielsko-polgarski, grupa tarnobrzaska?, kultura pomorska, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska]),
Nr 93	Zalesie, rejon płn. strony ul. Kiepury	cmentarzysko, (okres wpływów rzymskich [kultura przeworska] – II w.n.e.),
Nr 108	Zalesie, rejon pld. odcinka ul. Zelwerowicza (przy granicy z Matysówką)	osada (?okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], wczesne średniowiecze, średniowiecze),

Źródło: SUIKZP.

Mając na uwadze konieczność lepszej ochrony dziedzictwa kulturowego występującego w Rzeszowie w Studium proponowane są do objęcia ochroną konserwatorską nowe obszary poprzez:⁸

- wpisanie do rejestru zabytków – zespoły zabytkowe i stanowiska archeologiczne,
- wpisanie do ewidencji dóbr kultury zaprowadzonej przez Zarząd Miasta – krajobraz kulturowy w formie ustanowionych stref ochrony konserwatorskiej.

Do rejestru zabytków proponuje się wpisać następujące zespoły zabytkowe:

- pozostałą część zespołu zabytkowego Rzeszowa nie wpisaną dotychczas do rejestru zabytków tj. kwartały zabudowy lub ich części w rejonie ulic i placów: Reformackiej, 17P.P. (dawna Browarna), Unii Lubelskiej, Kraszewskiego, Śreniawitów, Lisa-Kuli, Zygmuntońskiej, Jagiellońskiej, Moniuszki, Sokoła, Jałowego, Bernardyńskiej, Grunwaldzkiej, Sobieskiego, Okrzei, Piłsudskiego, Kilińskiego, Dworcowego, Fredry, 8 Marca, Słowackiego, Dąbrowskiego, Staszica, Z. Chrzanowskiej,
- zespół stacyjno-dworcowy Rzeszów-Staroniwa,
- osiedle majsterskie dawnej Filii fabryki H. Cegielski S.A.,
- zespół pałacowo-parkowy Jędrzejowiczów w dzielnicy Staromieście,
- zespół kościelny na Staromieściu,
- zespół kościoła pocerkiwnego na Zalesiu.

Do wpisania do rejestru zabytków zaproponowano również 15 stanowisk archeologicznych przedstawionych w poniższej tabeli.

⁸ Według załącznika nr 80 do uchwały Nr XXXVII/113/2000 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 4 lipca 2000 r.

Tabela 11. Stanowiska archeologiczne proponowane do wpisania do rejestru zabytków

Nr stanowiska	Lokalizacja stanowiska	Rodzaj obiektów objętych stanowiskiem
Nr 2	rejon skrzyżowania Al. Wyzwolenia i ul. Warszawskiej	osada wielokulturowa (neolit – cykl lendzielsko-polgarski, grupa tarnobrzeska, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], wczesne średniowiecze), AZP 103-76/47
Nr 3	rejon ulic Kochanowskiego, Szwoleżerów, Podchorążych	osada wielokulturowa (neolit - grupa tarnobrzeska, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], wczesne średniowiecze), AZP 103-76/55
Nr 4	rejon ulic Lubelskiej i Wioślarskiej	a) osada wielokulturowa (neolit – cykl lendzielsko-polgarski, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], AZP 103-76/50
Nr 34		b) osada wielokulturowa (neolit - okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], wczesne średniowiecze), AZP 103-76/50
Nr 16	rejon ulic Dąbrowskiego i Dominikańskiej, DK WSK	osada (neolit – kultura ceramiki wstęgowej rytej, cykl lendzielsko-polgarski), AZP 103-76/57
Nr 17	rejon ul. Króla Kazimierza i Rynku	śląd osadnictwa (znalezisko luźne – neolit), AZP 103-76/56
Nr 20	rejon PRz przy Al. Powstańców Warszawy i ul. E. Plater	osada (neolit – cykl lendzielsko-polgarski), AZP 103-76/79
Nr 26	Pobitno, rejon tzw. Kopca Konfederatów Barskich (ul. I Armii WP, Michałowskiego, Chłędowskiego)	a) osada wielokulturowa (neolit - kultura ceramiki wstęgowej rytej, grupa tarnobrzeska, kultura pomorska?, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], wczesne średniowiecze), AZP 103-76/4
Nr 27		b) śląd osadnictwa (okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], AZP 103-76/5
Nr 42		c) osada (neolit - kultura ceramiki wstęgowej rytej?), AZP 103-76/1
Nr 43		d) (kurhan, grodzisko?), AZP 103-76/2
Nr 32 (prawdop. jako kompleks z Nr 36 Nr 96 Nr 97)	Wilkowyja Płn., po północnej stronie cmentarza komunalnego i prochowni	a) osada wielokulturowa (mezolit, neolit, kultura trzciniecka, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska]), AZP 103-76/19 b) osada (okres wpływów rzymskich [kultura przeworska]), AZP 103-76/20 c) osada wielokulturowa (paleolit schyłkowy, neolit - kultura ceramiki wstęgowej rytej i cykl lendzielsko-polgarski, grupa tarnobrzeska, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska]), AZP 103-77/1 d) osada (neolit - kultura ceramiki wstęgowej rytej i cykl lendzielsko-polgarski), AZP 103-77/2
Nr 52	Wilkowyja pld., płn. zach. strona ulic Warneńczyka i Zygmunta Starego	osada (?), okres wpływów rzymskich [kultura przeworska]), AZP 103-76/27
kompleks Nr 68 Nr 69	Staromieście, rejon skrzyżowania ulic Gen. Maczka i Lubelskiej	a) osada (okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], wczesne średniowiecze), AZP 103-76/44 b) osada (wczesne średniowiecze), AZP 103-76/46

Nr stanowiska	Lokalizacja stanowiska	Rodzaj obiektów objętych stanowiskiem
kompleks Nr 88	Baranówka IV, rejon ul. Brydaka	a) osada (neolit, wczesna epoka brązu, kultura trzcinińska, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska]), AZP 103-76/80
Nr 89		b) osada (neolit, wczesna epoka brązu, kultura trzcinińska, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska]),
kompleks Nr 96	Wilkowyja Płn., po płn. stronie cmentarza komunalnego i prochowni	a) osada wielokulturowa (paleolit schyłkowy, neolit - kultura ceramiki wstęgowej rytej i cykl lendzielsko-polgarski, grupa tarnobrzeska, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska]), AZP 103-77/1
Nr 97		b) osada (neolit - kultura ceramiki wstęgowej rytej i cykl lendzielsko-polgarski), AZP 103-77/2
Nr 98	rejon ulic Dunikowskiego, Wieniawskiego, i Powstańców Listopadoowych (ogrody działkowe)	osada wielokulturowa (neolit, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], wczesne średniowiecze), AZP 103-76/10
kompleks Nr 104	Wilkowyja Płd., po płd. wsch. stronie ulic Warneńczyka i Zygmunta Starego	a) osada (neolit, okres wpływów rzymskich [kultura przeworska],], wczesne średniowiecze, średniowiecze), AZP 103-77/32
Nr 105		b) osada (? , okres wpływów rzymskich [kultura przeworska], średniowiecze), AZP 103-77/33
Nr 110	Zalesie, w rejonie ul. Kiepur (płn. strona)	osada (neolit, wczesne średniowiecze), AZP 103-76/53

Źródło: SUiKZP.

Do ewidencji dóbr kultury w SUiKZP zaproponowano wpisanie następujących obszarów objętych strefami ochrony konserwatorskiej:

- strefą B – ochrony zachowanych elementów zabytkowych:
  - północną część Śródmieścia - B 1 (Śródmiejska północna),
  - zachodnią część Śródmieścia - B 2 (Śródmiejska zachodnia),
  - wschodnią część Śródmieścia - B 3 (Śródmiejska wschodnia),
  - osiedle Dąbrowskiego (dawne osiedle pracownicze PZL-WSS nr 2) - B 4,
  - osiedle Grota-Roweckiego - B 5,
  - teren poaustriackiej jednostki wojskowej przy ul. Langiewicza wraz z terenem wojskowym przy ul. Hoffmanowej - B 6,
  - teren poaustriackiej jednostki wojskowej przy ul. Dąbrowskiego wraz z gmachem Komendy Wojewódzkiej Policji - B 7,
  - teren poaustriackiej jednostki wojskowej przy ul. Lwowskiej od strony północnej – B 8,
  - teren poaustriackiej jednostki wojskowej przy ul. Rejtana - B 9,
  - dzielnicę (dawną wieś) Pobitno - B 10,
  - zespół kościelny na Przybyszówce - B 11,
  - dzielnicę (dawną wieś) Staromieście tj.: zespół zabudowy przy ul. Prusa (teren dawnej wsi lokacyjnej), zespół zabudowy przy ul. Zapolskiej oraz zespół zabudowy przy ul. Partyzantów (dawny gród osady handlowo-rzemieślniczej) - B 12,
  - dzielnicę (dawną wieś) Staroniwa - B 13,
  - dzielnicę (dawną wieś) Słocina - B 14,
  - część dzielnicy (dawnej wsi) Drabinianka przy ul. Kwiatkowskiego - B 15,
  - dzielnicę (dawną wieś) Biała - B 16,
  - dzielnicę (dawną wieś) Zalesie wraz z zabudową przy ulicach Robotniczej i Wieniawskiego - B 17.

- strefą E – ochrony ekspozycji obszarów i obiektów zabytkowych:
  - obszar ekspozycji zabytkowego centrum Rzeszowa - E 1,
  - obszar ekspozycji willi przy ul. Z. Chrzanowskiej 10 – E 2,
  - obszar ekspozycji kościoła na Przybyszówce (strefa obejmująca dolinę Przyrwy) – E 3,
  - obszar ekspozycji wzgórza staromiejskiego z kościołem - E 4,
  - obszar ekspozycji Kopca Konfederatów Barskich i skarpy Pobitnego – E 5,
  - obszar ekspozycji kościoła pocerkiwnego na Zalesiu – E 6,
  - obszar ekspozycji kaplicy św. Huberta w Miłocinie (w granicach Miasta) - E 7.
- strefą K – ochrony krajobrazu:
  - krajobraz dzielnicy (dawnej wsi) Przybyszówka wraz z szerokodenną doliną Przyrwy - K 1,
  - krajobraz dzielnicy (dawnej wsi) Staromieście - K 2,
  - krajobraz dzielnicy (dawnej wsi) Pobitno wraz z Kopcem Konfederatów Barskich, fragmentem doliny Wisłoka w rejonie Pobitnego i zespołem ogrodów działkowych położonych na wzgórzu na wschód od Pobitnego - K 3,
  - krajobraz dzielnicy (dawnej wsi) Staroniwa i doliny potoku Mikośka wraz z terenem na północ i południe od Staroniwy - K 4,
  - krajobraz dzielnicy (dawnej wsi) Biała - K 5,
  - krajobraz dzielnicy (dawnej wsi) Zalesie i doliny potoku Matysówka (zwanego również Zalesiańskim) wraz z terenem na północny-wschód od Zalesia oraz stoku krawędziowego Pogórza Dynowskiego od południa - K 6,
  - krajobraz terenów po zachodniej stronie zalewu z Rezerwatem „Lisia Góra” (w granicach Rzeszowa) - K 7,
  - krajobraz starorzecza Wisłoka oraz wzgórza zwanego Skalka (w granicach Rzeszowa) - K 8.
- strefą H – ochrony obszarów historycznego zainwestowania:
  - obszar obejmujący relikty zespołu cegielni Holzera zwanej Holzerówką oraz teren dawnej karczmy - H 1,
  - obszar obejmujący relikty zespołu folwarcznego - H 2,
  - obszar reliktyw folwarku Staszów - H 3.
- strefą UR – ochrony zabytkowych układów ruralistycznych: zabytkowy układ ruralistyczny wsi Przybyszówka (w granicach Rzeszowa) - UR.

Ponadto zaproponowano objęcie ochroną poprzez wpis do ewidencji dóbr kultury tereny cmentarzy:

- cmentarz komunalny Wilkowyja,
- cmentarz wojenny przy ul. Lwowskiej,
- cmentarz komunalny na Zalesiu,
- cmentarz komunalny przy linii kolejowej w kierunku Jasła,
- cmentarz komunalny Staroniwa,
- cmentarz parafialny Przybyszówka,
- cmentarz komunalny Staromieście,
- cmentarz choleryczny na Drabiniance.

Uwarunkowania ochrony środowiska

Zasoby naturalne

Na terenie Rzeszowa bogactwa naturalne występują w postaci surowców energetycznych i złóż wód podziemnych. Wydobywanym tu surowcem energetycznym jest gaz ziemny, dla którego utworzone zostały dwa obszary górnicze: „Kielanówka – Rzeszów 1”, oraz „Zalesie”.

Występują tu również dwa rodzaje wód podziemnych: wody mineralne, oraz wody termalne. Wody te mogą być wykorzystane w energetyce, balneologii, rekreacji i przemyśle spożywczym.

Na terenie Rzeszowa występują różne typy gleb. W ogólnej powierzchni przeważają gleby zaliczone do II, IIIa i IIIb klasy bonitacyjnej. Poziom zanieczyszczenia warstwy ornej gleb na terenie miasta jest stosunkowo niski. Ogólna ocena jakości chemicznej gleb na terenie Rzeszowa jest korzystna. Gleby takie nadają się pod wszystkie uprawy rolnicze i ogrodnicze. Klimat Rzeszowa łączy w sobie cechy cieplejszej Kotliny Sandomierskiej i chłodniejszego Pogórza Karpackiego. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi 7,5°C przy amplitudzie miesięcznej do 23°C, z najcieplejszym lipcem (średnia temperatura 17,6°C) i najchłodniejszym styczniem (średnia temperatura -5,2°C). Warunki wilgotnościowe nie odbiegają od średnich krajowych. Najbardziej wilgotnymi miesiącami są listopad i grudzień (86-88% wilgotności względnej), najmniej maj i czerwiec.

Stosunki wodne

Rzeszów leży na terenie zlewni rzeki Wisłok, będącej lewobrzeżnym i największym dopływem Sanu. Wisłok wypływa z północnych zboczy masywu Komańczy jako rzeka o charakterze górskim aż do osiągnięcia granic miasta. Po minięciu Rzeszowa zmienia swój charakter na rzekę niziną. Dolina Wisłoka o lekko meandrującym korycie do granic miasta ma przebieg południkowy. Na obszarze miasta przyjmuje następujące dopływy: prawobrzeżne: Strug, Czekań, Młynówka oraz lewobrzeżne: Rudka, Mikośka i Przyrwa. Dopływające do Rzeszowa wody Wisłoka zostały spiętrzone stopniem wodnym. Stopień ten zabezpiecza wymaganą rzędną piętrzenia dla Zakładu Uzdatniania Wody w Zwięzycy. Przy stopniu wodnym powstał zbiornik wodny, którego główną funkcją była poprawa warunków wodnych dla ujęcia wody pitnej dla miasta w Zwięzycy a uzupełniającą - rekreacja oraz wykorzystanie do uprawiania sportów wodnych. Powierzchnia zbiornika z chwilą rozpoczęcia eksploatacji wynosiła 120 ha, a jego pojemność około 3,6 mln m³. Duże zamulenie tego obiektu znacznie zmniejszyło jego pojemność a ponadto wpłynęło negatywnie na stan czystości wody. Po częściowej przebudowie posiada on powierzchnię 60 ha i pojemność ok. 1,1 mln m³, a wody spełniają normy II klasy czystości.

Według danych WIOŚ z 2001 i 2002 r. wody dopływające do Rzeszowa są dobrze natlenione i zawierają niedużo substancji organicznych (II klasa czystości). Są to jednak wody ponadnormatywnie zanieczyszczone azotynami o znacznej zawartości fosforu ogólnego i niezadowolającym poziomie saprobowym (III klasa czystości), a także silnie zanieczyszczone bakteriologicznie

Obszary leśne

Lasy w granicach administracyjnych Rzeszowa zajmują ok. 24 ha. Występujące tu zbiorowiska leśne budują różne zespoły, a głównym gatunkiem jest dąb szypułkowy. Dębowy starodrzew – Lisia Góra, położony w południowej części miasta w sąsiedztwie zalewu na Wisłoku, jest chroniony na powierzchni 8,11 ha jako rezerwat przyrody. W południowo-wschodniej części miasta, znajdują się Lasy Matysowskie zajmujące powierzchnię 15,9 ha. Obserwować tam można fragmenty zbiorowisk buczyny karpackiej, grądów i łągów. Występują tu między innymi chronione gatunki storczyków oraz liczne inne gatunki chronione. W dolinie Młynówki, w niewielkich płatach rozwija się roślinność zbiorowiska lasów olszowych i jesionowych. Niewielkie fragmenty lasów łągowych wierzbowo - topolowych występują w dolinie Przyrwy. W okolicach Zalewu Rzeszowskiego rozwijające się łągi wierzbowo-topolowe, wykształcone głównie jako zbiorowiska wikliny nadrzecznej z udziałem krzewiastych wierzb. Obszary leśne w rejonie Rzeszowa zarządzane przez Nadleśnictwo Strzyżów (RDLP Krosno), znajdują się w zasięgu I strefy oddziaływań przemysłowych zanieczyszczeń atmosferycznych.

Zieleń miejska

Rzeszów posiada niewielką powierzchnię terenów o dużych walorach przyrodniczych oraz niewielką ilość obiektów chronionych na podstawie przepisów szczególnych. Tereny te pełnią ważną rolę w organizmie miasta (w zakresie tworzenia walorów klimatotwórczych i aerosanitarnych oraz wizerunku miasta).

Zieleń w Rzeszowie nie tworzy ciągłego spójnego systemu. Są to zazwyczaj przypadkowo zlokalizowane, niepowiązane ze sobą tereny. Obejmuje ona parki, zieleńce, zieleń przyuliczną, zieleń cmentarną, lasy, zadrzewienia, ogródki działkowe.

Tereny zieleni ogólnodostępnej w Rzeszowie zajmują powierzchnię ok. 425 ha, ich struktura przedstawia się następująco:

- Parki (67,8 ha)
- Zieleńce miejskie i przyuliczne (115,7 ha),
- Zieleń osiedli mieszkaniowych (218,1 ha),
- Lasy (Lisia Góra, Lasy Matysowskie) (24,0 ha).

Na terenie Rzeszowa znajduje się 10 parków:

- Park Zalesie o powierzchni 1,0 ha,
- Park im. Wł. Szafera w Słoninie o powierzchni 6,0 ha,
- Ogród Miejski o powierzchni 4,5 ha,
- Park Jedności Polonii z Macierzą o powierzchni 4,6 ha,
- Park os. Kmity o powierzchni 7,5 ha,
- Park Sybiraków o powierzchni 8,5 ha,
- Park Kultury i Wypoczynku o powierzchni 15,1 ha,
- Park Dominikański o powierzchni 1,7 ha,
- Tereny nad Zalewem o powierzchni 11,8 ha,
- Park na Staromieściu przy ul. Rycerskiej o powierzchni 6,8 ha.

Dostępność zieleni cmentarzy dla ogółu ludności jest ograniczona. Wśród rzeszowskich cmentarzy zajmujących łącznie powierzchnię 36,5 ha, 6,6 ha stanowią cmentarze zamknięte.

Okolo 80% terenów zajętych przez zieleń osiedli mieszkaniowych to zieleń niska, fragmenty starodrzewu i drzewa owocowe. Zajmują one niewielkie powierzchnie i pocięte są szeregiem chodników i parkingów. Zieleńce i zieleń przy ulicach zajmują łącznie ok. 179 ha. Zieleńce usytuowane są z reguły na niewielkich płaszczyznach gruntu, a zieleń przyuliczna wykształcona jest głównie w postaci wąskich pasów roślinności wzdłuż dróg. Dominuje zieleń niska, z przewagą traw, często wzbogacona nasadzeniami kwiatowymi, jako kwietniki, rabaty itp. Niekiedy zieleni towarzyszą drzewa, zazwyczaj gatunków liściastych. Zieleń tego typu posiada głównie znaczenie estetyczne, a funkcje środowiskowe tych terenów nie są rozwinięte wystarczająco, szczególnie ze względu na małe powierzchnie.

Zieleń towarzysząca obiektom sportowym zajmuje powierzchnię okolo 29,6 ha, głównie na zapleczu lub w otoczeniu boisk sportowych, kortów lub stadionów. Największy teren zieleni towarzyszącej – 13,2 ha znajduje się przy ośrodku sportowym CWKS „Resovia” przy ul. Sportowej.

W latach 2000 – 2003 w mieście dokonano nowych nasadzeń, ponad 5 tys. szt. bylin, blisko 30 tys. drzew (wierzby, brzozy, lipy, klony, akacje, buk, dąb, świerk, cis, wiśnie ozdobne), ponad 53 tys. krzewów (forsycja, berberys, tuje, hortensja, magnolie, karagany, derenie, irgi, ogniki, jałowce, żywotniki, kosodrzewiny) i ponad 47 tys. ligustra.

W centrum Rzeszowa, znajduje się 27 pomników przyrody ożywionej. Łącznie jest to 66 drzew należących do 12 gatunków – w tym jeden gatunek iglasty – modrzew. Najwięcej pomnikowych drzew to: dęby szypułkowe – 36 sztuk oraz lipy drobnolistne i szerokolistne – 13 szt.

Stan środowiska

System przyrodniczo – ekologiczny miasta tworzą doliny cieków wodnych. Główną osią tego systemu jest rzeka Wisłok. Dolina Wisłoka stanowi korytarz ekologiczny o charakterze regionalnym, łączy tereny miasta z otwartymi terenami rolnymi i leśnymi rozciągającymi się w otoczeniu, co sprzyja i ułatwia wymianę genów i wzbogaca różnorodność biologiczną miasta. Doliny bocznych dopływów Wisłoka pełnią funkcję lokalnych korytarzy ekologicznych, tworząc różnej szerokości pasma zieleni, przeważnie nieurządzonej. Układ ten nie tworzy spójnej całości. Sztuczne bariery, stworzone przez działalność człowieka spowodowały odcięcie centrum miasta od większych pasm zieleni sięgających z zewnątrz. Wśród obszarów wymagających przekształceń i porządkowania, z uwagi na stan i funkcjonowanie środowiska przyrodniczego, należy wymienić (rozmieszczenie obszarów w załączniku graficznym na planszy nr 4):⁹

- obszar obejmujący część dzielnicy Staromieście w obrębie, której zlokalizowana jest najstarsza, zwarta zabudowa;
- teren położony w sąsiedztwie drogi Nr 4 – Rzeszów – Kraków, położony w sąsiedztwie doliny Przyrwy, obejmujący północne zbocza wysoczyzny lessowej;
- obszary obejmujące Śródmieście oraz osiedla do niego przyległe, ograniczone od północy doliną Przyrwy, od południa Alejami Powstańców Warszawy, od zachodu – linią kolejową a od wschodu – doliną Wisłoka;
- część osiedla Staroniwa, obejmującą dolinę rzeki Mikołki oraz zabudowę zlokalizowaną na jej prawnym zboczu, (wzdłuż ul. Staroniwskiej);
- teren obejmujący osiedle Pobitno – Północ (od ulic Lwowskiej, Konfederatów Barskich i doliny Wisłoka);
- osiedle „Słocina”, zlokalizowane w dolinie Młynówki;
- teren położony pomiędzy ulicami Rejtana a Lwowską i doliną Młynówki;
- osiedle Nowe Miasto oraz tereny bezpośrednio do niego przyległe od północy oraz od wschodu wzdłuż ulicy Rejtana;
- dolinę potoku Zalesiańskiego (od parku do granicy miasta);
- osiedle ”Zimowit”.

Zanieczyszczenie powietrza

Stan środowiska na terenie Miasta w zakresie czystości powietrza atmosferycznego nie budzi istotnych zastrzeżeń, wymaga jednak systematycznego wprowadzania zmian i poprawy. Do głównych przyczyn zanieczyszczenia atmosfery należą: spalanie paliw energetycznych, produkcja przemysłowa, transport drogowy, ogrzewanie budynków. Największymi źródłami zanieczyszczenia powietrza w Rzeszowie są elektrociepłownie: EC Rzeszów, EC WSK oraz ICN Polfa, Zelmer.¹⁰

Ilość toksycznych zanieczyszczeń ze spalin samochodowych kształtowana jest przez dwa niezależne czynniki: wzrost ilości samochodów i natężenie ruchu.

Niska emisja dzięki istnieniu scentralizowanego systemu grzewczego, stanowi nieco mniejszy problem niż w innych miastach. Mimo to istniejące lokalne kotłownie węglowe przyczyniają się do emisji zwiększonej ilości zanieczyszczeń do atmosfery, przede wszystkim w następujących częściach miasta:¹¹

- rejon starówki, między ul. Piłsudskiego, Targową, Lisa Kuli i Ciepłińskiego;
- rejon zwartej zabudowy między torami PKP i ul. Piłsudskiego;
- zabudowa jednorodzinna przy ul. Szopena, Długosza i Tetmajerów,

⁹ Zgodnie z załącznikiem nr 86 do uchwały Nr XXXVII/113/2000 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 4 lipca 2000 r

¹⁰ Por. – plansza nr 4.

¹¹ Por. – plansza nr 4.

- dzielnica magazynowo-składowa między ul. Okulickiego a torami PKP,
- obrzeża miasta ze starszym budownictwem jednorodzinnym.

W strukturze emisji zanieczyszczeń wyróżnia się: pyły i gazy ze spalania paliw, w tym SO₂, NO₂, CO, CO₂ oraz zanieczyszczenia specyficzne z procesów technologicznych. Zawartość tych substancji w atmosferze uległa wyraźnemu zmniejszeniu w odniesieniu do lat poprzednich.

Stopień zanieczyszczenia powietrza na terenie Rzeszowa cechuje się powolnym spadkiem, najsilniej zaznacza się to w przypadku dwutlenku siarki. Wyniki całorocznej oceny poziomu substancji w powietrzu, wykonanej przez Podkarpacki Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska (WIOŚ), wykazują, że ze względu na kryteria ochrony zdrowia obszar Rzeszowa klasyfikowany jest do strefy B/C tj. o możliwych przekroczeniach wartości dopuszczalnej zanieczyszczeń.

Tabela poniżej charakteryzuje uciążliwość rzeszowskich zakładów przemysłowych ze względu na zanieczyszczenie powietrza.

Tabela 12. Uciążliwość rzeszowskich zakładów przemysłowych w 2003 r.

Rodzaj zanieczyszczeń	Wielkość w tonach na rok
Emisja zanieczyszczeń pyłowych ogółem	318
Emisja zanieczyszczeń pyłowych ze spalania paliw	282
Emisja zanieczyszczeń pyłowych krzemowych	14
Emisja zanieczyszczeń pyłowych węglowo-grafitowe, sadza	3
Emisja zanieczyszczeń gazowych razem	531713
Emisja zanieczyszczeń gazowych dwutlenek siarki	1836
Emisja zanieczyszczeń gazowych tlenki azotu	701
Emisja zanieczyszczeń gazowych tlenek węgla	133
Emisja zanieczyszczeń gazowych dwutlenek węgla	528967
Zanieczyszczenia zatrzymane lub zneutralizowane w urządzeniach do redukcji – pyłowe	13983
Zanieczyszczenia zatrzymane lub zneutralizowane w urządzeniach do redukcji - gazowe	24

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Zagrożenie hałasem

W Rzeszowie główną przyczyną zagrożeń akustycznych jest komunikacja drogowa oraz kolejowa. W związku z tym obszarami zagrożonymi hałasem są tereny położone w pobliżu większych dróg, przy skrzyżowaniach. W okolicy dworca PKP, według WIOŚ na terenie miasta w porze dziennej na około 70% ulic poziom hałasu osiąga wielkość 70 – 80 dB, czyli powyżej normy określonej dla terenów zabudowy mieszkaniowej. Bardzo wysoki poziom, powyżej 80 dB panuje w okolicy ok. 7% ulic. Pozostałe mieszczą się w normie. W porze nocnej notowano głównie hałas na poziomie 65 – 75 dB (ok. 80% ulic).

Zagrożenie hałasem na terenie Rzeszowa ma tendencję wzrostową. Na podstawie pomiarów za obszary zamieszkania zagrożone hałasem uznano, obok terenów przyległych do ulic, na których dokonywano pomiarów: ul. Zamkowa, rejon dworca PKP, ul. Głowackiego, rejon pomiędzy Piłsudskiego, Sobieskiego i Sokoła, rejon Cieplińskiego, Lisa Kuli, Zygmuntońskiej i Sokoła, rejon Cieplińskiego i Jagiellońskiej, ul. Naruszewicza, skrzyżowanie Witosa i Langiewicza, ul. Wyspiańskiego, tereny przyległe do ul. Batalionów Chłopskich, a także szpitale nr 1 i 2 oraz Szpital Miejski i parki: Ogród Miejski oraz Park Jedności Polonii z Macierzą.¹²

¹² Por. – plansza nr 4.

Gospodarka wodno-ściekowa

Rzeszów zaopatrywany jest w wodę z komunalnego wodociągu eksploatowanego przez Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. Aktualnie wodociągi pobierają wody powierzchniowe dwoma ujęciami:

- brzegowym Zwięczyca I – km 68 + 000 biegu rzeki Wisłok,
- nurtowym Zwięczyca II – km 67 + 850 biegu rzeki Wisłok,

położonymi przy lewym brzegu rzeki, w gminie Boguchwała. Ujęcia wody posiadają ustaloną decyzją Wojewody Podkarpackiego strefę ochrony bezpośredniej, obowiązującą do 2015 roku. Strefa ta obejmuje rzekę Wisłok od km 67+990 do km 68+100 (110 m) oraz pasy gruntu o szerokości 15-22 m po obu brzegach rzeki. Wydajność dyspozycyjna tych ujęć wynosi:

- Zwięczyca I – 36,5 tys. m³/d,
- Zwięczyca II – 47,5 tys. m³/d,

co daje razem wydajność rzędu 84,0 tys. m³/d.

Woda z Wisłoka charakteryzuje się dużą zmiennością, mającą ścisły związek z warunkami atmosferycznymi i porą roku. W okresie nasilonych opadów deszczu i wiosennych roztopów śniegu, wody w rzece cechuje znacznie podwyższona mętność. Zagroženiem dla jakości wody Wisłoka jest nadmiar substancji biogenych - związków fosforu i azotu, powodujących masowy rozwój planktonu roślinnego. Rozwój ten przy sprzyjających warunkach (długi okres utrzymywania się wysokiej temperatury, niski poziom wody w rzece) doprowadza do zanieczyszczenia wód rzeki materią organiczną. Dodatkowym niekorzystnym czynnikiem pogarszającym jakość wody jest jej silne zanieczyszczenie bakteriologiczne. Woda Wisłoka zalicza się do kategorii A3, wymaga zatem wysokosprawnego uzdatniania fizycznego i chemicznego.

Aktualna produkcja wody do picia i na potrzeby gospodarcze jest dostosowana do zapotrzebowania i wynosi 40-45 tys. m³/d, co stanowi ok. 50% dopuszczalnego poboru z rzeki Wisłok.

Układ istniejących i realizowanych głównych przewodów wodociągowych (III etap – osiedle zabudowy jednorodzinnej Staroniwa) pozwala na doprowadzenie wody do prawie wszystkich terenów zabudowanych i przewidzianych do zainwestowania. Wyjątek stanowi zabudowa jednorodzinna osiedla Słocina, położonego przy południowo-wschodniej granicy Rzeszowa, gdzie niepełne uzbrojenie wodociągowe nie zapewnia doprowadzenia wody do większości budynków.

Woda do miasta jest doprowadzana magistralami wodociągowymi. Przewody o układzie pierścieniowym, otaczające Rzeszów, posiadają średnice 250-1200 mm. Łączna długość sieci wodociągowej wynosi ok. 643 km, w tym sieć magistralna (przesyłowa) posiada prawie 50 km długości, a sieć rozdzielcza w obrębie miasta Rzeszowa ok. 248 km. Pozostałe ok. 72 km sieci rozdzielczej przebiega poza granicami miasta doprowadzając wodę do miejscowości położonych w sąsiadujących z Rzeszowem gminach o przewadze zabudowy podmiejskiej.

W osiedlach mieszkaniowych Rzeszowa o zabudowie wysokiej (8-12 kondygnacji) lub położonych na obrzeżach sieci wodociągowej wykonano 25 hydroforni i pompowni osiedlowych. Prawie 80% sieci wodociągowej Rzeszowa wybudowano w ostatnim trzydziestoleciu. Na tym tle niekorzystnie przedstawia się awaryjność układu wodociągowego: w 1998 – 380 awarii, a w 2000 r. – 294 awarie. Przeprowadzane remonty systematycznie zmniejszają awaryjność systemu wodociągowego. Charakterystykę sieci wodociągowej Rzeszowa w 2003 roku przedstawia tabela 13.

W ciągu ostatnich 10 lat w Rzeszowie systematycznie spada zużycie wody. Dotyczy to wszystkich grup odbiorców i jest spowodowane ograniczeniem zapotrzebowania przez przemysł i ludność. Największe zmniejszenie zużycia (o 28%) wody wystąpiło w latach 1990-1995, a w ostatnim pięcioleciu obserwuje się dalsze zmniejszenie zapotrzebowania o około 18%.

Tabela 13. Charakterystyka sieci wodociągowej Rzeszowa w 2003 r.

Długość czynnej sieci rozdzielczej w km	271,1
Liczba połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania w szt.	8 904
Woda dostarczona gospodarstwom domowym w dam ³	6 695,4
Mieszkania w budynkach mieszkalnych nowo dołączonych do sieci wodociągowej	878
Ludność korzystająca z sieci wodociągowej (na bazie NSP 2002r.) w osobach	147 828

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Charakterystykę zużycia wody w Rzeszowie w 2003 roku przedstawia tabela poniżej.

Tabela 14. Charakterystyka zużycia wody w Rzeszowie w 2003 r.

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności ogółem w dam ³ /rok	11 680, 2
Zużycie wody na potrzeby przemysłu w dam ³ /rok	2 247,0
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności zaopatrzenie z wodociągów sieciowych w dam ³ /rok	9 433,2
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i gospodarstw domowych w dam ³ /rok	6 695,4

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

W Rzeszowie funkcjonuje głównie rozdzielczy układ kanalizacyjny, odprowadzający ścieki socjalno-bytowe, przemysłowe oraz spływy z terenów potencjalnie zanieczyszczonych do oczyszczalni. Wody opadowe zbiera oddzielny system kanalizacyjny i wprowadza je licznymi wylotami do Wisłoka i jego dopływów. Jedynie kilka odcinków „starej” sieci kanalizacyjnej w Śródmieściu posiada jeszcze charakter kanałów ogólnospławnych. Pomimo tego w okresach o podwyższonym stanie wód do kanalizacji sanitarnej dopływają znaczne ilości wód infiltracyjnych lub deszczowych. Podstawowy układ kanalizacji sanitarnej obsługuje około 98,5% mieszkańców miasta oraz ludność z sąsiadujących z Rzeszowem gmin. Układ kanalizacyjny jest rozległy, posiada długość około 385,5 km, w tym 88,24 km przyłączeń. System kanalizacji sanitarnej składa się z kolektorów przebiegających przez lewobrzeżną (zachodnią) i prawobrzeżną (wschodnią) część Rzeszowa. Większość zabudowy mieszkalnej i przemysłowej miasta leży na lewym brzegu Wisłoka i dlatego tutaj sieć kanalizacyjna jest bardziej rozbudowana. Charakterystykę sieci kanalizacyjnej w Rzeszowie przedstawia tabela poniżej.

Tabela 15. Charakterystyka sieci kanalizacyjnej w Rzeszowie w 2003 r.

Długość czynnej sieci kanalizacyjnej w km	296,2
Liczba połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania w szt.	8 004
Mieszkania w budynkach mieszkalnych nowo dołączonych do sieci kanalizacyjnej.	802
Ścieki odprowadzone w dam ³	9 244,5
Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej (na bazie NSP 2002r.) w osobach	143 583

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Do układu kanalizacji sanitarnej są odprowadzane również ścieki socjalno-bytowe oraz większość ścieków technologicznych z usytuowanych na terenie Rzeszowa zakładów przemysłowych i usługowych.

Ilość ścieków dopływających do oczyszczalni, podobnie jak zużycie wody, ulega systematycznemu zmniejszeniu. W ciągu ostatnich 5 lat odsetek mieszkańców Rzeszowa korzystających z kanalizacji wzrósł ponad 1%, równocześnie przyłączono do systemu zabudowę sąsiadującą z miastem, a przede wszystkim odprowadzano do oczyszczalni ścieki z prawobrzeżnej części miasta. Pomimo tego ilość ścieków dopływających do miejskiej oczyszczalni nie uległa istotnemu zwiększeniu. Charakterystykę ścieków wytworzonych i oczyszczonych przez rzeszowskie oczyszczalnie przedstawia tabela poniżej.

Tabela 16. Charakterystyka ścieków wytworzonych i oczyszczonych przez rzeszowskie oczyszczalnie (dane za 2003 r.)

Ścieki komunalne i przemysłowe wymagające oczyszczania ogółem w dam3	10 579,5
Ścieki komunalne i przemysłowe oczyszczane razem w dam3	10 390
Ścieki komunalne i przemysłowe oczyszczane mechanicznie w dam3	11 46
Ścieki oczyszczane odprowadzane ogółem / dam3/rok	9 244,5
Ścieki komunalne i przemysłowe oczyszczane z podwyższonym usuwaniem biogenów w dam3	9 244
Ścieki komunalne i przemysłowe nieoczyszczane razem w/ dam3	189,5
Ścieki komunalne i przemysłowe nieoczyszczane odprowadzane z zakładów w dam3	189
Ścieki komunalne i przemysłowe nieoczyszczone odprowadzone siecią kanalizacyjną w dam3	0,5

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

W Rzeszowie przeważa (ponad 60%) sieć kanalizacyjna wybudowana w ciągu ostatnich 25 lat. Główne kanały Ø 200-1500 mm wykonano z rur betonowych, kamionkowych. Sieć zbiorczą Ø 150-200 mm wykonano z przewodów kamionkowych, azbestowo-betonowych, z PCV i typu VIPRO. Jest to system o dobrym stanie technicznym i niskiej awaryjności. Istnieje jednak część przewodów wymagających wymiany, gdyż sposób ułożenia oraz zużycie sprzyjają infiltracji wód gruntowych.

Aktualnie prawie wszystkie ścieki socjalno-bytowe przetwarzane są trzema przepompowniami do oczyszczalni. Przebudowy wymagają jeszcze nieduże odcinki układu kanalizacyjnego, kanał zbierający ścieki z fragmentu Śródmieścia, uchodzące do zasklepionego potoku Mikośka oraz kanał ogólnospławny w rejonie Dworca Kolejowego, prowadzący zanieczyszczenia z Zakładu Taboru Kolejowego i zabudowy przy ulicach: Karpińskiego i Klonowica.

Miasto obsługuje jedna komunalna oczyszczalnia ścieków w Rzeszowie-Załężu, jest to automatycznie sterowana mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia. Po modernizacji przepustowość oczyszczalni została zwiększona do 75 tys. m³/d. Do oczyszczalni doprowadzane są ścieki socjalno-bytowe z całego miasta i z miejscowości sąsiadujących z Rzeszowem (łącznie od ~173 tys. mieszkańców). Ponadto do oczyszczalni są odprowadzane ścieki sanitarne i technologiczne z licznych zakładów przemysłowych, usługowych, magazynów i placów składowych usytuowanych w granicach miasta. Ładunek zanieczyszczeń w odprowadzanych do oczyszczalni ściekach przemysłowych odpowiada 187 tys. RLM (równoważnej liczbie mieszkańców). Z niektórych zakładów oprócz ścieków socjalno-bytowych i przemysłowych odprowadzane są podczyszczone ścieki z myjni samochodów. Ścieki z większych lub uciążliwych dla środowiska zakładów przemysłowych są podczyszczone na ich terenie.

Oczyszczalnia komunalna nie oddziałuje na jakość wody na terenie miasta. Wpływ na stan czystości Wisłoka w centralnej części miasta mogą natomiast wywierać:

- WSK-PZL „Rzeszów”,
- Kolektor ogólnospławny Nr 107 (~61+200 km biegu rzeki) – tzw. wylot PKP,
- Oczyszczalnia ścieków z zakładu ALIMA-GERBER,

System kanalizacji deszczowej podobnie jak układ kanałów sanitarnych rozdzielony jest rzeką Wisłok. System ten składa się również z rozbudowanego układu odwadniającego zachodnią (lewobrzeżną) część miasta oraz kanalizacji wschodniego (prawego) brzegu Wisłoka. W urządzenia oczyszczające ścieki opadowe została wyposażona większość dużych parkingów, stacje paliw oraz tereny przemysłowe, magazynowe, handlowe i usługowe.

Odpady stałe i gospodarka odpadami¹³

Źródłami wytwarzania odpadów komunalnych w mieście są:

- gospodarstwa domowe i obiekty użyteczności społecznej (np. wychowania, oświaty i kultury, internaty, domy studenckie);
- zakłady przemysłowe i usługowe, placówki handlowe i gastronomiczne, itp.;
- tereny otwarte, pielęgnacja zieleni miejskiej i cmentarzy oraz oczyszczanie ulic, placów i targowisk;
- osady ze stacji uzdatniania wody oraz z komunalnych oczyszczalni ścieków, a także z oczyszczania studzienek kanalizacji deszczowej.

W roku 2002 na terenie Miasta zorganizowaną zbiórką odpadów komunalnych objętych było 144 459 osób, co stanowi 88,5% mieszkańców miasta. Ilość zebranych odpadów wynosiła 52 477 Mg, co w przeliczeniu na jednego mieszkańca stanowi 0,363 Mg/rok. Łączna ilość odpadów komunalnych zebranych na terenie Rzeszowa w roku 2002 wyniosła 52 477 Mg (337 576 m³).

W odpadach komunalnych z obszarów miejskich dominują odpady kuchenne ulegające biodegradacji (21,3%), tworzywa sztuczne nieopakowaniowe (11,4%) oraz drobna frakcja popiołowa (11%). Szacunkową ilość poszczególnych strumieni odpadów na terenie Rzeszowa (wg danych z 2002 r.) przedstawia tabela poniżej.

Tabela 17. Szacunkowa ilość poszczególnych strumieni odpadów (wg danych z 2002 r.)

Strumień odpadów komunalnych	Udział [%]	Ilość [tys. Mg]
Odpady kuchenne ulegające biodegradacji	21,3	12,61
Odpady zielone	2,4	1,42
Papier i tektura (nieopakowaniowe)	6,8	4,03
Opakowania z papieru i tektury	9,8	5,80
Opakowania wielomateriałowe	1,1	0,65
Tworzywa sztuczne (nieopakowaniowe)	11,4	6,75
Opakowania z tworzyw sztucznych	3,7	2,19
Szkło (nieopakowaniowe)	0,5	0,30
Opakowania ze szkła	6,6	3,91
Metale	3,0	1,78
Opakowania z blachy	1,1	0,65
Opakowania z aluminium	0,3	0,18
Tekstylia	2,9	1,72
Odpady mineralne	3,4	2,01
Drobna frakcja popiołowa	11,0	6,51
Odpady wielkogabarytowe	4,6	2,72
Odpady budowlane	9,4	5,57
Odpady niebezpieczne	0,7	0,41
Razem	100	59,22

Źródło: Plan Gospodarki Odpadami dla Miasta Rzeszowa

Podstawową metodą unieszkodliwiania odpadów komunalnych powstających na terenie Rzeszowa jest ich składowanie. Odpady z terenu miasta wywożone są na składowiska znajdujące się poza granicami Miasta w: Kozodrzy, Młynach i Sigielkach.

Od 1993 roku na terenie Rzeszowa funkcjonuje zbiórka surowców wtórnych, zorganizowana w oparciu o sieć pojemników rozstawionych w wyznaczonych punktach miasta. Brak jest jednak rozwiniętego systemu selektywnej zbiórki i utylizacji odpadów, w szczególności składowiska gruzu i kompostowni.

¹³ Na podstawie Planu Gospodarki Odpadami dla Miasta Rzeszowa z czerwca 2004 r.

Powstające na terenie miasta odpady z uzdatniania wody pitnej i oczyszczania ścieków są w całości wykorzystywane gospodarczo do niwelacji i rekultywacji terenów oraz do uprawy roślin nieprzeznaczonych do spożycia i produkcji pasz.

W sektorze gospodarczym w roku 2002 powstało 111 041 Mg odpadów. Odpady te pochodzą z procesów termicznych (42,6%) i składają się na nie: żużel, popiół i osady z dekarbonizacji wody, wykorzystywane gospodarczo przez Cegielnię w Przewrotnem (żużel i popiół) oraz przez same elektrociepłownie (osady). Ponadto w odpadach wytwarzanych w zakładach przemysłowych dominują odpady: z budowy, remontów i demontażu obiektów (grupa 17 – 21,6%) oraz pochodzące z przygotowania, obrotu i stosowania produktów chemii organicznej (grupa 07 – 17,6%).

Do grupy odpadów niebezpiecznych zalicza się zarówno odpady powstające w sektorze komunalnym, jak i przemysłowym. Szacuje się, że udział odpadów niebezpiecznych w strumieniu odpadów komunalnych, powstających na terenie miasta wynosi 0,7% co stanowi około 420 Mg/rok.

Tworzony system zbiórki olejów przepracowanych będzie umożliwiał zbiórkę tych odpadów od użytkowników indywidualnych i małych pomiotów gospodarczych.

Bilans odpadów z poszczególnych grup wytwarzanych w sektorze gospodarczym (dane za rok 2002) przedstawia tabela poniżej.

Tabela 18. Bilans odpadów z poszczególnych grup wytwarzanych w sektorze gospodarczym (dane za 2002 r.)

Rodzaj odpadów	Mg	%
Odpady z rolnictwa, sadownictwa, upraw hydroponicznych, rybołówstwa, leśnictwa, łowiectwa oraz przetwórstwa żywności	2340	2,11
Odpady z przetwórstwa drewna oraz produkcji płyt i mebli, masy celulozowej, papieru i tektury	112	0,10
Odpady z produkcji, przygotowania, obrotu i stosowania produktów przemysłu chemii nieorganicznej	25	0,02
Odpady z produkcji, przygotowania, obrotu i stosowania produktów przemysłu chemii organicznej	19525	17,58
Odpady z produkcji, przygotowania, obrotu i stosowania powłok ochronnych, kitu, klejów, szczeliw i farb drukarskich	32	0,03
Odpady z przemysłu fotograficznego i usług fotograficznych	5	0,00
Odpady z procesów termicznych	47258	42,56
Odpady z chemicznej obróbki i powlekania powierzchni metali oraz innych materiałów i z procesów hydrometalurgii metali nieżelaznych	161	0,14
Odpady z kształtowania oraz fizycznej i mechanicznej obróbki powierzchni metali i tworzyw sztucznych	3848	3,47
Oleje odpadowe i odpady ciekłych paliw	3945	3,55
Odpady z rozpuszczalników organicznych, chłodziw i propelentów	8	0,01
Odpady opakowaniowe; sorbenty, tkaniny do wycierania, materiały filtracyjne i ubrania ochronne nieujęte w innych grupach	3935	3,54
Odpady nieujęte w innych grupach	5277	4,75
Odpady z budowy, remontów i demontażu obiektów budowlanych oraz infrastruktury drogowej	24036	21,65
Odpady medyczne i weterynaryjne	240	0,22
Odpady z instalacji i urządzeń służących zagospodarowaniu odpadów, z oczyszczalni ścieków oraz z uzdatniania wody pitnej i wody do celów przemysłowych	294	0,26
Razem:	111041	100

Źródło: Plan Gospodarki Odpadami dla Miasta Rzeszowa

W obrębie miasta funkcjonuje składowisko odpadów przemysłowych na terenie Elektrociepłowni w Rzeszowie – Załężu. Składowane są tam okresowo żużle i popioły, odbierane głównie przez cegielnię. Drugim składowiskiem odpadów przemysłowych jest składowisko osadów poneutralizacyjnych cyjankowych, zlokalizowane na terenie WSK-PZL

Rzeszów S.A. Eksploatacja tego obiektu została rozpoczęta w roku 1992, a jej zakończenie przewidywane jest na rok 2008. Obiekt ten został zaklasyfikowany do kategorii B – wymagającej modernizacji do końca 2009 r.

Zgodnie z prognozami całkowitej ilości odpadów komunalnych powstających na terenie Rzeszowa w latach 2003 – 2014, ilość odpadów wzrośnie z 61,8 tys. Mg w 2004 r. do 65,1 tys. Mg w 2014 r. Krajowy Plan Gospodarki Odpadami oraz Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Podkarpackiego zakładają, że ilość osadów ściekowych w roku 2014 wzrośnie dwukrotnie w stosunku do ilości z roku 2000. Stąd maksymalna ilość osadów ściekowych powstających na terenie Rzeszowa w roku 2014 wynosiłaby około 11 tys. Mg sm. Z uwagi na wysoki stopień skanalizowania miasta oraz tendencje do niewielkiego przyrostu ilości przyjmowanych do oczyszczania ścieków (10 – 20 tys. m³/dobę) szacowany wzrost ilości osadów ściekowych będzie zatem wynosić około 3 tys. Mg sm. Łączna ilość tych odpadów w roku 2014 wynosić będzie około 8,5 – 9 tys. Mg sm.

Infrastruktura techniczna

Zaopatrzenie w energię elektryczną, ciepło i gaz oraz usługi telekomunikacyjne

Rzeszów zasilany jest energią elektryczną ze zintegrowanego ogólnokrajowego systemu elektroenergetycznego najwyższych napięć 400 kV i 220 kV poprzez stację 750/400/110 kV Rzeszów w Widelce i stację 220/110/30/15 kV w Boguchwale. Funkcjonują połączenia stacji w Widelce z systemem elektroenergetycznym liniami 400 kV: Połaniec, Tuczawa (na Śląsku), Tarnów i Krosno – Lemeszany (Słowacja) oraz dziesięcioma torami 110 kV. Stacja 220/110/30/15 kV Boguchwała zasilana jest linią 220 kV z Elektrowni Połaniec. Ze stacji Rzeszów i Boguchwała energia przesyłana jest liniami napowietrznymi 110 kV do ośmiu Głównych Punktów Zasilających (GPZ), o łącznej mocy zainstalowanej 274 MVA, rozmieszczonych na terenie miasta.

Na terenie miasta pracuje ponadto Elektrociepłownia Rzeszów w Załężu, która po wybudowaniu bloku gazowo-parowego może dostarczać – obok ciepła – 100 MW mocy elektrycznej.

W 2002 r. w gospodarstwach domowych Rzeszowa (57,2 tys. odbiorców) zużyto 85,2 GWh energii elektrycznej. W 2003 r. liczba gospodarstw domowych - odbiorców energii elektrycznej na niskim napięciu wynosiła 57,6 tys. i zużyły one 87 361 MW*h energii.

Na niektórych osiedlach elektroenergetyczna sieć rozdzielcza średniego i niskiego napięcia jest jeszcze niedostatecznie rozwinięta (w szczególności na Staroniwie).

W zakresie zasilania energią elektryczną najtrudniejsza sytuacja występuje w Centrum. W związku z rozbudowywaną, w miejsce dotychczasowych lokali mieszkalnych, siecią usług w parterach budynków mieszkalnych i wprowadzaniem ogrzewania elektrycznego, wzrasta pobór mocy. Istniejące stacje transformatorowe są w pełni obciążone, a nie ma możliwości wprowadzenia większych jednostek transformatorowych. Uporządkowania i doinwestowania sieci elektroenergetycznych wymagają również następujące obszary:

- teren osiedla Pobitno – Północ – obszar ograniczony ul. Lwowską, Wisłokiem, torami PKP i ul. Żołnierzy I Armii WP;
- Wilkowyja-Północ - obszar na północ od ulicy Lwowskiej do wschodniej granicy miasta (brak stacji transformatorowych uniemożliwia rozwój budownictwa jednorodzinnego);
- Wilkowyja-Wschód - obszar ograniczony ul. Lwowską, granicą miasta i ul. Olbrachta;
- Wilkowyja-Południe - tereny na południe od ulicy Lwowskiej i Olbrachta;
- Słocina - tereny wymagające pilnej modernizacji i rozbudowy sieci elektrycznej SN i nn obejmują obszar położony między ulicami Powstańców Listopadowych i Wieniawskiego oraz obszar przyległy, położony między ul. Wieniawskiego i drogą na „Świętego Rocha”,

- Zalesie-Kiepury - rejon ul. Kiepury, rezerwy terenu pod budownictwo mieszkaniowe;
- Drabinianka – Biała – Zagrody - obszar między ulicą Uroczą i al. Sikorskiego to „pustynia” energetyczna;
- Staroniwa - występuje tu wyraźny deficyt mocy elektrycznej;
- Ulica Strzyżowska i tereny na zachód - wymagają budowy sieci elektroenergetycznych SN i nn dla umożliwienia kontynuacji budownictwa mieszkaniowego;
- Przybyszówka - tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, niezbędna rozbudowa sieci elektroenergetycznych;
- Staromieście – Południe - zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna, niezbędna jest modernizacja i rozbudowa sieci elektroenergetycznej;
- Staromieście – Północ - tereny przeznaczone pod budownictwo mieszkaniowe i usługowe, brak infrastruktury elektroenergetycznej dla potrzeb planowanej zabudowy;
- Wschodnia strona ulicy Lubelskiej - rozbudowa Małopolskiej Giełdy Rolno – Towarowej i budowa Centrum Handlowo – Usługowego wymagają budowy nowych stacji transformatorowych i kablowych sieci elektroenergetycznych oraz likwidacji napowietrznej linii 15 kV wraz ze stacją słupową;

System ciepłowniczy Rzeszowa jest scentralizowany i rozprządza energię ciepłą z dwóch źródeł:

- EC Rzeszów, pokrywającej ponad 80% zapotrzebowania mocy,
- EC WSK, zaopatrującej południową część miasta.

Obie sieci grzewcze są ze sobą połączone, co pozwala na zmiany stanu zasilania przez poszczególne źródła, a w okresie letnim na zasilanie w ciepłą wodę grzewczą przez jedno źródło. Sieć ciepłownicza obejmuje praktycznie swoim zasięgiem całe miasto, a jej całkowita długość w 2003 r. wynosiła 196 km (w tym sieć magistralna - 76 km).

Centralny system ciepłowniczy obejmuje ok. 67-75% (wg różnych źródeł) potrzeb ciepłych miasta, które szacuje się na ok. 400 MW. Pozostałe 25% pozyskiwane jest z kotłowni lokalnych opalanych węglem i gazem oraz z pieców domowych i jest to ok. 50 MW. W strukturze odbiorców ciepła zdalaczynnego przeważa budownictwo wielorodzinne – 48%, budownictwo usługowe 30%, przemysł ok. 21%. Liczba mieszkańców korzystająca z sieci centralnej ciepła wynosi ok. 110 tys. osób, tj. 67,6% ludności miasta. Dzięki działaniom oszczędnościowo-modernizacyjnym u odbiorców i na sieci grzewczej w ciągu lat 1998-2003 r. znacząco zmniejszyło się zapotrzebowanie na ciepło. Sprzedaż (zakup) u wytwórcy i dysponenta przedstawiają tabele poniżej.

Tabela 19. Sprzedaż ciepła w latach 1998 – 2003

Wyszczególnienie	1998	2000	2003
	TJ		
Ogółem MPEC, w tym:	3083	2653	2830
EC Rzeszów	2534	2101	2153
EC WSK	549	552	677

Źródło: RGK – MPEC Sp. z o.o. Rzeszów.

Tabela 20. Struktura odbiorców ciepła z systemu ciepłowniczego

Odbiorcy	Zużycie ciepła	Procentowy udział w zużyciu
Budownictwo wielorodzinne	192 MW _t	47 %
Budownictwo jednorodzinne	3 MW _t	1 %
Budownictwo usługowe	120 MW _t	30 %
Przemysł	63 MW _t	16 %
Kombinat szklarniowy w Trzebownisku	25 MW _t	(6 %

Źródło: RGK – MPEC Sp. z o.o. Rzeszów.

W kubaturze budynków ogrzewanych centralnie, wynoszącej ponad 17 500 dam³ budownictwo mieszkalne stanowi ok. 60%. W ciągu ostatnich lat przeprowadzono szerokie działania modernizacyjne w systemie przesyłowym ciepła. W rezultacie wszystkie węzły cieplne w majątku MPEC są zmodernizowane (co stanowi ok. 80% sieci ciepłowniczej miasta) – wymiennikowe z automatyczną regulacją, a wszyscy odbiorcy mają opomiarowaną dostawę ciepła.

Źródłem zaopatrzenia miasta w gaz są dwa gazociągi wysokoprężne CN 6,3 Mpa Dn 700 i Dn 400, w północnej jego części. Zasilanie odbywa się poprzez trzy stacje redukcyjno-pomiarowe. Istnieją dogodne warunki poboru gazu dla potrzeb bytowych, grzewczych i przemysłowych. Dzięki temu realizowana jest budowa bloku parowo-gazowego w EC Rzeszów. Część osiedli zabudowy jednorodzinnej (np. Pobitno, Słocina, Drabinianka) zasilana jest gazem średnioprężnym. Z dostaw gazu korzystało w 2002 r. 124,6 tys. mieszkańców, co stanowi wskaźnik 76,9% – jeden z najwyższych w Polsce.

Charakterystykę sieci gazowej Rzeszowa przedstawia tabela poniżej.

Tabela 21. Charakterystyka sieci gazowej Rzeszowa w 2003 r.

Długość sieci ogółem w km	344,6
Długość sieci przesyłowej w km	30,9
Długość czynnej sieci rozdzielczej w km	313,70
Czynne połączenia do budynków mieszkalnych w szt.	9373
Liczba odbiorców gazu (gospodarstwa domowe)	49 977
Zużycie gazu w gospodarstwach domowych w hm ³	26, 8

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Rynek usług telekomunikacyjnych w Rzeszowie składa się z następujących segmentów:

- telefonia stacjonarna: lokalna, międzymiastowa i międzynarodowa,
- telefonia komórkowa,
- radiokomunikacja: przesyłanie sygnałów programów radiofonicznych i telewizyjnych, usługi przywoławcze,
- teleinformatyka: transmisja danych, dostęp do Internetu, wymiana poczty elektronicznej.

W latach dziewięćdziesiątych w Rzeszowie nastąpił blisko trzykrotny wzrost gęstości telefonicznej. Na koniec 1997 r. na 100 mieszkańców Rzeszowa przypadało 28,9 linii telefonicznych (w 1990 r. – 11,1). Wskaźnik ten dla województwa rzeszowskiego wynosił 14,2, dla miast w Polsce 26,1, dla Polski 19,3, dla Węgier 31,0, dla Czech 32,0. Mimo wysokiej dynamiki wzrostu liczby linii abonenckich, gęstość sieci telefonicznej w Rzeszowie i w kraju ciągle znajduje się na znacznie niższym poziomie niż średnia w państwach Unii Europejskiej, gdzie przekracza 50%.

Pod względem wyposażenia terenu w infrastrukturę telekomunikacyjną można wyróżnić trzy strefy:

1. Centrum - sieć telekomunikacyjna wykonana w kanalizacji kablowej, rozwój biznesu wymaga rozbudowy i modernizacji sieci.
2. Pierścień otaczający Centrum, grupujący zainwestowane osiedla mieszkaniowe i dzielnice przemysłowo – składowe, istniejąca infrastruktura umożliwia przyłączanie telefonów zainteresowanym mieszkańcom.
3. Obszary peryferyjne z rozproszoną zabudową i mniejszym zaludnieniem - Pobitno, Słocina, Zalesie, Drabinianka, rejon ul. Podkarpackiej, Staroniwa, Przybyszówka, Staromieście. Istniejąca sieć telekomunikacyjna w wykonaniu głównie nadziemnym, duża liczba osób fizycznych i podmiotów gospodarczych nie posiada telefonu lub nie posiada wystarczająco dobrej łączności telefonicznej.

Rzeszowska Miejska Sieć Komputerowa powstała w latach 1992 – 1995 ze środków Komitetu Badań Naukowych i częściowo Politechniki Rzeszowskiej. Kabel światłowodowy

ułożono w dzierzawionych otworach kanalizacji teletechnicznej TP S.A. na trasie: Centrum Telekomunikacyjne przy Al. Piłsudskiego – Wyższa Szkoła Pedagogiczna przy Al. Rejtana – Akademia Rolnicza w Zalesiu, Politechnika Rzeszowska przy Al. Powstańców Warszawy, Wyższe Seminarium Duchowne przy ul. Wetlińskiej, Politechnika Rzeszowska przy ul. W. Pola. Inwestycja nie została dokończona. Do zamknięcia pierścienia pozostał odcinek długości ok. 5 km od węzła przy Al. Piłsudskiego do ul. W. Pola poprzez obiekty UMCS przy ul. Grunwaldzkiej i ul. Ks. Jałowego oraz obiekty WSP przy ul. Ks. Jałowego i ul. Wypiańskiego. Obecnie: **Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Akademia Rolnicza w Zalesiu i UMCS, tworzą Uniwersytet Rzeszowski, a na część RMSK składa się także sieć komputerowa Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie przy ul. Sucharskiego.** Politechnika Rzeszowska jest pomysłodawcą projektu rozbudowy i modernizacji istniejącej infrastruktury teleinformatycznej łączącej rzeszowskie uczelnie. W ramach projektu, złożonego do ZPORR, przewidziana jest modernizacja rdzenia sieci, uwzględniająca potrzeby środowiska akademickiego na okres najbliższych 5–7 lat. Projekt przewiduje również możliwość podłączenia do sieci instytucji finansowanych przez władze samorządowe (placówek edukacyjnych, kulturalnych, służby zdrowia).

Urząd Miasta zgłosił do ZPORR wniosek o dofinansowanie projektu budowy szerokopasmowej informatycznej sieci transmisji danych dla potrzeb administracji publicznej, policji, straży pożarnej i jednostek organizacyjnych miasta (głównie szkół i placówek oświatowych). Zrealizowanie projektu pozwoli na:

- wykorzystanie sieci przez administrację lokalną do usług teleinformatycznych,
- rozwój wideomonitoringu ulic umożliwiającego zmienne położenie kamer (np. przy zabezpieczaniu imprez sportowych),
- dostęp do Internetu i łączność głosową szkołom,
- tworzenie publicznych punktów dostępu do Internetu w Rzeszowie i okolicy.

Układ drogowy Miasta

Rzeszów położony na skrzyżowaniu historycznie ukształtowanych szlaków transportowych, spełnia ważną funkcję jako węzeł komunikacyjny w południowo-wschodnim rejonie kraju, na którego terenie krzyżuje się 7 szlaków drogowych i kolejowych o znaczeniu wojewódzkim, krajowym i międzynarodowym. Miasto usytuowane jest bowiem w III Pan-Europejskim Korytarzu Transportowym i w przygranicznym obszarze Euroregionu Karpaty. Układ drogowy Rzeszowa ukształtowany do końca XV w., w swej zasadniczej formie funkcjonuje również dzisiaj.

Przez miasto przebiegają międzynarodowe trasy komunikacji kolejowej i drogowej wschód-zachód i drogowej północ-południe:

- magistrała kolejowa E-30 relacji Niemcy (Drezno) – granica państwa – Wrocław – Kraków – Medyka – granica państwa – Ukraina (Lwów),
- droga krajowa nr 4, międzynarodowa E-40: Niemcy (Drezno) – granica państwa – Wrocław – Kraków – Medyka – granica państwa – Ukraina (Lwów),
- droga krajowa nr 9, międzynarodowa E-371, relacji Radom – Rzeszów – Barwinek – granica państwa,
- droga krajowa nr 19, relacji granica państwa – Kuźnica Białostocka – Białystok – Lublin – Rzeszów.

Układ ten uzupełniają regionalne linie kolejowe Ocice – Rzeszów i Rzeszów – Jasło oraz droga wojewódzka nr 878: Rzeszów – Dynów. W perspektywie układy te zostaną wzmocnione autostradą A-4: Drezno – Lwów i drogą ekspresową S-19: Grodno – Barwinek – Preszów.

Główna kolejowa trasa magistralna, dwutorowa i zelektryfikowana, Kraków – granica wschodnia, dostosowana jest do prędkości 120 km/godz. Pozostałe dwie linie są jednotorowe spalinowe. Miasto jest dobrze obsługiwane przez istniejące powiązania kolejowe, na jego terenie znajdują się trzy przystanki kolejowe: Rzeszów-Osiedle, Rzeszów-Staroniwa, Rzeszów Główny. Podstawową rolę pełni dworzec Rzeszów Główny. Dziennie miejskie dworce osobowe obsługują ok. 16 000 osób. W planach rozwoju Miasta zakłada się wykorzystanie kolei do obsługi miasta i strefy metropolitalnej przez zagęszczenie istniejących przystanków kolejowych oraz uruchomienie połączeń wahadłowych na kierunkach Kolbuszowa – Rzeszów – Boguchwała i Rzeszów – Łańcut.

Krzyżujące się szlaki komunikacyjne o znaczeniu regionalnym, krajowym i międzynarodowym wraz z ulicami powiatowymi tworzą podstawowy układ komunikacyjny miasta. Zapewniają powiązania zewnętrzne i ogólnomiejskie. Ulice lokalne miejskie stanowią układ uzupełniający, obsługujący bezpośrednio poszczególne tereny. Układ promienisty ulic przecięty jest układem obwodnicowym. Ruch tranzytowy i ciężarowy przebiega obwodnicą, poza obszarem śródmieścia, kumulując się w zachodniej i południowej części miasta, z braku „domknięcia” obwodnicy w części północno-wschodniej. Przebiegające przez Rzeszów linie kolejowe i rzeka Wisłok stanowią pewnego rodzaju bariery dla komunikacji drogowej. Niedostateczna ilość przepraw mostowych i obiektów dwupoziomowych na przecięciu z liniami kolejowymi jest przyczyną nadmiernego obciążenia ruchem istniejących obiektów: Wiaduktu Tarnobrzeskiego i Śląskiego oraz mostów w ul. Generała Stanisława Maczka, Lwowskiej, Majora Kopisto i Al. Powstańców Warszawy. Brak jest północno-wschodniego domknięcia układu drogowego.

Dane na temat ruchu pojazdów na drogach zewnętrznych zawiera tabela poniżej.

Tabela 22. Dynamika ruchu pojazdów na drogach zewnętrznych

Numer wlotu	Numer punktu	Numer drogi		1990–1995	1995–2000	Średni dobowy ruch w 2000 r.
1	03013	4	Rzeszów – Przemyśl	1,61	1,78	20 166
2	24121	876	Rzeszów – Tyczyn	1,48	1,28*	8 307*
3	13061	9	Rzeszów – Barwinek	1,23	1,09	10 790
4	03009	4	Rzeszów – Kraków	1,56	1,46	15 874
5	13043	9	Rzeszów – Radom	1,14	1,60	13 002
6	13029	19	Rzeszów – Lublin	0,93	1,97	10 474

Źródło: Program Ochrony Środowiska

*Proгноza IGPIK Oddział w Krakowie, 2000.

W ostatnim pięcioleciu ruch docelowo-źródłowy oraz tranzyt charakteryzują wysokie przyrosty. Najbardziej obciążona droga Rzeszów – Przemyśl przenosi ponad 20 tys. pojazdów na dobę. Prawie dwukrotnie w dziesięcioleciu wzrosło obciążenie na kierunkach północnych do Radomia i Lublina.

Wykonywane pomiary ruchu i obliczenie modelowe całej sieci wskazują na przekroczenie przepustowości szeregu ulic:

- ul. J. Piłsudskiego od Al. W. Witosa do ul. Mieszka I z dużym nasileniem utrudnień na odcinku od ul. Targowej do ul. Rejtana,
- ul. Powstańców Warszawy,
- Al. Ł. Ciepłińskiego i Marszałkowskiej,
- ul. F. Szopena,
- ul. Podkarpackiej,
- ul. Hetmańskiej,
- ul. Dąbrowskiego.

W strukturze rodzajowej ruchu zaobserwowano znaczny wzrost ruchu samochodów osobowych, zmniejszenie zaś ruchu samochodów ciężarowych i autobusów. Natężenie ruchu wewnątrz miasta rosło proporcjonalnie do rejestrowanych pojazdów samochodowych. W okresie od 1990 do 2000 r. natężenie ruchu na ulicach zwiększyło się w granicach 50-110%. Wysoki wzrost ruchu w ostatnich latach spowodował, że przekroczona została przepustowość ulic głównie w Śródmieściu. Trudności komunikacyjne występują również na obwodnicy śródmiejskiej i trasach wlotowych. W ostrej formie uwidoczniły się również problemy parkingowe. **Ponad 30% mieszkańców miasta narażonych jest na ponadnormatywny hałas komunikacyjny. Stężenia zanieczyszczeń w sąsiedztwie ulicy Piłsudskiego znacznie przekraczają dopuszczalne normy.**

Jednym z warunków osiągnięcia sprawnego układu komunikacyjnego, zapewniającym odpowiednią przepustowość, jest realizacja zewnętrznej sieci drogowej redukującej uciążliwy tranzyt przez miasto. W układzie tras o znaczeniu europejskim zakłada się: wybudowanie autostrady A-4 Drezno – Lwów, po północnej stronie Rzeszowa, w odległości ok. 8 km od centrum oraz drogi ekspresowej S-19 Grodno – Barwinek – Preszov po zachodniej stronie miasta, w odległości ok. 5 km od centrum. W powiązaniach krajowych projektuje się trasę północną stanowiącą w przyszłości fragment drogi krajowej nr 4 Kraków – Przemyśl, klasy głównej ruchu przyspieszonego – GP, dwujezdniową, o przebiegu ocierającym się o granice Rzeszowa i gmin: Świlcza, Głogów, Trzebownisko i Krasne oraz przedłużenie Al. Gen. Okulickiego w kierunku północnym, klasy GP, o przekroju dwujezdniowym, zapewniające połączenie drogi krajowej nr 9 z planowaną trasą północną.

W powiązaniach ogólnomiejskich niezbędnym jest uzupełnienie układu komunikacyjnego w zakresie umożliwiającym wyprowadzenie ruchu międzydzielnicowego poza śródmieście i obszary, które winny być chronione przed uciążliwością tego ruchu (jak osiedla mieszkaniowe i tereny rekreacyjne) oraz obsługę terenów nowej zabudowy mieszkaniowej.

Głównym przewoźnikiem osób w Rzeszowie jest Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne. Obserwowany jest stały spadek ilości przewozu pasażerów (z ponad 73 tys. pasażerów w 1995 r. do ok. 43 tys. w 2002 r.), na co z jednej strony składa się zmniejszanie ilości autobusów (w 1990 r. – 224), a z drugiej wydłużenie czasu przejazdów przez zatłoczone centrum i gwałtowny wzrost motoryzacji.

Schemat głównych dróg i ulic, uzupełniających istniejący system komunikacji zamieszczono w załączniku graficznym na planszy nr 10.

Cmentarnictwo

Na obszarze miasta znajduje się 10 cmentarzy komunalnych oraz cmentarz parafialny. Opiekę nad terenami cmentarzy sprawuje Zakład Usług Pogrzebowych i Cmentarnych w Rzeszowie. Spośród 10 cmentarzy rzeszowskich, 4 obiekty są już zamknięte. Trzy spośród nich są wpisane jako zabytki dziedzictwa kulturowego na listę obiektów chronionych konserwatora zabytków w Rzeszowie. Cmentarze komunalne czynne obejmują 30,0 ha powierzchni.

Największy czynny Cmentarz Komunalny Wilkowyja jest niedostosowany do potrzeb, brakuje nowych terenów, dróg i kwater, kaplica jest zbyt mała i wymaga modernizacji. Podobnie jest na Cmentarzu Komunalnym Pobitno, gdzie remontu wymaga kaplica i dom grabarza. Cmentarze nieczynne w Rzeszowie zajmują łącznie 6,6 ha i są to: Cmentarz Stary przy ul. Targowej, w Zwiężczy, Cmentarz Żydowski i Cmentarz Żołnierzy AK. Informacje o cmentarzach zabytkowych, zawarto wyżej.

Na terenie Rzeszowa brakuje wyznaczonego, wymaganego prawem, odpowiednio zagospodarowanego i kontrolowanego miejsca pochówku padłych zwierząt, tzw. grzebowiska.

Identyfikacja problemów

Poniżej zawarto syntetyczne wnioski, wynikające z analizy istniejącego stanu związanego z zagospodarowaniem przestrzennym Rzeszowa i infrastrukturą techniczną Miasta.

Zjawiska zwiększające zagrożenie marginalizacją społeczno-gospodarczą obszarów Miasta

Do głównych zjawisk, związanych z gospodarką przestrzenną, zwiększających zagrożenie marginalizacją społeczno-gospodarczą obszarów Miasta należy zaliczyć takie, jak:

- Niewielka powierzchnia Miasta i związana z tym bardzo wysoka gęstość zaludnienia,
- Stosunkowo duża, obejmująca $\frac{1}{4}$ ogólnej powierzchni, powierzchnia terenów zabudowanych wymagających rehabilitacji oraz także udział terenów wymagających przekształceń;
- Stosunkowo niewielka powierzchnia do zainwestowania;
- Znaczące problemy związane z układem komunikacyjnym: niedostosowany do rosnącego ruchu tranzytowego układ komunikacyjny Miasta, brak ukształtowanej sieci parkingów w śródmieściu i centrum, brak dostatecznej ilości przepraw mostowych i przejść dwupoziomowych na przecięciach dróg z torami kolejowymi, niedostateczna ilość ścieżek rowerowych i wydzielonych ciągów pieszych;
- Zły stan techniczny poważnej części ulic, mostów i chodników;
- Negatywne zjawiska w środowisku przyrodniczym: podwyższony poziom hałasu, głównie w Śródmieściu;
- Brak spójnego systemu zieleni, odcięcie centrum od większych pasm zieleni sięgających z zewnątrz;
- Niewielka powierzchnia terenów o dużych walorach przyrodniczych oraz niewielka ilość obiektów chronionych, pełniących znaczącą rolę w tworzeniu walorów klimatotwórczych i aerosanitarnych oraz wizerunku Miasta;
- Zagrożenie likwidacją części zieleni urządzonej z powodu presji inwestycyjnej, negatywna tendencja w zmianach bilansu zieleni;
- Brak składowiska gruzu i kompostowni;
- Niedostatecznie rozwinięta elektroenergetyczna sieć rozdzielcza średniego i niskiego napięcia na niektórych osiedlach, w szczególności na Staroniwie;
- Nieprzygotowanie Cmentarza Komunalnego Wilkowyja do przyszłych potrzeb (brak nowych terenów, dróg i kwater, zbyt mała i wymagająca modernizacji kaplica), a także zaniedbana kaplica i dom grabarza na Cmentarzu Komunalnym Pobitno; zaniedbane nagrobki na zabytkowych nekropoliach;
- Występowanie obszarów tzw. niskiej emisji, szczególnie w rejonie centrum i starówki;
- Wzrastające zagrożenie hałasem;
- Obszar Centrum, wymagający złożonych działań wyrównawczych i uzupełniających w zakresie komunikacji i infrastruktury, nasycenia zielenią i nowoczesną tkanką miejską, przezwyciężenia bariery strukturalnej (Wisłok) ograniczającej rozwój strefy prawobrzeżnej, obejmujący ok. 322,6 ha;
- **Prawie 20% mieszkań spółdzielczych wymaga, co najmniej napraw lub ocieplenia, wśród nich co piąte poważnego remontu, jednocześnie stan mieszkań jest niejednokrotnie lepszy niż stan budynków, w których lokale się znajdują;**
- Potrzeby remontowe i modernizacyjne: obiektów zabytkowych, substancji mieszkaniowej komunalnej oraz zlokalizowanej w Śródmieściu, a także wielu obiektów infrastruktury kulturalnej;

- Trudności gminy i spółdzielni mieszkaniowych związane z poziomem zadłużenia czynszowego mieszkańców, które choć średnio dotyczy 6% lokali mieszkalnych, w niektórych zasobach spółdzielczych sięga 1/3;
- Braki w zakresie mieszkań komunalnych w najbliższych 5 latach szacowane na około 1200, z czego co najmniej 800 powinny stanowić lokale socjalne.

Zjawiska sprzyjające rewitalizacji obszarów zagrożonych

Do zjawisk, które można wykorzystać w procesie rewitalizacji obszarów zaliczyć należy:

- Korzystne położenie geograficzne i komunikacyjne Miasta;
- Stan czystości powietrza (zanieczyszczenia pyłowe i gazowe);
- Atrakcyjność ukształtowanego przez wieki kulturowego krajobrazu Miasta;
- Relatywnie wysoki stan wyposażenia mieszkań w podstawowe instalacje (ponad 99% mieszkań posiada wodociągi, 98% – kanalizację, prawie 95% – gaz sieciowy i ciepło zdalaczynne);
- Objęcie ok. 70% powierzchni scentralizowanym systemem grzewczym;
- Planowane poszerzenie granic, pozwalające na uniknięcie presji inwestycyjnej na istniejących terenach zieleni w Mieście;
- Zasoby wody pitnej, układ przestrzenny wód powierzchniowych i sieci zaopatrzenia w wodę, zasób urządzeń do uzdatniania wody, możliwości produkcyjne oraz ich stan techniczny, a także stopień uzbrojenia terenów zainwestowanych w urządzenia do doprowadzania wody;
- Wielkość sieci kanalizacji sanitarnej i jej układ przestrzenny oraz stopień uzbrojenia terenów zainwestowanych w urządzenia do odprowadzania ścieków;
- Stan gospodarki odpadami nie powodujący zmian środowiska na terenie Miasta;
- Podejmowane inwestycje (publiczne i prywatne) związane z rewitalizacją Starego Miasta;
- Nasadzenia zieleni przez samorząd miejski;
- Relatywnie dobra struktura wiekowa zasobów mieszkaniowych;
- Zasoby gazu ziemnego, zasób urządzeń do jego pozyskiwania i magazynowania, ich stan techniczny oraz możliwości produkcyjne, a także wielkość sieci doprowadzającej gaz do użytkowników, jej stan techniczny i układ przestrzenny;
- Ilość produkowanej energii cieplnej, zasób urządzeń do jej produkcji, ich stan techniczny i możliwości wytwórcze, wielkość sieci przesyłowej do użytkowników, jej stan techniczny i układ przestrzenny, a także stopień uzbrojenia terenów zainwestowanych w urządzenia do dystrybucji energii cieplnej;
- Układ sieci elektroenergetycznej wysokiego napięcia;
- Posiadanie programów działania w wybranych ważnych sferach życia Miasta m.in.:
  - „Programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Rzeszowa w latach 2004 – 2009”,
  - „Programu ochrony środowiska wraz z planem gospodarki odpadami”,
  - „Planu rozwoju lokalnego na lata 2004-2006”,
  - programu inwestycyjnego „Porządkowanie gospodarki ściekowej”.

2) GOSPODARKA

Jak już odnotowano wyżej, Rzeszów jest największym ośrodkiem przemysłowym w regionie południowo-wschodniej Polski. Dogodne położenie, bliskość południowej i wschodniej granicy, czyni z miasta ważne centrum komunikacyjne. Duży wpływ na rozwój miasta będzie miała planowana, w najbliższej przyszłości rozbudowa sieci komunikacyjnej. Nowa, ekspresowa droga nr 9: Radom - Rzeszów - Barwinek - Bukareszt, stanowić będzie najkrótsze połączenie krajów południowo-wschodniej Europy z krajami skandynawskimi. Autostrada A

- 4, która przebiegać ma na północ od Rzeszowa, zapewni połączenie sieci drogowej Europy Zachodniej z Ukrainą, Rosją oraz Bałkanami. Autostrada przebiegać będzie w sąsiedztwie odpowiadającego standardom międzynarodowym lotniska, co sprzyjać powinno także rozwojowi transportu lotniczego.

Gospodarczy obraz miasta ukształtowała w znacznej mierze silna tradycja lotnicza i związany z nią program budowy Centralnego Okręgu Przemysłowego, który dał początek dzisiejszej WSK „PZL-Rzeszów”. Spośród zakładów przemysłowych Rzeszowa okresu dwudziestolecia międzywojennego największe znaczenie miały: wytwórnia sprzętu wojskowego „Mars”, fabryka maszyn Zweiga, zakłady spożywcze „Alima”, zakłady Szaynoka i Hogendorfa oraz fabryka wódek „Alko”. Powszechnie znany w Polsce jest, produkowany przez rzeszowski „Zelmer”, elektromechaniczny sprzęt gospodarstwa domowego. Spośród firm z udziałem kapitału zagranicznego najbardziej znane są: „Alima-Gerber”, oraz „ICN-Polfa Rzeszów”.

Konsekwencją rozwoju gospodarczego Rzeszowa stało się powstanie i rozwój ogromnej ilości małych i średnich firm oraz licznych placówek obsługujących sferę biznesową: banków, biur doradztwa gospodarczego, finansowego i prawnego, towarzystw ubezpieczeniowych, biur maklerskich i obrotu nieruchomościami oraz wielu innych. Rozwija się handel, czego wyrazem są rzeszowskie imprezy targowo-wystawiennicze. W ostatnich latach powstało wiele nowoczesnych centrów handlowych („Europa II”, „Ameryka”, „Rejtan”, „Reduta”, „Galeria Graffica”) i hipermarketów („E.Leclerc”, „Tesco”). Prężnie działa rzeszowska sieć delikatesów i supermarketów: „Jedynka”, „Centrum” i „Społem”.

Na rzeszowskim rynku zaobserwować można również intensywny rozwój firm branż: komputerowej, internetowej i teleinformatycznej. Rośnie konkurencja wśród dostawców usług internetowych, szczególnie, że zapotrzebowanie na te usługi jest ogromne i stale rośnie.

Główni pracodawcy / struktura i trendy

Zapoczątkowany w okresie II Rzeczypospolitej proces uprzemysłowienia w okresie powojennym uległ zintensyfikowaniu. Obecnie najbardziej znaczącą firmą rzeszowskiego przemysłu jest „WSK-PZL Rzeszów” S.A., która ma również istotny udział w rozwoju Miasta. „WSK-PZL Rzeszów” S.A. jest jednym z największych producentów polskiego przemysłu lotniczego. Powstała w latach 1937–38 jako Państwowe Zakłady Lotnicze. Produkuje silniki i przekładnie do napędów lotniczych (do samolotów i śmigłowców) oraz asortyment turbosprężarek, zwłaszcza dla przemysłu okrętowego.

Wysoką renomę, jak podkreślano uprzednio, posiada „Zelmer”, produkujący wyroby elektromechaniczne sprzętu gospodarstwa domowego, będąc uznanym eksporterem. Dużą grupę stanowią zakłady przetwórstwa rolno-spożywczego:

- Firma „Alima-Gerber” S.A. – to pierwsze w Rzeszowie duże przedsiębiorstwo sprywatyzowane w trybie sprzedaży zagranicznemu inwestorowi produkujące szeroki asortyment artykułów spożywczych i odżywek dla dzieci na rynek krajowy i światowy,
- Przedsiębiorstwo Produkcji Lodów „Koral”,
- Przedsiębiorstwo Przemysłu Zbożowo-Młynarskiego PZZ S.A. z wytwórnią makaronów,
- COMP Rzeszów.

W przemyśle farmaceutycznym wiodącą jest, wymieniona już wyżej, firma „ICN Polfa”.

Miasto posiada centrum targowe, w którym organizowane są imprezy wystawiennicze, przyciągające do miasta handlowców z innych rejonów Polski oraz z zagranicy (Ukrainy, Słowacji, Węgier i Włoch). W centrum targowym odbywa się również prezentacja potencjału gospodarczego firm z terenu Rzeszowa i regionu.

Według stanu na koniec grudnia 2003 r. liczba pracujących (bez rolnictwa indywidualnego i zakładów osób fizycznych zatrudniających do 9 osób) wyniosła 67 246 osób. Liczba pracujących ogółem zmniejsza się, od 2000 roku spadła o 3 334 osoby tj. o 4,7%. Zmniejsza

się jednak dynamika spadku (za 2003/2002 99,1%.) Spadek liczby pracujących dotyczy sektora publicznego. Liczba pracujących w sektorze prywatnym sukcesywnie rośnie. Kształtowanie się liczby pracujących według sektorów własności w Rzeszowie w latach 2000 – 2003 przedstawia tabela poniżej.

Tabela 23. Liczba pracujących według sektorów własności w Rzeszowie w latach 2000 - 2003

	2000	2001	2002	2003
Pracujący ogółem	70 580	69 720	67 873	67 246
sektor publiczny	37 254	36 223	32 298	31 389
sektor prywatny	33 326	33 497	35 575	35 857

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Obserwowany wzrost znaczenia sektora prywatnego na rzeszowskim rynku pracy przejawia się w zatrudnieniu - 53,3% ogółu pracujących, gdy jeszcze w 2000 r. w sektorze tym pracowało 47,2% ogółu pracujących.

Główni pracodawcy Rzeszowa, to obecnie firmy sektora usług rynkowych, w których w 2003 r. pracowało 24 209 osób i zakłady przetwórstwa przemysłowego, zatrudniające 22 247 osób.

Wzrost liczby pracujących w sektorze usług, a w szczególności usług rynkowych jest zjawiskiem pozytywnym, zgodnym z tendencjami europejskimi i światowymi, świadczącym o rozwoju i unowocześnianiu się gospodarki Rzeszowa. Odpowiadające mu zwiększenie się udziału tej sfery działalności w generowaniu produktu krajowego brutto (PKB) jest również trwałą tendencją przekształceń w strukturze gospodarczej Rzeszowa.

Kształtowanie się liczby pracujących w sektorze przedsiębiorstw według grup sekcji PKD w Rzeszowie w latach 2000 – 2003 przedstawia tabela poniżej.

Tabela 24. Liczba pracujących w sektorze przedsiębiorstw w Rzeszowie w latach 2000 - 2003

	2000	2001	2002	2003
Pracujący ogółem	70 580	69 720	67 873	67 246
sektor rolniczy (sekcje A+B)	107	49	72	51
sektor przemysłowy (sekcje C+D+E+F)	26 354	25 120	23 551	22 427
sektor usługowy - usługi rynkowe (sekcje G+H+I+J+K+O+P+Q)	23 966	24 107	23 301	24 209
sektor usługowy - usługi nierynkowe (sekcje L+M+N)	20 153	20 444	20 949	20 559

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Zmiany w strukturze liczby pracujących (odsetek) w sektorze przedsiębiorstw według sektorów własności i grup sekcji PKD w Rzeszowie w latach 2000 – 2003 przedstawia tabela poniżej.

Tabela 25. Udziały pracujących w sektorze przedsiębiorstw według sektorów własności w Rzeszowie w latach 2000 - 2003

Pracujący ogółem	2000 r.	2003 r.
sektor publiczny	52,8%	46,7%
sektor prywatny	47,2%	53,3%
sektor rolniczy (sekcje A+B)	0,2%	0,1%
sektor przemysłowy (sekcje C+D+E+F)	37,3%	33,4%
sektor usługowy - usługi rynkowe (sekcje G+H+I+J+K+O+P+Q) ogółem	34,0%	36,0%
sektor usługowy - usługi nierynkowe (sekcje L+M+N)	28,6%	30,6%

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Ilość podmiotów gospodarczych w danych sektorach/trendy

Wprowadzenie zasad gospodarki rynkowej, a zwłaszcza swobody podejmowania działalności gospodarczej oraz rynkowych instrumentów i mechanizmów regulacji, przyczyniło się do

wysokiego wzrostu przedsiębiorczości. Wynikiem tego było znaczne zwiększenie liczby podmiotów gospodarczych, głównie w sektorze prywatnym. Liczba podmiotów gospodarczych ogółem stale wzrastała w ostatnich latach i wynosiła:

- w roku 2000 – 17 473
- w roku 2001 – 17 974
- w roku 2002 – 18 615
- w roku 2003 – 18 864.

W rękach krajowych właścicieli prywatnych znajduje się ponad 97% podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w Rzeszowie. Dane z ostatnich lat wskazują na utrwalenie się struktury własności podmiotów gospodarczych, która ulega jedynie niewielkim zmianom.

Strukturę oraz liczbę podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON według sektorów własności działających na terenie Rzeszowa w latach 2000 – 2003 przedstawia tabela poniżej.

Tabela 26. Jednostki zarejestrowane w systemie REGON w latach 2000 - 2003 według sektorów własności

Sektor	2000	2001	2002	2003
Publiczny	478	485	554	537
	2,74%	2,70%	2,98%	2,85%
Prywatny	16995	17489	18061	18327
	97,26%	97,30%	97,02%	97,15%

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Mimo zwiększania się ilości podmiotów gospodarczych, wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców, który dla Rzeszowa w 2003 roku wynosił ok. 118,6, jest jednak znacznie niższy niż w innych miastach, dla przykładu w Warszawie wynosił 140. Poniższa tabela przedstawia informacje o zmianie w liczbie podmiotów gospodarczych według formy organizacyjno-prawnej prowadzenia działalności.

Tabela 27. Podmioty gospodarcze według formy organizacyjno-prawnej prowadzenia działalności

Podmioty gospodarcze	2000	2003	2003/2000
Jednostki zarejestrowane w systemie REGON ogółem	17 473	18 864	108,0%
Jednostki zarejestrowane w systemie REGON sektor publiczny:	478	537	112,3%
jednostki budżetowe państwowe i komunalne ogółem	202	280	138,6%
przedsiębiorstwa państwowe	15	2	13,3%
spółki prawa handlowego	19	16	84,2%
gospodarstwa pomocnicze	6	8	133,3%
Jednostki zarejestrowane w systemie REGON sektor prywatny:	16 995	18 327	107,8%
osoby fizyczne	12 767	13 726	107,5%
spółki prawa handlowego	1 082	1 501	138,7%
spółki z udziałem kapitału zagranicznego	136	142	104,4%
spółdzielnie	81	77	95,1%
Fundacje	23	34	147,8%
stowarzyszenia i organizacje społeczne	317	395	124,6%

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Wśród ogólnej liczby podmiotów, aż 72,8 % stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Drugą formą organizacyjno-prawną pod względem ilości podmiotów są spółki prawa handlowego. W latach 2000 – 2003 najbardziej dynamicznie rozwijały się spółki prawa handlowego w sektorze prywatnym oraz jednostki budżetowe państwowe i komunalne. Widać odchodzenie firm publicznych od formy prawnej, jaką są spółki prawa handlowego (spadek ilości tych podmiotów w latach 2000 – 2003 o 15,8%). Drastycznie zmniejszyła się liczba przedsiębiorstw państwowych z 15 do 2.

Struktura podstawowych branż gospodarki znajdującej się na terenie Miasta / trendy

W latach 2000 – 2003 dynamicznie rozwijały się firmy budowlane, których ilość wzrosła o 40% i firmy działające w sferze ochrony zdrowia i pomocy społecznej – wzrost o prawie 38%. Najwięcej, bo aż o 600, przybyło firm działających w sekcjach: administracja publiczna i obrona narodowa oraz obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne. Również znacznie zwiększyła się ilość firm działających w sekcjach:

- obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej – o 137,
- ochrona zdrowia i pomoc społeczna – o 132,
- działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała – o 162,
- gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników – o 159.

Jednie w sekcji edukacja ilość działających firm zmniejszyła się - o 7 (o 8,9%).

Rozwój podmiotów gospodarczych działających na terenie Rzeszowa w latach 2000 – 2003 według sekcji PKD przedstawia tabela poniżej.

Tabela 28. Rozwój podmiotów gospodarczych działających na terenie Rzeszowa w latach 2000 – 2003 według sekcji PKD

Sekcje PKD	2000	2001	2002	2003	2003/2000
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	31	32	34	36	116,13%
Rybactwo	1	4	4	5	500,00%
Górnictwo	8	8	8	8	100,00%
Przetwórstwo przemysłowe	1537	1537	1555	1540	100,20%
Budownictwo	10	12	14	14	140,00%
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego	1393	1429	1453	1447	103,88%
Hotele i restauracje	6310	6341	6382	6361	100,81%
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	399	418	442	468	117,29%
Pośrednictwo finansowe	1120	1149	1152	1144	102,14%
Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej	637	675	726	774	121,51%
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne	3464	3662	3954	4064	117,32%
Edukacja	71	73	66	64	90,14%
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	348	356	415	480	137,93%
Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała	874	965	1043	1036	118,54%
Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników	1264	1313	1367	1423	112,58%

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Struktura branżowa podmiotów gospodarczych działających na terenie Rzeszowa w latach 2000 – 2003 niewiele się zmieniła. Dominują podmioty sekcji hotele i restauracje (33,72% podmiotów) oraz sekcji administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne (21,54 % podmiotów).

Tabela 29. Zmiany w strukturze podmiotów gospodarczych działających na terenie Rzeszowa

Sekcje PKD	2000	2003
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	0,18%	0,19%
Rybactwo	0,01%	0,03%
Górnictwo	0,05%	0,04%
Przetwórstwo przemysłowe	8,80%	8,16%
Budownictwo	0,06%	0,07%
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego	7,98%	7,67%
Hotele i restauracje	36,13%	33,72%
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	2,28%	2,48%
Pośrednictwo finansowe	6,41%	6,06%
Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej	3,65%	4,10%
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne	19,83%	21,54%
Edukacja	0,41%	0,34%
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	1,99%	2,54%
Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała	5,00%	5,49%
Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników	7,24%	7,54%

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Należy pamiętać, że na dynamikę rozwoju gospodarczego Rzeszowa ma wpływ stosunkowo niska aktywność gospodarcza całego województwa podkarpackiego. Syntetycznym wskaźnikiem aktywności gospodarczej jest wartość produktu krajowego brutto (PKB) oraz wartość dodana brutto (WDB). W województwie podkarpackim mieszkało w 2002 roku około 5,5 procent ludności Polski, tymczasem produkt krajowy brutto wytwarzany na tym obszarze stanowił jedynie 3,9 procent całego produktu wytwarzanego w Polsce (11 miejsce w kraju). Dla porównania w 1995 roku wynosił 4,2 procent. Również w przeliczeniu na jednego mieszkańca, produkt krajowy brutto w województwie podkarpackim jest znacznie niższy niż w innych regionach (15 miejsce w Polsce – tuż przed lubelskim). W 2002 roku stanowił on 71,3% PKB.

Rozwój przedsiębiorczości przyczynia się do tworzenia miejsc pracy. Szczególnie istotną rolę odgrywają małe i średnie firmy. Pod względem rozwoju przedsiębiorczości, na tle Polski, województwo podkarpackie także wypada słabo: zarówno pod względem osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą przypadających na 10 tys. mieszkańców jak i osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych nie posiadających osobowości prawnej na 10 tys. mieszkańców (w 2002 r. lokowało się ono na ostatnim miejscu w Polsce).

Turystyka oraz atrakcje rekreacyjne i kulturalne Rzeszowa

Rzeszów jest ośrodkiem o rozwijającej się funkcji turystycznej. Jest ośrodkiem turystyki krajoznawczej, sentymentalnej, „kulturalnej” oraz biznesowej. Na rozwój tej funkcji Rzeszowa wpływają walory turystyczne Miasta i jego okolic, jak również rozwijające się zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne. Istotna dla rozwoju tej gałęzi gospodarki jest także rola Rzeszowa jako węzła komunikacyjnego. Rzeszów, będąc przez około pięć stuleci prywatnym miastem rezydencjonalnym, w którym decyzje urbanistyczne i architektoniczne podejmowali kolejni właściciele, a także będąc miastem, w którym rozwój układu przestrzennego determinowany był w dużym stopniu czynnikami fizjograficznymi – wykształcił ciekawą i urozmaiconą przestrzeń turystyczną.

Bazę noclegową Rzeszowa w 2002 r. stanowiło 18 całorocznych obiektów noclegowych, dysponujących łącznie 1730 miejscami noclegowymi. Na przynajmniej jeden nocleg zatrzymało się w 2002 r. w Rzeszowie 92 928 turystów, z czego 24 050 osób stanowili goście

spoza granic naszego kraju, co stanowi 25,9 % ogółu korzystających.¹⁴ W 2004 r., spośród obiektów noclegowych, najwyższy poziom usług świadczyły hotele: „Prezydencki”, „Rzeszów”, „Hubertus” (trzygwiazdkowe), „Dworek”, „Pod Ratuszem”, „Polonia”, „Classic”, „Hetman”.

Z Rzeszowa wychodzi kilka szlaków turystycznych, a w samym Mieście poprowadzono kulturowe i przyrodnicze trasy tematyczne. Najatrakcyjniejsze zabytki Starówki i Śródmieścia łączy Szlak Zabytków Starego Rzeszowa. Wzdłuż zachodniego brzegu Wisłoka i zalewu przebiega ścieżka przyrodniczo-dydaktyczna im. W. Szafera. Unikalną atrakcją Rzeszowa jest podziemna trasa turystyczna w zabytkowym centrum Miasta.

Bazę sportowo-rekreacyjną Miasta stanowią: dwa kompleksy Rzeszowskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji (m.in. z zespołem basenów odkrytych oraz ze sztucznym lodowiskiem), 4 kryte pływalnie, kilka stadionów, 8 zespołów kortów tenisowych, uruchomiona w 2002 r. hala widowiskowo-sportowa na Podpromiu – jedna z największych tego typu hal w Polsce.¹⁵

Poza obiektami sportowymi, tereny rekreacyjne w Rzeszowie to także kilkanaście parków, zalew z wypożyczalnią sprzętu pływającego i zielonymi terenami w otoczeniu oraz doskonały dla aktywnych form rekreacji stok Pogórza Dynowskiego w południowo-wschodniej części miasta.

Rzeszów jest jednocześnie największym ośrodkiem kulturalnym południowo-wschodniej Polski. Najważniejsze instytucje kultury funkcjonujące w mieście to: Filharmonia im. A. Malawskiego, dwa teatry (Teatr im. W. Siemaszkowej, Teatr „Maska”), 6 kin w tym multikino, kilkanaście domów kultury, liczne galerie.¹⁶ Wiele obiektów wymaga modernizacji i remontów oraz dostosowania do współczesnych wymagań funkcjonalnych.

Najciekawsze cykliczne imprezy kulturalne to m.in.: Światowy Festiwal Polonijnych Zespołów Folklorystycznych, Festiwal Amatorskich Teatrów Polonijnych, Wieczory Muzyki Organowej i Kameralnej, koncerty w ramach Łańcuckiego Festiwalu Muzycznego, przeglądy teatralne, turnieje rycerskie, by wymienić jedynie niektóre. Ofertę imprez cyklicznych poszerza pobliski Łańcut (odległy o kwadrans jazdy samochodem), w którym odbywa się wymieniony już Festiwal Muzyczny oraz liczne koncerty, w tym w ramach Międzynarodowych Kursów Interpretacji Muzycznej.

Identyfikacja problemów

Poniżej zawarto syntetyczne wnioski, wynikające z analizy istniejącej sytuacji gospodarczej oraz struktury lokalnej gospodarki w Rzeszowie.

Zjawiska zwiększające zagrożenie marginalizacją społeczno-gospodarczą

Do zjawisk zwiększających zagrożenie marginalizacją społeczno – gospodarczą zaliczyć należy:

- Spadek liczby pracujących;
- Relatywnie niski wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców (118,6);
- Niski poziom PKB w regionie;
- Słabą aktywność gospodarczą regionu – województwa podkarpackiego.

Zjawiska sprzyjające rewitalizacji obszarów zagrożonych

Do zjawisk oddalających zagrożenia marginalizacji, zaliczyć należy:

¹⁴ Wg danych US w Rzeszowie.

¹⁵ Por. – plansza nr 11.

¹⁶ Por. – plansza nr 11.

- Położenie geograficzne i wynikające stąd potencjalne nowe relacje gospodarcze;
- Położenie na szlakach komunikacyjnych;
- Istnienie lotniska spełniającego międzynarodowe standardy;
- Planowane rozwiązania drogowe, w tym przebieg autostrady A-4;
- Silne tradycje przemysłowe Miasta i Regionu;
- Istnienie renomowanych firm;
- Centrum targowe i rozwój imprez targowo-wystawienniczych;
- Wysoki wskaźnik pracujących na 1 000 mieszkańców;
- Duży udział firm sektora usług rynkowych w strukturze zatrudnienia;
- Rozwój funkcji turystycznych miasta;
- Poprawiającą się sytuację na rynku pracy;
- Nie dość wykorzystane szanse, tkwiące w rozwoju usług, szczególnie turystycznych, sportowych, kulturalno – oświatowych;
- Wzrost liczby pracujących w sektorze usług, a w szczególności usług rynkowych;
- Różnorodność branżową zakładów, brak monokultury.

3) SFERA SPOŁECZNA

Struktura demograficzna i społeczna / trendy

Ludność Miasta Rzeszowa

Zgodnie z danymi na 31.12.2003 r. liczba mieszkańców według stałego miejsca zamieszkania wynosiła 153 260 osób, z czego 72 834 mężczyzn i 80 426 kobiet. Jednocześnie liczba ludności według faktycznego zamieszkania była wyższa i wynosiła 159 088 osób. Mieszkańcy Rzeszowa stanowią zatem ok. 7,6 % całości ludności województwa podkarpackiego (2 mln 97 tys. mieszkańców).¹⁷

Struktura ludności według płci charakteryzuje się wysokim współczynnikiem feminizacji, na 100 mężczyzn przypada 110 kobiet, gdy w województwie podkarpackim wskaźnik ten jest niższy i wynosi 104 kobiety.

W latach 1990-2000 ludność Miasta zwiększyła się o ponad 5 tys. osób (o 5,65%). Jednak obecnie w Rzeszowie, podobnie jak w całym kraju, zmniejsza się liczba mieszkańców. Ostatnie lata charakteryzowały się spadkiem dynamiki wzrostu ludności, przy czym roczny przyrost ludności zmniejszał się z 0,21% w 1995 r. do 0,11% w 2000 r., aż w roku 2002 osiągnął saldo ujemne – 2,1%. Zmiany w liczbie ludności Miasta w latach 2000 – 2003 obrazuje także tabela poniżej.

Tabela 30. Zmiany w liczbie ludności Rzeszowa w latach 2000 – 2003 (stan na 31 XII).

Stan ludności	2000	2001	2002	2003	2003/2000
wg stałego miejsca zameldowania ogółem	155 592	155 483	153 623	153 260	98,50%
Mężczyźni	73 648	73 593	73 020	72 834	98,89%
Kobiety	81 944	81 890	80 603	80 426	98,15%
wg faktycznego miejsca zamieszkania	162 501	162 153	159 791	159 088	97,90%

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Prognozuje się dalszy spadek liczby ludności, do roku 2030 o ok. 25 tys. osób. Dane z prognozy ludności do 2030 r. w Rzeszowie w porównaniu z miastami wojewódzkimi podobnej wielkości oraz prognozą dla województwa i Polski, zawiera tabela poniżej.

¹⁷ Według liczby ludności faktycznie zamieszkałej.

Tabela 31. Prognoza ludności do 2030 r.

Miasta	2002 ^a	2005	2010	2015	2020	2025	2030
Olsztyn	172,5	175,4	176,2	174,9	171,5	165,6	157,8
Opole	129,3	128,2	124,2	118,9	112,5	105,3	97,5
Rzeszów	159,8	160,0	157,5	153,9	148,8	142,2	134,4
Polska	38218,5	38123,3	37899,2	37625,9	37228,8	36598,0	35693,0
Podkarpackie	2096,7	2096,5	2097,7	2099,6	2095,9	2079,1	2044,7

Źródło: GUS. Dane rzeczywiste; podział administracyjny z 2003 r.

Główne przyczyny zmniejszania się liczby ludności Rzeszowa to: niekorzystne zjawisko migracji i zmniejszający się przyrost naturalny.

W latach 2000 – 2003 powiększał się odpływ ludności z miasta, który w 2000 roku wyniósł 1708 osób, a w 2003 roku wzrósł do 2325 osób. Odpływ ludności nie jest bilansowany zwiększającym się jej napływem, skutkiem czego pogłębia się ujemne saldo migracji.

Migracje ludności Rzeszowa w latach 2000 – 2003 przedstawia tabela poniżej.

Tabela 32. Migracje ludności Rzeszowa w latach 2000 - 2003

Wskaźnik	2000	2001	2002	2003
Saldo migracji krajowych	-166	-266	-272	-540
Saldo migracji zagranicznych	-68	-67	-12	1
Napływ ludności	1474	1445	1674	1786
Odpływ ludności	1708	1778	1958	2325

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Drugą z głównych przyczyn zmniejszania się ludności Rzeszowa jest przyrost naturalny, który zmniejszał się i w latach 2000 – 2002 wynosił:

- w 2000 roku – 299 osób,
- w 2001 roku – 224 osób,
- w 2002 roku – 146 osób,

by w 2003 roku nieco wzrosnąć do poziomu 176.

W tabeli poniżej zawarto dane o ruchu naturalnym ludności w roku 2003 dla Rzeszowa i województwa podkarpackiego.

Tabela 33. Ruch naturalny ludności w 2003 r.

Jednostka	Małżeństwa	Urodzenia żywe	Zgony	Przyrost naturalny
	na 1000 ludności			
Województwo Podkarpackie	5,5	9,7	8,5	1,2
Miasto Rzeszów	5,0	8,4	7,2	1,1

Źródło: GUS

Zmiany w liczbie ludności Rzeszowa według grup wiekowych w latach 2000 – 2003 przedstawia tabela poniżej.

Tabela 34. Zmiany w liczbie ludności Rzeszowa według grup wiekowych w latach 2000 – 2003.

Ludność wg faktycznego miejsca	2000	2001	2002	2003	2003/2000
Ludność w wieku przedprodukcyjnym	37 206	35 224	33 077	31 369	84,31%
Ludność w wieku produkcyjnym	104 554	105 840	105 306	105 933	101,32%
Ludność w wieku poprodukcyjnym	20 741	21 089	21 408	21 786	105,04%

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Poniższa tabela przedstawia demograficzną sytuację miasta na tle województwa oraz Polski w 2002 r. Z danych w niej zawartych wynika, iż Rzeszów wciąż charakteryzuje ponadprzeciętny

odsetek ludności w wieku produkcyjnym.¹⁸ Osoby w wieku produkcyjnym stanowią 66,6% rzeszowian (w województwie podkarpackim – 60,7%). Na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadają zatem zaledwie 53 osoby w wieku nieprodukcyjnym, podczas gdy zarówno dla województwa, jak i dla Polski, proporcja ta jest daleko mniej korzystna. Większość rzeszowian w wieku nieprodukcyjnym stanowią kobiety; na 100 w wieku produkcyjnym przypadało 58 w wieku nieprodukcyjnym. Wśród mężczyzn na 100 mężczyzn w wieku produkcyjnym przypadało 48 w wieku nieprodukcyjnym. Jednakże niski odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym (niższy o 5% od średniej wojewódzkiej) oraz prognoza ludności wskazują, iż w Rzeszowie sukcesywnie wzrastał będzie odsetek mieszkańców w wieku poprodukcyjnym. Już obecnie można stwierdzić, że populacja Rzeszowa starzeje się, gdyż spada liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym – w latach 2000 – 2003 spadek o 15,7%, przy wzroście liczby ludności w wieku produkcyjnym – wzrost o 1,32% i wzroście liczby ludności w wieku poprodukcyjnym – wzrost o 5,4%.

Tabela 35. Ludność według płci i ekonomicznych grup wieku

Jednostka	Ludność							na 100 osób w wieku prod. przypada osób w wieku nieprod.	na km ²
	ogółem	mężczyźni	kobiety	w wieku					
				przedprod.	prod.	poprod.			
	w tysiącach			w % ludności ogółem					
Polska	38230,3	18516,4	19713,6	23	62	15	62	122	
Województwo Podkarpackie	2103,8	1029,5	1074,3	26	59	15	69	117	
Miasto Rzeszów	160,4	75,8	84,6	21	65	13	53	2969	

Źródło: Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2002(NSP2002)

Wyzwaniem dla władz Miasta stanie się zatem nie tylko zapobieganie odpływowi młodych ludzi w inne rejony, ale również przyciąganie nowych, napływowych mieszkańców do Miasta.

Pod względem długości zamieszkiwania w Mieście, dane Narodowego Spisu Powszechnego z maja 2002 r. wskazują, iż:

- od urodzenia zamieszkuje Rzeszów 50,5% mieszkańców,
- ludność przybyła stanowi blisko 47% dzisiejszych rzeszowian, w tym znacząca część spośród nich zamieszkała w Mieście przed 1988 (71,1% naturalizowanych mieszkańców).

Statystyki te wykazują zbieżność z danymi dla województwa podkarpackiego.

Najnowsze dane o liczbie i wieku mieszkańców w poszczególnych osiedlach Miasta zawiera poniższa tabela.

Tabela 36. Mieszkańcy osiedli w podziale na grupy wiekowe i płeć

Osiedla	Grupy wiekowe i płeć mieszkańców					
	0-18	K 19-60	M 19-65	K>60	M>65	Razem
Śródmieście Płn.	1232,00	1596	1550	650	278	5306,00
Śródmieście Płd.	858,00	1160	1120	596	291	4025,00
Pułaskiego	989,00	1657	1536	907	427	5516,00
Grota-Roweckiego	1620,00	2445	2490	1539	727	8821,00

¹⁸ Wiek nieprodukcyjny – ludność w wieku przedprodukcyjnym oraz w wieku poprodukcyjnym Wiek przedprodukcyjny – wiek 0-17 lat; wiek produkcyjny – mężczyźni w wieku 18-64 lata, kobiety w wieku 18-59 lat; wiek poprodukcyjny – mężczyźni w wieku 65 lat i więcej oraz kobiety w wieku 60 lat i więcej.

Osiedla	Grupy wiekowe i płeć mieszkańców					Razem
	0-18	K 19-60	M 19-65	K>60	M>65	
Piastów	982,00	1463	1392	1001	512	5350,00
Dąbrowskiego	974,00	1365	1408	999	498	5244,00
Staroniwa	582,00	613	613	165	81	2054,00
Kmity	1356,00	2858	2772	728	328	8042,00
Andersa	2505,00	4214	4089	1325	626	12759,00
Staromieście	702,00	774	789	308	159	2732,00
1000-Lecia	1964,00	2961	2854	1526	679	9984,00
Pobitno	1175,00	1309	1125	282	112	4003,00
Mieszka I	2191,00	3047	2946	622	347	9153,00
Nowe Miasto	3403,00	6587	5985	718	323	17016,00
Wilkowyja	930,00	1150	1167	239	136	3622,00
Słocina	327,00	443	393	213	92	1468,00
Zalesie	1221,00	1777	1854	364	199	5415,00
Przybyszówka	585,00	661	685	206	109	2246,00
Baranówka	2434,00	4294	4107	376	164	11375,00
Króla Augusta	1036,00	1957	1834	603	293	5723,00
Paderewskiego	896,00	1712	1637	252	137	4634,00
Drabinianka	2083,00	2185	2174	297	168	6907,00
Krakowska Płd.	2124,00	3231	2967	260	132	8714,00
Kotuli	433,00	516	421	28	18	1416,00
Razem	32602,00	49975	47908	14204	6836	151525,00

Źródło: Biuro Rozwoju Miasta

Należy zwrócić uwagę, iż największym odsetkiem osób w wieku poniżej 18 lat charakteryzują się mieszkańcy osiedli: Kotuli, Drabinianka i Pobitno. Największy procent osób w wieku poprodukcyjnym charakteryzuje populację osiedli: Dąbrowskiego, Piastów i Grota-Roweckiego.¹⁹ Ludność w wieku produkcyjnym stanowi od 35% do 42% liczby mieszkańców osiedli (najmniej na osiedlach: Piastów i Dąbrowskiego, najwięcej na osiedlach: Nowe Miasto, Baranówka, Paderewskiego, Krakowska Południe).

Największy odsetek ogólnej liczby mieszkańców zamieszkuje osiedla Nowe Miasto (11,23% mieszkańców miasta), Andersa (8,42%) i Baranówka (7,51%).

Wciąż korzystniejszej, niż średnia krajowa i wojewódzka, strukturze wiekowej mieszkańców, towarzyszy wyjątkowo wysoki w skali województwa i kraju odsetek osób z wykształceniem wyższym, które posiada ponad 20 % populacji Miasta powyżej 13 roku życia. Przy tym 52% mieszkańców z wyższym wykształceniem to kobiety. Większy w porównaniu z mężczyznami jest również procent kobiet wśród posiadających wykształcenie policealne lub średnie (ok. 57% ogółu). Przy czym ten poziom wykształcenia posiada 43,8 % populacji Miasta. 12,8 % rzeszowian legitymuje się wykształceniem zasadniczym zawodowym, z czego większość stanowią mężczyźni (blisko 61%), jednocześnie jedynie podstawowe wykształcenie posiada 17,4% mieszkańców, z czego kobiet stanowią ok. 76%. Osoby z wykształceniem podstawowym nieukończonym, bez wykształcenia szkolnego lub też o nieustalonym poziomie ma 5,2% rzeszowian (większość to kobiety).

Porównanie wskaźników wykształcenia ludności Polski, województwa i Miasta przedstawiono w poniższej tabeli.

Należy zaznaczyć istotne różnice w poziomie wykształcenia rzeszowian w porównaniu z populacją województwa i całej Polski, 2/3 mieszkańców Miasta legitymuje się co najmniej średnim wykształceniem, gdy w województwie jedynie 39,2%, a w kraju 41,4%.

¹⁹ Por. – plansza nr 1.

Tabela 37. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia

Jednostka	Ogółem	Poziom wykształcenia					
		wyższe	policealne i średnie	zasadnicze zawodowe	podstawowe ukończone	nieukończone podst. i bez wykształcenia szkolnego	nieustalony
		w tysiącach					
Polska	32435,4	3203,6	10208,3	7539,8	9651,9	1180,0	651,8
%	100	9,9	31,5	23,2	29,8	3,6	2,0
Podkarpackie	1740,4	147,2	533,4	413,5	556,7	68,7	21,0
%	100	8,5	30,7	23,8	32	3,9	1,2
Rzeszów	139,2	29,0	61,0	17,8	24,3	2,3	4,8
%	100	20,8	43,8	12,8	17,4	1,8	3,4

Źródło: NSP 2002

Struktura wiekowa ludności oraz poziom wykształcenia mieszkańców wskazują na duży potencjał tej populacji i stanowić mogą jedną z lokomotyw rozwoju miasta.

Aktywność ekonomiczna mieszkańców

Dwie trzecie rzeszowian utrzymuje się z pracy poza rolnictwem, na co składa się prawie 58% ludności utrzymującej się z pracy najemnej oraz 7,1% pracujących na własny rachunek.

Z różnego rodzaju źródeł niezarobkowych (emerytura, renta, zasiłek dla bezrobotnych, pomoc społeczna) utrzymuje się łącznie 31% mieszkańców Miasta. Wśród osób, których głównym źródłem utrzymania są dochody nie pochodzące z działalności zarobkowej, istnieje wyraźna przewaga kobiet. Nieznaczny odsetek ludności utrzymuje się z rolnictwa, co jest oczywiste w przypadku obszaru dużego miasta.

Tabela 38. Ludność według głównych źródeł utrzymania (2002 r.)

Źródło utrzymania	Ludność	Mężczyźni	Kobiety	% ogółu
Praca	105241	52015	53226	65,62%
-Poza rolnictwem	104333	51609	52724	65,06%
Najemna	92948	45069	47879	57,96%
Na własny rachunek	11385	6540	4845	7,10%
- W rolnictwie	908	406	502	0,57%
W swoim gospodarstwie rolnych	508	224	284	0,32%
Niezarobkowe	49802	21104	28698	31,05%
Emerytura	26808	11061	15747	16,72%
Renta	14422	6191	8231	8,99%
Pozostałe	8572	3852	4720	5,34%
Dochody z własności	215	120	95	0,13%
Nie ustalono	5118	2524	2594	3,19%

Źródło: NSP 2002

Poniższa tabela prezentuje status zawodowy pracującej ludności Rzeszowa oraz jej liczbę w podziale na grupy zawodowe i płeć. Pracujący stanowią 41,7% ludności Miasta w wieku powyżej 15 lat i ich liczba wynosi 55 171 osób.

Wyraźnie widoczne są dysproporcje w liczbie pracujących mężczyzn i kobiet – dla przypomnienia – Miasto charakteryzuje wysoki wskaźnik feminizacji (110/100), a wśród pracujących, kobiety stanowią jedynie 49,6%, w tym wśród pracodawców 32,1%.

Tabela 39. Pracujący w wieku pow. 15 lat według grup zawodów, statusu zatrudnienia oraz płci (2002 r.)

Wyszczególnienie	Ogółem	Pracownicy najemni	Pracodawcy	Pracujący na własny rachunek	Pomagający członkowie rodzin	Nieustalony status zatrudnienia
Ogółem, w tym:	55 171	47 743	3 2705	3828	212	683
Parlamentarzyści, wyżsi urzędnicy i kierownicy	4208	2588	1568	35	-	17
Specjaliści	14460	13147	329	838	-	146
Technicy i inny średni personel	11211	9870	317	882	37	105
Pracownicy biurowi	6294	6245	4	31	12	2
Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy	6167	4868	267	913	62	57
Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	225	42	-	108	57	16
Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	5441	4736	176	458	20	51
Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	3666	3068	33	515	6	44
Pracownicy przy pracach prostych	2549	2492	3	33	-	21
Mężczyźni	27835	22949	1838	2621	104	323
Kobiety	27336	24794	867	1207	108	360

Źródło: NSP 2002

Kolejna tabela przedstawia wskaźniki dotyczące aktywności ekonomicznej ludności, uzyskane podczas spisu w maju 2002 r.

Tabela 40. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej wg grup wiekowych i płci (2002 r.)

Grupy wieku	Ogółem	Aktywni zawodowo			Bierni Zawodowo	Nieustalony status na rynku pracy	Współczynnik aktywności zawodowej	Wskaźnik zatrudnienia
		razem	pracujący	bezrobotni				
Ogółem	134612	67973	55171	12802	59002	7637	53,5	43,5
Przedprodukcyjny	8387	74	42	32	8237	76	0,9	0,5
Produkcyjny:	104976	66787	54093	12694	31090	7099	68,2	55,3
- mobilny	69693	44192	34338	9854	20578	4923	68,2	53,0
- niemobilny	35283	22595	19755	2840	10512	2176	68,2	59,7
Poprodukcyjny	21245	1112	1036	76	19675	458	5,3	5,0
Mężczyźni	62528	34274	27835	6439	24576	3678	58,2	47,3
Kobiety	72084	33699	27336	6363	34426	3959	49,5	40,1

Źródło: NSP 2002

Współczynnik aktywności zawodowej ludności, stanowiący udział pracujących i bezrobotnych w ogóle ludności w wieku lat 15 i więcej, wyniósł 53,5%. Wśród mężczyzn wskaźnik ten osiągnął 58,2% (kraj – 62,3%), wśród kobiet jedynie 49,5% (w kraju – 49,2%). Współczynnik aktywności zawodowej mieszkańców Miasta jest niższy niż dla powiatu rzeszowskiego (55,2 %), województwa podkarpackiego (54,3 %) i kraju (55,7 %). Kolejnym miernikiem dotyczącym aktywności ekonomicznej ludności jest wskaźnik zatrudnienia, oznaczający udział osób pracujących w liczbie ludności. Wskaźnik zatrudnienia rzeszowian przyjął wartość 43,5% (kraj – 43,7%) oraz 47,3% wśród mężczyzn (kraj – 49,5%) i 40,1% wśród kobiet (kraj – 38,4%).

Dane dotyczące aktywności zawodowej mieszkańców Rzeszowa wykazują, iż najwyższy współczynnik charakteryzuje osoby z wyższym wykształceniem (80,8 %). Niedaleko za nimi plasują się ludzie z wykształceniem policealnym (72,0 %), następnie osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (65,2 %) oraz średnim zawodowym (58,4 %). Wskaźniki aktywności ekonomicznej ludności Miasta w zależności od poziomu wykształcenia zawiera poniższa tabela.

Tabela 41. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej wg poziomu wykształcenia (2002 r.)

Poziom wykształcenia / Płeć	Ogółem	Aktywni zawodowo			Bierni zawodowo	Nieustalony status na rynku pracy	Współczynnik aktywności zawodowej	Wskaźnik zatrudnienia w %
		razem	pracujący	bezrobotni				
Ogółem	134612	67973	55171	12802	59002	7637	53,5	43,5
Wyższe	28987	22854	21149	1705	5439	694	80,8	74,7
Policealne	5587	3876	3282	594	1510	201	72,0	60,9
Średnie ogólnokształcące	33746	19149	15786	3963	13661	936	58,4	46,3
Średnie zawodowe	21695	8002	5878	2124	12948	745	38,2	28,1
Zasadnicze zawodowe	17840	11205	7995	3210	5971	664	65,2	46,5
Podstawowe ukończone	20697	2715	1528	1187	17685	297	13,3	7,5
Podstawowe nieukończone i bez wyksz.	1277	31	19	12	1199	47	2,5	1,5
Nie ustalono	4783	141	134	7	589	4053	19,3	18,4

Źródło: NSP 2002

Bezrobocie

Na lokalnym rynku pracy w 2003 r. poziom bezrobocia utrzymywał się na średnim poziomie dla miast wojewódzkich 9,6% (październik 2003 r. – 9,4%). Liczba bezrobotnych w Rzeszowie na koniec 2003 r. wyniosła 8 839 osób, w tym 53,8% stanowiły kobiety. W 2004 r. roku sytuacja się poprawiła i liczba osób bezrobotnych spadła do poziomu 8 671. Stopa bezrobocia w Rzeszowie na koniec 2004 r. wynosiła 9,3% i była niższa niż w województwie podkarpackim o 9,8 punktu (w 2003 r. była niższa o 10,7 punktu). Wielkość bezrobocia w województwie podkarpackim i w Rzeszowie w ostatnich dwóch latach przedstawia tabela poniżej. Dane te wskazują na powolniejszy spadek stopy bezrobocia w Mieście niż w całym regionie.

Tabela 42. Bezrobocie w województwie podkarpackim i Rzeszowie w latach 2003 - 2004

Jednostka	Bezrobotni zarejestrowani			Stopa bezrobocia w %		
	31.XII.2003	31.XII.2004	spadek	31.XII.2003	31.XII. 2004	spadek
Województwo	182 497	170 293	-12 204	20,2	19,1	-1,1
Rzeszów	8 839	8 671	-168	9,5	9,3	-0,2
Zarejestrowani bezrobotni posiadający prawo do zasiłku - stan w końcu okresu w liczbach bezwzględnych						
	31.XII.2003	31.XII.2004	+/- w porównaniu do stanu z 31.XII.2003 r.			
Województwo	24 528	18 823	-5 705			
Rzeszów	913	848	-65			

Źródło: WUP w Rzeszowie

O znaczącej liczbie osób od dawna pozostających bez pracy świadczy fakt, że prawo do zasiłku posiada jedynie ok. 11 % zarejestrowanych bezrobotnych.

W 2004 roku w województwie podkarpackim o 2,5% w stosunku do 2003 r. zwiększyła się ilość ofert pracy. W Rzeszowie wzrost ten był bardziej znaczący i wyniósł 1 517 ofert, co oznacza wzrost o 27%. Oferty pracy w województwie podkarpackim i Rzeszowie w latach 2003 – 2004 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 43. Oferty pracy w latach 2003-2004

Jednostka	2003			2004		
	W tym oferty:					
	razem	pracy subsydiowanej	z sektora publicznego	razem	pracy subsydiowanej	z sektora publicznego
Województwo Podkarpackie	39 334	22 556	12 066	40 346	20 038	11 031
Rzeszów	5 609	1 375	643	7 126	1 085	697

Źródło: WUP w Rzeszowie

Z danych pochodzących z Powiatowego Urzędu Pracy w Rzeszowie wynika, iż w styczniu 2005 r. stopa bezrobocia dla województwa była na tym samym poziomie co ogólnokrajowa i wynosiła 19,5 %, natomiast w Mieście stopa bezrobocia wynosiła 9,5 %.

Na przestrzeni 2004 r. można zaobserwować niewielki spadek bezrobocia zarówno wśród mieszkańców Rzeszowa (dane na styczeń 2005 pokazują spadek o 0,5% w stosunku do stycznia 2004 r.), jak i w populacji województwa oraz powiatu rzeszowskiego. Tendencja spadkowa widoczna jest również w skali kraju.

Porównanie stopy bezrobocia w kolejnych miesiącach 2004 r. zawiera tabela poniżej.

Tabela 44. Stopa bezrobocia w 2004 r.

Rok 2004	Polska	Województwo podkarpackie	Miasto Rzeszów	Powiat rzeszowski ziemski
Styczeń	20,6	20,8	10,0	20,1
Luty	20,6	20,7	9,9	20,0
Marzec	20,4	20,5	9,9	19,9
Kwiecień	19,9	19,8	9,6	19,1
Maj	19,5	19,2	9,6	18,7
Czerwiec	19,4	19,1	9,4	18,3
Lipiec	19,3	19,0	9,5	18,4
Sierpień	19,1	18,9	9,4	18,2
Wrzesień	18,9	18,7	9,4	18,2
Październik	18,7	18,5	9,2	18,3
Listopad	18,7	18,7	9,0	18,3
Grudzień	19,1	19,1	9,3	18,9

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Rzeszowie

Stan i zróżnicowanie dochodowości gospodarstw domowych²⁰

Według danych ze spisu powszechnego z 2002 r., w Rzeszowie zamieszkuje ogółem 41 515 rodzin, w tym 32 663 rodziny z dziećmi (78,7%). Jednocześnie prowadzonych jest 57 855 gospodarstw domowych, w tym 39 660 gospodarstw rodzinnych. Gospodarstwa jednoosobowe stanowią 29,6% ogółu gospodarstw domowych. Najmniej gospodarstw stanowią te, w których liczba osób jest większa niż 5. Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym wynosi 2,65.

Rodziny posiadają na utrzymaniu ponad 57 tys. dzieci. Dzieci do lat 24 (44,7 tys.) pozostają przy tym na utrzymaniu 25,7 tys. rodzin. Daje to przeciętną liczbę dzieci do lat 24 na utrzymaniu w rodzinie 1,74. Najwięcej rodzin z dziećmi do lat 24 to rodziny z 1 dzieckiem (12 210 rodzin), a najmniej z więcej niż czworgiem dzieci (1 037). Rodzin bez dzieci do lat 24 pozostających na utrzymaniu w Rzeszowie jest blisko 7 tys.

W Rzeszowie żyje 7 926 matek samotnie wychowujących 11 755 dzieci oraz 1 013 ojców samotnie wychowujących 1 448 dzieci. W mieście zamieszkuje jednocześnie ponad 11 151 rodzin z osobami niepełnosprawnymi, w sumie w rodzinach takich żyje 35 412 osób (22,2%

²⁰ Według danych NSP z 2002r.

ogółu mieszkańców), w tym 14,6 tys. niepełnosprawnych. Dzieci niepełnosprawne stanowią 5,2% wszystkich dzieci mieszkających w Rzeszowie.

Dla gospodarstw domowych, głównym źródłem utrzymania pozostaje praca. Spośród 57 855 gospodarstw domowych ponad połowa (54,1%) utrzymuje się z pracy. Z niezarobkowych źródeł utrzymuje się aż 20 611 gospodarstw domowych (35,6% ogółu). Emerytury i renty to główne źródło utrzymania stosunkowo dużej części, bo aż 32,2% ogółu gospodarstw domowych.

Wskaźnikiem zamożności mieszkańców Rzeszowa są również dane, dotyczące zaległości czynszowych w lokalach zarządzanych przez spółdzielnie mieszkaniowe i gminę, zawarte w rozdziale Mieszkalnictwo. Wskazują one, iż z opłatą czynszów zalega co najmniej 6% mieszkańców tych zasobów.

Strategia rozwiązywania problemów pomocy społecznej wskazuje na trzy wyróżniające się obszary biedy w rejonach: Baranówka, Nowe Miasto, oraz obszar obejmujący przyległe tereny ulic Dąbrowskiego, Hetmańska, Śródmieście Rzeszowa i Osiedle 1000-Lecia.

Informacje o obszarach ubóstwa na terenie miasta zawiera plansza nr 9.

Pomoc społeczna

Najczęstszymi przyczynami kwalifikującymi do pomocy MOPS są: ubóstwo, bezrobocie, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, niepełnosprawność, długotrwała choroba. Z pomocy korzystają również osoby z trudnościami w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego, powodem przyznania jej bywa także alkoholizm, potrzeba ochrony macierzyństwa, bezdomność, sieroctwo i narkomania.

Podstawowymi formami pomocy przyznawanej w środowisku zamieszkania są świadczenia obligatoryjne wypłacane w formie pieniężnej oraz świadczenia fakultatywne.

W roku 2002 pomoc społeczną przyznano 5,2 tys. mieszkańcom Rzeszowa (3,4% ogółu mieszkańców miasta). Z tego, ze świadczeń obligatoryjnych wypłacanych w formie pieniężnej skorzystało ponad 3,6 tys. osób (2,4% ogółu ludności), a ze świadczeń fakultatywnych 1,6 tys. osób (1% ogółu ludności miasta). Ogółem świadczenia te zamknęły się kwotą 15,3 mln zł. W 2004 roku ze świadczeń obligatoryjnych wypłacanych w formie pieniężnej skorzystało 2 440 rodzin o łącznej liczbie 6 440 osób (wzrost w stosunku do 2002 r. o blisko 78%), a ze świadczeń fakultatywnych 2 693 rodziny o łącznej liczbie 6 728 osób (wzrost o ok. 320%).

Na terenie Miasta wydzielono 9 rejonów MOPS, przedstawionych na planszy nr 8 Programu. Rodziny objęte pomocą społeczną zamieszkują różne obszary Rzeszowa. Rozmieszczenie terytorialne rzeszowskich rodzin objętych pomocą społeczną w 2004 r. przedstawia tabela poniżej.

Tabela 45. Rozmieszczenie terytorialne rzeszowskich rodzin objętych pomocą społeczną w 2004 roku

Rejony	Rodzaj świadczenia	Liczba rodzin	Liczba osób
Rejon I	obligatoryjne	378	913
	fakultatywne	383	1049
Rejon II	obligatoryjne	413	1088
	fakultatywne	458	1081
Rejon III	obligatoryjne	235	585
	fakultatywne	270	565
Rejon IV	obligatoryjne	208	587
	fakultatywne	241	566
Rejon V	obligatoryjne	213	520
	fakultatywne	222	462

Rejony	Rodzaj świadczenia	Liczba rodzin	Liczba osób
Rejon VI	obligatoryjne	297	923
	fakultatywne	435	910
Rejon VII	obligatoryjne	159	474
	fakultatywne	184	566
Rejon VIII	obligatoryjne	281	793
	fakultatywne	225	733
Rejon IX	obligatoryjne	256	757
	fakultatywne	275	796

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miejskiego w Rzeszowie

W 2004 roku ze świadczeń pomocy społecznej skorzystało najwięcej rodzin zamieszkujących w Rejonie II (871 rodzin, 2169 osób). Jak wynika z powyższej tabeli **najwięcej świadczeń pomocy społecznej (w sumie obligatoryjnych i fakultatywnych) przekazano rodzinom zamieszkującym na obszarze rejonów II (2169 osobom), I (1926 osobom) oraz VI (1833 osobom)**. W rejonie VII zamieszkuje najmniej rodzin korzystających z pomocy społecznej, a w rejonie V najmniej osób korzystających z tej pomocy. Średnio najbardziej liczne są rodziny korzystające z pomocy społecznej, zamieszkujące w rejonie VIII.

W Rzeszowie mieszka 18 tys. osób niepełnosprawnych, wśród których przeważają kobiety (około 55% populacji niepełnosprawnych). Niepełnosprawne dzieci stanowią około 16% ogółu niepełnosprawnych.

Wśród osób niepełnosprawnych znaczna część to osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności (30%). Osoby z orzecznym lekkim stopniem niepełnosprawności, posiadające ograniczoną zdolność zarobkowania stanowią 19% ogółu niepełnosprawnych. Osoby całkowicie niezdolne do pracy i wymagające opieki innej osoby (znaczny stopień niepełnosprawności) stanowią 19%. Część niepełnosprawnych nie posiada orzeczenia o niepełnosprawności. Są to w większości osoby starsze, po 60 roku życia oraz dzieci, resztę stanowią ludzie młodzi, którzy z różnych względów czują się niepełnosprawnymi, lecz nie posiadają stosownego orzeczenia. Pobieranie zasiłku pielęgnacyjnego (bez orzeczenia niepełnosprawności) było powodem uznania za niepełnosprawnych 18% osób.

Około 85% niepełnosprawnych żyje w wieloosobowych gospodarstwach domowych i może liczyć na pomoc współmieszkańców. Najczęściej opiekę nad osobą niepełnosprawną pełni rodzina – 77%, 9% osób wymagających całodobowej opieki i pielęgnacji korzysta ze zinstytucjonalizowanej formy opieki w DPS, zaś 14% radzi sobie sama.

Większość osób niepełnosprawnych jest bierna zawodowo. Tylko 18% niepełnosprawnych mężczyzn i 14% niepełnosprawnych kobiet w wieku produkcyjnym deklaruje, że jest aktywna zawodowo. Ze względu na swoją niepełnosprawność około 21% osób niepełnosprawnych nie wychodzi samodzielnie z mieszkania, zgłasza wprost potrzebę pomocy drugiej osoby (opieki lekarskiej, pielęgniarstwa, opieki specjalistycznej, opiekunki, pomocy w robieniu zakupów), a niekiedy potrzebę całodobowej opieki.

Bezpieczeństwo publiczne i przestępczość

Przestępczość

W Rzeszowie funkcjonują cztery komisariaty, które obsługują następujące rejony (osiedla) Miasta:

- Komisariat I Policji (Nowe Miasto) - obsługuje tereny osiedli: Nowe Miasto, Mieszka I, Paderewskiego, Pobitno, Wikowyja, Słocina, Drabinianka, Zalesie;
- Komisariat II Policji (Baranówka) - obsługuje tereny osiedli: Baranówka, Króla Augusta, Krakowska- Południe, Gen. Andersa, Przybyszówka;

- Komisariat III Policji (na dworcu PKP) - obsługuje tereny osiedli: część osiedla Śródmieście - Północ, 1000-lecia, Staromieście;
- Komisariat IV Policji (Centrum) - obsługuje tereny osiedli: Śródmieście, Pułaskiego, Grota-Roweckiego, Piastów, Dąbrowskiego, Staroniwa, Kmity.

W 2004 r. stwierdzono ogółem 4 576 przestępstwa. Pomiedzy rokiem 2000 a 2004 w Rzeszowie odnotowano niewielki spadek - o 1,8% - stwierdzonych przestępstw. Zaznaczyć przy tym należy, iż w latach 2000 – 2002, co roku ilość przestępstw zmniejszała się, natomiast w latach 2003-2004 roku ich liczba ponownie zaczęła się zwiększać.

Tabela 46. Przestępstwa ogółem w latach 2000-2004

	2000	2001	2002	2003	2004
Przestępstwa w Rzeszowie ogółem	4 656	4 524	3 944	4 552	4 576

Źródło: Komenda Miejska Policji w Rzeszowie

Najliczniejszą kategorię przestępstw stanowią czyny przeciwko mieniu. W roku 2004 przestępstw tych odnotowano – 4 397 (96 % ogółu), tj. o 19 więcej niż w 2003 r. W roku 2004 stwierdzono też 179 przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu (blisko 3% wzrostu w stosunku do roku poprzedniego).

Rozmieszczenie przestępstw popełnianych na terenie Rzeszowa jest nierównomierne. Zdecydowana większość przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, a także większość przestępstw przeciwko mieniu popełniana jest na terenie obsługiwanym przez Komisariat IV – obejmującym centrum (osiedla mieszkaniowe: Śródmieście, Pułaskiego, Grota-Roweckiego, Piastów, Dąbrowskiego, Staroniwa, Kmity). Najmniej przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu oraz przestępstw przeciwko mieniu popełniana jest na terenie obsługiwanym przez Komisariat III – obejmującym część osiedla Śródmieście - Północ, osiedle 1000-Lecia oraz osiedle Staromieście.

Liczbę przestępstw oraz rozmieszczenie popełnionych przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu oraz przeciwko mieniu na terenie Rzeszowa w latach 2000 – 2004 przedstawia tabela poniżej.

Tabela 47. Rozmieszczenie popełnionych przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu oraz przeciwko mieniu na terenie Rzeszowa w latach 2000 – 2005

Komisariat	Ilość przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu					Ilość przestępstw przeciwko mieniu				
	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004
Komisariat I	31	31	28	30	29	1 053	1 261	1 016	1 212	1 164
Komisariat II	39	29	17	21	23	762	739	556	677	689
Komisariat III	7	14	19	24	25	350	660	641	719	620
Komisariat IV	100	50	89	99	102	2 314	1 740	1 578	1 770	1 924
Ogółem miasto	177	124	153	174	179	4 479	4 400	3 791	4 378	4 397

Źródło: Komenda Miejska Policji w Rzeszowie

Dane powyższe w rozmieszczeniu na obszarze Miasta przedstawia plansza nr 6.

Miejsca niebezpieczne

W zamieszczonej niżej tabeli przedstawiono wyniki monitoringu miejsc niebezpiecznych dokonanego przez Straż Miejską. Z danych tych wynika, iż głównym problemem większości rzeszowskich osiedli jest zakłócanie porządku publicznego związane z nadużywaniem alkoholu oraz wybryki chuligańskie młodzieży, polegające przede wszystkim na dewastacji mienia. Zakłócenia porządku publicznego, przestępstwa i wykroczenia szczególnie często mają miejsce w przestrzeniach publicznych osiedli, takich, jak: parki, dworce, okolice placówek oświatowych i handlowych. Jednocześnie dane Straży Miejskiej wskazują, iż

miejsca niebezpieczne (choć o różnym natężeniu i skali zjawisk) występują we wszystkich osiedlach Miasta.

Zwraca jednocześnie uwagę duża liczba miejsc niebezpiecznych w osiedlach śródmiejskich, w tym na Rynku oraz występowanie tu zjawisk szczególnie niebezpiecznych, jak pobicia, wymuszenia, kradzieże.

Tabela 48. Miejsca niebezpieczne na terenie poszczególnych osiedli Rzeszowa

Osiedle	Miejsce niebezpieczne	Rodzaj zagrożenia
Śródmieście Północ	Asnyka – okolice „supersam”	kradzieże kieszonkowe, wymuszenia pieniężne, żebractwo, pobicia
	Bardowskiego – przystanki MPK	zakłócanie porządku i spokoju publicznego przez osoby nietrzeźwe, spożywanie alkoholu, wymuszenia pieniężne, kradzieże zuchwałe
	Batorego 20, Fredry, 7 - podwórza posesji	spożywanie alkoholu, zakłócanie porządku i spokoju publicznego
	Okrzei 6,8,10,12 - podwórza posesji	spożywanie alkoholu, libacje alkoholowe
	Piłsudskiego - rejon „akademii”	zakłócanie porządku i spokoju publicznego
	Pl. Kilińskiego, kolejowa	spożywanie alkoholu, wymuszenia pieniężne
	Pl. Ofiar Getta - park	Spożywanie alkoholu, zakłócanie porządku publicznego
	Grottgera - plac dworcowy i tereny przyległe	wymuszenia pieniężne, kradzieże kieszonkowe
	Siemiradzkiego 19 - okolice bloku rotacyjnego	spożywanie alkoholu, pobicia, libacje alkoholowe
	Sobieskiego 4,6 - podwórza posesji	spożywanie alkoholu, libacje alkoholowe
Targowa 4 – Plac targowy	kradzieże kieszonkowe, spożywanie alkoholu	
Śródmieście Południe	Baldachówka	libacje alkoholowe, zakłócanie porządku i spokoju publicznego
	Chopina – park „Olszynki”	spożywanie alkoholi, niszczenie mienia (ławki, kosze), wyprowadzanie psów bez nakazanych środków ostrożności
	Chopina 32 - rejon szkoły muzycznej nr 1	zaczepianie uczniów powracających do domu
	Króla Kazimierza	zakłócanie ciszy nocnej przez osoby nietrzeźwe po opuszczeniu lokali gastronomicznych
	Moniuszki - plac targowy	kradzieże kieszonkowe
	PCK, Lubomirskich, Al.Pod Kasztanami	Spożywanie alkoholi, niszczenie mienia publicznego, wybryki chuligańskie, bójki
	Rynek – cały i uliczki przyległe	zakłócanie przez osoby nietrzeźwe spokoju publicznego, bójki, pobicia
Pułaskiego	Park Pułaskiego	wyprowadzanie psów bez smyczy, wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu
	Park Dąbrowskiego od strony ul.Langiewicza	wybryki chuligańskie
	Dworzec Podmiejski	wybryki chuligańskie, dewastacja mienia, spożywanie alkoholu, zakłócanie spokoju publicznego
	Czarneckiego, Borelowskiego	wymuszenia na nieletnich
	Kordeckiego, przedszkole nr 3 - plac zabaw	spożywanie alkoholu, gromadzenie się młodzieży
Grotta – Roweckiego	Bulwarowa - park	wyprowadzanie psów bez smyczy, spożywanie alkoholu, niszczenie mienia
	Hetmańska - delikatesy	spożywanie alkoholu, wyłudzenie pieniędzy
	Hetmańska - teren wokół Zespołu Szkół Mechanicznych	wybryki chuligańskie
	Chodkiewicza - sklep „Delicje”	spożywanie alkoholu
Staszica - ogródek jordanowski	niszczenie mienia, spożywanie alkoholu	

Osiedle	Miejsce niebezpieczne	Rodzaj zagrożenia
Piastów	Dąbrowskiego - Dom Kultury WSK	niszczenie mienia, spożywanie alkoholu, zakłócanie porządku i spokoju publicznego
	Dominikańska - teren szk. podst. nr 10	zbierająca się młodzież, niszczenie mienia
	Piastów 5, 7, 9, 11, 13	zbierająca się młodzież, niszczenie mienia, spożywanie alkoholu, zakłócanie porządku i spokoju publicznego
	Dominikańska 20 - planty za DK „WSK”	zbieranie się młodzieży, wyprowadzanie psów bez smyczy
Dąbrowskiego	Niedzielskiego 2 - ogródek jordanowski	przebywanie młodzieży, spożywanie alkoholu, dewastacja sprzętu
	Niedzielskiego - teren przedszkola nr 48	dewastacja sprzętu, kradzieże
	Zawiszy - stacja kolejowa „Rzeszów Osiedle”	spożywanie alkoholu, dewastacja elewacji budynku
	Skłodowskiej - garaże za Politechniką	spożywanie alkoholu, dewastacja elewacji, palenie ognisk
Staroniwa	Hanasiewiczza 18, 20 - klatki w blokach	spożywanie alkoholu w klatkach bloków, zakłócanie porządku publicznego, dewastacja mienia
	Staroniwska 134 – końcowy przystanek MPK	spożywanie alkoholu przez gromadzącą się młodzież, dewastacja przystanku
	Staroniwska - teren Szkoły Podstawowej	spożywanie alkoholu przez gromadzącą się młodzież
Kmity	Bohaterów - S.P. nr 16	gromadzenie się młodzieży, dewastacja urządzeń i sprzętu, spożywanie alkoholu, wyprowadzanie psów
	Malczewskiego 2	dewastacja mienia i spożywanie alkoholu na ostatniej kondygnacji
	Witkacego - park miejski	wyprowadzanie psów bez kagańców i smyczy
	Bohaterów 5 - budynek ADM Os. Kmity	zakłócanie spokoju publicznego, wybryki chuligańskie
Andersa	Ofiar Katynia 6, 15 - pawilony handlowe	gromadzenie się młodzieży, przebywanie osób nietrzeźwych
	Mikołajczyka 2 - pizzeria	gromadzenie się młodzieży
	Ofiar Katynia - park Sybiraków	wyprowadzanie psów bez smyczy, gromadzenie się młodzieży, spożywanie alkoholu
	Ofiar Katynia – zespół handlowy (kładka)	gromadzenie się młodzieży, niszczenie i dewastacja mienia, spożywanie alkoholu
	Skubisza - żłobek, planty	gromadzenie się młodzieży, niszczenie i dewastacja mienia, spożywanie alkoholu
	Broniewskiego - sklep „Merkury”	przebywanie osób nietrzeźwych, spożywanie alkoholu
	Broniewskiego – bloki nr 3,5,13,15,17,19,21,23,24	gromadzenie się młodzieży w klatkach schodowych
	Mikołajczyka 9	przebywanie osób nietrzeźwych, spożywanie alkoholu
Śródmieście	Spiechowicza 13, 15	przebywanie osób nietrzeźwych
	Skrajna – SP 13 – plac zabaw	Gromadzenie się młodzieży, dewastacja placu zabaw
1000-Lecia	Staromiejska - byłe kino „Goplana”	Dewastacja mienia , wymuszenia pieniężne, zakłócanie spokoju publicznego
	Sienkiewicza 6,8,10,12 - strychy budynków	Gromadzenie się młodzieży, spożywanie alkoholu, zażywanie narkotyków
	Różana 7 - nie zamieszkały dom (melina)	grupujący się bezdomni, spożywanie alkoholu - libacje, zakłócanie spokoju publicznego
1000-Lecia	Kochanowskiego - Dom Kultury	zakłócanie porządku przez grupującą się młodzież, spożywanie alkoholu, dewastacja mienia

Osiedle	Miejsce niebezpieczne	Rodzaj zagrożenia
Pobitno	Załęska - przystanek MPK	nagane zachowanie się młodzieży, używanie wulgarnych słów, spożywanie alkoholu
	Konfederatów Barskich - Dom Kultury „Pobitno”	nagane zachowanie się młodzieży, używanie wulgarnych słów, spożywanie alkoholu
	Małopolska 4 - sklep	spożywanie alkoholu i picie piwa przez młodzież w obrębie sklepu
	Małopolska 4	spożywanie alkoholu i picie piwa przez młodzież w piwnicy, niszczenie mienia
	Lwowska – Szkoła Podstawowa 12	spożywanie alkoholu i picie piwa na boisku sportowym
Mieszka I	Rejtana – Zespół Szkół Zawodowych	wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu
	Miodowa – SP Nr 12	wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu
	Mieszka I - delikatesy „Centrum”	spożywanie alkoholu
Nowe Miasto	Podwisłocze 36, 38 - ostatnie kondygnacje	dewastacja mienia, wybryki chuligańskie
	Karowa	dewastacja mienia, wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu
	Pelczara - pawilon	dewastacja mienia, wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu
	Pelczara 1,2,5 - ostatnie kondygnacje	dewastacja mienia, spożywanie alkoholu
	Świadka 7 - ostatnie kondygnacje	dewastacja mienia, spożywanie alkoholu
	Szkoła Podstawowa nr 23 - teren szkoły	dewastacja mienia, wybryki chuligańskie,
	Podwisłocze 6 - pawilon	dewastacja mienia, wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu
Wilkowyja	Popieluszki 12	wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu
	Olbrachta - stara szkoła	gromadzenie się młodzieży, spożywanie alkoholu
	Olbrachta 176	gromadzenie się „marginesu społecznego”, spożywanie alkoholu
Słocina	Cienista - Cmentarz Komunalny Wilkowyja	Kradzieże kwiatów, zniczy i ozdób z grobów
	Kombatantów – Dom kombatanta	gromadzenie się młodzieży, wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu
	Powstańców styczniowych – Dom opieki społecznej	gromadzenie się młodzieży, wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu,
Zalesie	Paderewskiego – park Wł. Szafera i dworek w parku	gromadzenie się młodzieży, wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu, podrzucanie śmieci
	Park Zalesie - Zelwerowicza	młodzież spożywa alkohol i zakłóca spokój publiczny
Przybyszówka	Zimowa – plac zabaw	spożywanie alkoholu, zakłócanie porządku publicznego
	Krośnieńska, Dukielska	gromadzenie się młodzieży, dewastacja imienia , spożywanie alkoholu
Baranówka	Kotuli - piwiarnia	zakłócanie porządku i spokoju publicznego, niszczenie mienia
	Brydaka 10 - przedszkole nr 36	młodzież spożywa alkohol, zakłóca porządek, dewastuje mienie
	Starzyńskiego 17 - żłobek nr 10	młodzież spożywa alkohol, zakłóca porządek, dewastuje mienie
	Starzyńskiego 17 - Szkoła Podstawowa nr 25	młodzież spożywa alkohol, zakłóca porządek, dewastuje mienie
Króla Augusta	Osmeckiego - dom kultury	młodzież spożywa alkohol, zakłóca porządek, dewastuje mienie
	Wyspiańskiego 16a – ZSO Nr 3	gromadząca się młodzież, niszczenie mienia
	Kamińskiego 12 SP nr 2	gromadząca się młodzież, niszczenie mienia
	Wyspiańskiego 22 - KS „Resovia”	niszczenie mienia oraz wyprowadzanie psów bez smyczy i kagańców
Sportowa 2a – przedszkole	gromadząca się młodzież niszczy mienie	

Osiedle	Miejsce niebezpieczne	Rodzaj zagrożenia
Paderewskiego	Krzyżanowskiego 6 – V-VI klatka	dewastacja mienia, wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu, zakłócanie spokoju publicznego
	Krzyżanowskiego - SP Nr 27, Przedszkole, Żłobek	dewastacja mienia, wybryki chuligańskie, spożywanie alkoholu
	Krzyżanowskiego 8 - tył budynku MPEC	spożywanie alkoholu
	Krzyżanowskiego 12	spożywanie alkoholu, wybryki chuligańskie
	Rejtana 47 - budynek Zarządu Spółdzielni	spożywanie alkoholu przez gromadzącą się młodzież
Drabinianka	Kwiatkowskiego - żwirownia	spożywanie alkoholu, kąpiel w miejscu zabronionym
	Cicha 3 , 7	gromadzenie się młodzieży, dewastacja mienia (piwnic, klatek)
	Graniczna 8	spożywanie alkoholu,
	Graniczna 4a	dewastacja klatek schodowych
Krakowska Południe	Solarza 6	zbierająca się młodzież, zakłócanie spokoju publicznego, spożywanie alkoholu
	Solarza - Szkoła Podstawowa Nr 28 - od strony boiska sportowego	zbierająca się młodzież, niszczenie mienia, spożywanie alkoholu, wyprowadzanie psów bez smyczy i kagańców
	Stojałowskiego 19 - sklep „Chata Polska”	spożywanie alkoholu w okolicach sklepu
	Solarza 7 - dom osiedlowy „KraK”	spożywanie alkoholu w okolicach sklepu
	Solarza 18 (26-30)- pawilony spożywcze	gromadzenie się młodzieży, spożywanie alkoholu
Kotuli	Strzyżowska	zakłócanie spokoju publicznego
	Dukielska	kradzieże samochodów
	Kościelna	Włamania
	Krynicka, Krośnieńska, Jana z Dukli	spożywanie alkoholu

Źródło: dane Straży Miejskiej

Przestrzenne rozmieszczenie miejsc niebezpiecznych przedstawiono na planszy nr 5.

Bezpieczeństwo ruchu drogowego

Rosnąca liczba pojazdów oraz problemy wywołane brakami w infrastrukturze drogowej są, obok leżących po stronie użytkowników dróg, ważnymi przyczynami wypadków i kolizji drogowych. W roku 2004 na ulicach i skrzyżowaniach w Mieście doszło łącznie do 5, 3 tys. zdarzeń, w tym do ponad 4,8 tys. kolizji i 369 wypadków, w których zabite zostały 22 osoby, a rannych 490 osób.

Do ulic, na których miało miejsce najwięcej kolizji drogowych należały: Powstańców Warszawy (260), Lwowska (222), Rejtana (187), Piłsudskiego (168), Krakowska (160), Lubelska (111), Armii Krajowej (108), Ciepłińskiego (106).

Najwięcej kolizji na skrzyżowaniach miało miejsce na przecięciu: Armii Krajowej i Lwowskiej (49), Ciepłińskiego i Piłsudskiego (29), Hetmańskiej i Powstańców Warszawy (29), Piłsudskiego i Targowej (27), Kopisto i Rejtana (22), Grunwaldzkiej i Piłsudskiego (20) oraz Langiewicza i Witosa (20).

Do największej liczby wypadków doszło na ulicach: Krakowska (18, 2 zabitych, 25 rannych), Rejtana (17, 1 zabity, 21 rannych), Piłsudskiego (14, 1 zabity, 17 rannych), Powstańców Warszawy (13, 17 rannych), Dąbrowskiego (11, 13 osób rannych), Hetmańska (9, 12 rannych), Lubelska (9, 16 rannych), Lwowska (8, 1 zabity, 8 rannych), Warszawska (8, 9 rannych), Armii Krajowej (7, 1 zabity, 10 rannych).

Najwięcej wypadków odnotowano na skrzyżowaniach: Dąbrowskiego i Chrzanowskiej (3, 5 rannych), Marszałkowskiej i Lubelskiej (4, 1 zabity, 4 rannych), Piłsudskiego i Targowej (6, 9 rannych), Krakowskiej i Wyzwolenia (3, 2 zabitych, 2 rannych).

Przyczyny wypadków na skrzyżowaniach związane są przede wszystkim z brakiem lub niewłaściwym stanem sygnalizacji świetlnej, i tak:

- brak sygnalizacji świetlnej jest główną przyczyną wypadków na skrzyżowaniach: Dąbrowskiego z Chrzanowskiej, Krakowskiej z Wyzwolenia, Marszałkowskiej z Lubelską i Warszawską;
- niewłaściwa sygnalizacja świetlna w postaci braku oddzielnych faz do lewoskrętów na bardzo ruchliwym i nieprzepustowym skrzyżowaniu, jest główną przyczyną wypadków na skrzyżowaniu ulic: z Głowackiego w Piłsudskiego i z Targowej w Piłsudskiego.

Przestrzenną lokalizację miejsc najczęstszych kolizji i wypadków na terenie Miasta przedstawia plansza nr 7.

Podstawowa infrastruktura społeczna Miasta²¹

Edukacja

Rzeszów posiada rangę ważnego ośrodka akademickiego, charakteryzuje się jednocześnie silnie rozwiniętą siecią szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych.

W ostatnich latach w szkolnictwie podstawowym i ponadpodstawowym zaznaczają się wyraźnie dwie tendencje:

- spadku liczby uczniów w szkołach podstawowych,
- zwiększania się liczby uczniów w liceach ogólnokształcących, czemu towarzyszy spadek w średnich szkołach technicznych i zawodowych zasadniczych.

Liczbę placówek oświatowych według rodzaju i liczbę uczniów w latach 2002-2003 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 49. Placówki edukacyjne w Rzeszowa (bez specjalnych) w latach 2002-2003

Rodzaj placówki/miejsca/uczniowie w placówkach	Liczba obiektów /miejsc/uczniów	
	2002	2003
Przedszkola ogółem	36	36
Miejsca w przedszkolach ogółem	4 036	4059
Szkoły podstawowe	31	31
Uczniowie szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży ogółem	11032	10361
Gimnazja dla dzieci i młodzieży ogółem	15	15
Uczniowie gimnazja dla dzieci i młodzieży ogółem	710	679
Licea ogólnokształcące ponadpodstawowe dla młodzieży ogółem	1	1
Uczniowie licea ogólnokształcące ponadpodstawowe dla młodzieży ogółem	4804	2414
Ponadgimnazjalne zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży ogółem	7	7
Uczniowie ponadgimnazjalne zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży	468	906
Licea profilowane dla młodzieży ogółem	10	11
Uczniowie licea profilowane dla młodzieży	541	955
Ponadgimnazjalne technika dla młodzieży ogółem	12	13
Uczniowie ponadgimnazjalne technika dla młodzieży	1684	3279
Ponadpodstawowe średnie szkoły zawodowe dla młodzieży ogółem	10	14
Ponadpodstawowe średnie szkoły zawodowe dla młodzieży uczniowie	7383	5249

Źródło: GUS – Bank Danych Regionalnych

Należy podkreślić, że baza materialna oświaty i wychowania w Rzeszowie wymaga znacznych nakładów, związanych z potrzebami remontowymi i modernizacyjnymi.

²¹ Informacje o obiektach kultury, sportu i rekreacji zawarto powyżej w rozdziale: Turystyka.

Rangę ośrodka akademickiego otworzyło Rzeszowowi powołanie w 1952 roku Wyższej Szkoły Inżynierskiej, która zyskując następnie status Politechniki Rzeszowskiej, jest najstarszą uczelnią miasta. W 1996 r. rozpoczęły działalność dwie pierwsze uczelnie prywatne: Wyższa Szkoła Zarządzania oraz Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania. W wyniku prac, powstałej w 1993 r. w Rzeszowie, Fundacji Rozwoju Ośrodka Akademickiego, 1 września 2001 r. działalność rozpoczął Uniwersytet Rzeszowski, powołany w oparciu o Wyższą Szkołę Pedagogiczną, Filię Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej z Lublina i Wydział Zamiejscowy Akademii Rolniczej z Krakowa. Ponadto w podrzeszowskim Tyczynie działa Wyższa Szkoła Społeczno-Gospodarcza, a w Przemyśle Zamiejscowy Wydział Administracyjno - Prawny Wyższej Szkoły Administracji i Zarządzania

Obecnie na poziomie wyższym kształcenie oferują:

- Uniwersytet Rzeszowski – 22 410 studentów, w tym 12 354 studentów studiów dziennych w 2003 r.,
- Politechnika Rzeszowska – 13 306 studentów w tym 9 129 studentów dziennych,
- Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania – 5929 studentów, w tym 793 studentów dziennych,
- Wyższa Szkoła Zarządzania – 7 937 studentów, w tym 2 098 studentów dziennych
- Wyższa Szkoła Administracji i Zarządzania – Wydział Zamiejscowy w Rzeszowie – 1 565 studentów, w tym 348 studentów dziennych,
- Wyższe Seminarium Duchowne,
- Wyższa Szkoła Inżynierii Rolniczej i Zarządzania w Ropczycach, punkt w Miłocinie,
- Wyższa Szkoła Społeczno-Gospodarcza w Tyczynie – 1269 studentów, w tym 112 studentów studiów dziennych.

Liczba studentów na przestrzeni lat 1992-2003 wzrosła dziesięciokrotnie do ponad 52 tys. studentów, plasując Rzeszów na 10 miejscu wśród ośrodków akademickich w kraju. Na studiach dziennych w szkołach wyższych studiowało 47% ogólnej liczby słuchaczy.

Informacje na temat instytucji kultury, obiektów turystycznych i rekreacyjno-sportowych Rzeszowa znajdują się w rozdziale: Turystyka oraz atrakcje rekreacyjne i kulturalne Rzeszowa.

Instytucje pomocy społecznej i ochrony zdrowia

Wśród instytucji tworzących infrastrukturę społeczną Rzeszowa wymienić należy Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, realizujący zadania własne i zlecone, wynikające z ustaw określających zadania z zakresu pomocy społecznej. Ośrodek współpracuje z wieloma instytucjami, wśród których wymienić warto:

- Rzeszowskie Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta,
- CARITAS Diecezji Rzeszowskiej,
- Fundacja Pomocy Młodzieży im. Jana Pawła II "WZRASTANIE",
- Stowarzyszenie Niepełnosprawnych Ruchowo "HIOB",
- Stowarzyszenie "KARAN",
- Towarzystwo z Pomocą Rodzinie "MIRRA",
- Stowarzyszenie Rodziców Dzieci Niepełnosprawnych Ruchowo,
- Fundacja "NOWE ŻYCIE",
- Towarzystwo Przyjaciół Dzieci,
- Stowarzyszenie Rodzin Katolickich Diecezji Rzeszowskiej,
- Parafie: Katedralna, Chrystusa Króla, Podwyższenia Krzyż Św., Św. Judy Tadeusza.

Na terenie Rzeszowa zgrupowana jest większość zakładów opieki zdrowotnej województwa podkarpackiego. Najważniejsze dane charakteryzujące rzeszowską służbę zdrowia przedstawia tabela poniżej.

Tabela 50. Służba zdrowia w Rzeszowie w latach 2002 - 2003

Wyszczególnienie		2002	2003
Szpitale ogólne bez sanatorium leczenia gruźlicy, chorób płuc i hospicjum	liczba ogółem	5	5
	szpitale publiczne	4	4
	szpitale niepubliczne	1	1
	łóżka ogółem	1 895	1 866
	osoby leczone	74 272	78 857
	osobodni leczenia	562 011	563 406
Przychodnie	placówki ogółem	53	105
	publiczne	19	41
	niepubliczne.	34	64
Placówki podległe samorządowi terytorialnemu (przychodnie, ośrodki zdrowia, poradnie)	ogółem	19	40
Podstawowa opieka zdrowotna	razem- porady ogólnodostępne	b.d.	592 984
Apteki	ogółem	72	73

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS – Bank Danych Regionalnych

Szerszy opis zakresu udzielanej pomocy społecznej zawarto we wcześniejszej części rozdziału. O planowanych strategicznych działaniach z zakresu pomocy społecznej w części II Programu.

Informacje na temat przestrzennej dyslokacji obiektów infrastruktury społecznej zawarto na planszy nr 11.

Określenie grup społecznych wymagających wsparcia w ramach programu rewitalizacji

Z przeprowadzonej powyżej analizy sfery społecznej, wyłonić można grupy społeczne mieszkańców Rzeszowa, którym udzielić należy wsparcia w ramach niniejszego Programu, ze względu na szczegółowe cele i obszary w nim wyznaczone:

- grupa lokatorów mieszkań komunalnych obszarów wyznaczonych do rewitalizacji, ze względu na problemy związane z dekapitalizacją majątku komunalnego oraz ze względu na sytuację majątkową lokatorów;
- grupa lokatorów mieszkań spółdzielczych obszarów wyznaczonych do rewitalizacji, ze względu na zagrożenie wynikające z: zaległości czynszowych i dekapitalizacji lokali mieszkalnych, zajmowanych przez najuboższych, potrzeby tworzenia przestrzeni publicznych oraz podnoszenia stanu bezpieczeństwa na osiedlach;
- grupa przedsiębiorców, prowadzących małe przedsiębiorstwa, działające na terenach rewitalizowanych, z uwagi na potrzebę: zapewnienia istnienia tzw. usług branż zanikających i podnoszących standard życia i obsługi mieszkańców, tworzenia nowych lokalnych miejsc pracy;
- grupy nieuprzywilejowane i zagrożone marginalizacją:
  - kobiety, ze względu na niski poziom aktywności zawodowej;
  - osoby niepełnosprawne, w zakresie tworzenia warunków pełnej integracji społecznej (dostępność przestrzeni publicznych, miejsca pracy, standard życia i obsługi);
  - osoby wymagające wsparcia w formie pomocy społecznej: bezdomni, osoby stare, niepełnosprawne i bezradne życiowo, poprzez zapewnienie odpowiedniej infrastruktury instytucjonalnej;

- zagrożeni ubóstwem i „dziedzicznym bezrobociem”, w zakresie wsparcia programami socjalizacyjnymi oraz odpowiedniej oferty edukacyjnej, kulturalnej i sportowej;
- zaangażowani społecznie mieszkańcy (zrzeszeni i niezrzeszeni) w zakresie oferty rozwoju infrastruktury społecznej i przestrzeni publicznych.

Identyfikacja problemów

Poniżej zawarto syntetyczne wnioski, wynikające z analizy istniejącej sytuacji demograficznej i sfery społecznej w Rzeszowie.

Zjawiska zwiększające zagrożenie marginalizacją społeczno-gospodarczą

Do zjawisk sprzyjających marginalizacji społeczno – gospodarczej wybranych osiedli zaliczyć należy:

- Pesymistyczną prognozę demograficzną dla Rzeszowa (ujemny roczny przyrost ludności – 2,1%, ujemne saldo migracji – 540 osób, zmniejszający się, choć wciąż dodatni przyrost naturalny);
- Odływ wykształconych kadr do innych ośrodków;
- Wysoki wskaźnik feminizacji (100 mężczyzn przypada 110 kobiet), w zderzeniu z faktem, że wśród pracujących, kobiety stanowią jedynie 49,6%, w tym wśród pracodawców 32,1%;
- Występowanie osiedli o niekorzystnej strukturze wiekowej mieszkańców (znaczny odsetek osób w wieku poprodukcyjnym: Dąbrowskiego – 28,55%, Piastów – 28,28%, Grota-Roweckiego – 25,69%),
- Starzenie się populacji (spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym – w latach 2000 – 2003 spadek o 15,7%, niewielki wzrost liczby ludności w wieku produkcyjnym – wzrost o 1,32%, wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym – o 5,4%);
- Utrzymywanie się 31% mieszkańców Miasta ze źródeł niezarobkowych (emerytura, renta, zasiłek dla bezrobotnych, pomoc społeczna);
- Znaczący wzrost liczby mieszkańców objętych świadczeniami pomocy społecznej;
- Zidentyfikowane obszary ubóstwa;
- Rosnącą polaryzację społeczną rodzin rzeszowskich, skutkującą daleko idącym zróżnicowaniem perspektyw życiowych,
- Bierność zawodową osób niepełnosprawnych (18% mężczyzn i 14% kobiet w wieku produkcyjnym);
- Izolację osób niepełnosprawnych (ponad 21% nie wychodzi z domu);
- Braki instytucjonalne (np. brak schroniska dla bezdomnych kobiet, domów pomocy społecznej);
- Występowanie miejsc niebezpiecznych we wszystkich osiedlach Miasta, w tym szczególnie w centrum, charakter występujących zagrożeń (wymuszenia, kradzieże, pobicia) i ich lokalizacja w miejscach publicznych, w tym w okolicach placówek oświatowych;
- Wysoki odsetek przestępstw przeciwko zdrowiu, życiu (ok.57% tego rodzaju) i mieniu popełnianych na obszarze Komisariatu IV Policji (Śródmieście, Pułaskiego, Grota-Roweckiego, Piastów, Dąbrowskiego, Staroniwa, Kmity) oraz duży odsetek przestępstw popełnianych na terenie działania Komisariatu I Policji (obejmującego Nowe Miasto, Mieszka I, Paderewskiego, Pobitno, Wilkowyja, Słocina, Drabinianka, Zalesie);
- Duża liczba kolizji drogowych i wypadków, w tym z ofiarami śmiertelnymi, także w Centrum Miasta;

- Bardzo zły stan techniczny wielu obiektów infrastruktury społecznej: szkół, obiektów pomocy społecznej i służby zdrowia.

Zjawiska sprzyjające rewitalizacji obszarów zagrożonych

Do zjawisk zmniejszających zagrożenie marginalizacją należy zaliczyć:

- Atrakcyjność Miasta, jako ośrodka kultury, nauki, turystyki i życia gospodarczego na Podkarpaciu;
- Wyjątkowo wysoki w skali województwa i kraju odsetek osób z wykształceniem wyższym, które posiada ponad 20 % populacji Miasta powyżej 13 roku życia;
- 2/3 mieszkańców Miasta legitymuje się co najmniej średnim wykształceniem, gdy w województwie jedynie 39,2%, a w kraju 41,4 %;
- Wysoki odsetek osób w wieku produkcyjnym (66,6%);
- Silnie rozwiniętą sieć szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych;
- Wysoki poziom i proces racjonalizacji usług infrastruktury społecznej – oświaty, nauki, kultury, zdrowia, administracji i opieki społecznej oraz korzystne warunki dla rozwoju szkolnictwa wyższego;
- Rangę Miasta, jako silnego ośrodka akademickiego, dziesięciokrotny wzrost liczby studentów w ostatniej dekadzie;
- Spójną politykę Miasta w dziedzinie pomocy społecznej.

4) ANALIZA SWOT

Na podstawie problemów, zidentyfikowanych w poprzednich rozdziałach, a także Analizy SWOT, zawartej w Planie Rozwoju Lokalnego Miasta, opracowano – na potrzeby aktualizacji Programu Rewitalizacji – opisaną poniżej, diagnozę strategiczną Rzeszowa, pod kątem problematyki, związanej z procesem rewitalizacji obszarów miejskich.

Mocne strony

- Korzystne położenie geograficzne i komunikacyjne Miasta;
- Atrakcyjność Miasta, jako ośrodka kultury, nauki, turystyki i życia gospodarczego na Podkarpaciu;
- Istnienie lotniska spełniającego międzynarodowe standardy;
- Silne tradycje przemysłowe Miasta i Regionu;
- Istnienie renomowanych firm;
- Wysoki wskaźnik pracujących na 1 000 mieszkańców;
- Wyjątkowo wysoki w skali województwa i kraju odsetek osób z wykształceniem wyższym, które posiada ponad 20 % populacji Miasta powyżej 13 roku życia;
- Legitymowanie się co najmniej średnim wykształceniem przez 2/3 mieszkańców Miasta (w województwie - 39,2%, w kraju - 41,4 %);
- Wysoki odsetek osób w wieku produkcyjnym (66,6%);
- Ranga Miasta jako silnego ośrodka akademickiego, dziesięciokrotny wzrost liczby studentów w ostatniej dekadzie;
- Duży udział firm sektora usług rynkowych w strukturze zatrudnienia;
- Dobry stan czystości powietrza (zanieczyszczenia pyłowe i gazowe);
- Relatywnie wysoki stan wyposażenia mieszkań w podstawowe instalacje (ponad 99% mieszkań posiada wodociągi, 98% – kanalizację, prawie 95% – gaz sieciowy i ciepło zdalaczynne);
- Relatywnie dobra struktura wiekowa zasobów mieszkaniowych;

- Objęcie ok. 70% powierzchni Miasta scentralizowanym systemem grzewczym;
- Ilość produkowanej energii cieplnej, zasób urządzeń do jej produkcji, ich stan techniczny i możliwości wytwórcze;
- Zasoby wody pitnej, układ przestrzenny wód powierzchniowych i sieci zaopatrzenia w wodę, zasób urządzeń do uzdatniania wody, możliwości produkcyjne oraz ich stan techniczny, a także stopień uzbrojenia terenów zainwestowanych w urządzenia do doprowadzania wody;
- Zasoby gazu ziemnego, zasób i stan techniczny urządzeń do jego pozyskiwania i magazynowania, możliwości produkcyjne, wielkość, stan techniczny i układ przestrzenny sieci doprowadzającej gaz do użytkowników;
- Wielkość sieci kanalizacji sanitarnej i jej układ przestrzenny oraz stopień uzbrojenia terenów zainwestowanych w urządzenia do odprowadzania ścieków;
- Stan gospodarki odpadami nie powodujący zmian środowiska na terenie Miasta;
- Układ sieci elektroenergetycznej wysokiego napięcia;
- Rozwinięta sieć telekomunikacyjna;
- Sieci komputerowe na terenie Miasta;
- Nasadzenia zieleni przez samorząd miejski;
- Zasoby zieleni nieurządzonej;
- Funkcjonowanie centrum targowego;
- Różnorodność branżowa zakładów, brak monokultury;
- Wysoki poziom i proces racjonalizacji usług infrastruktury społecznej – oświaty, nauki, kultury, zdrowia, administracji i opieki społecznej oraz korzystne warunki dla rozwoju szkolnictwa wyższego;
- Spójna polityka Miasta w dziedzinie pomocy społecznej;
- Wielkość i standard bazy noclegowej i obiektów hotelowych.

Słabe strony

- Niewielka powierzchnia Miasta i związana z tym bardzo wysoka gęstość zaludnienia;
- Stosunkowo duża, obejmująca $\frac{1}{4}$ ogólnej powierzchni Miasta, powierzchnia terenów zabudowanych wymagających rehabilitacji oraz także udział terenów wymagających przekształceń;
- Stosunkowo niewielka powierzchnia do zainwestowania;
- Niedostateczny zasób gruntów komunalnych pod cele publiczne;
- Znaczące problemy związane z układem komunikacyjnym: niedostosowany do rosnącego ruchu tranzytowego układ komunikacyjny Miasta, brak ukształtowanej sieci parkingów w śródmieściu i centrum, brak dostatecznej ilości przepraw mostowych i przejść dwupoziomowych na przecięciach dróg z torami kolejowymi, niedostateczna ilość ścieżek rowerowych i wydzielonych ciągów pieszych;
- Zły stan techniczny poważnej części ulic, mostów i chodników;
- Niedostateczna liczba powiązań komunikacyjnych pomiędzy terenami rozdzielonymi naturalną barierą, tj. rzeką Wisłok i układem komunikacji kolejowej;
- Negatywne zjawiska w środowisku przyrodniczym: podwyższony poziom hałasu, głównie w Śródmieściu;
- Brak spójnego systemu zieleni, odcięcie centrum od większych pasm zieleni sięgających z zewnątrz;
- Niewielka powierzchnia terenów o dużych walorach przyrodniczych oraz niewielka ilość obiektów chronionych, pełniących znaczącą rolę w tworzeniu walorów klimatotwórczych i aerosanitarnych oraz wizerunku Miasta;

- Brak składowiska gruzu i kompostowni;
- Występowanie obszarów tzw. niskiej emisji, szczególnie w rejonie centrum i starówki;
- Obszar Centrum (obejmujący ok. 322,6 ha) wymagający złożonych działań wyrównawczych i uzupełniających w zakresie komunikacji i infrastruktury, nasycenia zielenią i nowoczesną tkanką miejską, przezwyciężenia bariery strukturalnej (Wisłok) ograniczającej rozwój strefy prawobrzeżnej,;
- Stan mieszkań spółdzielczych - prawie 20% wymaga, co najmniej napraw lub ocieplenia, wśród nich co piąte poważnego remontu, jednocześnie stan mieszkań jest niejednokrotnie lepszy niż stan budynków, w których lokale się znajdują;
- Potrzeby remontowe obiektów zabytkowych, a także substancji mieszkaniowej komunalnej oraz zlokalizowanej w Śródmieściu;
- Zły stan techniczny obiektów oświaty i wychowania, szkół artystycznych, ochrony zdrowia i opieki społecznej oraz domów i ośrodków kultury — w szczególności w zakresie dachów, elewacji, stolarki okiennej i instalacji wewnętrznych;
- Trudności gminy i spółdzielni mieszkaniowych związane z poziomem zadłużenia czynszowego mieszkańców, które choć średnio dotyczy 6% lokali mieszkalnych, w niektórych zasobach spółdzielczych sięga 1/3;
- Braki w zakresie mieszkań komunalnych w najbliższych 5 latach szacowane na około 1200, z czego co najmniej 800 powinny stanowić lokale socjalne;
- Spadek liczby pracujących;
- Relatywnie niski wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców (118,6);
- Wysoki wskaźnik feminizacji (100 mężczyzn przypada 110 kobiet), w zderzeniu z faktem, że wśród pracujących, kobiety stanowią jedynie 49,6%, w tym wśród pracodawców 32,1%;
- Występowanie osiedli o niekorzystnej strukturze wiekowej mieszkańców (znaczny odsetek osób w wieku poprodukcyjnym: Dąbrowskiego – 28,55%, Piastów – 28,28%, Grota-Roweckiego – 25,69%);
- Starzenie się populacji (spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym – w latach 2000 – 2003 spadek o 15,7%, niewielki wzrost liczby ludności w wieku produkcyjnym – wzrost o 1,32%, wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym – o 5,4%);
- Utrzymywanie się 31% mieszkańców Miasta ze źródeł niezarobkowych (emerytura, renta, zasiłek dla bezrobotnych, pomoc społeczna);
- Znaczący wzrost liczby mieszkańców objętych świadczeniami pomocy społecznej;
- Zidentyfikowane obszary ubóstwa;
- Rosnąca polaryzacja społeczna rodzin rzeszowskich, skutkująca daleko idącym zróżnicowaniem perspektyw życiowych;
- Bierność zawodowa osób niepełnosprawnych (aktywni: 18% mężczyzn i 14% kobiet w wieku produkcyjnym);
- Izolacja osób niepełnosprawnych (ponad 21% nie wychodzi z domu);
- Braki instytucjonalne (np. brak schroniska dla bezdomnych kobiet, domów pomocy społecznej);
- Występowanie miejsc niebezpiecznych we wszystkich osiedlach Miasta, w tym szczególnie w centrum, charakter występujących zagrożeń (wymuszenia, kradzieże, pobicia) i ich lokalizacja w miejscach publicznych, w tym w okolicach placówek oświatowych;
- Wysoki odsetek przestępstw przeciwko zdrowiu i życiu (ok. 57% tego rodzaju) popełnianych na obszarze Komisariatu IV Policji (Śródmieście, Pułaskiego, Grota-Roweckiego, Piastów, Dąbrowskiego, Staroniwa, Kmity) oraz duży odsetek przestępstw

popelnianych na terenie działania Komisariatu I Policji (obejmującego: Nowe Miasto, Mieszka I, Paderewskiego, Pobitno, Wilkowyja, Słocina, Drabinianka, Zalesie);

- duża liczba kolizji drogowych i wypadków, w tym z ofiarami śmiertelnymi, także w centrum;
- Brak oświetlenia niektórych ulic lub ich fragmentów oraz terenów publicznych (szkolnych).

Szanse

- Korzystna sytuacja społeczno – gospodarcza kraju;
- Podejmowane inwestycje (publiczne i prywatne) związane z rewitalizacją Starego Miasta;
- Planowane poszerzenie granic Miasta, pozwalające na uniknięcie presji inwestycyjnej na istniejących terenach zieleni;
- Atrakcyjność Miasta, jako ośrodka kultury, nauki, turystyki i życia gospodarczego na Podkarpaciu;
- Planowane rozwiązania drogowe, w tym przebieg autostrady A-4;
- Posiadanie programów działania w wybranych ważnych sferach życia Miasta m.in.:
  - „Programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Rzeszowa w latach 2004 – 2009”,
  - „Programu ochrony środowiska wraz z planem gospodarki odpadami”,
  - „Strategii rozwiązywania problemów pomocy społecznej”,
  - „Planu rozwoju lokalnego na lata 2004-2006”,
  - programu inwestycyjnego „Porządkowanie gospodarki ściekowej”,
  - programów pomocy regionalnej dla przedsiębiorców;
- Centrum targowe i rozwój imprez targowo-wystawienniczych;
- Rozwój funkcji turystycznych;
- Poprawiająca się sytuacja na rynku pracy;
- Wzrost liczby pracujących w sektorze usług, a w szczególności usług rynkowych;
- Wzrost społecznej i ekonomicznej świadomości społeczeństwa.

Zagrożenia

- Brak kompleksowej polityki państwa w zakresie rewitalizacji, obejmującej substancję mieszkań;
- Zagrożenie likwidacją części zieleni urządzonej z powodu presji inwestycyjnej, negatywna tendencja w zmianach bilansu zieleni w mieście;
- Niedostatecznie rozwinięta elektroenergetyczna sieć rozdzielcza średniego i niskiego napięcia na niektórych osiedlach, w szczególności na Staroniwie;
- Nieprzygotowanie Cmentarza Komunalnego Wilkowyja do przyszłych potrzeb (brak nowych terenów, dróg i kwater, zbyt mała i wymagająca modernizacji kaplica);
- Wzrastające zagrożenie hałasem;
- Niski poziom PKB w regionie;
- Słaba aktywność gospodarcza regionu – województwa podkarpackiego;
- Pesymistyczna prognoza demograficzna dla Rzeszowa (ujemny roczny przyrost ludności – 2,1%, ujemne saldo migracji – 540 osób, zmniejszający się, choć wciąż dodatni przyrost naturalny);
- Odływ wykształconych kadr do innych ośrodków.

II. NAWIĄZANIE DO STRATEGICZNYCH DOKUMENTÓW DOTYCZĄCYCH ROZWOJU PRZESTRZENNO – SPOŁECZNO - GOSPODARCZEGO MIASTA I REGIONU

Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego²²

Założenia Programu Rewitalizacji są zgodne i przyczyniają się do realizacji celów strategii regionu.

Celem ogólnym Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego, jako obszaru słabiej rozwiniętego, jest: przyspieszenie rozwoju i strukturalnego dostosowania regionu oraz poprawa poziomu życia jego mieszkańców. Dla osiągnięcia **celu ogólnego** niezbędne jest **przeciwdziałanie marginalizacji** dużych środowisk społecznych oraz **równoczesne podnoszenie konkurencyjności** regionu.

Strategia wskazuje, iż procesami marginalizacji dotkniętych jest wiele środowisk społecznych i że są one w dużym stopniu wyłączone z uczestniczenia w efektach procesów rozwojowych kraju. Podnoszenie konkurencyjności oznacza dla województwa podkarpackiego równoczesne:

- przyspieszenie procesów i skuteczną restrukturyzację tradycyjnych przemysłów i ośrodków przemysłowych,
- **rozwój i wzmocnienie funkcji metropolitalnych stolicy regionu** ,
- **eliminację luki infrastrukturalnej i zwiększenie stopnia urbanizacji regionu** , przy równoczesnym wzmocnieniu roli i atrakcyjności inwestycyjnej miast średniej wielkości.

W ramach określonych sześciu pól strategicznych niniejszy Program Rewitalizacji wpisuje się w działania związane z:

- Polem **PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ**, na którym za pożądane uznaje się następujące tendencje rozwojowe:
  - umocnienie się w strukturze gospodarczej regionu grupy przedsiębiorstw średniej wielkości o wysoko przetworzonej produkcji – pracujących na rzecz dużych przedsiębiorstw, odgrywających istotną rolę w rozwoju wymiany międzynarodowej,
  - umacnianie się instytucji otoczenia biznesu, w tym wzmocnienie sieci inkubatorów przedsiębiorczości i stref aktywności gospodarczej,
  - podniesienie konkurencyjności gospodarki województwa podkarpackiego przy wykorzystaniu istniejącego potencjału naukowo-badawczego, związanego głównie z Politechniką Rzeszowską oraz potencjału technicznego i kultury przedsiębiorstw w tradycyjnych sektorach przemysłowych (lotniczym, chemicznym, szklarskim, elektro-maszynowym, zbrojeniowym, rolno-spożywczym) w celu ich modernizacji technologicznej i transferu innowacji.
- Polem **SEKTOR TURYSTYCZNY**, którego podstawą jest dobrze zachowane środowisko przyrodnicze oraz dziedzictwo kultury, a źródłem ożywienia gospodarczego ma być popularyzacja walorów turystyczno-uzdrowiskowych Karpat, Pogórza i Rostocza poprzez wzbogacanie istniejących oraz kreowanie nowych produktów turystycznych; składać się ma na to:
  - łączenie tradycyjnej kultury ludowej regionu oraz imprez kulturalnych (spotkania polonijne, festiwale, widowiska) z ruchem turystycznym,
  - integracja społeczeństwa regionu poprzez kulturę,
  - promocja regionu w kraju i za granicą poprzez realizację istniejących oraz nowych międzynarodowych i ogólnopolskich projektów z dziedziny kultury oraz ochrony przyrody,

²² Aktualizacja na lata 2004-2006.

- wydobywanie walorów historyczno-kulturowych oraz krajobrazowych służących budowaniu tożsamości poszczególnych obszarów,
- edukacja ludności w zakresie recepcji i obsługi ruchu turystycznego, ochrony środowiska i rolnictwa ekologicznego.

Strategia wskazuje, że równorzędnym warunkiem rozwoju turystyki i aktywizacji terenów jest rozbudowa systemu ochrony przyrody i krajobrazu oraz **wprowadzenie programu ochrony dóbr dziedzictwa kulturowego, a w szczególności wprowadzenie preferencji inwestycyjnych przy renowacji obiektów zabytkowych**. W sektorze turystycznym i sektorach z nim współpracujących upatruje się źródła miejsc pracy i dochodów znaczącej liczby ludności województwa i przyczyny kształtowania nowego, atrakcyjnego wizerunku w kraju i za granicą.

Strategia zaznacza centralne miejsce Rzeszowa jako metropolii regionalnej w organizowaniu procesów rozwojowych regionu, w tym rozwoju technologicznego i transferu innowacji. Rozwój funkcji metropolitalnych miasta przejawiać się ma głównie w dziedzinie szkolnictwa wyższego i badań naukowych, kultury, handlu i usług, współpracy gospodarczej ze wschodem, sektora hotelarsko-turystycznego oraz transportu międzynarodowego, w tym lotniczego.

Poniżej przedstawiono elementy strategii województwa, których realizacji bezpośrednio służyć będzie proces rewitalizacji ujęty w niniejszym Programie.

W ramach priorytetu rozwoju – ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI:

- CEL STRATEGICZNY NR 1 Efektywne wykorzystanie potencjału gospodarczego, naukowo-technicznego, kapitału ludzkiego i finansowego regionu;
- CEL STRATEGICZNY NR 2 Stworzenie sprzyjających warunków do zwiększenia napływu inwestycji:
  - Kierunek działania 1. Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej regionu poprzez rozbudowę odpowiedniej infrastruktury technicznej, przygotowanie ofert inwestycyjnych oraz ukształtowanie korzystnego klimatu dla inwestorów.

W ramach priorytetu rozwoju, związanego z kulturą, turystyką i ochroną przyrody, obejmującego rozwój kultury i ochronę walorów przyrodniczych i krajobrazowych regionu, jako warunek podniesienia konkurencyjności produktu turystycznego:

- CEL STRATEGICZNY NR 1 Wzbogacenie istniejących i kreowanie nowych produktów turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym i unikatowych wartościach przyrodniczo-krajoznawczych:
  - Kierunek działania 1. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, wartości krajobrazowych i przyrodniczych oraz rozwój działalności kulturalnej jako podstawa tworzenia produktu turystycznego regionu, w tym znaczenie restauracji i rewitalizacji zabytkowych budynków i ich otoczenia (m. in. zespoły zabudowy i przestrzenie publiczne w historycznych układach urbanistycznych, zespoły dworskie, pałacowo-parkowe, zabytki architektury, przemysłu i techniki, etnografii, rezerваты archeologiczne, parki kulturowe, miejsca pamięci i martyrologii, obiekty architektury militarnej, obiekty architektury sakralnej itp.);
  - Kierunek działania 2. Rozbudowa i modernizacja szeroko rozumianej infrastruktury turystycznej i podnoszenie jakości usług jako składowe rozwoju produktu turystycznego województwa.

W ramach priorytetu rozwoju – KAPITAŁ LUDZKI, obejmującego zbudowanie systemu gwarantującego wzrost kapitału ludzkiego województwa, zgodnie ze współczesnymi trendami rozwoju cywilizacji:

- CEL STRATEGICZNY NR 1 Zwiększenie potencjału wysoko kwalifikowanych kadr:
  - Kierunek działania 1. Rozwój ośrodka akademickiego;

- CEL STRATEGICZNY NR 2 Wzrost mobilności społecznej i zawodowej mieszkańców, a m.in.:
  - Kierunek działania 4. Rozbudowa systemu pomocy społecznej i przeciwdziałanie skutkom wykluczenia społecznego, szczególnie w zakresie rozbudowy i modernizacji infrastruktury pomocy społecznej, w tym poprzez profilaktykę i działania na rzecz osób zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym oraz rozbudowę i modernizację infrastruktury pomocy społecznej.

W ramach PRIORYTETU ROZWOJU – INFRASTRUKTURA, obejmującego modernizację podstawowego układu komunikacyjnego województwa oraz rozwój infrastruktury technicznej:

- CEL STRATEGICZNY NR 2 Rozwój i modernizacja infrastruktury technicznej.

Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2005-2013

RSI 2005-2013 została uchwalona 30 grudnia 2004 r. przez Sejmik Województwa Podkarpackiego i jest strategicznym dokumentem województwa w latach 2005-2013 mającym na celu przekształcenie go w region innowacyjny.

Wizją RSI 2005-2013 jest ekologicznie zrównoważona, innowacyjna i konkurencyjna gospodarka: województwo podkarpackie jako lider w kreowaniu ekoinnowacji. Misją Strategii jest rozwój innowacyjnej i konkurencyjnej gospodarki województwa, nastawionej na dobro społeczne.

Cel generalny stanowi zbudowanie skutecznego i sprawnego regionalnego systemu innowacji dla osiągnięcia trwałego, zrównoważonego rozwoju regionu.

W Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na Lata 2005-2013 sprecyzowano trzy priorytety:

- zbudowanie otwartej, efektywnej sieci kreowania i wsparcia innowacyjności;
- zwiększenie potencjału instytucji edukacyjnych, naukowych i badawczo-rozwojowych regionu w zakresie kreowania innowacji;
- wzmocnienie innowacyjnych firm w regionie i kreowanie nowych.

Do celów strategicznych zaliczono:

- wzmocnienie i rozwój podkarpackiego regionalnego systemu innowacji;
- stworzenie infrastruktury finansowego wsparcia innowacji;
- zwiększenie wykorzystania potencjału badawczo-rozwojowego dla wzrostu innowacyjności gospodarki województwa;
- zbudowanie i rozwijanie kultury innowacyjnej mieszkańców regionu – kreowanie społeczeństwa innowacyjnego, w tym informacyjnego;
- stworzenie dobrego klimatu i warunków wspierania powstawania nowych firm innowacyjnych i rozwoju istniejących;
- wykorzystanie współpracy z regionami i z innymi krajami, zwłaszcza ościennymi, w promowaniu innowacyjnej gospodarki.

Polityka Miasta Rzeszowa w zakresie rozwoju innowacji i społeczeństwa informacyjnego jest w pełni zgodna z zapisami Regionalnej Strategii. Miasto przyjęło w formie wieloletniego planu inwestycyjnego zadania dotyczące rozwoju infrastruktury społeczeństwa informacyjnego na lata 2004-2006.²³ Jednocześnie również niniejszy Program Rewitalizacji przyczyniał się będzie do realizacji strategii wojewódzkiej, poprzez realizację projektów infrastrukturalnych, wspierających innowacyjną działalność gospodarczą oraz wzrost

²³ Dokument szerzej omówiono w dalszej części rozdziału.

potencjału instytucji edukacyjnych i badawczo-rozwojowych. Należy zauważyć, że projekty kwalifikujące się do wsparcia w programach rewitalizacji, dotyczyć mogą zapobiegania wykluczeniu społecznemu, w tym cyfrowemu.

Strategia Rozwoju Rzeszowa²⁴

Kompleksowość strategicznych dokumentów Miasta wskazuje na rolę Programu Rewitalizacji jako elementu procesu planowania, szczególnie ze względu na jego zintegrowany charakter. W uchwale w sprawie strategii Rada Miasta wskazała na ścisłą współzależność pomiędzy Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego oraz Strategią Rozwoju Miasta. Studium i Strategia stanowią określoną koncepcję świadomego i syntetycznego sterowania długofalowym rozwojem miasta, przy czym Studium określa koncepcję rozwoju w sferze funkcjonalno - przestrzennej, zaś Strategia stanowi koncepcję rozwoju społeczno – gospodarczego, określając główne, strategiczne cele rozwoju, przedsięwzięcia i zadania szczegółowe, stanowiące instrumenty realizacji celów strategicznych, oraz formułuje misję rozwoju miasta Rzeszowa do 2010 r.

Wśród strategicznych celów głównych rozwoju Miasta znalazły się:

- tworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju Rzeszowa jako atrakcyjnego miejsca dla prowadzenia działalności gospodarczej oraz rozwoju szkolnictwa wyższego, nauki i kultury,
- poprawa warunków życia mieszkańców i stanu bezpieczeństwa publicznego,
- rozwój i poprawa funkcjonowania systemu komunikacji i infrastruktury technicznej,
- ochrona i zagospodarowywanie walorów i zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego.
- zagospodarowywanie terenu miasta w sposób racjonalny pod względem przestrzennym i architektonicznym.

Wśród szerokiego katalogu celów szczegółowych, dotyczących wszystkich dziedzin życia i zadań Miasta, jako wiążące się z procesem rewitalizacji wymienić należy przede wszystkim:

- prowadzenie polityki ukierunkowanej na wzrost tempa rozwoju gospodarczego, podniesienia poziomu PKB i poprawy jego struktury,
- wspieranie lokalnej przedsiębiorczości,
- stworzenie systemu warunków do realizacji lokalnych programów budownictwa mieszkaniowego uwzględniającego niskie dochody ludności,
- prowadzenie polityki aktywnego przeciwdziałania bezrobociu,
- promowanie wysokiego poziomu nakładów inwestycyjnych i dynamiki działalności handlowej w gospodarce województwa w celu stworzenia korzystnego „klimatu” dla realizacji inwestycji o charakterze rozwojowym,
- stworzenie sprzyjających warunków dla znaczącego napływu kapitału krajowego i zagranicznego, służącego lokalizacji inwestycji o charakterze rozwojowym i przyspieszenia tempa prywatyzacji,
- tworzenie zasobów gruntów publicznych jako elementu programu aktywizacji działalności gospodarczej,
- prowadzenie skoordynowanej polityki rozwoju ukierunkowanej na tworzenie nowych miejsc pracy,
- zwiększenie nakładów finansowych na utrzymanie i rozwój dróg,
- wzrost atrakcyjności miasta dla migrantów,

---

²⁴ Uchwała Nr LXXV/62/98 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 16 czerwca 1998 r. w sprawie Strategii Rozwoju Miasta Rzeszowa.

- zwiększenie skuteczności i koordynacji działań służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo publiczne,
- wprowadzenie monitoringu miejsc większych zagrożeń i zwiększenie prewencji,
- utrzymanie dobrego stanu czystości powietrza i zmniejszanie emisji,
- racjonalne i proekologiczne gospodarowanie zasobami zieleni nieurządzonej i terenami niezainwestowanymi,
- powiększenie zasobów zieleni urządzonej,
- poprawa klimatu akustycznego miasta,
- poprawa „klimatu” dla powstawania nowych i rozwoju istniejących usług kultury,
- systemowe wspieranie wysokiej aktywności i przedsiębiorczości lokalnej,
- tworzenie zasobów gruntów komunalnych jako elementu programu aktywizacji działalności gospodarczej w Mieście,
- wykorzystanie walorów turystycznych z równoczesnym zwiększeniem i zróżnicowaniem bazy noclegowej,
- powiększenie zasobów terenów rekreacyjnych z uwzględnieniem wymogów przestrzennych i ekologicznych,
- stworzenie systemu zieleni rekreacyjnej,
- utrzymanie funkcji mieszkaniowej w centrum /Rynek/.

Program Rewitalizacji wpisuje się ściśle w realizację zarówno celów głównych, jak i szczegółowych Strategii Miasta, łącząc w sobie realizację przedsięwzięć o różnorodnym charakterze, wdrażanych przez różnego rodzaju podmioty, z wykorzystaniem środków pochodzących z różnych źródeł finansowania.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego (SUiKZP)²⁵

W rozdziale dotyczącym Strategii Miasta wskazano już na szczególną rolę Studium w procesie planowania rozwoju Rzeszowa.

Studium za podstawowe uwarunkowania polityki przestrzennej uznało m.in.:

- istniejący układ głównych ciągów komunikacyjnych, o charakterze promienisto-koncentrycznym,
- położenie istniejących linii kolejowych w stosunku do terenów podstawowego zainwestowania miejskiego,
- „Rzeszów nad Wisłokiem” – historyczny rozwój miasta w powiązaniu z rzeką Wisłok,
- położenie miasta na pograniczu krain geograficznych,
- występowanie w stosunkowo bliskim sąsiedztwie, w ramach terenów zainwestowanych obszarów zróżnicowanych kulturowo, o charakterze miejskim i wiejskim,
- bezpośrednie sąsiedztwo osiedli mieszkaniowych wielorodzinnych (blokowisk), pozbawionych przestrzeni publicznych, z zabudową historycznego centrum,
- pierścieniowy układ systemów infrastruktury technicznej,
- rozwój zabudowy miasta w powiązaniu z systemami infrastruktury technicznej, jako kolejne pierścienie otaczające centrum,
- duży stopień zainwestowania terenów w granicach administracyjnych miasta,
- rozwój zabudowy miasta, zwłaszcza mieszkaniowej, bez powiązania z realizacją funkcji publicznych.

Za główne cele i kierunki polityki przestrzennej w Studium przyjęto:

- przekształcenie struktury funkcjonalno – przestrzennej miasta służące podniesieniu rangi miasta w regionie, w Polsce i Europie,

²⁵ Uchwała Nr XXXVII/113/2000 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 4 lipca 2000 r.

- udostępnienie przestrzeni miasta dla różnorodnych funkcji,
- udostępnienie przestrzeni miasta dla inwestorów,
- dostosowanie zasad zagospodarowania terenów do lokalnych uwarunkowań w zakresie fizjografii, walorów przyrodniczych i kulturowych,
- dostosowanie rozwoju infrastruktury społecznej i technicznej do potrzeb mieszkańców oraz roli poszczególnych terenów w przyjętym modelu struktury funkcjonalno - przestrzennej miasta.

W Studium wskazano także, iż cele i kierunki polityki przestrzennej miasta powinny być realizowane w szczególności poprzez:

- modernizację i przekształcanie monofunkcyjnych terenów zabudowy mieszkaniowej, „blokowisk” oraz zabudowy przemysłowej,
- łączenie poszczególnych obszarów monofunkcyjnych w jeden spójny, zintegrowany organizm miejski tj. tworzenie pierzei, ciągów ulicznych, dostępnej przestrzeni publicznej itp.,
- zagospodarowywanie terenów z uwzględnieniem wielofunkcyjnego ich wykorzystania, uwarunkowań lokalnych, walorów kulturowych i przyrodniczych oraz roli poszczególnych terenów w przyjętym modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej miasta,
- określenie szczegółowych, a zarazem stabilnych zasad zagospodarowania obszarów strategicznych,
- rozwój komunikacji, spójnie do istniejącego, rozpoznanego systemu,
- rozwój infrastruktury technicznej oraz jej kontynuacja,
- rozpoznawanie i przekształcania struktury własności gruntów.

Szersze informacje na temat zapisów Studium, odnoszących się do zagadnień rewitalizacji, znajdują się w części I w rozdziale Uwarunkowania przestrzenne. Należy zaznaczyć, że Program Rewitalizacji uwzględnia ustalenia Studium, w tym wyznaczenie obszarów rewitalizacji opiera się na analizach Miasta z respektowaniem zapisów studium dotyczących:

- lokalnych wartości zasobów środowiska przyrodniczego i zagrożeń środowiskowych,
- lokalnych wartości środowiska kulturowego i krajobrazu,
- terenów zabudowanych wymagających rehabilitacji,
- terenów zabudowanych wymagających przekształceń,
- obszarów strategicznych,
- projektowanej struktury funkcjonalno – przestrzennej miasta.

Program Ochrony Środowiska²⁶

Program Rewitalizacji jest zgodny z polityką Miasta, związaną z realizacją zasady rozwoju zrównoważonego i ochroną środowiska.

Poza strategią Miasta i SUiKZP najważniejszym dokumentem planistycznym Miasta w tej dziedzinie jest Program ochrony środowiska (POŚ). W POŚ w następstwie przeprowadzonej diagnozy stanu wszystkich elementów środowiska Rzeszowa, przyjęto następujące cele strategiczne:

- poprawa jakości i ochrona zasobów środowiska przyrodniczego,
- rozwój i poprawa funkcjonowania infrastruktury technicznej mającej wpływ na jakość życia mieszkańców i środowisko,
- proekologiczne zagospodarowanie terenów poprzemysłowych i skażonych,
- proekologiczne gospodarowanie zasobami terenów zielonych miasta,
- racjonalne gospodarowanie zasobami energii, wody i surowców,
- racjonalne gospodarowanie odpadami,

²⁶ Program ochrony środowiska z planem gospodarki odpadami Miasta Rzeszowa z czerwca 2004.

- przeciwdziałanie poważnym awariom i zapewnienie bezpieczeństwa chemicznego i biologicznego,
- rozbudowa systemów monitorowania stanu środowiska,
- dalszy rozwój edukacji i informacji ekologicznej oraz poszerzanie dialogu społecznego.

Zarówno cele stawiane rewitalizacji w ZPORR, jak i cele przyjęte w niniejszym Programie dla procesu rewitalizacji obszarów miejskich w Rzeszowie, uwzględniają problemy środowiskowe miasta i potrzeby w zakresie polepszania jego stanu, jak i proekologicznego i racjonalnego gospodarowania różnymi zasobami.

Możliwość oddziaływania LPR i ujętych w nim projektów na realizację celów środowiskowych jest szczególnie widoczna na poziomie przyjętych w POŚ celów szczegółowych, a w szczególności celów:

- 1.3. eliminowanie źródeł niskiej emisji komunalnej,
- 1.4. zmniejszenie emisji zanieczyszczeń i poziomu hałasu ze źródeł komunikacyjnych,
- 1.6. poprawa stanu klimatu akustycznego na terenie miasta Rzeszowa,
- 1.7. poprawa stanu i ochrona zasobów przyrody miasta dla racjonalnego użytkowania różnorodności biologicznej,
- 2.1. rozwój i poprawa funkcjonowania systemów wodociągowych i kanalizacyjnych,
- 2.2. poprawa efektywności sieci ciepłych,
- 2.3. rozwój sieci drogowej w aspekcie minimalizacji jej wpływu na stan środowiska,
- 4.1. racjonalne użytkowanie i proekologiczne gospodarowanie zasobami zieleni nieurządzonej i terenami niezainwestowanymi miasta,
- 4.2. wdrażanie programów kompleksowej ochrony terenów zieleni w mieście,
- 4.3. zwiększenie atrakcyjności terenów rekreacyjnych nad Wisłokiem,
- 5.1. zmniejszenie energochłonności procesów wytwórczych, usług i zużycia energii w gospodarstwach domowych i gospodarce komunalnej,
- 5.2. zwiększenie wykorzystania energii odnawialnej,
- 6.1. racjonalizacja gospodarowania odpadami komunalnymi.

Działania realizacyjne celów POŚ ujęte zostały w dwóch horyzontach czasowych:

- krótkookresowym do roku 2006,
- długookresowym do roku 2010.

Ogółem łączne koszty działań ujętych w POŚ sięgną kwoty 708,5 mln zł i pochodzić mają z różnych źródeł finansowania z czego znaczącą większość stanowią będą krajowe środki publiczne (blisko 65%), środki Unii Europejskiej (ponad 28%) i środki przedsiębiorstw prywatnych (ok. 7%).

Uszczegółowienie polityki Miasta w zakresie gospodarki odpadami zawiera „Plan gospodarki odpadami”. Jego długookresowy cel ogólny do roku 2014 stanowi minimalizacja ilości wytwarzanych odpadów w sektorze komunalnym oraz wdrożenie nowoczesnych systemów ich odzysku i unieszkodliwiania.

Wśród celów krótkoterminowych na lata 2004 – 2007 w nawiązaniu do Programu Rewitalizacji, wymienić należy w szczególności:

- objęcie zorganizowaną zbiórką odpadów wszystkich mieszkańców miasta.
- skierowanie w roku 2006 na składowiska do 83% (wagowo) całkowitej ilości odpadów komunalnych ulegających biodegradacji (w stosunku do roku 1995).
- osiągnięcie do końca roku 2007 zakładanych limitów odzysku i recyklingu odpadów opakowaniowych: odzysku w wysokości 50% i recyklingu 25%.

Do najważniejszych w kontekście procesu rewitalizacji działań przyjętych w Planie zaliczyć należy:

- zbudowanie na całym terenie miasta efektywnego systemu selektywnej zbiórki surowców wtórnych, papieru, szkła, metalu, tworzyw sztucznych (butelek PET), zagęszczenie

istniejącej sieci wysepek ekologicznych do wartości średniej 500 mieszkańców na każdą wysepkę zbiórki;

- wprowadzenie kompostowania w ogródkach przydomowych na terenach o mniejszej gęstości zaludnienia.

W planie zawarto także dwa cele średniookresowe na lata 2008 – 2014:

- Deponowanie w roku 2014 na składowiskach nie więcej niż 53% wszystkich odpadów komunalnych.
- Skierowanie w roku 2010 na składowiska nie więcej niż 75% (wagowo) całkowitej ilości odpadów komunalnych ulegających biodegradacji (w stosunku do roku 1995).

Dokumenty dotyczące polityk w różnych sektorach społeczno-gospodarczych

Strategia rozwiązywania problemów pomocy społecznej

Szczególną rolę wspierającą dla celów i działań niniejszego Programu Rewitalizacji, stanowi polityka Miasta w dziedzinie pomocy społecznej, jako podstawowa w zakresie zapobiegania procesom marginalizacji i wykluczenia społecznego. Działania ujęte w „Strategii rozwiązywania problemów pomocy społecznej”, realizowane na obszarach rewitalizowanych przyczyniać się będą do osiagania celów rewitalizacji oraz osiagania założonych wskaźników Programu Rewitalizacji.

Szczególna rola Strategii wiąże się z dokonaniem diagnozy sytuacji oraz identyfikacją istotnych z punktu widzenia mieszkańców Rzeszowa działań. Wśród rozwiązań istniejących problemów społecznych przedstawiciele mieszkańców wymieniają:

- zaproponowanie pewnym grupom różnych form pracy (proponuje roboty publicznych, tworzenie nowych miejsc pracy),
- kształtowanie wśród dorosłych umiejętności racjonalnego gospodarowania skromnymi środkami finansowymi i poszukiwania pracy,
- organizowanie dzieciom i młodzieży wolnego czasu m. in. poprzez zakładanie świetlic,
- stworzenie możliwości kształcenia się większej liczbie dzieci z rodzin ubogich,
- ustalenie wykazu miejsc publicznych z zakazem spożywania alkoholu, ograniczenie liczby sklepów sprzedających alkohol,
- zwiększenie bezpieczeństwa na osiedlach.

Proponuje mieszkańcy również wskazują na zintegrowanie i wykorzystanie działań objętych zarówno Strategią, jak i Programem Rewitalizacji.

Cele strategii ujęte są w następujące bloki:

- Pomoc na rzecz rodzin i środowisk dotkniętych problemem bezrobocia – celem planowanych przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej działań jest:
  - wspieranie bezrobotnych w poszukiwaniu pracy oraz przeciwdziałanie i eliminowanie negatywnych skutków psychospołecznych bezrobocia. Adresatem programu jest grupa osób, bezrobotnych z terenu miasta, które są podopiecznymi pomocy społecznej i wykazują aktywność w poszukiwaniu zatrudnienia;

Podstawowe założenia strategii w tym zakresie obejmują w szczególności:

- budowanie sieci współpracy między instytucjami i organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz rozwiązywania problemów bezrobocia,
  - przeciwdziałanie uzależnieniu świadczeniobiorców od instytucji pomocy społecznej,
  - rozwiązywanie problemu bezrobocia systemowo, czyli z uwzględnieniem pomocy dla rodziny bezrobotnego,
  - zróżnicowanie form pomocy adresowanych do bezrobotnego zgodnie z zasadą indywidualizacji procesu pomagania;
- Pomoc na rzecz osób bezdomnych – cel strategiczny stanowi:

- przeciwdziałanie zjawisku bezdomności,
- pomoc osobom bezdomnym z terenu Rzeszowa,
- powrót do społeczeństwa ludzi zagubionych w realiach współczesnego świata,
- pomoc najuboższym;

Wśród kierunków działania w tym zakresie wymienia się m.in.:

- inspirowanie organizacji pozarządowych do utworzenia w Rzeszowie schroniska dla bezdomnych kobiet,
  - prowadzenie pracy socjalnej z osobami zagrożonymi bezdomnością,
  - doskonalenie systemu informowania o możliwościach uzyskania pomocy przez osoby potrzebujące,
  - przekazywanie pewnych obszarów problemowych w formie zadań organizacjom pozarządowym;
- Pomoc na rzecz rodzin z problemami opiekuńczo – wychowawczymi – cel strategiczny stanowi systemowe podejście do pracy z rodziną i kompleksowego oddziaływania na nią.

Wśród kierunków działania wymienia się m.in.:

- warunkowanie pomocy przez zawieranie kontraktów,
  - uruchomienie telefonu zaufania dla osób w kryzysie,
  - zorganizowanie wsparcia dla ofiar przemocy,
  - budowanie sieci współpracy z instytucjami i organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz ofiar przemocy i wsparcia rodzin z problemami opiekuńczo – wychowawczymi;
- Pomoc na rzecz osób dotkniętych problemem alkoholowym – cel strategiczny obejmuje:
    - wypracowanie modelu wspólnego oddziaływania pracowników socjalnych, konsultantów i terapeutów odwykowych na rodziny dotknięte problemem alkoholowym,
    - wypracowanie i doskonalenie form pracy z podopiecznym uzależnionym w celu mobilizacji go do podjęcia leczenia odwykowego,
    - ochrona dzieci przed skutkami alkoholizmu rodziców,
    - wypracowanie form współpracy z lokalnymi instytucjami i organizacjami pomagającymi osobom uzależnionym i ich rodzinom;
  - Pomoc na rzecz dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo – wychowawczych, rodzinach zastępczych i opuszczających zastępcze formy wychowania – cel strategiczny stanowi doskonalenie systemu opieki nad dzieckiem przebywającym poza naturalnym środowiskiem rodzinnym oraz pomoc dzieciom objętym zastępczymi formami wychowania w przystosowaniu się do samodzielnego życia.

Wśród kierunków pomocy wymienia się m.in. utworzenie mieszkań chronionych dla osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze.

- Pomoc na rzecz osób starszych – celem strategii jest:
  - zwiększenie aktywności życiowej ludzi starszych poprzez pomoc w łagodzeniu trudności wynikających z wieku i stworzenie możliwości uczestniczenia w życiu społecznym,
  - poprawa oferty świadczonych usług poprzez jej wzbogacenie i podniesienie poziomu usług,
  - pozostawienie ludzi starszych jak najdłużej w środowisku zamieszkania.

Wśród działań wymienia się m.in.: utworzenie ośrodka wsparcia dla chorych na chorobę Alzheimera i ich rodzin oraz realizację programu rehabilitacji osób starszych, obejmującego objęcie usługami opiekuńczymi MOPS osoby starsze, przebywające w środowisku domowym.

- Pomoc na rzecz osób niepełnosprawnych – cel strategiczny obejmuje:
  - działania w celu diagnozowania środowiska osób niepełnosprawnych,

- stworzenie możliwości do pełnej rehabilitacji leczniczej, psychologicznej i społecznej osób niepełnosprawnych,
- wyrównywanie szans życiowych osób niepełnosprawnych,
- wykorzystanie lokalnego potencjału w procesie integracji osób niepełnosprawnych ze społeczeństwem,
- doskonalenie systemu pomocy osobom niepełnosprawnym,
- zintegrowanie działań samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych,

Wśród proponowanych działań znajduje się m.in.:

- utworzenie wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego,
- centrum informacji dla osób niepełnosprawnych,
- likwidację barier architektonicznych w budynkach MOPS,
- utworzenie środowiskowego domu samopomocy dla osób upośledzonych umysłowo,
- utworzenie hostelu „Połowa Drogi” dla upośledzonych umysłowo,
- utworzenie domu pomocy społecznej dla mężczyzn psychicznie chorych.

Powiatowy program działań na rzecz osób niepełnosprawnych na lata 2004 – 2008

Program stanowi rozwinięcie wyżej omówionej strategii rozwiązywania problemów pomocy społecznej i, podobnie jak strategia, odgrywać będzie szczególną rolę wspierającą proces rewitalizacji w zakresie działań programu realizowanych na obszarach rewitalizacji.

Cele strategiczne obejmują:

- bieżące diagnozowanie potrzeb środowiska osób niepełnosprawnych,
- eliminowanie czynników powodujących niepełnosprawność,
- stworzenie warunków do pełnej rehabilitacji leczniczej, społecznej, zawodowej, fizycznej i psychicznej,
- dążenie do integracji osób niepełnosprawnych ze społeczeństwem z wykorzystaniem lokalnego potencjału,
- wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, pracy zawodowej, kulturze i rekreacji,
- doskonalenie systemu pomocy osobom niepełnosprawnym,
- zintegrowanie działań samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych,
- wprowadzanie rozwiązań, zgodnie ze standardami Unii Europejskiej.

Wśród celów operacyjnych program wymienia:

- zapobieganie niepełnosprawności, a w tym:
  - propagowanie aktywnego stylu życia,
  - wczesna diagnoza i rehabilitacja;
- rozwój rehabilitacji społecznej i zawodowej oraz usług z zakresu rehabilitacji fizycznej, a w tym:
  - działalność rehabilitacyjna realizowana przez specjalistów i organizacje pozarządowe,
  - usługi z zakresu rehabilitacji fizycznej w ośrodkach rehabilitacyjnych lub w miejscu zamieszkania,
  - tworzenie grup psychoterapeutycznych,
  - rozwijanie poradnictwa medycznego, psychologicznego i socjalnego,
  - zapewnienie dostępu do sprzętu ortopedycznego i odpowiednich pomocy technicznych;
- wyrównywanie szans w zakresie oświaty, a w tym:
  - likwidacja barier architektonicznych w budynkach oświatowych,
  - tworzenie nowych placówek z oddziałami specjalnymi i integracyjnymi,

- rozwój indywidualnego poradnictwa oświatowego,
- utworzenie funduszy stypendialnych,
- kształcenie kadr w zakresie problematyki niepełnosprawności;
- stwarzanie warunków do zatrudnienia i przeciwdziałania skutkom bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych, a w tym:
  - przekazywanie informacji o warunkach i zasadach korzystania ze środków PFRON,
  - dalszy rozwój współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych;
- tworzenie warunków do przewyższania trudnych sytuacji życiowych, których osoby niepełnosprawne nie mogą pokonać wykorzystując własne środki i możliwości oraz zapewnienie odpowiedniego wsparcia przez instytucje pomocy społecznej:
  - likwidacja barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych w miejscu zamieszkania osób niepełnosprawnych,
  - rozszerzenie oferty usług w celu lepszego zaspakajania potrzeb socjalno – bytowych, poprawy warunków życia oraz wzrostu poczucia bezpieczeństwa osób niepełnosprawnych,
  - reorganizowanie specjalistycznych szkoleń dla kadry pomocy społecznej;
- tworzenie środowiska miejskiego, przyjaznego dla osób niepełnosprawnych – likwidacja barier urbanistycznych i komunikacyjnych;
- stwarzanie możliwości do pełnego i aktywnego udziału w życiu kulturalnym, w sporcie, rekreacji i turystyce – organizowanie wystaw, imprez w które będą zaangażowane osoby niepełnosprawne;
- współpraca z organizacjami pozarządowymi w myśl zasady pomocniczości.

Program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Rzeszowa w latach 2004 – 2009²⁷

Program Rewitalizacji uwzględnia ustalenia polityki gospodarowania komunalnym zasobem mieszkaniowym, ujęte zarówno w dokumentach strategicznych, jak i w „Programie gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Rzeszowa”. W związku z ograniczeniami dotyczącymi projektów realizowanych w procesie rewitalizacji z uwzględnieniem finansowania ze środków EFRR (w ramach ZPORR), założenia PGMZ pełnią rolę uzupełniającą dla rewitalizacji obszarów miejskich poprzez wyznaczenie kierunków, celów i działań związanych z gospodarowaniem lokalami mieszkalnymi. Równoległe wdrażanie założeń niniejszego Programu Rewitalizacji oraz programu gospodarowania zasobem mieszkaniowym, powoli na uzyskanie efektu synergii oraz realizację zasady rozwoju zrównoważonego. Szczególnie istotne znaczenie dla procesu rewitalizacji mają przedsięwzięcia dotyczące zapobiegania marginalizacji społecznej mieszkańców zasobów komunalnych oraz przeciwdziałające degradacji tych zasobów.

Na objęte PGMZ działania składają się następujące przedsięwzięcia:

- powiększanie zasobu mieszkaniowego poprzez:
  - budowę nowych budynków komunalnych,
  - nabywanie budynków i ich adaptację na cele mieszkalne,
  - nabywanie budynków mieszkalnych wykończonych lub będących w budowie,
  - nabywanie wyodrębnionych lokali mieszkalnych,
  - rozbudowę, nadbudowę i przebudowę na cele mieszkalne budynków będących w całości własnością Miasta Rzeszowa,

²⁷ Załącznik do Uchwały nr XXVII/158/2004 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 31 sierpnia 2004 roku.

- rozbudowę, nadbudowę i przebudowę na cele mieszkalne pomieszczeń wspólnego użytku w budynkach stanowiących własność Wspólnot Mieszkaniowych z udziałem gminy Miasto Rzeszów;
- restrukturyzacja i modernizacja istniejących zasobów mieszkaniowych:
  - kontynuowanie ocieplania budynków, wymiany stolarki okiennej,
  - wprowadzenie pełnego opomiarowania ciepła, zimnej wody oraz pozostałych mediów,
  - zwiększenie nakładów na remonty kapitalne i modernizację;
- racjonalizacja gospodarowania dochodami z budynków komunalnych:
  - sukcesywne podnoszenie wysokości czynszów do granicznej wartości odtworzeniowej budynku mieszkalnego,
  - intensyfikacja windykacji należności za czynsz i opłaty mieszkaniowe, wprowadzenie nowych metod windykacyjnych,
  - opracowanie programu pomocowego dla rodzin ubogich,
  - zmniejszanie udziałów Miasta we współwłasności poprzez ich zbywanie w celu zmniejszenia kosztów utrzymania zarówno lokali komunalnych, jak i części wspólnych budynków;
- określanie i aktualizacja zapotrzebowania na komunalne lokale mieszkalne na podstawie:
  - zarejestrowanych wniosków mieszkaniowych,
  - złożonych wyroków eksmisyjnych,
  - wydanych przez nadzór budowlany decyzji o rozbiórce budynków lub o ich kapitalnym remoncie skutkujących wykwaterowaniem lokatorów,
  - monitorowania potrzeb lokalowych osób, którym właściciele budynków wypowiedzieli umowy najmu z terminem 3 – letnim.²⁸

Plan Rozwoju Lokalnego Miasta Rzeszowa na lata 2004 – 2006

Program Rewitalizacji i Program Rozwoju Lokalnego, powinny w zasadniczy sposób poprzez efekt synergii, prowadzić do zrównoważonego rozwoju Miasta:

- PRL poprzez wpieranie działań, które przyczynią się do wzmocnienia cech miasta stanowiących jego tzw. lokomotywy rozwoju i działań aktywizujących obszary miasta, w tym jeszcze niezainwestowane;
- LPR poprzez działania nastawione na odnowę obszarów zdegradowanych przestrzennie, oraz charakteryzujących się nawarstwieniem negatywnych zjawisk i problemów.

Dzięki tym programom możliwe jest stosowanie specyficznych instrumentów rozwojowych z wykorzystaniem nie tylko środków unijnych, ale również złożonego montażu finansowego ujętych w nich przedsięwzięć. Z drugiej strony PRL i LPR stanowią platformę współpracy na rzecz odnowy i rozwoju miasta, różnych, nie tylko publicznych podmiotów, ze szczególnym uwzględnieniem roli mieszkańców w procesach rozwojowych.

„Plan rozwoju lokalnego Miasta Rzeszowa” obejmuje realizację następujących celów głównych:

- Tworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju Rzeszowa jako atrakcyjnego miejsca dla prowadzenia działalności gospodarczej oraz rozwoju szkolnictwa wyższego, nauki i kultury; w jego ramach ustalono cele szczegółowe:
  - tworzenie klimatu do rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw - wspieranie przedsiębiorczości,
  - aktywna polityka na rzecz stymulowania rozwoju miasta,
  - dalszy rozwój rzeszowskiego ośrodka akademickiego,
  - wdrażanie przedsiębiorstw do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej,

²⁸ Por. informacje zaczerpnięte także z PGMZ w rozdziale: Mieszkalnictwo.

- dążenie do poprawy efektywności w zarządzaniu, lepszym przepływie informacji pomiędzy administracją rządową i samorządową,
- poszerzenie bazy turystycznej i rekreacyjno-sportowej,
- dostosowanie profilu kształcenia w szkołach ponadpodstawowych i wyższych do potrzeb gospodarki rynkowej;
- Poprawa warunków życia mieszkańców i stanu bezpieczeństwa publicznego, z uwzględnieniem następujących celów szczegółowych:
  - zwiększenie liczby placówek usług publicznych oraz podniesienie ich standardu,
  - zapewnienie ładu i porządku publicznego, wzmocnienie działań prewencyjnych oraz wprowadzenie stałego monitoringu zjawisk,
  - wzmocnienie restrukturyzacji i modernizacji istniejących zasobów mieszkaniowych,
  - wzmocnienie działalności na rzecz społeczeństwa obywatelskiego,
  - dążenie do poprawienia warunków zamieszkania;
- Rozwój i poprawa funkcjonowania systemu komunikacji i infrastruktury technicznej, poprzez realizację celów szczegółowych:
  - tworzenie warunków dla sprawnego i bezpiecznego funkcjonowania transportu przy minimalizacji uciążliwości dla środowiska,
  - zapewnienie zaopatrzenia miasta w wodę pitną dobrej jakości i w dostatecznej ilości,
  - zapewnienie sprawnej gospodarki ściekowej w mieście, właściwego oczyszczania ścieków oraz wód opadowych,
  - wykorzystanie miejscowych zasobów gazu i innych źródeł energii o wysokiej sprawności, w tym zasobów geotermalnych,
  - modernizowanie i rozbudowanie podstawowych układów sieci infrastruktury technicznej;
- Ochrona i zagospodarowanie walorów i zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego, poprzez osiągnięcie celów szczegółowych:
  - rewaloryzowanie zdegradowanego środowiska przyrodniczego ze szczególnym uwzględnieniem zbiornika wodnego na rzece Wisłok,
  - realizowanie miejskiego systemu urządzonej zieleni miejskiej,
  - realizacja szczególnej funkcji doliny Wisłoka w obszarze miasta,
  - tworzenie programów ochrony przestrzeni przyrodniczej na zasadach zrównoważonego rozwoju miasta,
  - dążenie do osiągnięcia wysokiej jakości środowiska i korzystnych warunków życia mieszkańców,
  - wyznaczanie i promowanie cennych zasobów przyrodniczych,
  - prowadzenie ochrony, rewaloryzacji i promocji zasobów dziedzictwa historyczno-kulturowego;
- Zagospodarowanie terenu miasta w sposób racjonalny pod względem przestrzennym i architektonicznym, poprzez realizację następujących celów szczegółowych:
  - dążenie do zapewnienia wielofunkcyjności struktury zagospodarowania przestrzennego całego miasta,
  - kształtowanie harmonijnego rozwoju strefy podmiejskiej,
  - modernizowanie i rozwijanie centrum usługowego miasta,
  - kontynuowanie w pracach projektowych układu zagospodarowania przestrzennego promienisto-koncentrycznego,
  - wykorzystanie rzeki Wisłok jako głównej osi kompozycyjnej.

Program pomocy regionalnej w formie zwolnienia od podatku od nieruchomości dla przedsiębiorców inwestujących na terenie Gminy Miasto Rzeszów

Pomoc przeznaczona jest na wspieranie nowych inwestycji lub tworzenie nowych miejsc pracy związanych z nową inwestycją. Udzielana jest w formie zwolnienia od podatku od nieruchomości. Pomocą objęte są inwestycje, polegające na utworzeniu lub rozbudowie przedsiębiorstwa, jak również rozpoczęciu w przedsiębiorstwie działalności obejmującej dokonywanie zasadniczych zmian produkcji, produktu, albo procesu produkcyjnego.

Warunkiem uzyskania pomocy jest:

- wybudowanie budynków lub budowli związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, usytuowanych na wyznaczonych przez Miasto terenach (zwolnienie na okres 5 lat),
- wybudowanie parkingów wielopoziomowych, usytuowanych na wyznaczonych terenach (zwolnienie na okres 5 lat),
- wybudowanie parkingu powierzchniowego, usytuowanego na wyznaczonym terenie (zwolnienie na okres 5 lat),
- wybudowanie budynków lub budowli związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej usytuowanych na innych niż wyznaczone terenach, o ile utworzonych zostało 5 nowych miejsc pracy (okres zwolnienia w zależności od liczby nowo utworzonych miejsc pracy – 12-36 miesięcy).²⁹

Maksymalna intensywność pomocy wynosi dla:

- małych i średnich przedsiębiorców, z wyłączeniem przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą w sektorze transportu - 65% kosztów kwalifikujących się do objęcia pomocą,
- pozostałych przedsiębiorców - 50% kosztów kwalifikujących się do objęcia pomocą.

Zwolnienie nie dotyczy działalności handlowej.

Program współpracy Miasta Rzeszowa z organizacjami pozarządowymi³⁰

„Program współpracy Miasta Rzeszowa z organizacjami pozarządowymi”³¹ określa zakres zadań i formy współpracy samorządu miejskiego z organizacjami „trzeciego sektora”.

Zakres zadań, które mogą być realizowane przy współpracy z organizacjami prowadzącymi działalność pożytku publicznego, obejmuje zadania publiczne w sferze:

- pomocy społecznej,
- działania na rzecz osób niepełnosprawnych,
- polityki prorodzinnej,
- oświaty i wychowania,
- kultury i sztuki, nauki oraz ochrony dóbr kultury i tradycji,
- turystyki, kultury fizycznej i sportu,
- ochrony przeciwpożarowej,
- ochrony i promocji zdrowia,
- ratownictwa i ochrony ludności,
- upowszechniania i ochrony praw konsumentów,
- współpracy ze społecznościami lokalnymi innych państw,
- ekologii i ochrony zwierząt.

²⁹ Lokalizacje ofert inwestycyjnych przedstawiono na planszy nr 10.

³⁰ Program współpracy Miasta Rzeszowa z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na 2005 rok.

³¹ Uchwała Nr XXXII/255/2004 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 21 grudnia 2004 r.

Współpraca Miasta z podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego jest realizowana w formie:

- powierzenia podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego realizację zadań publicznych, wraz z udzieleniem dotacji na ten cel,
- wspierania podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego w realizacji przez te podmioty zadań publicznych.

Wspieranie oraz powierzenie odbywa się co do zasady po przeprowadzeniu konkursu. Ponadto podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego mogą być nieodpłatnie udostępnione lokale urzędu na organizację spotkań związanych z ich działalnością po uzgodnieniu z właściwym wydziałem.

Miejski program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych na rok 2005³²

Rozwiązywanie problemów alkoholowych obejmuje działania ukierunkowane na osoby uzależnione od alkoholu i ich rodziny w trosce o zmniejszenie destrukcyjnych skutków nadużywania alkoholu. Sposoby i rodzaje pomocy dla tej grupy mieszkańców Rzeszowa zostały określone w „Miejskim programie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych”.

Program ten realizowany jest przez następujące podmioty:

- Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Centrum Profilaktyki I Terapii Uzależnień,
- Miejską Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- instytucje, organizacje i stowarzyszenia działające na rzecz rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii oraz przemocy w rodzinie,
- profesjonalnie przygotowanych realizatorów – organizacje pozarządowe.

Program wyodrębnia 4 grupy zadań w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i ochrony przed przemocą w rodzinie, są to:

- Profilaktyka pierwszego stopnia – zapobieganie problemom alkoholowym i przeciwdziałanie narkomanii oraz przemocy domowej adresowane do ogółu mieszkańców Rzeszowa,
- Profilaktyka drugiego stopnia – wczesne rozpoznawanie czynników ryzyka wystąpienia problemów alkoholowych i przemocy domowej oraz oddziaływanie psychoedukacyjne i interwencja kryzysowa dla osób z grupy ryzyka,
- Pomoc psychologiczna dzieciom z rodzin z problemem alkoholowym, terapia Dorosłych Dzieci Alkoholików, pomoc osobom doświadczającym przemocy domowej,
- Profilaktyka trzeciego stopnia (rehabilitacja).

Zadania te są realizowane głównie w formie:

- działań edukacyjnych i psychoedukacyjnych,
- organizacji czasu wolnego dla dzieci, młodzieży i rodzin,
- zajęć socjoterapeutycznych dla osób z grupy ryzyka,
- szkoleń i kursów dla pedagogów, lekarzy, itp.,
- interwencji kryzysowej,
- pomocy psychospołecznej i prawnej dla ofiar przemocy w rodzinie,
- terapii (dla Dzieci Dorosłych Alkoholików, osób uzależnionych, członków ich rodzin, ofiar przemocy rodzinnej),
- zajęć rehabilitacyjnych,

³² Uchwała Nr XXXIV/1/2005 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 4 stycznia 2005 r.

- organizacji badań i sondaży opinii, lokalnych diagnoz i ekspertyz w zakresie uzależnień i przemocy.

Wieloletni Program Inwestycyjny w zakresie „Rozwoju infrastruktury społeczeństwa informacyjnego” na lata 2004–2006³³

Rada Miasta Rzeszowa przyjęła Wieloletni Program Inwestycyjny na lata 2004–2006 w zakresie „Rozwoju infrastruktury społeczeństwa informacyjnego”. Program obejmuje dwa zadania:

- Budowa teleinformatycznej sieci szerokopasmowej w latach 2004–2006;
- Uruchomienie elektronicznych usług dla ludności w latach 2007–2012.

Program wskazuje, że na przeważającym obszarze Gminy Miasto Rzeszów siecią szerokopasmową dysponuje dominujący operator, który nie jest zainteresowany obniżaniem cen oferowanych usług. Sieć szerokopasmowa pozwoli połączyć wszystkie jednostki organizacyjne gminy jedną dużą siecią komputerową typu MAN (Metropolitan Area Network), eliminując koszty dzierżawy łączy internetowych i telefonicznych i umożliwiając bezpłatne rozmowy wewnątrz sieci. Wyjście do operatorów szkieletowych zapewni zmodernizowana 5-letnia centrala cyfrowa Urzędu Miasta, zdolna obsłużyć kilkanaście tysięcy abonentów. Sieć ta będzie podstawą służącą jako nośnik informacji między instytucjami Gminy i jej mieszkańcami w ramach realizacji priorytetów, wynikających ze Strategii Informatyzacji Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2004-2006, która zakłada uruchomienie elektronicznej obsługi spraw mieszkańców przez Internet w gminach w drugiej połowie 2005 roku, zgodnie z wymaganiami tzw. Strategii Lizbońskiej Unii Europejskiej. Aby zapewnić środki na utrzymanie i rozwój sieci po jej uruchomieniu przewiduje się włączenie do niej ok. 5000 mieszkańców Rzeszowa i gmin ościennych. Dla maksymalnego obniżenia kosztów inwestycji i czasu jej trwania sieć szerokopasmowa będzie wykorzystywać połączenia radiowe. Całość inwestycji szacuje się na 19 mln zł (4 mln euro), projekt zakłada dofinansowanie w ramach ZPORR w wysokości 75% kosztów kwalifikowanych. Zbudowanie sieci szerokopasmowej pozwoli zrealizować świadczenie elektronicznych usług dla mieszkańców za pośrednictwem Internetu (e-urząd). Miasto Rzeszów wraz z Urzędem Marszałkowskim oraz Powiatem Rzeszowskim Ziemią Rzeszowską opracowuje projekt wspólnego tworzenia regionalnego portalu internetowego pod nazwą „Wrota Podkarpackie”, który będzie zawierał także elektroniczny obieg i archiwizację wszelkich dokumentów, w tym zeskanowanych dokumentów papierowych. Sam portal, umożliwiając obsługę spraw ludności przez Internet, będzie działał w oparciu o zestaw procedur załatwiania tych spraw zgodny z zespołem norm znanych pod nazwą ISO 9000. Oznacza to, że wszystkie urzędy biorące udział w tym przedsięwzięciu przy wsparciu specjalistycznego oprogramowania równocześnie wdrożą i uzyskają certyfikaty zgodności z ISO 9000, co jest warunkiem niezbędnym działania administracji w strukturach unijnych. „Wrota Podkarpackie” zostaną włączone w portal wyższego szczebla - „Wrota Polski”, tworzony przez Ministerstwo Nauki i Informatyzacji, i dalej we „Wrota Europy”. Całkowity koszt projektu (w latach 2007-2012) uruchomienia elektronicznych usług dla ludności wyniesie 10 mln zł.

³³ Uchwała Nr XXIV/80/2004 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 1 czerwca 2004 r.

III. ZAŁOŻENIA PROGRAMU REWITALIZACJI

1) CELE PROGRAMU REWITALIZACJI OBSZARÓW MIEJSKICH

Polityka państwa dotycząca rewitalizacji

Problematyka rewitalizacji obszarów miejskich jest elementem polityki państwa związanej ze wspieraniem rozwoju regionalnego. Podstawowym dokumentem, na którym opiera się strategia działania państwa w tym sektorze jest aktualnie Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego do 2006 r.

Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego (NSRR)

Strategia rozwoju regionalnego, w podrozdziale 3: **Cele, priorytety i instrumenty polityki rozwoju regionalnego państwa** zawiera podstawowe elementy strategii państwa związane z polityką regionalną. Zasadniczym celem strategicznym jest przy tym: „Tworzenie warunków wzrostu konkurencyjności regionów oraz przeciwdziałanie marginalizacji niektórych obszarów, w taki sposób, aby sprzyjać długofalowemu rozwojowi gospodarczemu kraju, jego spójności ekonomicznej, społecznej i terytorialnej oraz integracji z Unią Europejską”. Wśród pięciu priorytetów wyróżnionych w podrozdziale III.3. NSRR znajduje się Priorytet obszarów: „Wsparcie obszarów wymagających aktywizacji i zagrożonych marginalizacją”. Celem priorytetu jest aktywizacja społeczna i gospodarcza obszarów zagrożonych marginalizacją oraz włączenie ich w procesy rozwojowe kraju i Europy. W jego ramach wyróżnia się 3 cele szczegółowe, z których program rewitalizacji pokrywa się z celami b) i c):

- a) aktywizacja obszarów wiejskich,
- b) rewitalizacja bazy ekonomicznej miast
- c) rewitalizacja obszarów wielkomiejskich zagrożonych marginalizacją społeczno-gospodarczą.

- **rewitalizacja bazy ekonomicznej miast,**

NSRR podkreśla, że w latach 90. część miast średniej wielkości zostało dotkniętych upadkiem przemysłu, na którym opierał się byt mieszkańców. W szczególnie trudnej sytuacji są miasta, które utraciły dotychczasową bazę ekonomiczną w postaci dużego zakładu przemysłowego, niekiedy zatrudniającego kilka tysięcy osób.

- **rewitalizacja obszarów wielkomiejskich zagrożonych marginalizacją społeczno-gospodarczą**

Procesy degradacji społecznej są widoczne także w wielu dużych miastach. Uzewnętrzniają się one głównie w skali „sypialnianych” i poprzemysłowych dzielnic, ale wpływają niekiedy skutecznie na obniżenie zainteresowania inwestorów całym miastem czy nawet przyległym regionem. Problem zdegradowanych obszarów wielkomiejskich jest już dobrze rozpoznany w Europie. W Polsce natomiast jest nowym zjawiskiem. Europejska polityka regionalna wprowadziła do katalogu działań różnorodne instrumenty zorientowane na rewitalizację tego typu obszarów. Polityka rozwoju regionalnego będzie w pierwszym rzędzie wspierać kompleksowe projekty rewitalizacji miast dużych, wpływające na polepszenie atrakcyjności inwestycyjnej, tworzenie miejsc pracy, rozwój przedsiębiorczości i ochronę środowiska oraz ochronę dziedzictwa kulturowego.

Narodowy Plan Rozwoju

Kolejnym dokumentem, którego cele i strategia uwzględniają programy rewitalizacji, jest Narodowy Plan Rozwoju 2004-2006, dokument rządowy dotyczący polityki społeczno-gospodarczej Polski, w pierwszych latach członkostwa w Unii Europejskiej. Wśród programów operacyjnych do zagadnień związanych z rewitalizacją odnosi się **Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego**. Jego celem jest tworzenie warunków wzrostu konkurencyjności regionów oraz przeciwdziałanie marginalizacji w taki sposób, aby

sprzyjać długofalowemu rozwojowi gospodarczemu kraju, jego spójności ekonomicznej, społecznej i terytorialnej oraz integracji z Unią Europejską. W obrębie ZPORR rewitalizacja obszarów ujęta jest w Priorytecie 3: Rozwój lokalny.

Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego

Priorytet 3 „Rozwój lokalny” ukierunkowany jest na aktywizację obszarów Polski, zagrożonych zjawiskami trwałej peryferyzacji i marginalizacji. Ich przejawem jest utrzymujące się bezrobocie, problemy społeczne, niski poziom wykształcenia ludności, niskie dochody oraz duży udział przychodów ze źródeł socjalnych. Do tego typu obszarów zalicza się m.in. zdegradowane społecznie i ekonomicznie miasta i dzielnice miast oraz zdegradowane obszary przemysłowe oraz powojkowe. Celem Działania 3.3 ZPORR „Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojkowe” jest zachęcanie do rozwijania nowych form aktywności gospodarczej, generujących miejsca pracy, poprzez oferowanie infrastruktury do prowadzenia działalności dostosowanej do potrzeb nowych przedsiębiorstw, przy równoczesnej trosce o ochronę stanu środowiska naturalnego, warunkującego zrównoważony rozwój gospodarczo-społeczny. Działanie ukierunkowane jest na ożywienie gospodarcze i społeczne, a także na nadanie obiektom i terenom zdegradowanym nowych funkcji, w szczególności poprzez rewitalizację i odnowę zdegradowanych obszarów miast i dzielnic mieszkaniowych w miastach.

W ramach Poddziałania 3.3.1 „Rewitalizacja obszarów miejskich” wspierane będą projekty, wynikające ze zintegrowanych programów rewitalizacji, w celu:

- tworzenia w zdegradowanych dzielnicach warunków lokalowych i infrastrukturalnych dla rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości, działalności kulturalnej i edukacyjnej, w tym mających za zadanie podniesienie kwalifikacji mieszkańców ww. terenów zagrożonych wykluczeniem społecznym. Priorytetowo będą traktowane projekty mające znaczenie dla rozwoju gospodarczego,
- porządkowania „starej tkanki” urbanistycznej poprzez odpowiednie zagospodarowywanie pustych przestrzeni w harmonii z otoczeniem,
- renowacji zabudowy budynków, w tym obiektów infrastruktury społecznej,
- renowacji budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujących się na rewitalizowanym terenie oraz ich adaptacja na cele: gospodarcze, społeczne i kulturalne,
- poprawy funkcjonalności struktury ruchu kołowego, ruchu pieszego i estetyki przestrzeni publicznych,
- przebudowy lub remontów publicznej infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznych, rekreacyjnych, kulturalnych i sportowych połączonych z działalnością gospodarczą,
- tworzenia stref bezpieczeństwa i zapobiegania przestępczości w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach miast.

Ważny element Poddziałania 3.3.1 stanowi pobudzenie aktywności środowisk lokalnych i stymulowanie współpracy na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego oraz przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach Miasta, poprzez szybszy wzrost gospodarczy i wzrost zatrudnienia. Dlatego też Rzeszów, chcąc uzyskać wsparcie w ramach tego poddziałania przystąpił do przygotowania „Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie”. W Programie tym przedstawiono wstępną propozycję wykazu obszarów miejskich, które winny zostać poddane rewitalizacji. Krytyczna analiza wyników badań i analiz (w tym wniosków różnych podmiotów współuczestniczących w procesie rewitalizacji), przeprowadzonych dla potrzeb przygotowania Programu, skłoniła do aktualizacji i rozszerzenia Programu. Dokonując aktualizacji Programu wzięto pod uwagę:

- poziom bezrobocia;
- poziom ubóstwa oraz trudne warunki mieszkaniowe;
- poziom przestępczości;
- poziom przedsiębiorczości mieszkańców;
- poziom degradacji technicznej infrastruktury i budynków;
- poziom zanieczyszczenia środowiska naturalnego.

Projekty wdrażane w ramach Rewitalizacji Obszarów Miejskich

Uzupełnienie ZPORR wymienia następujące typy projektów, które mogą być wdrażane w ramach Poddziałania 3.3.1. ZPORR:³⁴

- 1) porządkowanie „starej tkanki” urbanistycznej poprzez odpowiednie zagospodarowywanie pustych przestrzeni w harmonii z otoczeniem;
- 2) izolacja, remont lub przebudowa elewacji, fasad i dachów budynków oraz pomieszczeń przeznaczonych na cele gospodarcze, szkoleniowe lub kulturalne - za wyjątkiem przeprowadzania prac budowlano-montażowych w indywidualnych mieszkaniach - w ramach działania wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu, w tym:
  - remont, przebudowa instalacji w budynkach: grzewczych, elektrycznych, gazowych i wodno-kanalizacyjnych,
  - zagospodarowaniem przyległego terenu (budowa, remont, przebudowa małej architektury, ogrodzeń);
- 3) renowacja budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujących się na rewitalizowanym terenie w tym ich adaptacja na cele: gospodarcze, społeczne, edukacyjne, turystyczne lub kulturalne, przyczyniająca się do tworzenia stałych miejsc pracy. Priorytetowo będą traktowane budynki posiadające potencjał dla rozwoju turystyki. Renowacja będzie się składała z działań wspierających:
  - prace konserwatorskie,
  - odnowienie zabudowań (z wyjątkiem indywidualnych mieszkań);
- 4) prace konserwatorskie, odnowienie fasad i dachów budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujących się w rejestrze zabytków wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu przyczyniająca się do tworzenia stałych miejsc pracy;
- 5) wyburzanie budynków pod cele: usługowe, kulturowe, edukacyjne, gospodarcze, turystyczne lub rekreacyjne;
- 6) remont lub przebudowa infrastruktury publicznej związanej z rozwojem funkcji turystycznych, rekreacyjnych, kulturalnych;
- 7) tworzenia stref bezpieczeństwa i zapobiegania przestępczości w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach miast, w tym:
  - a) budowa lub remont oświetlenia;
  - b) zakup i instalacja systemów monitoringu przyczyniających się do realizacji działania;

³⁴ W cytatach z rządowych dokumentów programowych zachowano oryginalną numerację.

- 8) adaptacja, przebudowa lub remonty budynków i przestrzeni użyteczności publicznej wraz z przyległym otoczeniem na cele edukacyjno-społeczne znajdujących się na terenie rewitalizowanym w tym między innymi przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły średnie i ponadgimnazjalne, szkoły wyższe, szkolne stołówki, domy dziecka, ośrodki walki z patologiami społecznymi (np. walki z narkomanią, alkoholizmem), poradnie psychologiczne, świetlice dla dzieci i młodzieży, domy kultury, Warsztaty Terapii Zajęciowej oraz obiekty służące pomocą społeczną (np. dla samotnych matek z dziećmi, zapobiegania przestępczości, punkty służące pomocą i przekwalifikowywaniem byłych więźniów) - priorytetowo będą traktowane budynki, które głównie przyczynią się do rozwoju działalności gospodarczej i zatrudnienia (za wyjątkiem prac remontowo-instalacyjnych w indywidualnych mieszkaniach), w tym:
  - a) izolacja, remont, przebudowa fasad i dachów budynków;
  - b) remont, przebudowa, adaptacja pomieszczeń
  - c) budowa, remont, przebudowa instalacji w budynkach: grzewczych, wodno-kanalizacyjnych, gazowych, elektrycznych;
  - d) zagospodarowanie przyległego terenu (np. budowa, remont, przebudowa ogrodzeń i małej architektury);
- 9) przebudowa, wymiana lub remont infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, elektrycznej, grzewczej i gazowej w rewitalizowanych obiektach publicznych, usługowych,
- 10) regeneracja, rehabilitacja i zabudowywanie pustych przestrzeni publicznych, w tym remont lub przebudowa: placów, rynków, parkingów, placów zabaw dla dzieci, publicznych toalet miejskich, małej architektury (np. tarasy widokowe, fontanny, ławki, kosze na śmieci), miejsc rekreacji, terenów zielonych (zieleń wysoka, niska i trawniki) oraz prace restauracyjne na terenie istniejących parków;
- 11) remonty lub przebudowa infrastruktury technicznej, szczególnie w zakresie ochrony środowiska na terenie zdegradowanych dzielnic miast, w tym:
  - a) budowa, remonty lub przebudowa sieci kanalizacyjnych i innych urządzeń do oczyszczania, gromadzenia, odprowadzania i przesyłania ścieków,
  - b) budowa, remonty lub przebudowa kanalizacji deszczowej,
  - c) wymiana elementów konstrukcyjnych zawierających azbest w budynkach publicznych (poza celami mieszkaniowymi) w przypadku, gdy nie wymaga to przebudowy całego obiektu i po spełnieniu wymagań przekazania powstałych odpadów zawierających azbest podmiotom, które uzyskały zezwolenie właściwego organu na prowadzenie działalności w zakresie gospodarki takimi odpadami,
  - d) budowa, remonty lub przebudowa sieci wodociągowych, ujęć wody i urządzeń służących do gromadzenia i uzdatniania wody oraz urządzeń regulujących ciśnienie wody;
- 12) poprawa funkcjonalności ruchu kołowego, ruchu pieszego i estetyki przestrzeni publicznych rewitalizowanego terenu, w tym:
  - a) remonty, przebudowa lub modernizacja dróg lokalnych (gminnych lub powiatowych) i ulic prowadzących do dzielnic mieszkalnych oraz komunalnych dróg osiedlowych (między innymi wzmocnienie podbudowy jezdni, polepszenie stanu nośności, wymiana i poszerzenie nawierzchni) oraz małych obiektów inżynierskich,
  - b) budowa, remonty lub przebudowa chodników i przejść dla pieszych, jak

również wszelkie inne prace infrastrukturalne lub zakup wyposażenia pozwalający zwiększyć bezpieczeństwo pieszych, rowerzystów lub zwierząt, (np. budowa, przebudowa lub remont ścieżek rowerowych);

- 13) remont lub przebudowa obiektów pełniących funkcje zaplecza turystycznego, kulturalnego;
- 14) remont, przebudowa lub przystosowanie budynków i przestrzeni dla potrzeb tworzenia inkubatorów przedsiębiorczości;
- 15) remont, przebudowa lub przystosowanie budynków i infrastruktury na cele turystyczne i kulturalne (włącznie z odnowieniem i konserwacją obiektów dziedzictwa kulturowego) prowadząca do zrównoważonego rozwoju i tworzenia miejsc pracy.

Kwalifikowalność wydatków Poddziałania 3.3.1

Zgodnie z UZPORR w ramach Poddziałania 3.3.1. do wydatków kwalifikowalnych, wyłącznie w przypadku przyjęcia projektu do realizacji, mogą zostać zaliczone koszty zgodne z zasadami określonymi w rozporządzeniu nr 448/2004. W szczególności mogą to być wydatki poniesione na:

1. przygotowanie Lokalnych Programów Rewitalizacji (przeprowadzenie prac studialnych ekspertyz, badań) - podmiotem uprawnionym do otrzymania zwrotu poniesionego kosztu przygotowania dokumentu jest samorząd miasta,
2. prace przygotowawcze:
  - przygotowanie dokumentacji technicznej: koncepcja budowlana, projekt budowlany, projekt wykonawczy,
  - przygotowanie studium wykonalności, raportu oddziaływania na środowisko,
  - przygotowanie dokumentacji przetargowej,
  - zakup niezabudowanej nieruchomości nierozzerwalnie związanej z realizacją projektu (nie więcej niż 10 % wydatków kwalifikowalnych w ramach projektu),
  - projekt budowlany i architektoniczny
  - badania i prace projektowe poprzedzające rewitalizację obszarów miejskich związane z urbanistyką, krajobrazem, i budownictwem oraz prace geodezyjne,
  - zakup nieruchomości jeśli istnieje bezpośrednie powiązanie między zakupem i celami realizacji podziałania 3.3.1. ZPORR
  - koszt przygotowania projektu, w tym publikacji ogłoszeń przetargowych.
3. prace inwestycyjne i związane z procesem inwestycyjnym:
  - przygotowanie terenu pod budowę,
  - prace ziemne,
  - prace budowlano-montażowe,
  - prace budowlane,
  - prace rozbiórkowe,
  - prace remontowe,
  - prace modernizacyjne,
  - prace konserwacyjne,
  - prace wykończeniowe,
  - prace ziemne,
  - przebudowa infrastruktury technicznej kolidującej z inwestycją,
  - prace wykończeniowe w tym umocnienia,
  - zakup wyposażenia nierozzerwalnie związanego z funkcjonowaniem inwestycji,
  - nadzór sprawowany w imieniu inwestora w zakresie prawidłowości realizacji

- inwestycji i nadzór konserwatorski,
- koszty informacji i promocji projektu integralnie związane z realizacją działania.

Za kwalifikowalne uznaje się koszty związane z realizacją postanowień umowy o dofinansowanie projektu (m.in. koszty zabezpieczeń, koszty rachunku bankowego, itd.).

Do wydatków niekwalifikowalnych należą:

- budowa budynków mieszkaniowych,
- adaptacja, przebudowa, remont budynków, powierzchni i mieszkań na cele mieszkaniowe,
- remont, przebudowa, adaptacja budynków administracji publicznej w celach wyłącznie administracyjnych, (za wyjątkiem funkcji szkoleniowych, przekwalifikowywania, poradnictwa zawodowego osób bezrobotnych, zapobiegania przestępczości przyczyniających się do realizacji celów działania i dla jednostek, które uczestniczą w realizacji programu),
- zakup obiektów wykorzystywanych jako miejsce świadczenia usług przez administrację publiczną (za wyjątkiem funkcji szkoleniowych, przekwalifikowywania, poradnictwa zawodowego osób bezrobotnych - przyczyniających się do realizacji celów działania i dla jednostek, które uczestniczą w realizacji programu) - zgodnie z zasadą nr 6, o której mowa w rozporządzeniu nr 448/2004,
- uzbrojenie terenu pod budowę budynków mieszkaniowych,
- remont, przebudowa indywidualnych mieszkań (prace budowlano-montażowe),
- rozbiórka budynków pod budowę budynków mieszkalnych, zakup nieruchomości dla celów mieszkaniowych,
- zakup nieruchomości w przypadku, jeśli w ciągu ostatnich 10 lat była finansowana z krajowych lub wspólnotowych grantów, które powodowałyby podwójne współfinansowanie jego zakupu ze środków EFRR - zgodnie z zasadą nr 6 zawartą w rozporządzeniu nr 448/2004,
- finansowanie projektów, nie ujętych w Lokalnym Programie Rewitalizacji (nie znajdują się w granicach obszaru podlegającego rewitalizacji), nie przyczyniających się do realizacji celów działania.

Polityki horyzontalne Unii Europejskiej

Dla uzyskania pomocy, na realizację Programu Rewitalizacji ze strony funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, niezbędne jest zapewnienie realizacji polityk horyzontalnych, do których w obecnym okresie programowania należą:

- Ochrona środowiska,
- Zasada równości szans,
- Społeczeństwo informacyjne.

Ochrona środowiska

Narodowy Plan Rozwoju, jako słabe strony polskiej gospodarki, zidentyfikował wysoki stopień zagrożenia jakości środowiska przyrodniczego na niektórych obszarach i ograniczone możliwości sfinansowania kosztów dostosowań do standardów UE w zakresie ochrony środowiska.

Na poziomie krajowym zwrócono szczególną uwagę na programowanie działań, które służyć będą zachowaniu równowagi środowiskowej, ekonomicznej i społecznej. W ZPORR założono, iż walory środowiska naturalnego są istotnym czynnikiem warunkującym szanse rozwoju regionalnego, a także poprawę poziomu życia mieszkańców. W związku z tym, wszystkie podejmowane działania, powinny przyczyniać się do polepszenia stanu środowiska naturalnego.

W związku z powyższym zakłada się, że wszystkie działania Programu Rewitalizacji będą realizowane z uwzględnieniem zasad dotyczących ochrony środowiska.

Odbywać się to będzie podczas realizacji obowiązków wynikających z przepisów prawa krajowego (ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska)³⁵ oraz z zasad dofinansowywania inwestycji ze środków funduszy strukturalnych Unii Europejskiej (ZPORR, UZPORR, wytyczne, podręczniki wdrażania). Beneficjenci projektów infrastrukturalnych, określonych w Programie, wraz ze zgłaszanym projektem o dofinansowanie w ramach poddziałania 3.3.1 ZPORR, zobowiązani będą do przedstawienia prognozy oddziaływania na środowisko, przygotowanej zgodnie ze stosownymi regulacjami prawnymi. Ponadto, uwzględnienie zasady ochrony środowiska jest kryterium zakwalifikowania projektów zgłaszanych do finansowania ze ZPORR.

Polityka Równych Szans

Wzmacnianie polityki równych szans w ramach ZPORR należy rozumieć jako uwzględnianie w procesie realizacji poszczególnych projektów interesów grup społecznych znajdujących się w trudniejszej sytuacji: osób niepełnosprawnych, kobiet, osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (oraz cyfrowym), korzystających ze świadczeń pomocy społecznej (takich, jak: długotrwale bezrobotnych, niepełnosprawnych, ludzi starszych, samotne matki z dziećmi, imigrantów, byłych więźniów, bezdomnych).

Projekty realizowane w ramach ZPORR muszą uwzględniać zasady polityki równych szans. Każdy wnioskodawca, w składanym przez siebie wniosku o dofinansowanie projektu z funduszy strukturalnych, musi wykazać zgodność zgłaszanego projektu z polityką równych szans. Program Rewitalizacji uwzględnia rolę wzmacniania polityki równości szans, wskazując do realizacji w jego ramach cele szczegółowe, a co za tym idzie poszczególne projekty, których efekty będą sprzyjały przełamaniu izolacji społecznej obszarów, zapobiegały tworzeniu się w mieście stref ubóstwa, przestępczości, poprawiały warunki życia, nauki i dostępność do infrastruktury społecznej.

Społeczeństwo Informacyjne

Działania służące rozwojowi społeczeństwa informacyjnego uznano w NPR za jeden z głównych kierunków tworzenia warunków dla wzrostu konkurencyjności regionów.

Rezultatem tych działań ma być upowszechnienie dostępu do Internetu i zapewnienie wszystkim mieszkańcom równego dostępu do informacji.

Ich realizacji służą działania ZPORR w ramach Priorytetu 1 oraz Priorytetu 2. Jednakże również projekty zgłaszane do dofinansowania w ramach poddziałania 3.3.1. mogą mieć pozytywny wpływ na rozwój społeczeństwa informacyjnego poprzez inwestycje nastawione na realizację celów:

- edukacyjno-społecznych, w tym: szkoły, szkoły wyższe, instytucje kształcenia ustawicznego, oraz
- gospodarczych, ukierunkowane na powstawanie nowoczesnych powierzchni i lokali użytkowych, wyposażonych w sieci i łącza teleinformatyczne.

Także wdrażanie Programu, jego monitoring i ewaluacja, sprzyjać będą rozwojowi społeczeństwa informacyjnego poprzez zapewnienie wielokierunkowego dostępu do informacji, w tym z wykorzystaniem Internetu.

³⁵ Dz.U. Nr 62 poz. 627 z późn. zm.

Polityka lokalna Rzeszowa

Uwarunkowania polityki lokalnej – przesłanki kryzysu dzielnic

Przystępując do adaptacji polityki państwa w sferze rewitalizacji obszarów miejskich warto podkreślić dwa typy dylematów, z którymi borykają się duże miasta europejskie, a które dotyczą również Rzeszowa.³⁶

Dylematy związane z rolą śródmieść

Tendencja do rozciągania tkanki miejskiej, poprzez rozwój tzw. suburbiów, przenoszenie się zamożniejszej części społeczeństwa na peryferia – to zjawiska przestrzenne, znane w całym gospodarczo rozwiniętym świecie. Zjawiska te prowadzą do tzw. rozwoju nie zrównoważonego, pochłaniającego tereny zielone na cele zabudowy. Prowadzą też do osłabiania roli śródmieść. Miasto „rozlewa się”, zajmuje coraz to nowe obszary, a tereny centralne polaryzują się na:

- fragmenty atrakcyjne turystycznie, swoiste „skanseny zabudowy miejskiej”, zaludniane okresowo przez przyjezdnych lub mieszkańców w określonych porach dnia i roku (weekendy, wakacje),
- fragmenty, pozostające siedliskiem grup, obarczonych największymi problemami społecznymi.

Istota opisywanego problemu miejskiego tkwi w tym, że potencjalnie najbardziej atrakcyjna, centralna część miasta, staje się, poprzez brak możliwości dokapitalizowania, obszarem degradacji przestrzennej. Wynika to ze struktury własności zasobów (ze znacznym odsetkiem majątku komunalnego) oraz struktury społecznej (istotnym udziałem ludności niezamożnej: na emeryturze lub posiadającej znaczną część przychodów ze źródeł socjalnych).

Osiedla z problemami

Od połowy lat 70. znane są w Europie Zachodniej i Stanach Zjednoczonych zjawiska degradacji powojennych dzielnic mieszkaniowych. Problemy tego rodzaju zasobów wiążą się z aspektami społecznymi, urbanistycznymi – architektonicznymi oraz technicznymi zabudowy mieszkaniowej z lat 50 – 80. Osiedla w coraz większym stopniu stają się siedliskiem patologii społecznych, a ich majątek także podlega procesom dekapitalizacji. Osiedla, często realizowane w technologii wielkopłytkowej lub wielkoblokowej, przestały być atrakcyjnym miejscem zamieszkiwania. Pojawia się potrzeba ich kompleksowej rehabilitacji. Właśnie pojęciem rehabilitacji określa się w literaturze międzynarodowej – rewitalizację powojennej zabudowy. W Polsce zjawiska kryzysowe na osiedlach mieszkaniowych nie przybierają na razie bardzo ostrych form. Nie zmienia to faktu, że postępująca polaryzacja społeczeństwa, a z drugiej strony – stan techniczny zabudowy, sprzyjają różnicowaniu postrzegania powojennych zasobów mieszkaniowych. Na pewnych osiedlach dramatycznie wzrasta przestępczość. Rosną zaległości w płaceniu czynszów. Dekapitalizuje się majątek spółdzielczy.

Cele polityki lokalnej

Biorąc pod uwagę:

- politykę regionalną państwa w sferze animowania rewitalizacji dzielnic,
- dokumenty planistyczne, opracowane dla Rzeszowa, opisane w części II niniejszego Opracowania, oraz

³⁶ Por. prace naukowe autora, poświęcone zagadnieniom przekształceń struktury gospodarczej i przestrzennej miast w: A. Noworól, Rehabilitacja osiedli mieszkaniowych – Studium na przykładzie Francji, PK, Kraków 1991, oraz A. Noworól, Instrumenty zarządzania rozwojem miasta, IGPIK, Kraków 1998.

- specyfikę Miasta,
- proponuje się ustanowienie następujących celów strategicznych Programu Rewitalizacji:

Cel 1: Poprawa jakości życia mieszkańców i standardów rozwiązań funkcjonalno – przestrzennych,

Cel 2: Tworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego,

Cel 3: Wspieranie integracji społecznej i przeciwdziałanie wykluczeniu.

Tak zdefiniowane cele są w pełni zgodne ze ZPORR, odnoszą się bezpośrednio do obu typów dzielnic, narażonych na marginalizację społeczno – gospodarczą, a jednocześnie wynikają z diagnozy rozwoju Rzeszowa.

Instrumenty rewitalizacji – działania na rzecz rozwoju

„Lokalny Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie” winien uwzględniać instrumenty zarządcze, umożliwiające realizację celów, wynikających z poddziałania 3.3.1 ZPORR, oraz zaradzenie problemom kryzysowym, obserwowanym w obszarach miejskich. Wyróżnić można pięć grup instrumentów rewitalizacji obszarów miejskich:

- instrumenty planistyczne,
- instrumenty instytucjonalne,
- instrumenty polityki społecznej,
- instrumenty inwestycyjne, związane z wykorzystaniem środków publicznych (wydatkowe),
- instrumenty gospodarki nieruchomościami (dochodowe).

Poniżej zawarto syntetyczny opis stosowanych instrumentów.

Instrumenty planistyczne

Instrumenty planistyczne ukierunkowane są na poprawę jakości rozwiązań funkcjonalno – przestrzennych rewitalizowanych obszarów.

Śródmieścia

Miasta winny podtrzymywać i wspierać rozwój śródmieść. Osiągnąć to można w szczególności poprzez **lokalizację nowoczesnych obiektów handlowo – usługowych, generujących takie strumienie ruchu, które pozwolą na utrzymanie właściwej funkcjonalno – przestrzennej roli centrum**. Centrotwórcza rola handlu nie może być przy tym niedoceniona. Działanie takie uchroni obszary śródmiejskie przed marginalizacją i przekształcaniem się w „skanseny dla turystów”. Dla strategicznej roli miasta w jej kontekście historycznym i społeczno – gospodarczym, utrzymanie żywego i atrakcyjnego dla mieszkańców centrum, ma znaczenie podstawowe. Identyfikacja kulturowa będzie pełniła coraz większą rolę w życiu naszych społeczeństw. Znaczenie miast będzie przy tym podstawowe. W świecie dominującej globalizacji nasze miasta mogą imponować właśnie żywymi, współcześnie funkcjonującymi przestrzeniami publicznymi, o wybitnych wartościach kulturowych. Rolą władz miejskich jest przy tym podnoszenie jakości tych przestrzeni, a szczególnie placów miejskich, gdzie koncentruje się życie publiczne Miasta. Śródmieścia stopniowo przekształcają się w wielofunkcyjne ośrodki handlowo – usługowe, oferujące także przestrzenie o charakterze rekreacyjnym.³⁷ Wiąże się to z odpowiednim programem funkcjonalnym oraz atrakcyjnością rozwiązań urbanistycznych i architektonicznych dla mieszkańców miasta. Inwestycje handlowe należą przy tym do przedsięwzięć o najszybszym zwrocie zainwestowanego kapitału. Oznacza to, że – w wielu

³⁷ Obok rynku (zwykle o tradycji handlowej) zagospodarowywać trzeba place także o innym charakterze: z zielenią, miejscami wypoczynku dziennego mieszkańców (dla spotkań osób starszych i matek z małymi dziećmi).

wypadkach – inwestor zaryzykuje relatywnie podwyższone koszty, związane np. z rekultywacją terenów zdegradowanych. **Można więc wykorzystać kapitał komercyjny w okresie przyspieszonej restrukturyzacji gospodarczej do celów rewitalizacji przestrzennej.** Promując lokalizację nowoczesnych, wyspecjalizowanych struktur usługowych w centrach, winno się zwracać szczególną uwagę na jakość rozwiązań architektonicznych i inwestycje o wysokiej intensywności zabudowy, czyli – wielokondygnacyjne, powiązane z parkingami wielopoziomowymi. Łączy się to z wyższymi kosztami realizacji, które winny być zdyskontowane wyższą produktywnością działalności handlowej.

Osiedla mieszkaniowe (sypialnie miejskie)

Efekt tzw. „sypialni miejskiej” powstaje w dwóch wypadkach.

- Przypadek pierwszy dotyczy powojennych osiedli mieszkaniowych, najczęściej realizowanych w technologii prefabrykowanej, i jest efektem teorii urbanistycznych, polegających na segregacji funkcjonalnej w strukturze przestrzennej miast.
- Przypadek drugi wiąże się z osiedlami, które powstały, jako zaplecze mieszkaniowe zakładów przemysłowych i wywodzi się od idei falansterów, czy przyfabrycznych zespołów mieszkaniowych, o zróżnicowanym standardzie i często – autentycznej wartości historycznej.

W obu wymienionych przypadkach ludność osiedli – sypialni narażona jest na zjawiska wykluczenia, o czym była mowa powyżej. Miasta winny więc przeciwdziałać zjawiskom marginalizacji społeczności, zamieszkujących osiedla – sypialnie miejskie. Międzynarodowe doświadczenia wskazują na to, że właściwym środkiem działania jest tu złamanie monofunkcyjności osiedli. Osiedla winny stać się częścią miasta, w całym jego bogactwie, związanym ze zróżnicowaniem funkcjonalnym, społecznym i przestrzennym. Oznacza to, że miasta powinny animować działania planistyczne w następujących zakresach:

- wzmocnienia powiązań funkcjonalno – przestrzennych z terenami sąsiednimi, a zwłaszcza obszarami centrum miasta,
- zróżnicowania ustaleń planistycznych w planach miejscowych zagospodarowania przestrzennego w zakresie dopuszczalnych funkcji, uzupełniających wiodącą funkcję mieszkaniową, w sposób umożliwiający lokalizację na terenie osiedli:
  - nieuciążliwych funkcji wytwórczości i usług,
  - uzupełniających obiektów infrastruktury społecznej,
  - parkingów w ilościach zgodnych ze współczesnymi potrzebami cywilizacyjnymi.

Partycypacja społeczna

Alienacja społeczności lokalnych prowadzi do wykluczenia grup mieszkańców wybranych dzielnic z uczestnictwa w życiu miasta. Wypróbowaną techniką projektowania nowych rozwiązań funkcjonalno – przestrzennych jest partycypacja społeczna mieszkańców w opracowaniu koncepcji przedsięwzięć rewitalizacji miejskiej. Uczestnictwo mieszkańców jest poważnym wyzwaniem dla projektantów: urbanistów i architektów, tworzących nowe wizje przestrzenne. Tym niemniej – doświadczenia międzynarodowe dowodzą, że dzięki partycypacji istnieje możliwość „przełamania barier” i włączenia nieuprzywilejowanych grup społecznych w proces odnowy, którego celem jest rewitalizacja osiedli. Warto – szczególnie przy wdrażaniu projektów publicznych – wymusić na projektantach stosowanie technik partycypacji dla uzyskania partnerstwa lokalnego w tworzeniu wizji zgodnych z potrzebami i interesem mieszkańców osiedli. Od planistów i projektantów będzie to wymagało dodatkowych działań, wykraczających poza wymagania ustawowe, np. polegające na tzw. wyłożeniu planu miejscowego. Niezbędne jest tworzenie stałych punktów konsultacji planów i projektów. Punkty te winny być zlokalizowane w miejscach dostępnych dla społeczności lokalnej i otwarte w odpowiednich godzinach.

Narzędzia planistyczne

W realizacji opisanych powyżej założeń, Miasto winno stosować dostępne prawem narzędzia, wynikające z Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Rozstrzygnięcie kwestii rozwoju poszczególnych funkcji w centrum winno być poprzedzone odpowiednimi studiami w zakresie chłonności programowej oraz komunikacji i dostępności parkingowej. Są to rutynowe działania administracji lokalnej w sferze planowania i zagospodarowania przestrzennego. Winny być jednak odpowiednio ukierunkowane, przy wykorzystaniu innych, opisanych w niniejszym Programie instrumentów.

Instrumenty instytucjonalne

Do instrumentów instytucjonalnych rozwoju obszaru rewitalizacji zalicza się szereg różnego typu struktur organizacyjnych powoływanych dla pobudzania rozwoju gospodarczego. Wśród instytucji rozwojowych wyróżnić należy:

- specjalne komórki organizacyjne utworzone w urzędach administracji samorządowej,
- instytucje w rodzaju inkubatorów przedsiębiorczości, centrów wspierania przedsiębiorczości oraz parków technologicznych,
- ogólne i specjalistyczne agencje – korporacje rozwojowe,
- partnerstwo publiczno – prywatne (PPP),
- komitety społeczne i struktury konsultacyjne, organizacje pozarządowe.

W kontekście rewitalizacji obszarów miejskich, wymienione struktury organizacyjne mają przyjąć postać:

- podmiotów zarządzających Programem (tzw. operatorów), pod postacią samorządowej komórki organizacyjnej (w Urzędzie lub poza nim), albo – niezależnej instytucji o charakterze niedochodowym, integrującej działania samorządu i innych podmiotów – Beneficjentów Zewnętrznych Programu Rewitalizacji;
- współpracujących z operatorem innych komórek organizacyjnych w Urzędzie Miasta, powiązanych z problematyką rewitalizacji (np. ds. planowania społeczno – gospodarczego, zagospodarowania przestrzennego, pozyskiwania środków europejskich, komunikacji społecznej);
- podmiotów powoływanych dla ułatwiania rozpoczynania działalności gospodarczej: inkubatorów przedsiębiorczości, a nawet – parków technologicznych, tworzonych dla aktywizacji transferu zaawansowanych technologii. Instytucje te dostarczają nowo powstającym firmom przede wszystkim odpowiedniej do ich potrzeb powierzchni, przeznaczonej na działalność gospodarczą na preferencyjnych warunkach. Inkubatory przedsiębiorczości zapewniają również efektywną pomoc bezpośrednią dla powstania i rozwoju małej firmy do momentu uzyskania przez nią samodzielności;
- podmiotów w charakterze partnerstwa publiczno-prywatnego, które jest szczególnie zalecane, gdy:
  - samorząd chce utrzymać pewien stopień kontroli nad przedsięwzięciem,
  - istnieją znaczne potrzeby inwestycyjne, a fundusze publiczne winny być kierowane na inne cele,
  - samorząd chce stworzyć układ odniesienia dla sektora publicznego,
  - zaangażowany w projekt sektor prywatny jest w stanie uzyskać zwrot zainwestowanych środków z opłat za użytkowanie obiektu;
- podmiotów sektora pozarządowego w rodzaju: fundacji, stowarzyszeń, komitetów społecznych, czy struktur konsultacyjnych, które mogą stanowić pomost w dialogu społecznym związanym z rewitalizacją obszarów miejskich. Podmioty te winny być ukierunkowane są na rozwiązywanie problemów lokalnych. Szczególne znaczenie mają

instytucje pozarządowe wspierające rozwój, takie jak: organizacje ekologiczne, stowarzyszenia profesjonalistów – ekspertów, stowarzyszenia zawodowe, organizacje społeczne, promujące poprawę jakości życia i budowę społeczeństwa obywatelskiego. Istotną rolę w kreowaniu rozwoju lokalnego pełnią również porozumienia – fora współpracy, integrujące rozproszone działania na rzecz wybranych obszarów terytorialnych lub problemowych.

Szereg tego typu instytucji wspierania rozwoju gospodarczego działa już w Rzeszowie. Upublicznienie Programu winno zachęcić część z nich do aktywnego włączenia się w realizację Programu, poprzez:

- zgłaszanie projektów do współfinansowania w ramach poddziałania 3.3.1 ZPORR,
- animowanie – komplementarnych z Programem Rewitalizacji – pozainwestycyjnych mikroprogramów społecznych, dla których Program ten stwarzałby zaplecze koncepcyjne.

Instrumenty polityki społecznej

Instrumenty polityki społecznej winny wspierać integrację społeczną, przeciwdziałać wykluczeniu i tworzyć warunki koegzystencji grup o różnym statusie majątkowym. Instrumenty muszą być dostosowane do specyfiki dzielnic wymagających wsparcia. Ponadto, w związku z charakterem dzielnic rewitalizowanych, instrumenty powinny:

- w odniesieniu do śródmieść – przeciwdziałać eksmisji z centrum mieszkańców o niższym statusie majątkowym, na skutek prywatyzacji nieruchomości komunalnych; w istocie takie przesiedlenie biednej społeczności jest faktycznie przeniesieniem problemu w inną część miasta, a nie jego rozwiązaniem,
- w odniesieniu do osiedli mieszkaniowych (sypialni miejskich) – przeciwdziałać ucieczce zamożniejszej części społeczności do innych dzielnic, a zwłaszcza – na obrzeża miasta.

Instrumenty polityki społecznej mają na celu sprzyjanie integracji społecznej poprzez lokalne inicjatywy, łączące interesy mieszkańców dzielnicy np.:

- budowanie lokalnej identyczności mieszkańców wokół charakterystycznych miejsc, czy wydarzeń historycznych,
- skupianie społeczności lokalnych wokół wspólnych interesów (np. lobbing na rzecz określonej inwestycji, niezbędnej dla podniesienia standardu życia w osiedlu: droga dojazdowa, dom kultury, przedszkole),
- podejmowanie wspólnych inicjatyw organizacyjnych w zakresie przeciwdziałania patologiom społecznym (np. “sąsiedzkie czuwanie”, organizowanie nocnych zajęć sportowych dla określonych grup młodzieży),
- podejmowanie wspólnych inicjatyw organizacyjnych w zakresie organizacji wydarzeń, o znaczeniu symbolicznym (np. święto dzielnicy),
- włączenie się w projektowanie przyszłej wizji osiedla, a zwłaszcza jego miejsc publicznych (partycypacja w projektowaniu zmian, o czym była mowa powyżej).

Instrumenty polityki społecznej powinny ponadto – w miarę możliwości finansowych Miasta – osłabiać efekty zróżnicowania społecznego, zagrożonych wykluczeniem mieszkańców dzielnic. Celem jest przy tym włączanie we wszystkie działania zasad polityk horyzontalnych, ukierunkowanych na wyrównywanie szans pomiędzy kobietami i mężczyznami, włączenie w proces życia codziennego osób, które podlegają wykluczeniu społecznemu i cyfrowemu np. ze względów fizycznych (osoby niepełnosprawne, ludzie starsi), czy ekonomiczno-społecznych (samotne matki z dziećmi, imigranci, byli więźniowie, bezrobotni, bezdomni, itd.). Polityka dodatków mieszkaniowych do czynszów, udział środków publicznych w remontach substancji mieszkaniowej, upowszechnienie Internetu, odpowiednia sieć publicznej bazy dydaktycznej – to przykłady koniecznego zaangażowania samorządu.

W obrębie opisywanej polityki wskazać należy ukierunkowanie działań związanych z modernizacją obiektów publicznych i spółdzielczych w sposób umożliwiający wykorzystanie

pustostanów i zbędnych pomieszczeń (powierzchni użytkowych) dla animacji gospodarczej i zwalczania wykluczenia społecznego.

Polityka finansowa – instrumenty wydatkowe

Istotą polityki finansowej jest stosowanie tzw. instrumentów wydatkowych, czyli wspieranie ze środków publicznych działań, mających na celu restrukturyzację społeczno – gospodarczą obszaru rewitalizacji. Szczególnym celem polityki finansowej winno być – pośrednio – zwiększenie prywatnej aktywności inwestycyjnej w śródmiejskich obiektach zabytkowych i na terenach osiedlowych, pozostających do zainwestowania.

Instrumenty finansowe należy kierować na następujące cele:

- **Podnoszenie jakości przestrzeni publicznych, a zwłaszcza – placów publicznych**

Instrument ten polega na podnoszeniu jakości obszarów publicznych – przestrzeni identyfikacji kulturowej miast. Europejska tradycja kulturowa buduje miasto wokół przestrzeni o charakterze agory, forum – wreszcie rynku – centralnego miejsca, zwykle o tradycji handlowej. Atrakcyjne miasto przyciąga swoich mieszkańców (ale i turystów) tam, gdzie często (lub zawsze) można spotkać znane lokalne postacie, gdzie warto spotkać znajomych, przyjaciół, lub – po prostu – tłum ludzi ciekawych kontaktu z kimś nowym. Takie centralne miejsca pozostają w pamięci – identyfikują zbiorową świadomość i wyobraźnię. Jednocześnie – oferując przestrzeń dla manifestacji życia publicznego – tworzą naturalne tło dla faktów społecznych – wydarzeń, które mają szansę stać się elementem historii. Jest to szczególnie ważne w epoce wzrostu roli komunikacji elektronicznej, która ogranicza bezpośrednie kontakty międzyludzkie. Podnosząc jakość przestrzeni śródmiejskiej, a zwłaszcza – przystosowując do współczesnych potrzeb place publiczne – podnosimy jakość życia w mieście, dajemy miastu – salon, wizytówkę i marketingowy „image”. Często wiąże się to z ograniczaniem dostępności tych przestrzeni dla ruchu samochodowego. Istotą stosowania opisywanego instrumentu jest systematyczna poprawa jakości i przywracania roli najważniejszych przestrzeni publicznych miasta. Poza zagadnieniami, opisanymi poniżej – w części dotyczącej infrastruktury technicznej, podkreślić należy wagę jakości rozwiązań urbanistyczno – architektonicznych i, związanej z tym, potrzeby organizacji konkursów na najważniejsze projekty publiczne.

- **Infrastruktura społeczna i techniczna**

Jakość infrastruktury miejskiej: społecznej i technicznej (dróg, sieci miejskich, obiektów kultury, sportu, etc.) jest jednym z najważniejszych czynników, decydujących o standardzie życia w mieście. Jednocześnie – jakość infrastruktury wpływa na zainteresowanie inwestorów prywatnych, a napływ kapitału zewnętrznego jest kluczowym warunkiem lokalnego rozwoju gospodarczego. Miernikiem efektywności inwestowania środków publicznych jest przy tym tzw. współczynnik dźwigniowy, określający proporcję środków prywatnych, których napływ wywołany został odpowiednim zaangażowaniem kapitałów publicznych.

Infrastruktura społeczna oddziałuje bezpośrednio na ograniczenie takich zjawisk patologicznych, jak przestępczość, czy niski poziom wykształcenia. Podniesienie poziomu infrastruktury technicznej zwiększa bezpieczeństwo oraz codzienny komfort i jakość życia mieszkańców.

Kluczowym elementem systemu programowania inwestycji publicznych jest Wieloletni Plan Inwestycyjny (WPI).

- **Instrumenty wydatkowe polityki społecznej**

Wymienione wyżej instrumenty polityki społecznej wymagają zaangażowania odpowiednich środków finansowych. Gmina musi być przygotowana na zaspokojenie potrzeb w tym zakresie i na koordynację odpowiedniej alokacji środków. Jest to szczególnie ważne w

sytuacji, gdy środki z EFRR nie mogą być kierowane na cele związane z odnową mieszkań. Oznacza to istotne ograniczenie zakresu problemowego Programu Rewitalizacji. Istnieje więc potrzeba – w miarę możliwości finansowych – stworzenia systemu pomocy dla mieszkańców w tym zakresie. Odpowiednim instrumentem mogłoby być utworzenie miejskiego funduszu renowacyjnego gromadzącego środki dla wspierania remontów posesji położonych na obszarze rewitalizacji. Fundusz taki mógłby być finansowany z Budżetu Miasta (poza Programem Rewitalizacji). Powinien przy tym sprzyjać lokalnemu reinwestowaniu dochodów generowanych na obszarze rewitalizacji.

Gospodarka nieruchomościami

Ustawy samorządowe określają władztwo powiatu i gminy w stosunku do posiadanego mienia. Można tu wyróżnić generalnie dwa obszary działania samorządu:

- obrót nieruchomościami publicznymi, ukierunkowany na rozwój lokalny,
- zarządzanie nieruchomościami publicznymi.

Obrót nieruchomościami publicznymi

Zasady obrotu nieruchomościami komunalnymi winny być zgodne z ustawą o gospodarce nieruchomościami. Powinny przy tym uwzględniać priorytety Miasta w zakresie:

- strategii prywatyzacji zasobów nieruchomości komunalnych, w odniesieniu do terenów Gminy i lokali użytkowych,
- zagospodarowania obiektów i terenów zgodnie z polityką rewitalizacji, tzn. z celami Działania 3.3 ZPORR, co wyrażać się winno w:
  - bezprzetargowym wykorzystaniu nieruchomości publicznych przede wszystkim na cele realizacji infrastruktury społecznej i technicznej na obszarze rewitalizacji,
  - udostępnieniu nieruchomości na cele nieuciążliwej działalności gospodarczej w rejonie obszaru rewitalizacji,
  - udostępnieniu nieruchomości (w trybie przetargu lub konkursu ofert) na cele uzupełniającej zabudowy mieszkaniowej, o ile dopuszcza to miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego,
  - różnych formach zagospodarowania nieruchomości przemysłowych i powojaskowych.

Podmioty publiczne mogą dokonywać obrotu nieruchomościami w formie przetargu lub konkursu ofert, stosując zasady, opisane w Ustawie o gospodarce nieruchomościami.

W szczególności, możliwe są następujące formy obrotu:

- sprzedaż prawa własności terenów, budynków i lokali użytkowych,
- sprzedaż prawa użytkowania wieczystego terenów, wraz ze sprzedażą, znajdujących się na tych terenach obiektów,
- wnoszenie aportów nieruchomościowych do wspólnych przedsięwzięć z kapitałem prywatnym.

Przed przystąpieniem do prywatyzacji niezbędne jest dokonanie:

- inwentaryzacji niewykorzystanych zasobów rewitalizowanego obszaru, co – z uwagi na zasłóci historyczne – nie jest w wielu gminach zadaniem łatwym,
- określenie przydatności zasobów dla realizacji przedsięwzięć gospodarczych,
- dokonanie ewentualnych, niezbędnych korekt planistycznych w zakresie ustalenia przeznaczenia terenów,
- określenie zasobu lokali użytkowych do prywatyzacji z wyłączeniem lokali, które przynoszą miastu istotne korzyści finansowe,
- opracowanie zasad promocji terenów publicznych w celu przedstawienia ofert dla inwestorów,

- opracowanie programu planowanego dozbierania nieruchomości, przeznaczonych do obrotu i uwzględnianie tego programu w wieloletnim planie inwestycyjnym.

Należy wziąć przy tym pod uwagę, że opisane powyżej działania przygotowawcze, zwłaszcza te, które wymagają angażowania znacznych środków publicznych, powinny być uzależnione od lokalnych okoliczności gospodarczych. Obrót nieruchomościami winien uwzględniać generalną strategię rozwoju Miasta. Oznacza to, że Miasto powinno rozstrzygać o formie przekazania nieruchomości własnych w zależności od roli, którą pełni określony teren w jego strukturze funkcjonalnej i przestrzennej. W szczególności możliwe są dwa główne warianty:

- procedury przetargowe należy stosować tam, gdzie kluczowym elementem obrotu jest cena nieruchomości oraz fakt, że w ogóle – znalazł się inwestor, zainteresowany określonym terenem,
- konkurs ofert, uwzględniający inne, niż cena, parametry (rozwiązania architektoniczne, skala zainwestowanego kapitału, charakter funkcjonalny obiektu, zbieżność z programem rewitalizacji) winno się stosować w przypadku nieruchomości położonych w tzw. obszarach strategicznych, kluczowych dla realizacji strategii Miasta. Należy przy tym dążyć do sprzedaży prawa użytkowania wieczystego, dającej samorządowi możliwość kontroli rozwoju przekazanego terenu. Trzeba też pamiętać, że nie wszyscy inwestorzy takie prawo akceptują. Opisywany wariant przynosi też zaledwie 15 – 25 % środków finansowych, możliwych do uzyskania w wariantcie poprzednim.

Zarządzanie nieruchomościami publicznymi

O ile obrót nieruchomościami ukierunkowany jest na ogół na pozyskanie dużych inwestorów, to zarządzanie mieniem publicznym może stanowić istotny element wsparcia lokalnego biznesu, szczególnie małych i średnich firm. Taka polityka wzmocnienia lokalnych MŚP stanowi czynnik ich stabilizacji i pomocy w warunkach restrukturyzacji gospodarki lokalnej. Działanie Miasta winno być przy tym stosowane selektywnie, tzn. w odniesieniu do tych firm, które mają charakter rozwojowy, wg zasad precyzyjnie opisanych. W obrębie problematyki zarządzania nieruchomościami publicznymi, wyróżnić można kilka obszarów problemowych:

- udostępnianie nieruchomości, głównie lokali użytkowych, różnicujące dostęp do lokali, poprzez organizowanie przetargów celowych dla branż zanikających, lub tzw. firm rozwojowych,
- charakter umów, zapewniający stabilne warunki prowadzenia działalności gospodarczej w zasobach rewitalizowanych,
- politykę remontową, uwzględniającą różne sposoby rozliczania nakładów, ponoszonych przez MŚP, w związku z poprawą standardu obiektów,
- politykę podatkową w zakresie podatku od nieruchomości, ukierunkowaną na realizację strategii rewitalizacji.

2) PODOKRESY PROGRAMOWANIA: 2004-2006 I LATA NASTĘPNE

W Programie Rewitalizacji uwzględniono podokresy programowania, zgodne z zasadami ZPORR:

- okres pierwszy, obejmuje lata 2004 – 2006 i odpowiada ustaleniom Narodowego Planu Rozwoju i Podstaw Wsparcia Wspólnoty na lata 2004 – 2006,
- okres drugi, obejmuje lata 2007 – 2013 i odpowiada założeniom Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007 – 2013.

Podział na podokresy programowania nie wynika więc z wewnętrznej logiki Programu Rewitalizacji, lecz z systemu wsparcia rozwoju regionalnego przez Unię Europejską i władze Rzeczypospolitej Polskiej.

3) ZASIĘG TERYTORIALNY REWITALIZOWANEGO OBSZARU

Metoda definicji obszaru rewitalizacji

Określenie zasięgu terytorialnego rewitalizowanego obszaru oparto na założeniach ZPORR. Zgodnie z Uzupełnieniem ZPORR, granice obszarów miejskich poddanych rewitalizacji powinny być wyznaczone na podstawie krytycznej analizy wyników badań i analiz przeprowadzonych dla potrzeb przygotowania Programu Rewitalizacji. Dokonując tego wyboru należy wziąć pod uwagę:

- poziom bezrobocia;
- poziom ubóstwa oraz trudne warunki mieszkaniowe;
- poziom przestępczości;
- poziom wykształcenia mieszkańców;
- poziom przedsiębiorczości mieszkańców;
- poziom degradacji technicznej infrastruktury i budynków;
- poziom zanieczyszczenia środowiska naturalnego.

W celu określenia zakresu obszaru rewitalizacji przyjęto metodę, polegającą na zestawieniu graficznym obszarów lub osiedli, charakteryzujących się parametrami, odzwierciedlającymi najważniejsze determinanty sytuacji w Mieście. **Analiza dyslokacji występowania zjawisk, zwiększających zagrożenie marginalizacją społeczno – gospodarczą osiedli, lub ich części, była podstawą wyznaczenia obszaru rewitalizacji.** Poszczególne uwarunkowania przedstawiono na planszach nr 0 – 12, stanowiących załączniki do Programu Rewitalizacji.

Determinanty wyznaczenia rewitalizowanego obszaru

Wśród determinant wielkości rewitalizowanego obszaru wskazać należy:

- **Zagęszczenie i wiek mieszkańców osiedli Rzeszowa**, przedstawione na **planszach nr 0 i 1**.
- **Główne elementy istniejącej struktury przestrzennej Miasta**, przedstawione syntetycznie na **planszy nr 2** i obejmujące m.in.:
  - zespoły urbanistyczne, wpisane do rejestru zabytków, położone w centrum Miasta,
  - główne elementy istniejącego układu komunikacyjnego: drogowe i kolejowe,
  - rzeki,
  - tereny zieleni miejskiej,
  - granice jednostek pomocniczych Gminy.
- **Wytyczne Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego w zakresie rehabilitacji i przekształceń**, ujęte na **planszy nr 3** i obejmujące:
  - granice Obszaru Strategicznego nr 1 – CENTRUM, ustanowionego m.in. ze względu na konieczność kontynuacji rozpoczętej rewitalizacji Starego Miasta;
  - granice terenów zabudowanych, wymagających rehabilitacji;
  - granice terenów zabudowanych, wymagających przekształceń, z podziałem na:
    - obszary centrum wymagające przekształceń z uwagi na potrzeby: uzupełnienia przepraw, łączących brzegi Wisłoka, reorganizacji układu komunikacyjnego, uzupełnienia tkanki miejskiej, uporządkowania terenu, poprawy jakości zieleni, modernizacji infrastruktury technicznej,
    - obszary wymagające przekształceń, ze względu na: konieczność uporządkowania terenu, działania wyrównawcze i uzupełnienie infrastruktury technicznej,

- obszary wymagające przekształceń, ze względu na: dysharmonię architektoniczną, nieład przestrzenny, konieczność poprawy wartości krajobrazowo – przestrzennych.
- Rozmieszczenie głównych **zagrożeń środowiskowych** oraz terenów wymagających **przekształceń środowiskowych**, zobrazowanych na **planszy nr 4**, przedstawiającej:
  - główne rejony niskiej emisji,
  - lokalizacje na terenie Miasta czterech zakładów przemysłowych, emitujących najwięcej zanieczyszczeń powietrza,
  - obszary głównych zanieczyszczeń komunikacyjnych i hałasu, w korytarzach głównych dróg o znaczeniu tranzytowym i częściowo – międzydzielnicowym.
- **Zagrożenia dla bezpieczeństwa publicznego**, przedstawione na 3 planszach:
  - **planszy nr 5**, prezentującej **miejsca niebezpieczne** na terenie osiedli, według informacji Straży Miejskiej,
  - **planszy nr 6**, ukazującej **przestępczość przeciw życiu i zdrowiu** oraz **przestępczość przeciw mieniu**, w rozbiciu na komisariaty, wskazującej na najtrudniejszą sytuację w komisariacie IV (południowo – zachodnia część Miasta),
  - **planszy nr 7**, prezentującej ulice i skrzyżowania, gdzie ma miejsce najwięcej **wypadków i kolizji**.
- Rozmieszczenie przestrzenne **głównych problemów społecznych**, ujętych na dwóch planszach:
  - **planszy nr 8**, prezentującej **ilość udzielonych świadczeń** obligatoryjnych i fakultatywnych w rozbiciu na rejony MOPS i wskazującej gorszą sytuację społeczną wschodnich rejonów Miasta,
  - **planszy nr 9**, przedstawiającej **dyslokację rejonów ubóstwa** (według informacji zawartych w „Strategii rozwiązywania problemów pomocy społecznej”) oraz wskazującej ulice, na których **zaległości w opłacaniu czynszów przekraczają 8%** w budynkach komunalnych i spółdzielczych (przy średnich zaległościach w Mieście na poziomie 6%).
- **Uwarunkowania rozwoju gospodarczego**, przedstawione syntetycznie na **planszy nr 10**, zawierającej rozmieszczenie następujących elementów i determinant rozwoju:
  - terenów zagęszczenia firm w rejonach komunikacyjnych Miasta,
  - rozmieszczenie firm, zatrudniających powyżej 500 pracowników,
  - planowane elementy rozbudowy układu komunikacyjnego w odniesieniu do dróg i ulic głównych,
  - tereny inwestycyjne, wyszczególnione w „Katalogu terenów inwestycyjnych”, opracowanym przez Urząd Miasta Rzeszowa.
- Rozmieszczenie **elementów tworzących atrakcyjność Miasta** na bazie jego zasobów kulturowych, przyrodniczych oraz infrastruktury społecznej, zaprezentowane na **planszy nr 11**, wskazującej:
  - zespoły urbanistyczne, wpisane do rejestru zabytków, położone w centrum Miasta,
  - strefy konserwatorskie,
  - najważniejsze obiekty rekreacyjno – sportowe,
  - obiekty kultury,
  - wyższe uczelnie,
  - szpitale i przychodnie wojewódzkie,
  - tereny zieleni.

Charakterystyka i parametry Obszarów Rewitalizacji

Proponowany zasięg terytorialny Obszarów Rewitalizacji (OR), przedstawiono w załączniku graficznym na **planszy nr 12 Programu**. Przy ustalaniu zasięgu terytorialnego obszarów przyjęto następujące założenia szczegółowe:

- Zasięg terytorialny obszarów rewitalizacji wynika z analizy dyslokacji zjawisk według kryteriów najlepiej definiujących poszczególne problemy. Analizę powierzchniową prowadzono więc w różny sposób, według osiedli – dzielnic pomocniczych, według terenów wyznaczonych (lub opisanych) w dokumentach planistycznych Rzeszowa lub według ulic. Granice Obszarów Rewitalizacji nie pokrywają się więc z żadnymi granicami administracyjnymi.
- Obszary rewitalizacji obejmują strefy przestrzenne zagrożone marginalizacją wraz z – będącymi w bezpośrednim sąsiedztwie – terenami o potencjale rozwojowym w kontekście rewitalizacji (w zakresie potencjalnych projektów kwalifikujących się do poddziałania 3.3.1 ZPORR). Włączenie tych terenów pozwoli w przyszłości na wdrożenie projektów związanych z rozwojem infrastruktury społecznej i – szerzej – animacją potencjału lokalnego poszczególnych obszarów rewitalizacji. Założenie to pozwoliło na zdefiniowanie, na potrzeby Programu, tzw. Obszarów „Wspierających” Rewitalizacji, które poprzez położenie na terenie Miasta oraz potencjał rozwojowy pozwolą w pełni wprowadzić odpowiednie instrumenty.

Nałożenie lokalizacji zagrożeń pozwoliło na ustalenie następujących Obszarów Rewitalizacji:

- Obszary Rewitalizacji (OR) Śródmieścia, obejmujące:
  - OR „Centrum”:
    - CM1 – właściwe Śródmieście Rzeszowa,
    - CM2 – enklawa obejmująca zespół pałacowo-parkowy Jędrzejowiczów (Szpital – Specjalistyczny Zespół Gruźlicy i Chorób Płuc) przy ul. Partyzantów;
  - OR Cmentarze w postaci dwóch enklaw:
    - CZ1 – zabytkowy cmentarz w dzielnicy Pobitno,
    - CZ2 – zabytkowy cmentarz żydowski przy ul. Rejtana;
- Obszar Rewitalizacji (OR) Osiedli Blokowych;
- Obszary „Wspierające” Rewitalizacji (OWR):
  - „Staromieście”,
  - „Słocina”,
  - „Zalew”.

Obszary Rewitalizacji Śródmieścia

Cechą charakterystyczną OR Śródmieścia, o powierzchni łącznej 264 ha, jest szczególna rola w strukturze funkcjonalno – przestrzennej i społeczno – gospodarczej Miasta. Łącznie obszar ten obejmuje „serce” Rzeszowa, wraz z otuliną historycznej, często zabytkowej zabudowy, o wybitnych walorach. OR Śródmieścia łączy wiele cech śródmiejskiej tkanki urbanistycznej, będących zarazem czynnikami marginalizacji społeczno – gospodarczej, jak i potencjalnymi stymulatorami rozwoju miasta. W granicach Obszarów mieszczą się: zabytkowy zespół urbanistyczny centrum miasta oraz enklawy o szczególnej wartości: zespół pałacowo-parkowy Jędrzejowiczów i dwa cmentarze wpisane do rejestru zabytków. OR Śródmieścia obejmują strefę konserwatorską A oraz część strefy konserwatorskiej B. Ogółem zakres terenowy OR Śródmieścia obejmują centrum Miasta z wszystkimi, opisanymi wcześniej, problemami w zakresie dekapitalizacji substancji budowlanej, występowania zagrożeń ekologicznych oraz złożonymi kwestiami natury społecznej. Jednocześnie OR Śródmieścia

CM1 to najbardziej żywa, komercyjna część Miasta, z Rynkiem i ulicą 3 Maja na czele, tworząca załazek nowoczesnego centrum śródmiejskiego o dominacji usług i reprezentacyjnych przestrzeni publicznych.

OR Śródmieście – CM1 charakteryzuje się więc typowymi sprzecznościami, występującymi w centrach współczesnych miast. Z jednej strony – to obszar delimitujący strefy o największej w Mieście kumulacji zjawisk wykluczenia społecznego. Z drugiej – walory kulturowe Śródmieścia oraz kumulacja instytucji kultury, oświaty, administracji i podmiotów gospodarczych stwarza niekwestionowane, choć wymagające odpowiedniego wsparcia środkami publicznymi, szanse rozwoju i to nie tylko tej dzielnicy, ale całego organizmu miejskiego.

Należy podkreślić, że granice Obszaru CM1 obejmują tzw. OBSZAR A1, wyznaczony w pierwszej wersji Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich. OR Śródmieście – CM1 zlokalizowany jest (w większości) w obrębie terenów wyznaczonych w Studium Rzeszowa, jako przeznaczone do rehabilitacji i przekształceń (plansza nr 3). Wyznaczy to kierunek działań podejmowanych w przyszłości dla realizacji, opisanych powyżej celów rewitalizacji obszarów miejskich w Rzeszowie.

Biorąc pod uwagę współwystępowanie szans rozwojowych i zagrożeń, związanych z marginalizacją przestrzeni i społeczności lokalnych, OR Śródmieścia są w opinii autorów terenem priorytetowym dla wdrażania instrumentów rewitalizacji.

Obszar Rewitalizacji Osiedli Blokowych

Największy, liczący aż 851 ha, OR Osiedli Blokowych obejmuje tereny typowych osiedli mieszkaniowych, powstałych w okresie powojennym i otaczających Śródmieście.

Specyfika tego Obszaru wynika z cech charakterystycznych dla środowiska powojennych osiedli, ze wszystkimi konsekwencjami wynikającymi z ich standardów urbanistycznych i technicznych. Przeważająca tu, monofunkcyjna zabudowa mieszkaniowa, zaprojektowana w duchu uproszczonej architektury modernistycznej, nie odpowiada dzisiejszym wymaganiom w zakresie estetyki i funkcjonalności. Powojenne osiedla podlegać winny złożonym interwencjom w zakresie:

- dopuszczenia zróżnicowania funkcjonalnego, poprzez lokalizację nieuciążliwych miejsc pracy,
- poprawy jakości przestrzeni publicznych w nawiązaniu do nowych funkcji o charakterze usługowym,
- rozbudowy infrastruktury społecznej o miejsca rekreacji i wypoczynku, zachęcające bogatszy odsetek społeczności do pozostania w substancji tych osiedli.

Istotnym warunkiem zmian i rehabilitacji osiedli jest podniesienie standardów lokali mieszkalnych, poprzez odpowiednie zmiany funkcjonalno – przestrzenne budynków (np. łączenie mieszkań), a także podniesienie jakości rozwiązań technologicznych dotyczących substancji budowlanej, instalacji wewnętrznych i wyposażenia. Nie bez znaczenia jest przy tym osiągnięcie standardów, związanych z realizacją polityk horyzontalnych: usuwaniem barier dla osób niepełnosprawnych, wyrównywaniem szans grup nieuprzywilejowanych etc. W związku z polaryzacją społeczeństwa polskiego istnieje także potrzeba stawienia czoła nowym wyzwaniom, związanym z pauperyzacją części mieszkańców. Walka z patologiami społecznymi, a zwłaszcza pogarszającym się stanem bezpieczeństwa w osiedlach, ma przy tym charakter priorytetowy.

Warto podkreślić, że szereg niezbędnych działań, związanych z rehabilitacją osiedli ma charakter wykraczający poza cele poddziałania 3.3.1 ZPORR oraz możliwości współfinansowania projektów z EFRR.

Obszary „Wspierające” Rewitalizacji

Program Rewitalizacji powinien stanowić szeroko pojęty zaczyn dla działań związanych z animacją i mobilizacją społeczności lokalnych. Z tego względu, granicami opisanych wyżej OR, objęto tereny, na których istnieją możliwości lokalizowania przedsięwzięć podnoszących jakość życia w Mieście. Podobnym celom służy wyznaczenie tzw. Obszarów Wspierających Rewitalizacji, położonych na obrzeżach OR, lecz posiadających cechy i potencjał dla animacji rozwoju lokalnego w mikroskali.

Wyznaczono trzy OWR, położone na terenach wskazanych w Studium Rzeszowa, jako wymagające rehabilitacji. Są to OWR: „Staromieście”, „Ślocina” i „Zalew”, o łącznej powierzchni 193 ha. Każdy z wymienionych Obszarów charakteryzuje się atrakcyjnością lokalizacji (walory historyczne i przestrzenne), stanowi miejsce występowania kryzysowych zjawisk marginalizacji (głównie zagrożenia bezpieczeństwa), a jednocześnie – daje pole dla przyszłych działań inwestycyjnych, przeciwdziałających występowaniu zjawisk kryzysowych zidentyfikowanych w bezpośrednim sąsiedztwie. Przy wielu cechach świadczących o potrzebie rewitalizacji warto podkreślić, że potencjał poszczególnych OWR stanowią:

- w OWR „Staromieście” – obszar centralny dawnego układu urbanistycznego wsi placowej – owalnicy,
- w OWR „Ślocina” – obszar obejmujący zespół dworsko-parkowy Branickich i Chłapowskich wraz z zespołem folwarcznym (powstałym w początku XIX w., oprócz budynku dworu – neogotycki dom ogrodnika, 6-hektarowy park dworski ze stawem) oraz obiektem „Domu Kombatanta” przy ul. Jasińskiego,
- w OWR Zalew – tereny rekreacyjne o istotnych walorach środowiskowych.

Parametry Obszarów

Parametry Obszarów Rewitalizacji przedstawia poniższa tabela.

Tabela 51. Podstawowe parametry Obszarów Rewitalizacji w Rzeszowie

Nazwa obszaru	Powierzchnia Obszaru (ha)	Udział w powierzchni Miasta	Ilość mieszkańców	Odsetek mieszkańców
Miasto Rzeszów	5 370		159 000	
Łącznie Obszary Rewitalizacji	1 326	24,70%	113 000	71,07%
Obszary Rewitalizacji Śródmieścia (razem)	281	5,24%	17 800	11,19%
„Centrum” CM1	264	4,91%	17 800	11,19%
„Centrum” CM2	3	0,05%	0	0,00%
„Cmentarze” CZ1	11	0,21%	0	0,00%
„Cmentarze” CZ2	4	0,07%	0	0,00%
Obszar Rewitalizacji Osiedli Blokowych	851	15,86%	93 000	58,49%
Obszary Rewitalizacji Wspierające	193	3,60%	2 200	1,38%
"Staromieście"	25	0,46%	1 400	0,88%
"Ślocina"	38	0,71%	600	0,38%
"Zalew"	130	2,43%	200	0,13%
Łącznie Obszary Rewitalizacji (bez Wspierających)	1 133	21,10%	110 800	69,69%

Źródło: Opracowanie własne

Proponowany zasięg wszystkich Obszarów Rewitalizacji obejmuje ok. 1326 ha, co stanowi ok. 25% powierzchni Miasta. Obszary te zamieszkuje ok. 113 tys. osób, czyli ok. 71% mieszkańców. Parametry te ujawniają skalę problemów rewitalizacji obszarów miejskich w Rzeszowie. Znaczny odsetek obszarów rewitalizacji w stosunku do powierzchni Miasta

wynika z tego, że Rzeszów jest miastem o bardzo dużej gęstości zaludnienia, o czym była mowa w rozdziale, zawierającym charakterystykę Miasta.

Granice Obszarów Rewitalizacji

Obszary Rewitalizacji zostały wyznaczone, w szczególności poszczególnych ulic. Poniżej opisano granice poszczególnych obszarów, wskazując konkretne elementy graniczne: ulice, linie kolejowe, rzeki. Odpowiada to zasięgowi obszarów, przedstawionemu na planszy nr 12. Przyjęto przy tym następujące zasady ustalenia szczegółowych granic OR i OWR:

- wskazując graniczną ulicę obszaru, założono, że do powierzchni obszaru zostały włączone działki terenowe, dostępne z tej ulicy, stąd formalny przebieg w opisie może być nieznacznie różny od przebiegu zaznaczonego na planszy nr 12,
- w rejonie terenów rekreacyjnych, lub nieopisanych na planie Miasta, uliczek osiedlowych, jako wytyczną granicy obszaru, należy przyjąć linię wyznaczoną na planszy nr 12.

Obszary Rewitalizacji wydzielone są następującymi elementami granicznymi (głównie ulicami):

Obszar Rewitalizacji Śródmieście „Centrum” CM1

Marszałkowska – Kochanowskiego – Żółkiewskiego – linia kolejowa – teren wokół Kopca Konfederatów Barskich (po wschodniej stronie rzeki Wisłok) – rzeka Wisłok – przedłużenie Bulwarowej w rejonie szkoły – Bulwarowa – Hetmańska – Chrzanowskiej – Langiewicza – Hoffmanowej – Mochnackiego – Ciepłńskiego – Pułaskiego – Dworzec PKP Rzeszów-Staroniwa – linia kolejowa – Marszałkowska

Obszar Rewitalizacji Śródmieście „Centrum” CM2

Partyzantów – Rycerska – wschodnia i północna granica zespołu parkowo – pałacowego Jędrzejowiczów – Partyzantów

Obszar Rewitalizacji Śródmieście „Cmentarze” CZ1

Żołnierzy I Armii WP – północna granica cmentarza – Szkolna – Lwowska – Żołnierzy I Armii WP

Obszar Rewitalizacji Śródmieście „Cmentarze” CZ2

Rejtana – granica zabytkowego cmentarza żydowskiego – Rejtana

Obszar Rewitalizacji Osiedli Blokowych

Kolbego – Obrońców Poczty Gdańskiej – Miłocińska – Osmeckiego – Wyzwolenia – Jastrzębia – Zwierzyniecka – Łabędzia – Broniewskiego – Okulickiego – Króla Augusta – Instalatorów – Kruczkowskiego – Reja – linia kolejowa – Gołębia – Lubelska – Maczka – Siemieńskiego – Ciepłownicza – rzeka Wisłok – linia kolejowa – Żółkiewskiego – Kochanowskiego – Marszałkowska – linia kolejowa – Pułaskiego – Ciepłńskiego – Mochnackiego – Hoffmanowej – Langiewicza – Chrzanowskiej – Hetmańska – Bulwarowa – przedłużenie Bulwarowej do rzeki Wisłok w rejonie szkoły – rzeka Wisłok – przedłużenie Rejtana – Lwowska – Sadowa – Szczytowa – Szkolna – Lwowska – Żołnierzy I Armii WP – Konfederatów Barskich – Polna – Morgowa – Kujawska – Leszka Czarnego – południowa granica Szpitala Wojewódzkiego nr 2 – Armii Krajowej – Południowa – Hutników – Stoczniovców – Mieszka I – Niepodległości – przedłużenie Krzyżanowskiego – Krzyżanowskiego – Obrońców Helu – wschodnia granica parkingu – Paderewskiego – Rejtana – Popiełuszki – Kozienia – Powstańców Warszawy – Graniczna – Cicha – Kwiatkowskiego – Powstańców Warszawy – Batalionów Chłopskich – linia kolejowa –

Langiewicza – Miedziana – Hanasiewiczza – Batalionów Chłopskich – Witosa – Krakowska – Wyzwolenia – Obrońców Poczty Gdańskiej – Raginisa – pl. Jana Pawła II – Kolbego

UWAGA: W obrębie OR Osiedli Blokowych mieszczą się dwie, opisane powyżej i nie bilansowane powierzchniowo w tym obszarze, enklawy:

- Obszar Rewitalizacji Śródmieście „Centrum” CM2
- Obszar Rewitalizacji Śródmieście „Cmentarze” CZ2

Obszar Wspierający Rewitalizacji „Staromieście”

Borowa – Lipowa – Żniwna – Bałuckiego – Warszawska – Staromiejska – Długa

Obszar Wspierający Rewitalizacji „Słocina”

Armii Krajowej – Paderewskiego – granica zespołu kościelnego św. Rocha (obejmującego kościół i budynki towarzyszące na terenie przykościelnym) – Paderewskiego – wschodnia granica zespołu folwarcznego – Powstańców Śląskich – granica działki obiektu „Domu Kombatanta” – Jasińskiego – Powstańców Styczniowych – Powstańców Listopadowych – południowa granica terenu inwestycyjnego S-1 – Armii Krajowej

Obszar Wspierający Rewitalizacji „Zalew”

Powstańców Warszawy – Kwiatkowskiego – granica Miasta – rzeka Wisłok – most Karpacki – rzeka Wisłok – granica Miasta – Leśna – Żeglarska – Hetmańska – Powstańców Warszawy

4) PODZIAŁ NA PROJEKTY I ZADANIA INWESTYCYJNE

Wykaz działań, projektów i zadań inwestycyjnych przewidzianych do objęcia Programem Rewitalizacji sporządzony został na podstawie wniosków zgłaszanych przez beneficjentów Programu, spełniających, opisane dalej w niniejszym rozdziale, kryteria ZPORR. Weryfikacja wniosków i opracowanie kompletnej listy projektów Programu nastąpiło w drugim Etapie opracowania Programu, po upublicznieniu jego Założeń. W efekcie, Program obejmuje projekty i zadania inwestycyjne, które powstały poprzez zagregowanie:

- skorygowanej listy projektów, ujętych w pierwszej wersji Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie, przy spełnieniu wymogu uzupełnienia informacji o projektach o brakujące, a wymagane przez UZPORR dane,
- listy projektów, zgłoszonych przez uprawnione podmioty (beneficjentów) w czasie konsultacji społecznych Założeń Programu Rewitalizacji.

W toku konsultacji społecznych stworzono możliwość uzupełnienia listy projektów o nowe zadania i działania, zbieżne z celami Programu. Wnioskodawcy (docelowo – beneficjenci wg ZPORR) winni spełniać kryteria formalne, uwzględnione w ZPORR. Uzupełnienie ZPORR dopuszcza następujące rodzaje beneficjentów w ramach poddziałania 3.3.1:

1. Gmina, miasto na prawach powiatu lub jednostki organizacyjne wykonujące zadania wyżej wymienionych jednostek samorządu terytorialnego (Miasto Rzeszów).
2. Następujące podmioty, których projekt został ujęty w Programie Rewitalizacji:³⁸
  - spółki prawa handlowego oraz inne jednostki organizacyjne nie działające w celu osiągnięcia zysku lub przeznaczające zyski na cele statutowe, w których większość udziałów lub akcji posiadają podmioty wymienione w punkcie 1 lub samorząd województwa,

³⁸ Zachowano oryginalną numerację UZPORR.

- podmioty wykonujące usługi publiczne na podstawie umowy zawartej z jednostką samorządu terytorialnego, w których większość udziałów lub akcji posiada gmina lub miasto na prawach powiatu,
- podmioty wybrane w wyniku postępowania przeprowadzonego na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych – dostarczające usługi użyteczności publicznej na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego pod warunkiem przestrzegania zasad pomocy publicznej określonych w przepisach odrębnych,
- organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszenia, fundacje oraz kościoły i związki wyznaniowe,
- spółdzielnie mieszkaniowe,
- jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych, w szczególności policja, straż pożarna,
- szkoły wyższe,
- wspólnoty mieszkaniowe dla projektów dotyczących konserwacji i renowacji fasad budynków oraz połaci dachowej, a także dla projektów dotyczących zagospodarowania budynków i przyległego otoczenia zgodnie z celami poddziałania (bez prowadzenia prac w indywidualnych mieszkaniach) – znajdujących się w rejestrze zabytków i pod warunkiem, że wiążą się one z tworzeniem stałych miejsc pracy.

Podmioty, ujęte w punkcie 2 powyższego wykazu, określono mianem Beneficjentów Zewnętrznych. Wdrożono następującą procedurę rozszerzania wstępnej listy projektów Programu:

- 1) Informacja o możliwości wprowadzania własnych projektów przez Beneficjentów Zewnętrznych podana została do publicznej wiadomości.
- 2) Beneficjenci Zewnętrzni zgłaszali do Biura Rozwoju Miasta Rzeszowa wnioski o wprowadzenie projektu do Programu Rewitalizacji. Zakres informacji podawanych we wniosku do Programu Rewitalizacji musiał być zgodny z wymaganiami ZPORR, zawartymi w Załączniku nr 1 do Programu: „Format wniosku o wprowadzenie projektu do Programu Rewitalizacji”.

Przedstawiona procedura oznacza w szczególności zgodę Beneficjenta Zewnętrznego na to, że w przypadku ujęcia projektu w Programie Rewitalizacji, Beneficjent ten będzie zobowiązany do samodzielnego wypełnienia wniosku w bazie MGiP i do dalszego samodzielnego pilotowania projektu. Wnioski niekompletne, z punktu widzenia opisanych zasad, nie były rozpatrywane przy sporządzaniu ostatecznej wersji Programu. Biuro Rozwoju Miasta Rzeszowa nie będzie ponosiło żadnej odpowiedzialności za dalszy los zgłoszonych projektów.

Opracowanie finalnej listy projektów

Na podstawie wniosków złożonych przez Miasto i Beneficjentów Zewnętrznych została opracowana finalna lista projektów. Należy podkreślić, że uwzględnienie projektu w ostatecznej wersji Programu Rewitalizacji (w ramach Etapu II) uwarunkowano dostarczeniem o nim pełnej informacji w opisanych powyżej: zakresie i szczegółowości oraz zgodnością z – opisanymi poniżej – kryteriami.

5) KRYTERIA WYBORU PROJEKTÓW I KOLEJNOŚCI ICH REALIZACJI

Założono kryteria wyboru pilotażu projektów objętych Programem Rewitalizacji, zgodne z zasadami ZPORR oraz – zarysowaną powyżej – polityką rewitalizacji Rzeszowa.

Kryteria wyboru projektów

Aneks IV Uzupełnienia ZPORR opisuje zasady wyboru projektów w ramach poszczególnych działań, wymieniając następujące kryteria formalne dla projektów rewitalizacji obszarów miejskich (poddziałanie 3.3.1):

1. Kompletność wniosku.
2. Kompletność załączników.
3. Wnioskodawca uprawniony jest do składania wniosku.
4. Zgodność z celami działania określonymi w Uzupełnieniu ZPORR, zgodność rodzaju projektu z listą przewidzianą w Uzupełnieniu ZPORR dla danego działania.
5. Zgodność z kryterium geograficznym - na obszarach podlegających rewitalizacji.
6. Okres realizacji projektu nie dłuższy niż 2 lata od zakończenia roku, w którym projekt został wybrany do realizacji (odpowiednie uzasadnienie w razie jego przekroczenia).
7. Zgodność udziału % dofinansowania z EFRR z maksymalnym limitem przewidzianym w Uzupełnieniu ZPORR.
8. Zgodność udziału % dofinansowania z budżetu państwa z maksymalnym limitem przewidzianym w Uzupełnieniu ZPORR.
9. Kwalifikowalność wydatków.
10. Źródła finansowania projektu.
11. Zgodność z aktualnym Lokalnym Programem Rewitalizacji.
12. Odpowiednio ustalony poziom dotacji zależnie od osiągnięcia przez projekt znaczącego zysku netto.

Poza kryteriami formalnymi, ZPORR zawiera też kryteria merytoryczno-techniczne oceny projektów, cytowane za UZPORR w poniższych tabelach. Każda grupa projektów, ujętych w tabelach 53 – 57 weryfikowana będzie w pierwszej kolejności według kryteriów progowych, wyszczególnionych w tabeli 52 z komentarzem w przypisach.

Tabela 52. Kryteria merytoryczno – techniczne o charakterze progowym

1. właściwie przygotowana analiza ekonomiczna projektu ³⁹	TAK	NIE
2. właściwie przygotowana analiza finansowa projektu ⁴⁰	TAK	NIE
3. zasadność zaproponowanych rozwiązań technologicznych w projekcie ⁴¹	TAK	NIE
4. zasadność i odpowiednia wysokość przedstawionych w projekcie kosztów kwalifikowalnych ⁴²	TAK	NIE
5. spójność informacji zawartych we wniosku o dofinansowanie projektu z informacjami zawartymi w załącznikach do wniosku ⁴³	TAK	NIE

Źródło: Uzupełnienie ZPORR

³⁹ W przypadku stwierdzenia niepoprawności przeprowadzonej analizy ekonomicznej, Panel Ekspertów żąda od beneficjenta jej poprawy w terminie 10 dni roboczych. W przypadku niedostarczenia w tym terminie lub dostarczenia niepoprawnej – Panel Ekspertów odrzuca wniosek.

⁴⁰ W przypadku stwierdzenia niepoprawności przeprowadzonej analizy finansowej, Panel Ekspertów żąda od beneficjenta jej poprawy w terminie 10 dni roboczych, w przypadku niedostarczenia w tym terminie lub dostarczenia niepoprawnej – Panel Ekspertów odrzuca wniosek.

⁴¹ W przypadku stwierdzenia braku zasadności zaproponowanych w danym projekcie rozwiązań technologicznych, Panel Ekspertów odrzuca projekt.

⁴² W przypadku stwierdzenia zaniżenia, zawyżenia lub braku zasadności dla przedstawionych w projekcie kosztów kwalifikowalnych – Panel Ekspertów odrzuca projekt

⁴³ W przypadku stwierdzenia braku spójności informacji zawartych we wniosku o dofinansowanie projektu z informacjami zawartymi w załącznikach do wniosku, Panel Ekspertów żąda od beneficjenta wprowadzenia stosownych poprawek w terminie 10 dni roboczych. W przypadku niedostarczenia w tym terminie lub niepoprawnego dostosowania dokumentów – Panel Ekspertów odrzuca wniosek

Tabela 53. Kryteria merytoryczno-techniczne – bez wskazania rodzajów projektów

Nr	Kryteria	Waga	Maksymalny wynik
I	Trwałość projektu i wykonalność instytucjonalna (gwarantuje stabilność finansową projektu oraz trwałość struktury instytucjonalnej)	2	8
II	Wpływ projektu na poprawę warunków ekonomicznych i atrakcyjności inwestycyjnej obszaru na którym będzie realizowany projekt oraz tworzenie miejsc pracy.	4	16
III	Poprawność wskaźników	1	4
IV	Wykonalność techniczna	1	4
V	Polityki horyzontalne	1	4
VI	Kompleksowe projekty oddziaływujące zarówno na sferę gospodarczą, jak i społeczną.	2	8
VII	Komplementarność z działaniami realizowanymi ze środków EFS dla osób chcących podnieść kwalifikacje lub zagrożonych utratą zatrudnienia w ramach ZPORR oraz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym wspieranych w ramach SPO Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006, a także działań w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL na terenach objętych rewitalizacją.	2	8
Maksymalna liczba punktów			52

Źródło: Uzupelnienie ZPORR

Tabela 54. Kryteria merytoryczno-techniczne dla projektów dotyczących inkubatorów przedsiębiorczości

Nr	Kryteria	Waga	Maksymalny wynik
I	Komplementarność z innymi projektami, zwłaszcza preferowane będą projekty komplementarne z projektami finansowanymi w ramach ZPORR, innych programów finansowanych ze środków UE oraz z innych źródeł	1	4
II	Trwałość projektu i wykonalność instytucjonalna (gwarantuje stabilność finansową projektu oraz trwałość struktury instytucjonalnej)	2	8
III	Znaczący wpływ ekonomiczny projektu na rozwój lokalny	4	16
IV	Poprawność wskaźników	1	4
V	Wykonalność techniczna	1	4
VI	Polityki horyzontalne	1	4
Maksymalna liczba punktów			40

Źródło: Uzupelnienie ZPORR

Tabela 55. Kryteria merytoryczno-techniczne dla projektów drogowych

Nr	Kryteria	Waga	Maksymalny wynik
I	Trwałość projektu i wykonalność instytucjonalna (gwarantuje stabilność finansową projektu oraz trwałość struktury instytucjonalnej)	2	8
II	Ekonomiczny wpływ projektu na rozwój lokalny ⁴⁴	4	16
III	Poprawność wskaźników	1	4
IV	Wykonalność techniczna	1	4
V	Wpływ na politykę ochrony środowiska	1	4
VI	Wpływ na politykę społeczeństwa informacyjnego	1	4
VII	Spójność z istniejącym, realizowanym lub przewidywanym do realizacji układem komunikacyjnym; spójność z innymi projektami realizowanymi lub planowanymi do realizacji ze środków ZPORR, SPO Transport na lata 2004-2006, Funduszu Spójności lub innych źródeł	1	4
VIII	Poprawa bezpieczeństwa ruchu wyrażona przez redukcję liczby wypadków	2	8
Maksymalna liczba punktów			52

⁴⁴ 1. Projekty powyżej 1 mln euro powinny być oceniane metodą wielokryterialną (kryteria opisowe wraz z oszacowaniem i podaniem w Studium Wykonalności skwantyfikowanych korzyści generowanych przez projekt).
2. Projekty poniżej 1 mln euro powinny być oceniane uproszczoną metodą wielokryterialną (kryteria opisowe bez konieczności podawania skwantyfikowanych korzyści generowanych przez projekt)

Źródło: Uzupelnienie ZPORR

Tabela 56. Kryteria merytoryczno-techniczne dla projektów środowiskowych

Nr	Kryteria	Waga	Maksymalny wynik
I	Wpływ na realizację zobowiązań akcesyjnych w obszarze ochrony środowiska ⁴⁵	3	12
II	Komplementarność z innymi projektami, zwłaszcza preferowane będą projekty komplementarne z projektami realizowanymi w ramach ZPORR, Funduszu Spójności, oraz finansowanych z innych źródeł	1	4
III	Trwałość projektu i wykonalność instytucjonalna (gwarantuje stabilność finansową projektu oraz trwałość struktury instytucjonalnej)	2	8
IV	Efektywność kosztowa projektu	4	16
V	Poprawność wskaźników	1	4
VI	Wykonalność techniczna	1	4
VII	Kompleksowe projekty, w tym realizowane wspólnie przez więcej niż jedną jednostkę samorządu terytorialnego	2	8
Maksymalna liczba punktów			56

Źródło: Uzupelnienie ZPORR

Tabela 57. Kryteria merytoryczno-techniczne dla projektów dotyczących turystyki i kultury

Nr	Kryteria	Waga	Maksymalny wynik
	Komplementarność z innymi projektami, zwłaszcza preferowane będą projekty komplementarne z projektami finansowanymi w ramach ZPORR, innych programów finansowanych ze środków UE oraz z innych źródeł	1	4
II	Trwałość projektu i wykonalność instytucjonalna (gwarantuje stabilność finansową projektu oraz trwałość struktury instytucjonalnej)	2	8
III	Wpływ projektu na poprawę warunków ekonomicznych i atrakcyjności inwestycyjnej obszaru na którym będzie realizowany projekt (tworzenie miejsc pracy, wzrost liczby turystów). Priorytetowo będą traktowane projekty dotyczące rozwoju turystyki	4	16
IV	Poprawność wskaźników	1	4
V	Wykonalność techniczna	1	4
VI	Zgodność z regionalnymi i lokalnymi programami rozwoju w zakresie kultury i turystyki.	1	4
VII	Obiekty znajdujące się na liście dziedzictwa narodowego przystosowane do celów kultury i turystyki	1	4
VIII	Kompleksowość i wieloaspektowość projektów (np. kompleksowość projektów w aspektach dotyczących rozwoju turystyki i kultury)	1	4
IX	Dotychczasowa aktywność beneficjenta końcowego w sferze turystyki i kultury	1	4
Maksymalna liczba punktów			52

⁴⁵ a) Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych:

- Powyżej 20 000 RLM - 4 pkt
- Od 15 000 do 20 000 RLM - 3 pkt
- Od 2 000 do 15 000 RLM - 2 pkt
- Poniżej 2 000 RLM - 1 pkt

b) Krajowy i właściwy Regionalny Program Gospodarki Odpadami:

- Powyżej 20 000 mieszkańców - 4 pkt
- Od 10 000 mieszkańców do 20 000 mieszkańców — 3 pkt
- Od 5 000 do 10 000 mieszkańców - 2 pkt
- Poniżej 5 000 mieszkańców - 1 pkt

c) Projekt ochrony powietrza zlokalizowany w strefie objętej Programem Ochrony Powietrza - 4 pkt

d) Energia Odnawialna Źródło o mocy:

- Powyżej 10 MW-4 pkt
- 5 do 10 MW-3 pkt
- od 1 do 5 MW - 2 pkt
- poniżej 1 MW - 1 pkt

Źródło: Uzupelnienie ZPORR

Kolejność pilotażu projektów

Zgodnie z założeniami ZPORR, w Programie Rewitalizacji znajdują się – jako pilotażowe – projekty, uwzględniające trzy zagregowane kryteria wyboru, które muszą być spełnione:

- Zgodność z celami i – cytowanymi powyżej – kryteriami poddziałania 3.3.1 ZPORR;
- Zgodność z celami Programu Rewitalizacji Rzeszowa, sformułowanymi jako:
  - Poprawa jakości życia i standardów rozwiązań funkcjonalno – przestrzennych,
  - Tworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego,
  - Wspieranie integracji społecznej i przeciwdziałanie wykluczeniu;
- Położenie na opisanych powyżej Obszarach Rewitalizacji.

Jako główne kryterium priorytetyzacji projektów, spełniających trzy wymienione wyżej kryteria, przyjęto lokalizację na Obszarach Rewitalizacji. Pozostałe kryteria potraktowano, jako progowe, czyli takie, które muszą być spełnione.

Z uwagi na rolę centrum miasta w stymulowaniu rozwoju całej gminy, za główny element priorytetyzacji projektów przyjęto ich lokalizację w OR Śródmieścia. W dalszej kolejności ujęte będą projekty, położone na OR Osiedli Blokowych. Najniższy priorytet przypisano projektom z Obszarów Wspierających.

6) OCZEKIWANE WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘĆ PROGRAMU

Oczekiwane wskaźniki osiągnięć Programu definiować można dwojako.

Program Rewitalizacji ma charakter zintegrowany. Oznacza to ujęcie wielu wybranych projektów w całość, pozwalającą na ukierunkowanie działań Miasta w zwalczaniu marginalizacji społeczno – gospodarczej dzielnic. Wskaźniki tak pojmowanego Programu przybierają postać zagregowanych wskaźników osiągnięć poszczególnych projektów. Biorąc pod uwagę sposób określania wskaźników w projektach, przewidzianych do współfinansowania przez Unię Europejską, można byłoby odnieść się do trzech poziomów analizy: produktów, rezultatów i oddziaływań. Będzie to możliwe w przypadku, gdy każdy z wnioskowanych projektów zostanie opisany z odpowiednią szczegółowością, czyli będzie podparty studium wykonalności, opracowanym z dokładnością wymaganą dla projektów ZPORR. Trzeba przy tym wziąć pod uwagę, że zgodnie z wytyczną IZ ZPORR z dnia 23 grudnia 2004 r., znak: DRR-II-9520-2-MAJ/04, l.dz. 8283w/2004, z dniem 15 grudnia 2004 r. z systemu monitorowania ZPORR usunięte zostały wskaźniki oddziaływania na poziomie projektu. W konsekwencji beneficjent nie ma obowiązku uwzględniania wymienionych wskaźników we wniosku aplikacyjnym ani w sprawozdaniach. Stanowi to istotne ograniczenie metodologiczne opisywanego sposobu definiowania wskaźników Programu. Kolejnym defektem opisywanej metody jest ograniczenie się do zadań faktycznie zgłoszonych, co może nie odzwierciedlać rzeczywistych potrzeb Miasta w zakresie rewitalizacji, a będzie raczej oddawać potrzeby najbardziej przedsiębiorczych podmiotów. Z drugiej strony należy podkreślić, że tak skonstruowany Program będzie odzwierciedlał organizacyjne możliwości Miasta i Beneficjentów Zewnętrznych.

Drugie ujęcie wskaźników Programu Rewitalizacji abstrahuje od informacji jednostkowych o projektach i bazuje na zagregowanych danych statystycznych. Ujęcie to także jest poprawne metodologicznie, jednakże pozostaje obarczone potencjalnym błędem, wynikającym z braku precyzyjnego monitoringu zjawisk na Obszarach Rewitalizacji. Dla obszarów tych – ustalonych w niniejszym dokumencie – nie było w przeszłości możliwości gromadzenia wydzielonych danych statystycznych. Stąd powstaje trudność określenia aktualnego stanu

bazowego w odniesieniu do Obszarów Rewitalizacji. Zaproponowany w II Etapie Opracowania system aktualizowania i monitorowania Programu pozwoli w przyszłości na bardziej dokładne określenie kolejnych stanów bazowych, a co za tym idzie – zastosowanie dokładniejszych miar stanów przyszłych. Innym ograniczeniem metodologicznym opisywanego ujęcia jest konieczność uwzględnienia w Programie konkretnych zadań. Oznacza to w praktyce, że brak przygotowanych projektów i tak może uniemożliwić realizację teoretycznych wskaźników Programu.

Biorąc pod uwagę założony system pracy nad Programem oraz wyniki naboru projektów, wskaźniki osiągnięć LPR przyjęto wg wymienionych wyżej metod, przy czym:

- wskaźniki produktów i rezultatów oparto na informacjach zawartych we wnioskach beneficjentów Programu (metoda pierwsza),
- syntetyczne wskaźniki osiągnięć (prognoza oddziaływań) – przyjęto wg metody drugiej, zakładającej przewidywanie wskaźników w oparciu o zagregowane dane o Mieście

Poniżej przedstawiono zbiorcze zestawienie najważniejszych wskaźników i ich miar, założonych przez beneficjentów projektów zgłoszonych i włączonych do niniejszego Programu Rewitalizacji. Realizacja projektów ujętych LPR pozwoli na uzyskanie produktów i rezultatów, przedstawionych w poniższych tabelach.

Tabela 58. Produkty projektów Programu Rewitalizacji

Kod	Rodzaj wskaźnika produktu	Łącznie Program 2004-20013	Okres 2004-2006	Okres 2007-2013
3.3.2	Długość zmodernizowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją	9,45 km	9,45 km	-
3.3.6	Powierzchnia zmodernizowanych obiektów infrastruktury drogowej	7 280 m ²	7 456 m ²	-
3.3.8	Liczba budynków poddanych renowacji	19 szt.	18 szt.	1 szt.
3.3.9	Powierzchnia budynków poddanych renowacji	26 025 m ²	25 825 m ²	200 m ²
3.3.10	Liczba budynków poddanych termo-modernizacji	43 szt.	24 szt.	19 szt.
3.3.11	Powierzchnia budynków poddanych termo-renowacji	29 254 m ²	24 254 m ²	-
3.3.12	Liczba budynków poddanych przebudowie infrastruktury technicznej	72 szt.	19 szt.	53 szt.
3.3.13	Powierzchnia budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	19 597 m ²	18 261 m ²	1 336 m ²
3.3.17	Liczba projektów walki z przestępczością i poprawy bezpieczeństwa mieszkańców	12 szt.	6 szt.	6 szt.
3.3.19	Powierzchnia usługowa w budynkach poddanych renowacji	9 780 m ²	1 168 m ²	8 612 m ²
3.3.20	Liczba budynków wyremontowanych na cele edukacyjno/społeczne	13 szt.	13 szt.	-
3.3.21	Powierzchnia budynków zmodernizowanych na cele społeczne	18 508 m ²	18 508 m ²	-
3.3.24	Powierzchnia zmodernizowanej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej	1 738 m ²	1 738 m ²	-
3.3.27	Powierzchnia terenów rewitalizowanych przeznaczonych na małą infrastrukturę	52 288 m ²	6 850 m ²	45 438 m ²
3.3.28	Liczba obiektów zmodernizowanych na cele kulturalne	6 szt.	6 szt.	-
3.3.34	Powierzchnia wyremontowanej i przebudowanej infrastruktury publicznej na terenie zrewitalizowanym	7100 m ²	5 112 m ²	1 988 m ²

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wniosków

Tabela 59. Rezultaty projektów Programu Rewitalizacji

Kod	Rodzaj wskaźnika rezultatu	Łącznie Program 2004-2013	Okres 2004-2006	Okres 2007-2013
3.3.37	Liczba przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie rewitalizowanym	229 szt.	10 szt.	219 szt.
3.3.38	Liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki	24 szt.	24 szt.	-
3.3.39	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami	60 szt.	37 szt.	23 szt.
3.3.41	Liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej	33 370 osób	33 370 osób	-
3.3.42	Powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystana	3 958 m ²	2 269 m ²	1689 m ²
3.3.44	Liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych	6 szt.	6 szt.	-
3.5.52	Liczba uczniów w szkołach korzystających z wybudowanej/zmodernizowanej infrastruktury edukacyjnej	9 891 osób	9 891 osób	-
3.5.56	Liczba osób korzystających z obiektów dydaktycznych	8 603 osób	8 603 osób	-
1.2.105	Powierzchnia zagospodarowanych terenów zielonych.	45,7 ha	41,2 ha	4,5 ha
1.3.58	Powierzchnia pod stałą kontrolą systemu ochrony mienia i ludzi	16 000 m ²	16 000 m ²	-
1.4.10	Liczba zorganizowanych imprez / wydarzeń kulturalnych w obiektach zabytkowych/ kulturowych	100 szt.	100 szt.	-
1.4.19	Liczba uczestników imprez/ wydarzeń kulturalnych w obiektach zabytkowych i infrastruktury kulturalnej	90 000 osób	90 000 osób	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wniosków

W odniesieniu do syntetycznych wskaźników osiągnięć Programu przyjęto metodę ekspercką. Autorzy przewidują, że w wyniku jego realizacji nastąpią, opisane w poniższej tabeli, zmiany liczbowe, lub procentowe wskaźników.

Tabela 60. Przewidywane wskaźniki osiągnięć Programu Rewitalizacji

Lp.	Nazwa wskaźnika osiągnięć	Miernik wskaźnika	Stan bazowy*	Stan w okresie 2004 – 2006	Stan w okresie 2007 - 2013
1	Powierzchnia terenów objętych rewitalizacją	ha	312	1 256	1 256
2	Liczba mieszkańców objętych Programem Rewitalizacji	liczba mieszkańców	29 700	112 800	112 800
3	Liczba nowych miejsc pracy powstała w wyniku realizacji Programu Rewitalizacji	liczba nowych miejsc pracy	0	150	350
4	Spadek przestępczości przeciwko życiu i zdrowiu na terenie Miasta	ilość przestępstw przeciwko zdrowiu i życiu	179	179	160
5	Wzrost bezpieczeństwa w Mieście	spadek ilości miejsc niebezpiecznych na terenie osiedli	110	-20	-40
6	Wskaźnik ubóstwa wśród mieszkańców Rzeszowa	osoby objęte świadczeniami obowiązkowych pomocy społecznej	6 440	6 400	5 500
7	Wzrost aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych	odsetek mężczyzn biernych zawodowo	82%	80%	75%
		odsetek kobiet biernych zawodowo	86%	85%	80%

Uwagi: *Stan bazowy podano na koniec grudnia 2004 r.

Źródło: Opracowanie własne

IV. PLANOWANE DZIAŁANIA W LATACH 2004 – 2006 I W LATACH NASTĘPNYCH NA OBSZARZE REWITALIZOWANYM

Planowane działania na Obszarze Rewitalizacji obejmują projekty, zgodne z wytycznymi poddziałania 3.3.1 ZPORR. Rodzaje tych projektów wymienione zostały w niniejszym dokumencie na stronie 94. Są to wyłącznie projekty o charakterze inwestycyjnym. Dla uzyskania spodziewanych efektów rewitalizacji, istnieje więc potrzeba zintegrowania tego typu projektów z innymi – tzw. „miękkimi” – działaniami podejmowanymi przez Miasto. Na realizację projektów komplementarnych można uzyskać środki z Funduszy Strukturalnych w ramach innych działań i programów operacyjnych, objętych NPR. Należy przy tym podkreślić, że system planistyczny Miasta Rzeszowa obejmuje instrumenty polityki społecznej, wymagane przy koordynacji zadań ujętych w Programie Rewitalizacji, a opisane w rozdziale: Dokumenty dotyczące polityk w różnych sektorach społeczno-gospodarczych.⁴⁶

W trakcie opracowania celów szczegółowych Programu Rewitalizacji kierowano się zasadą spójności i logiczności lokalnego systemu planowania. Program Rewitalizacji, jako program operacyjny, wynika ze Strategii Rozwoju Miasta i innych dokumentów kierunkowych Rzeszowa i nie został przygotowywany wyłącznie na użytek Funduszy Strukturalnych. Ujęte w Programie projekty, mające stać się „zaczynem” dla rozpoczęcia kompleksowego rozwiązywania problemów gospodarczych i społecznych na Obszarze Rewitalizacji, zostały przygotowywane na obecny okres programowania (2004 – 2006) oraz na lata następne.

W związku z wieloletnim horyzontem czasowym Programu Rewitalizacji (w praktyce – okres od 2004 – 2013 r.), przy opracowaniu systematyki planowanych działań, przyjęto zasadę otwartości Programu na nowe inicjatywy Miasta i Beneficjentów Zewnętrznych. Przewiduje się, że aktualizacja Programu będzie prowadzona nie rzadziej niż w okresie 2 letnim. W trakcie aktualizacji, zaistnieje możliwość wprowadzenia modyfikacji Programu w zakresie:

- korekty Obszaru Rewitalizacji,
- dostosowania celów i instrumentów Programu do zmian społeczno – gospodarczych i kontekstu planistycznego (np. istotną zmianę może spowodować zastąpienie dyrektyw ZPORR przez wymagania Regionalnego Programu Operacyjnego, opracowanego dla województwa podkarpackiego),
- wprowadzania nowych zadań – działań, wynikających m.in. z pogłębienia społecznego rozumienia procesu rewitalizacji obszarów miejskich przez mieszkańców Rzeszowa.

Cele szczegółowe Programu Rewitalizacji, zostały opracowane zgodnie z trzema osiami tematycznymi, narzuconymi w „Podręczniku procedur wdrażania ZPORR”, a także w relacji do – proponowanych w części III Programu – celów polityki lokalnej Rzeszowa.

Działania, opisane w kolejnych podrozdziałach, realizować będą trzy następujące cele główne polityki Miasta:

Cel 1: Poprawa jakości życia i standardów rozwi ązań funkcjonalno – przestrzennych,

Cel 2: Tworzenie warunków dla zrównowa żonego rozwoju gospodarczego,

Cel 3: Wspieranie integracji społecznej i przeciwdziałanie wykluczeniu.

Dla każdego z celów głównych Programu, opracowano zestaw celów szczegółowych, dla których wskazano właściwe działania. Definicję celów szczegółowych Programu oparto na analizie SWOT oraz problemach zidentyfikowanych w Części I Programu, w obrębie każdej ze sfer analizy sytuacji Miasta. Nie każdy cel szczegółowy ma swoje odpowiedniki wdrożeniowe w postaci projektów zgłoszonych do Programu. Wynika to z faktu, że – pomimo procesu konsultacji społecznych – mieszkańcy Miasta, organizacje pozarządowe i inni potencjalni partnerzy nie mają jeszcze świadomości możliwości wykorzystania Programu

⁴⁶ Por. strona 83 i dalsze.

dla swoich celów. W opinii autorów, proces aktualizacji Programu spowoduje uzupełnienie proponowanych zadań w czasie kolejnego naboru projektów do Programu.

Program Rewitalizacji został tak skonstruowany, aby pozwolić na korelację oddziaływań projektów z różnych sfer i programów operacyjnych, opracowanych w ramach realizacji NPR: innych (niż 3.3) działań ZPORR, SPO „Rozwój Zasobów Ludzkich” i „Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw”. Dzięki temu nastąpić powinna integracja poszczególnych działań Programu, a wnioskowane projekty – dzięki kompleksowości – mają większą szansę na uzyskanie finansowania w czasie ewaluacji (otrzymują punkty za spójność z innymi działaniami). Wykaz projektów miejskich, ukierunkowanych na cele powiązane lub zbieżne z celami rewitalizacji zawarto w rozdziale „Koordynacja z innymi działaniami operacyjnymi Miasta”, będącym elementem opisu systemu wdrożenia Programu.

IVA. PLAN DZIAŁAŃ PRZESTRZENNYCH (TECHNICZNO-MATERIALNYCH) W LATACH 2004 – 2006 I W LATACH NASTĘPNYCH

Cele szczegółowe Celu 1 („P”)

Cel 1: „**Poprawa jakości życia i standardów rozwiązań funkcjonalno – przestrzennych**” na Obszarze Rewitalizacji wdrażany będzie poprzez realizację następujących celów szczegółowych:

Cel P.1. Zwiększanie kapitału urbanistycznego obszaru rewitalizowanego

Cel ten obejmuje m.in. działania polegające na: podnoszeniu standardu urbanistycznego obszaru rewitalizacji w zakresie jakości przestrzeni publicznych, parków, terenów zielonych i rekreacyjnych, budowy ścieżek rowerowych. Szczególnie istotne jest prowadzenie działań zmierzających do wykorzystania atrakcyjności kulturowego i naturalnego krajobrazu Miasta. Działania winny przy tym podnosić jakość – często nadmiernie ujednoliconych – wnętrz urbanistycznych osiedli mieszkaniowych.

Cel P.2. Przeciwdziałanie dekapitalizacji i degradacji zasobów mieszkaniowych

W ramach tego celu przewidziano realizację działań dotyczących przeciwdziałania dekapitalizacji i degradacji zasobów mieszkaniowych: komunalnych, spółdzielczych i zarządzanych przez wspólnoty. Dotyczy to w szczególności remontów, modernizacji, rewaloryzacji i konserwacji obiektów i zespołów zabytkowych. Istotny element realizacji tego celu stanowią przedsięwzięcia skierowane na powstrzymanie degradacji spółdzielczych osiedli mieszkaniowych w odniesieniu do obiektów użyteczności publicznej, w powiązaniu z poprawą stanu istniejących, osiedlowych przestrzeni publicznych.

Cel P.3. Animacja funkcjonalna i przeciwdziałanie dekapitalizacji i degradacji obiektów infrastruktury społecznej

W ramach celu wdrożone będą działania związane z potrzebami remontowymi i modernizacyjnymi obiektów infrastruktury społecznej. Odnosi się to w szczególności do budynków i otoczenia: placówek oświatowych, obiektów służby zdrowia, sportu i rekreacji. Działania powinny być ukierunkowane dwojako. Z jednej strony winno się prowadzić prace podnoszące standard funkcjonalny, techniczny i środowiskowy (termomodernizacja). Z drugiej – należy pamiętać o konieczności modernizacji obiektów w sposób umożliwiający wykorzystanie pustostanów i zbędnych pomieszczeń dla animacji gospodarczej, turystycznej i kulturalnej (nowe powierzchnie użytkowe) oraz dla zwalczania wykluczenia społecznego (resocjalizacja młodzieży, rehabilitacja grup nieuprzywilejowanych).

Cel P.4. Aktywizacja społeczno – gospodarcza poprzez rozwój infrastruktury społecznej, kulturalnej i turystycznej

Cel ten obejmuje przede wszystkim: prace modernizacyjne i poprawę jakości przestrzeni i obiektów infrastruktury społecznej, ewentualnie – pustostanów, w celu animacji działań stymulujących rozwój społeczno – gospodarczy. Dotyczy to zwłaszcza obiektów zabytkowych w Śródmieściu. Cel obejmuje działania ukierunkowane w szczególności na rozwój turystyki oraz wspieranie świadczenia komercyjnych usług turystycznych i kulturalno-oświatowych. Projektami realizującymi cel są także – pośrednio – wszelkie działania niekomercyjne, zwiększające kulturalną atrakcyjność Miasta.

Cel P.5. Likwidacja uciążliwości komunikacyjnych

Cel obejmuje działania polegające na remontach istniejących dróg, mostów, rond, chodników, parkingów oraz oświetlenia ulicznego i sygnalizacji drogowej w obszarach rewitalizacji. W ramach celu będzie możliwa budowa parkingów w obszarze śródmieścia oraz na terenie osiedli mieszkaniowych. Ogólnie poprawa stanu ulic, chodników, ciągów i stref pieszych winna ograniczyć uciążliwości komunikacyjne tzn. podnieść standard życia oraz zwiększyć atrakcyjność dla nowych przedsięwzięć gospodarczych (w tym dla turystyki).

Cel P.6. Rozwój infrastruktury technicznej

Cel ukierunkowany jest na likwidację istniejących braków w infrastrukturze technicznej (m.in. kanalizacji, wodociągów, mediów, sieci teleinformatycznych) w szczególności w obszarze Śródmieścia oraz powojennych osiedli blokowych.

Cel P.7. Likwidacja uciążliwości środowiskowych

Cel dotyczy likwidacji hałasu i zanieczyszczeń powietrza, związanych ze skupieniem lokalizacji największych zakładów pracy i firm przemysłowych w pobliżu centrum Miasta oraz redukcji zanieczyszczeń ze źródeł tzw. niskiej emisji (wykorzystywanej w ogrzewaniu budynków i wody użytkowej).

Projekty realizujące działania przestrzenne

Projekty realizujące działania przestrzenne przedstawia poniższa tabela. Propozycję źródeł finansowania poszczególnych projektów zgłoszonych do LPR zawarto w Załączniku Finansowym do Programu.

W numeracji projektów uwzględniono następującą kodyfikację:

- pierwsza litera – kod typu obszaru rewitalizacji:
  - Obszary Rewitalizacji Śródmieścia oznaczono literą „C”, nadając projektom z tych obszarów najwyższy priorytet,
  - Obszar Rewitalizacji Osiedli Blokowych oznaczono literą „M”, nadając projektom z tego obszaru niższy priorytet,
  - Obszary Wspierające Rewitalizacji oznaczono literą „W” nadając projektom z tych obszarów najniższy priorytet;
- dwa kolejne znaki – kod celu szczegółowego Programu:
  - projekty Celu 1 („przestrzenne”) oznaczono literą „P” i cyfrą odnoszącą się do numeru celu szczegółowego;
- kolejna cyfra oznacza numer konkretnego projektu, realizującego cel szczegółowy Programu Rewitalizacji w obrębie danego typu obszaru („C”, lub „M” lub „W”).

Tabela 61. Projekty realizujące działania przestrzenne

Kod Projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
C.P1.01	Miejski Zarząd Dróg i Zieleni w Rzeszowie	Zagospodarowanie zielenia u zbiegu ulic Króla Kazimierza i Słowackiego w granicach Obszarów Rewitalizacji Śródmieścia: „Centrum” miasta Rzeszowa. Etap I: Przygotowanie dokumentacji projektowej. Etap II: Nasadzenia zieleni. Etap III: Budowa fontanny.	1.4.14	Liczba nowych obiektów infrastruktury rekreacyjnej /sportowej/, czynnego wypoczynku.	1	1.2.105	Powierzchnia zagospodarowanych terenów zielonych.	0,2 ha	2004 - 2006	320,54
C.P1.02	Miejski Zarząd Dróg i Zieleni w Rzeszowie	Rewitalizacja Parku Miejskiego im. Solidarności w granicach Obszarów Rewitalizacji Śródmieścia miasta Rzeszowa. Etap I: Przygotowanie dokumentacji projektowej. Etap II: Modernizacja infrastruktury drogowej. Etap III: Modernizacja oświetlenia. Etap IV: Modernizacja elementów małej architektury.	3.3.27	Powierzchnia terenów rewitalizowanych przeznaczonych na małą infrastrukturę	45438	1.2.105	Powierzchnia zagospodarowanych terenów zielonych	4,5 ha	2007 - 2008	1850,00
			3.1.85	Powierzchnia zrewitalizowanych obiektów dziedzictwa kulturowego	45438					
C.P2.01	Gmina Miasto Rzeszów	Renowacja budynków będących w rejestrze zabytków posiadających lokale użytkowe: A. Prace konserwatorskie wraz z odnowieniem bud. rok bud. do 1900; B. Prace konserwatorskie wraz z odnowieniem bud. rok bud. 1901 – 30; C. Prace konserwatorskie wraz z odnowieniem bud. rok bud. 1931 - 50.	3.3.19	Powierzchnia usługowa w budynkach poddanych renowacji	8 611,88	3.3.37	Liczba przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie rewitalizowanym	150	2005 - 2011	49000,00

Kod Projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
C.P3.01	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa Rzeszów ul. Gałęzowskiego 6	Modernizacja bazy przeznaczonej na cele użyteczności publicznej Przychodnia Zdrowia Rzeszów ul. Kochanowskiego 15 - Wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, ocieplenie budynku, modernizacja instalacji c.o.. Remont nawierzchni ciągów pieszych	3.3.11	Powierzchnia budynków poddanych termo - renowacji	285	3.5.59	Liczba pacjentów lokalnych ośrodków zdrowia	3200	2005 - 2006	440,00
C.P3.02	Rzeszowski Ośrodek Sportu i Rekreacji 35-959 Rzeszów ul. Ks. Jałowego 23 A	Przebudowa lodowiska sztucznie zamrażanego w Rzeszowie	3.3.12	Liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	3	3.3.38	Liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki	10	2005 - 2006	3000,00
						3.3.39	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami	12		
			1.3.10	Liczba zmodernizowanych obiektów sportowych	1	3.3.40	Liczba nowych miejsc pracy powstała w wyniku realizacji projektów turystycznych i kulturalnych	6		
						3.3.41	Liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej	30 000		
C.P3.03	Gmina Miasto Rzeszów	I Liceum Ogólnokształcące im. Ks. Stanisława Konarskiego Rzeszów ul.3-go Maja 15 - Prace remontowe 2005-2006	3.3.4.	Liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury drogowej	2	3.5.52	Liczba uczniów w szkołach korzystających z wybudowanej /zmodernizowanej infrastruktury edukacyjnej	806	2005 - 2006	3020,00
			3.3.6.	Powierzchnia zmodernizowanych obiektów infrastruktury drogowej	2000					
			3.3.8	Liczba budynków poddanych renowacji	1	3.5.56	Liczba osób korzystających z obiektów dydaktycznych	865		
			3.3.9	Powierzchnia budynków poddanych renowacji	3015					

Kod Projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
C.P3.04	Gmina Miasto Rzeszów	III Liceum Ogólnokształcące im. C.K. Norwida Rzeszów ul.Chopina 11 - Prace remontowe 2005-2006	3.3.8	Liczba budynków poddanych renowacji	1	3.5.52	Liczba uczniów w szkołach korzystających z wybudowanej /zmodernizowanej infrastruktury edukacyjnej	881	2005 - 2006	825,00
			3.3.9	Powierzchnia budynków poddanych renowacji	2720					
			3.3.10	Liczba budynków poddanych termo – renowacji	1	3.5.56	Liczba osób korzystających z obiektów dydaktycznych	941		
			3.3.11	Powierzchnia budynków poddanych termo – renowacji	400					
C.P3.05	Gmina Miasto Rzeszów	Zespół Szkół Muzycznych Nr 1 Rzeszów ul.Chopina 32 - Prace remontowe 2005-2006	3.3.4	Liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury drogowej	1	3.5.52	Liczba uczniów w szkołach korzystających z wybudowanej /zmodernizowanej infrastruktury edukacyjne	423	2005 - 2006	395,00
			3.3.6	Powierzchnia zmodernizowanych obiektów infrastruktury drogowej	220					
			3.3.8	Liczba budynków poddanych renowacji	2					
			3.3.9	Powierzchnia budynków poddanych renowacji	3053	3.5.56	Liczba osób korzystających z obiektów dydaktycznych	547		
			3.3.12	Liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	1					
			3.3.13	Powierzchnia budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	1111					

Kod Projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
C.P3.06	Gmina Miasto Rzeszów	Zespół Szkół Muzycznych Nr 2 Rzeszów ul.Jana III Sobieskiego 15 - Prace remontowe 2005-2006	3.3.8	Liczba budynków poddanych renowacji	1	3.5.52	Liczba uczniów w szkołach korzystających z wybudowanej/zmodernizowanej infrastruktury edukacyjnej	433	2005 - 2006	490,00
			3.3.9	Powierzchnia budynków poddanych renowacji	1010					
			3.3.12	Liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	1	3.5.56	Liczba osób korzystających z obiektów dydaktycznych	520		
			3.3.13	Powierzchnia budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	1010					
C.P3.07	Gmina Miasto Rzeszów	Zespół Szkół Gospodarczych im. Mikołaja Spytka Ligęzy Rzeszów ul.Spytka Ligęzy 12 - Prace remontowe 2005-2006	3.3.4.	Liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury drogowej	3	3.5.52	Liczba uczniów w szkołach korzystających z wybudowanej/zmodernizowanej infrastruktury edukacyjnej	1650	2005 - 2006	1548,00
			3.3.6	Powierzchnia zmodernizowanych obiektów infrastruktury drogowej	3600					
			3.3.10	Liczba budynków poddanych termorenowacji	6					
			3.3.11	Powierzchnia budynków poddanych termorenowacji	8435	3.5.56	Liczba osób korzystających z obiektów dydaktycznych	1803		
			3.3.12	Liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	6					
			3.3.13	Powierzchnia budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	8435					

Kod Projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
C.P3.08	Gmina Miasto Rzeszów	Szkoła Podstawowa Nr 1 im. Adama Mickiewicza Rzeszów ul. Bernardyńska 4 - Prace remontowe 2005-2006	3.3.8	Liczba budynków poddanych renowacji	1	3.5.52	Liczba uczniów w szkołach korzystających z wybudowanej /zmodernizowanej infrastruktury edukacyjnej	529	2005 - 2006	430,00
			3.3.9	Powierzchnia budynków poddanych renowacji	1887					
			3.3.12	Liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	1	3.5.56	Liczba osób korzystających z obiektów dydaktycznych	572		
			3.3.13	Powierzchnia budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	1887					
C.P3.09	Gmina Miasto Rzeszów	Gimnazjum Nr 2 Rzeszów ul.Chopina 13 - Prace remontowe 2005-2006	3.3.4	Liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury drogowej	1	3.5.52	Liczba uczniów w szkołach korzystających z wybudowanej/zmodernizowanej infrastruktury edukacyjnej	367	2005 - 2006	1087,00
			3.3.6	Powierzchnia zmodernizowanych obiektów infrastruktury drogowej	1100					
			3.3.10	Liczba budynków poddanych termo – renowacji	1	3.5.56	Liczba osób korzystających z obiektów dydaktycznych	400		
			3.3.11	Powierzchnia budynków poddanych termo- renowacji	2033					
C.P3.10	Gmina Miasto Rzeszów	Gimnazjum Nr 9 Rzeszów ul.Orzeszkowej 8a - Prace remontowe 2005-2006	3.3.4	Liczba zmodernizowanych obiektów infrastr. drog.	1	3.5.52	Liczba uczniów w szkołach korzystających z wybudowanej/zmodernizowanej infrastr. ed.	700	2005 - 2006	545,00
			3.3.6	Powierzchnia zmodernizowanych obiektów infrastr. drog.	200					
			3.3.10	Liczba budynków poddanych termo- renowacji	1	3.5.56	Liczba osób korzystających z obiektów dydaktycznych	755		
			3.3.11	Powierzchnia budynków poddanych termo- renowacji	2600					

Kod Projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
C.P3.11	Gmina Miasto Rzeszów	Przedszkole Publiczne Nr 4 Rzeszów ul.Śniadeckich 18 - Prace remontowe 2005-2006	3.3.8	Liczba budynków poddanych renowacji	1	3.5.51	Liczba dzieci w przedszkolach korzystających z wybudowanej/zmodernizowanej infrastruktury	118	2005 - 2006	347,50
			3.3.9	Powierzchnia budynków poddanych renowacji	548					
			3.3.12	Liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	1					
			3.3.13	Powierzchnia budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	548					
C.P3.12	Gmina Miasto Rzeszów	Modernizacja budynku Zespołu Szkół nr 1 przy ul. Towarnickiego 1: 1. wymiana stolarki okiennej strona północna szkoły; 2. elewacja strona północna szkoły	3.3.20	Liczba budynków wyremontowanych na cele edukacyjno-społeczne	1	3.5.52	Liczba uczniów w szkołach korzystających z wybudowanej/zmodernizowanej infrastruktury edukacyjnej	1460	2005 - 2006	3 860
			3.3.21	Powierzchnia budynków zmodernizowanych na cele edukacyjno-społeczne	1100	3.5.53	Liczba osób korzystających z infrastruktury społeczno-edukacyjnej	1568		
C.P3.13	Gmina Miasto Rzeszów	Modernizacja budynku Szkoły Podstawowej nr 17 przy ul. Bulwarowej 1: 1. remont dachu; 2. wymiana stolarki okiennej i elewacja wraz z dociepleniem; 3. remont sali gimnastycznej wraz z zapleczem	3.3.20	Liczba budynków wyremontowanych na cele edukacyjno-społeczne	1	3.5.52	Liczba uczniów w szkołach korzystających z wybudowanej/zmodernizowanej infrastruktury edukacyjnej	571	2005 - 2007	3 800
			3.3.21	Powierzchnia budynków zmodernizowanych na cele edukacyjno-społeczne	1	3.5.53	Liczba osób korzystających z infrastruktury społeczno-edukacyjnej	635		

Kod Projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
C.P3.14	Gmina Miasto Rzeszów	Modernizacja budynku II Liceum Ogólnokształcącego w Rzeszowie ul. Ks. Jałowego 22: I etap: budynek szkoły objęty ochroną konserwatorską; II etap budynek Sali gimnastycznej wraz z zapleczem socjalnym	3.3.20	Liczba budynków wyremontowanych na cele edukacyjno-społeczne	1	3.3.39	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami	1	2006	2 000,00
			3.3.21	Powierzchnia budynków zmodernizowanych na cele edukacyjno-społeczne	1750					
C.P3.15	Gmina Miasto Rzeszów	Modernizacja szaletu przy ul. Mickiewicza w Rzeszowie	3.3.10	Liczba budynków poddanych termorenowacji	1	3.3.39	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniem	1	2005 - 2006	200,00
			3.3.11	Powierzchnia budynków poddanych termorenowacji	70	3.5.65	Liczba nowych miejsc pracy	2		
C.P4.01	Wydział Gospodarki Komunalnej i Inwestycji Urzędu Miasta Rzeszowa	Prace remontowo konserwatorskie zabytkowego budynku rzeszowskiego Ratusza – podniesienie atrakcyjności turystycznej i kulturalnej terenu. Budynek Ratusza (oprócz funkcji administracyjnych) wykorzystywany jest w celach kulturalnych (sale wystawowe), szkoleniowych (sale konferencyjne) edukacyjnych oraz społecznych (współpraca stowarzyszeniowa, współpraca z instytucjami pozarządowymi)	3.3.8	Liczba budynków poddanych renowacji	1	3.3.41	Liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej	3200 osób/rok	2005 - 2006	475,00
			3.3.9	Powierzchnia budynków poddanych renowacji	1500					
			3.3.20	Liczba budynków wyremontowanych na cele edukacyjno-społeczne	1					
			3.3.21	Powierzchnia budynków zmodernizowanych na cele edukacyjno-społeczne	1500	3.3.39	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami	1		
			3.3.28	Liczba obiektów zmodernizowanych na cele kulturalne i turystyczne	4					
			3.3.29	Powierzchnia obiektów zmodernizowanych na cele kulturalne i turystyczne	380					
			3.3.32	Powierzchnia zmodernizowanych obiektów dziedzictwa kulturowego	1500					

Kod Projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
C.P4.02	Gmina Miasto Rzeszów	Realizacja II części Podziemnej Trasy Turystycznej wraz z rekonstrukcją płyty Rynku w Rzeszowie	3.3.32	Powierzchnia zmodernizowanych obiektów dziedzictwa kulturowego	0,90 ha	1.4.19	Liczba uczestników imprez/ wydarzeń kulturalnych w obiektach zabytkowych i infrastruktury kulturalnej	90 000	2005 - 2007	8540,00
			1.4.3	Powierzchnia zrewaloryzowanych zespołów obiektów zabytkowych	0,90 ha					
			1.4.4	Powierzchnia nowych obiektów infrastruktury kulturalnej	700 m2	1.4.10	Liczba zorganizowanych imprez / wydarzeń kulturalnych w obiektach zabytkowych/ kulturowych	100		
			1.4.10	Liczba nowych punktów informacji turystycznej i kulturalnej	1	3.3.40	Liczba nowych miejsc pracy powstała w wyniku realizacji projektów turystycznych i kulturalnych	7		
			1.4.17	Liczba nowych markowych produktów turystycznych i kulturowych	2					
			1.4.1	Kubatura obiektów zabytkowych poddanych procesom : konserwacji, renowacji, modernizacji, adaptacji	850 m3	3.3.39	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami	5		
			C.P4.03	Teatr „Maska” w Rzeszowie	Remont Budynku Teatru „Maska” w Rzeszowie. Modernizacja sceny Teatru. 1. Docieplenie i pomalowanie ścian budynku Teatru. 2. Modernizacja oświetlenia sceny. 3. Remont dachu od strony północnej - 1070 m powierzchni. 4. Wymiana drzwi i okien w budynku Teatru. 5. Adaptacja pomieszczeń pod zapadnię do celów scenicznych.	3.3.28	Liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury kulturalnej	1,00		
3.3.41	Liczba osób korzystających z nowej bazy kulturalnej i turystycznej	Wzrost o 5000/rok 65tys./rok								

Kod Projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
C.P4.04	Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Rzeszowie	Prace remontowo-konserwatorskie i modernizacyjne zabytkowego budynku Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Rzeszowie ul. Sokoła 13 wpisanego do rejestru zabytków	3.3.8	Liczba budynków poddanych renowacji	1	3.3.39	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami	1	2005 - 2007	1140,00
			3.3.9	Powierzchnia budynków poddanych renowacji	200					
			3.3.12	Liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	1					
			3.3.13	Powierzchnia budynków poddanych remontowi / przebudowie infrastruktury technicznej	1336					
			3.3.32	Powierzchnia zmodernizowanych obiektów dziedzictwa kulturowego	1336					
C.P5.01	Miejski Zarząd Dróg i Zieleni w Rzeszowie	Remont ulic leżących w granicach Obszarów Rewitalizacji Śródmieścia: "Centrum" miasta Rzeszowa.	3.3.2	Długość zmodernizowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją	5,45 km	1.1.77	Nośność zmodernizowanego obiektu (drogi)	80 kN/oś	2004 - 2006	3767,66
			1.1.17	Długość zmodernizowanych chodników	5,69 km					
			1.1.12	Liczba wybudowanych miejsc postojowych	135	1.1.78	Liczba wypadków drogowych	22		
			1.1.13	Liczba zmodernizowanych miejsc postojowych	110					
C.P6.01	Gmina Miasto Rzeszów	Uporządkowanie kanalizacji deszczowej wraz z wykonaniem nawierzchni na terenie przy budynkach ul.: 8 Marca 5 i 7, Batorego 16 i 20, Fredry 5, Św. Mikołaja 4, Naruszewicza 7, Grodzisko 3, Mickiewicza 31.	3.3.15	Długość przebudowanej infrastruktury komunalnej w zakresie ochrony środowiska	0,88 km	3.3.42	Powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystana	925,74	2005 - 2011	1103,10
			3.3.34	Powierzchnia przebudowanej infrastruktury publicznej	3 110	3.3.37	Liczba przedsięwzięć zlokalizowanych na terenie rewitalizowanym	10		

Kod Projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
M.P1.01	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa Rzeszów ul. Gałęzowskiego 6	Budowa miejsc rekreacji i zieleni Plac Osiedlowy Baranówka IV B im. Jana Pawła II ul. Raginisa - Chodniki, amfiteatr, ukształtowanie terenu, założenie zieleni	3.3.27	Powierzchnia terenów rewitalizowanych na małą infrastrukturę	4350	3.3.39	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniem	7	2005	420,00
M.P1.02	Miejski Zarząd Dróg i Zieleni w Rzeszowie	Modernizacja placów zabaw w granicach Obszarów Rewitalizacji Śródmieścia i Osiedli Blokowych miasta Rzeszowa	1.4.14	Liczba nowych obiektów infrastruktury rekreacyjnej /sportowej/, czynnego wypoczynku	4	1.2.105	Powierzchnia zagospodarowanych terenów zielonych	10 ha	2004 - 2006	436,52
			1.4.15	Liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury rekreacyjnej /sportowej/, czynnego wypoczynku	8					
M.P1.03	Miejski Zarząd Dróg i Zieleni w Rzeszowie	Nasadzenia drzew i krzewów na terenach zielenców i pasów drogowych w granicach Obszarów Rewitalizacji Śródmieścia i Osiedli Blokowych w mieście Rzeszowie	1.4.15	Liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury rekreacyjnej /sportowej/, czynnego wypoczynku.	100	1.2.105	Powierzchnia zagospodarowanych terenów zielonych	30 ha	2004 - 2006	649,26
M.P3.01	Gmina Miasto Rzeszów	Przedszkole Publiczne Nr 41 Rzeszów ul.Dominikańska 2 - Prace remontowe 2005-2006	3.3.8	Liczba budynków poddanych renowacji	1	3.5.51	Liczba dzieci w przedszkolach korzystających z wybudowanej / zmodernizowanej infrastruktury	100	2005 - 2006	375,00
			3.3.9	Powierzchnia budynków poddanych renowacji	631					
			3.3.12	Liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	1					
			3.3.13	Powierzchnia budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	631					

Kod Projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
M.P3.02	Gmina Miasto Rzeszów	Przedszkole Publiczne Nr 42 Rzeszów ul.R.Niedzielskiego 6 - Prace remontowe 2005-2006	3.3.4	Liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury drogowej	1	3.5.51	Liczba dzieci w przedszkolach korzystających z wybudowanej / zmodernizowanej infrastruktury	97	2005 - 2006	467,50
			3.3.6	Powierzchnia zmodernizowanych obiektów infrastruktury drogowej	160					
			3.3.8	Liczba budynków poddanych renowacji	1					
			3.3.9	Powierzchnia budynków poddanych renowacji	613					
			3.3.12	Liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	1					
			3.3.13	Powierzchnia budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	613					
M.P3.03	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa Rzeszów ul. Gałęzowskiego 6	Modernizacja bazy przeznaczonej na cele użyteczności publicznej Przychodnia Zdrowia Rzeszów ul. Witkacego 7 - Wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, remont elewacji	3.3.11	Powierzchnia budynków poddanych termo - renowacji	1 230	3.5.59	Liczba pacjentów lokalnych ośrodków zdrowia	2470	2006	110,00
M.P3.04	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa Rzeszów ul. Gałęzowskiego 6	Modernizacja bazy przeznaczonej na cele sportowo – rekreacyjne Pawilon przy placu sportowo - rekreacyjnym Rzeszów ul. Bohaterów 7 - Wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, ocieplenie budynku, modernizacja instalacji c.o.	3.3.11	Powierzchnia budynków poddanych termo - renowacji	258	3.3.58	Liczba osób korzystających z obiektów sportowych	150	2005	160,00

Kod Projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
M.P3.05	Gmina Miasto Rzeszów	Roboty termomodernizacyjne budynków żłobków – wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, remont instalacji elektrycznej, grzewczej i wodnokanalizacyjnej	3.5.36	Liczba budynków poddana termo-izolacji	6	3.5.64	Koszty utrzymania obiektu (zużycia energii elektrycznej, ciepłej, gazu);	400 tys.zł	2005 - 2006	2131,60
			3.5.26	Powierzchnia obiektów ze zmodernizowaną infrastrukturą techniczno-sanitarną	30 600	3.5.82	Liczba pomieszczeń dostosowanych do wymogów technicznych	330		
M.P3.06	Gmina Miasto Rzeszów	Modernizacja budynku szkoły Podstawowej nr 19 przy ul. Piotra Skargi 3: 1.wymiana posadzek z ksylamitem; 2. wymiana stolarki okiennej	3.3.20	Liczba budynków wyremontowanych na cele edukacyjno-społeczne	1	3.5.52	Liczba uczniów w szkołach korzystających z wybudowanej/zmodernizowanej infrastruktury edukacyjnej	631	2005 - 2006	600,00
			3.3.21	Powierzchnia budynków zmodernizowanych na cele edukacyjno-społeczne	2 000	3.5.53	Liczba osób korzystających z infrastruktury społeczno-edukacyjnej	681		
M.P3.07	Gmina Miasto Rzeszów	Modernizacja pomieszczeń na potrzeby poradni psychologiczno-pedagogicznej w budynku internatu Zespołu Szkół nr 2 ul. Rejtana 3: 1. opracowanie dokumentacji projektowej i rozpoczęcie robót; 2. zakończenie robót i oddanie do użytku	3.3.20	Liczba budynków wyremontowanych na cele edukacyjno-społeczne	1	3.5.53	Liczba osób korzystających z infrastruktury społeczno-edukacyjnej	1149	2005 - 2006	900,00
			3.3.21	Powierzchnia budynków zmodernizowanych na cele edukacyjno-społeczne	1 200					
M.P3.08	Gmina Miasto Rzeszów	Modernizacja bazy przeznaczonej na cele edukacyjno-kulturalne - Zespół Szkół Plastycznych w Rzeszowie ul. Staszica 16a: I etap: Przejście piesze łączące ul. Dąbrowskiego z ul. Staszica - wzdłuż ogrodzenia Zespołu Szkół Plastycznych; II etap: Modernizacja budynku Zespołu Szkół Plastycznych w Rzeszowie	3.3.20	Liczba budynków wyremontowanych na cele edukacyjno-społeczne	1	3.3.39	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniem	1	2005 - 2006	1 840,00

Kod Projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
M.P3.09	Gmina Miasto Rzeszów	Modernizacja Szkoły Podstawowej nr 10, ul. Dominikańska 4 w Rzeszowie: I etap: docieplenie budynku, wymiana stolarki okiennej; II etap: remont Sali gimnastycznej, stołówki i jadalni, węzeł i modernizacja instalacji c.o.	3.3.10	Liczba budynków poddanych termorenowacji	1	3.3.39	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniem	1	2005 - 2006	2 000,00
			3.3.11	Powierzchnia budynków poddanych termorenowacji	4004	3.5.56	Liczba osób korzystających z obiektów dydaktycznych	706		
M.P3.10		Modernizacja szaletu przy ul. Dąbrowskiego w Rzeszowie	3.3.10	Liczba budynków poddanych termorenowacji	1	3.3.39	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniem	1	2005 - 2006	200,00
			3.3.11	Powierzchnia budynków poddanych termorenowacji	90	3.5.65	Liczba nowych miejsc pracy	2		
M.P5.01	Gmina Miasto Rzeszów	Poprawa funkcjonalności ruchu kołowego, pieszego i estetyki przestrzeni w rejonie budynków przy ul. Spiechowicza 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15	3.3.34	Powierzchnia przebudowanej infrastruktury publicznej	1 988	3.3.42	Powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystana	1 688,90	2005 - 2011	5 169,97
			3.3.15	Długość przebudowanej infrastruktury komunalnej w zakresie ochrony środowiska	1,64 km	3.3.37	Liczba przedsięwzięć zlokalizowanych na terenie rewitalizowanym	23		
M.P5.02	Miejski Zarząd Dróg i Zieleni w Rzeszowie	Remont ulic leżących w granicach Obszarów Rewitalizacji. (Remont ulicy Cichej)	3.3.2	Długość zmodernizowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją	2 km	1.1.77	Nośność zmodernizowanego obiektu (drogi)	80 kN/oś	2005 - 2006	1 163,44
			1.1.17	Długość zmodernizowanych chodników	0,4 km					
M.P5.03	Miejski Zarząd Dróg i Zieleni w Rzeszowie	Remont ulic leżących w granicach Obszaru Rewitalizacji Osiedli Blokowych miasta Rzeszowa	3.3.2	Długość zmodernizowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją	1 km	1.1.77	Nośność zmodernizowanego obiektu (drogi)	80 kN/oś	2004	622,30
			1.1.17	Długość zmodernizowanych chodników	1,4 km	1.1.78	Liczba wypadków drogowych	6		

Kod Projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
W.P1.01	Miejski Zarząd Dróg i Zieleni w Rzeszowie	Modernizacja Promenady nad rzeką Wisłok w granicach Obszarów Rewitalizacji Wspierających „Zalew” w mieście Rzeszowie	3.1.20	Długość zmodernizowanych ciągów pieszo – rowerowych	2,6 km	1.2.105	Powierzchnia zagospodarowanych terenów zielonych.	1,0 ha	2005	320,00
			3.1.32	Liczba zmodernizowanych innych obiektów infrastruktury drogowej (ławki, kosze)	30 ławek 25 koszy					
W.P3.01	Gmina Miasto Rzeszów	Modernizacja budynku Szkoły Podstawowej nr 13 przy ul. Skrajnej 1 - elewacja wraz z wymianą stolarki okiennej	3.3.20	Liczba budynków wyremontowanych na cele edukacyjno-społeczne	1	3.5.52	Liczba uczniów w szkołach korzystających z wybudowanej/zmodernizowanej infrastruktury edukacyjnej	244	2005	200,00
			3.3.21	Powierzchnia budynków zmodernizowanych na cele edukacyjno-społeczne	1000	3.5.56	Liczba osób korzystających z obiektów dydaktycznych	270		
W.P4.01	Gmina Miasto Rzeszów	Renowacja obiektu o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym - zespół dworsko-parkowy na Słocinie (budynek dworku, dom ogrodnika, park)	3.3.32	Powierzchnia zmodernizowanych obiektów dziedzictwa kulturowego	1650	3.3.39	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniem	3	2004 - 2013	20000,00
W.P5.01	Miejski Zarząd Dróg i Zieleni w Rzeszowie	Remont ulic leżących w granicach Obszarów Rewitalizacji Wspierających „Staromieście” miasta Rzeszowa	3.3.2	Długość zmodernizowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją	1,0 km	1.1.77	Nośność zmodernizowanego obiektu (drogi)	80 kN/oś	2005 - 2006	387,00
			1.1.17	Długość zmodernizowanych chodników	0,7 km	1.1.78	Liczba wypadków drogowych	0		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie projektów zgłoszonych do Programu

IVB. PLAN DZIAŁAŃ GOSPODARCZYCH W LATACH 2005 – 2006 I W LATACH NASTĘPNYCH

Cele szczegółowe Celu 2 („G”)

Cel 2: „Tworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego” wdrażany będzie poprzez realizację następujących celów szczegółowych:

Cel G.1. Wzrost udziału sektorów gospodarki opartej na wiedzy oraz sektora usług w rynku pracy i w dochodach ze sprzedaży towarów i usług

Realizacja Celu G.1. następować będzie poprzez projekty podnoszące atrakcyjność lokowania nowych firm z sektora wysokich technologii i usług komercyjnych (m.in. finansowych, doradczych, kulturalnych, gastronomicznych) w Obszarze Rewitalizacji, a w szczególności – na terenie Starówki. Cel niniejszy obejmuje projekty niejako oddziałujące na całe otoczenie, zachęcające do nowych inicjatyw w bezpośrednim sąsiedztwie. Dotyczy to głównie małych i średnich przedsiębiorstw, prowadzących nieuciążliwą dla otoczenia działalność, często w powiązaniu z miejscem zamieszkania. Warunek przyjaznego sąsiedztwa z mieszkańcami istniejących zasobów winien być traktowany, jako istotne kryterium lokalizacji nowych inicjatyw.

Cel G.2. Rozwój zasobów i wzrost atrakcyjności lokali użytkowych

Działania Celu – to inwestycje polegające na budowie nowych, remontach istniejących lokali użytkowych oraz adaptacji i przebudowie innych lokali, w tym o charakterze poprodukcyjnym (przede wszystkim pod działalność usługową). Ważnym elementem realizacji celu będą działania termomodernizacyjne, podnoszące standard środowiskowy modernizowanych obiektów. Cel ten obejmuje wspieranie lokowania w obszarze rewitalizowanym różnorodnych nowych form działalności usługowej, podnoszącej standard życia i obsługi mieszkańców (pralnie, zakłady rzemieślnicze, punkty napraw, oddziały firm finansowych), a także tworzenie warunków dla rozwoju branż zanikających. Do Celu G.2., dotyczącego działań w obrębie konkretnych lokalizacji, odnoszą się uwagi, poczynione powyżej w odniesieniu do Celu G.1.

Cel G.3. Podnoszenie poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych pracowników oraz tworzenie nowych miejsc pracy

Cel polega na realizacji projektów, ukierunkowanych na wzrost dostępności do programów szkoleniowych i przekwalifikowań, na rozwój oferty kształcenia ustawicznego oraz wspieranie rozwoju wyższych uczelni. Cel obejmuje także działania ukierunkowane na powstawanie miejsc pracy dla osób z grup nieuprzywilejowanych na rynku pracy, a także tworzenie elastycznych miejsc pracy (telepraca, samozatrudnienie).

Cel G.4. Rozwój usług obsługi biznesu

Projekty, wdrażające Cel G.4. ukierunkowane są na tworzenie instytucji wspierania przedsiębiorczości, inkubatorów przedsiębiorczości, lokalizację w obszarze rewitalizowanym, szczególnie na terenie osiedli mieszkaniowych, firm świadczących usługi doradcze, prawnicze, księgowo, biurowe.

Projekty realizujące działania gospodarcze

Projekty realizujące działania gospodarcze przedstawia tabela poniżej. Źródła finansowania projektów zgłoszonych do LPR zawarto w Załączniku Finansowym do Programu.

W numeracji projektów uwzględniono następującą kodyfikację:

- pierwsza litera – kod typu obszaru rewitalizacji:
  - Obszary Rewitalizacji Śródmieścia oznaczono literą „C”, nadając projektom z tych obszarów najwyższy priorytet,
  - Obszar Rewitalizacji Osiedli Blokowych oznaczono literą „M”, nadając projektom z tego obszaru niższy priorytet,
  - Obszary Wspierające Rewitalizacji oznaczono literą „W” nadając projektom z tych obszarów najniższy priorytet;
- dwa kolejne znaki – kod celu szczegółowego Programu:
  - projekty Celu 2 („gospodarcze”) oznaczono literą „G” i cyfrą odnoszącą się do numeru celu szczegółowego;
- kolejne cyfry oznaczają numer konkretnego projektu, realizującego cel szczegółowy Programu Rewitalizacji w obrębie danego typu obszaru („C”, lub „M” lub „W”).

Tabela 62. Projekty realizujące działania gospodarcze

Kod projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
C.G2.01	Gmina Miasto Rzeszów	Remont elewacji budynków mających lokale użytkowe A. Termomodernizacja budynków: Asnyka 2 i 4, Jagiellońska 8, Kr. Kazimierza 31, Bożnicza 6, Śreniawitów 2, Ks. Jałowego 28, B. Termomodernizacja budynków: Naruszewicza 16, Sobieskiego 3, Broniewskiego 26, O. Katynia 8 i 10 i 12, Krakowska 18G, Warszawska 5/7, C. Termomodernizacja budynków: Langiewicza 15, Lenartowicza 39, Poniatowskiego 15, Rejtana 32	3.3.10	Liczba budynków poddanych termomodernizacji	19	3.3.39	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami	19	2005 - 2011	1470,00
C.G2.02	Gmina Miasto Rzeszów	Remont instalacji grzewczych w budynkach z lokalami użytkowymi: A. Przebudowa instalacji grzewczych w budynkach: 3 Maja 26, Bożnicza 6, Kilińskiego 1, Kolejowa 11, Grottgera 8, Sokoła 3, B. Przebudowa instalacji grzewczych w budynkach: Fircowskiego 7, Grottgera 4, 6 i 22, Kopernika 9, C. Przebudowa instalacji grzewczych w budynkach: Kościuszki 11, Łączna 3, Matejki 10, Naruszewicza 7, Sobieskiego 6	3.3.12	Liczba budynków poddanych przebudowie infrastruktury technicznej	16	3.3.37	Liczba przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie rewitalizowanym	46	2005 - 2011	5100,00
C.G3.01	Wydział Gospodarki Komunalnej i Inwestycji Urzędu Miasta Rzeszowa	Modernizacja i remont budynku przy ul. Okrzei 1 – wyrównanie szans pełnego uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym, pobudzenie aktywności środowisk lokalnych	3.3.8	Liczba budynków poddanych renowacji	1	3.3.39	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami	1	2005 - 2006	720,00
			3.3.9	Powierzchnia budynków poddanych renowacji	1520					
			3.3.10	Liczba budynków poddanych termorenowacji	1					
			3.3.11	Powierzchnia budynków poddanych termorenowacji	1520					
			3.3.20	Liczba budynków wyremontowanych na cele edukacyjno-społeczne	1					
			3.3.29	Powierzchnia budynków zmodernizowanych na cele edukacyjno-społeczne	1520					

Kod projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
M.G2.01	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa Rzeszów ul. Gałęzowskiego 6	Rewitalizacja otoczenia centrum handlowo – usługowego w obrębie pawilonów Rzeszów ul. Ofiar Katynia 6 i 15 - Remont schodów, balustrad i oświetlenia ciągów pieszych 2006 r. Remont ciągów pieszych, zadaszenie kładki 2007 r.	3.3.34.	Powierzchnia wyremontowanej i przebudowanej infrastruktury publicznej	3600	3.3.44	Liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych	3	2006 - 2007	760,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie projektów zgłoszonych do Programu

IVC. PLAN DZIAŁAŃ SPOŁECZNYCH W LATACH 2005 – 2006 I W LATACH NASTĘPNYCH

Cele szczegółowe Celu 3 („S”)

Cel 3: „Wspieranie integracji społecznej i przeciwdziałanie wykluczeniu” wdrażany będzie poprzez realizację następujących celów szczegółowych:

Cel S.1. Wzrost poczucia bezpieczeństwa publicznego mieszkańców i wzrost wykrywalności przestępstw

Cel ten związany jest z:

- realizacją programów przeciwdziałania patologiom społecznym,
- budową zaufania obywateli do instytucji państwa odpowiedzialnych za bezpieczeństwo,
- tworzeniem stref bezpieczeństwa i monitoringu.

Cel S.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu marginalizowanych grup społecznych

Wśród priorytetowych zadań należy wymienić działania na rzecz:

- podnoszenia poziomu aktywności zawodowej kobiet;
- tworzenia warunków pełnej integracji społecznej (dostępność przestrzeni publicznych, miejsca pracy, standard życia i obsługi) osób niepełnosprawnych;
- programów socjalizacyjnych oraz tworzenia odpowiedniej oferty edukacyjnej, kulturalnej i sportowej dla osób zagrożonych ubóstwem i „dziedzicznym bezrobociem”;
- przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu bezdomnych.

Cel obejmuje działania aktywizujące grupy nieuprzywilejowane poprzez poszerzenie świadomości społecznej i umożliwienie bezpośredniego udziału w tworzeniu wartości związanych z kulturą i sztuką.

Cel S.3. Zapewnienie odpowiedniego standardu opieki nad osobami niepełnosprawnymi, starszymi i chorymi oraz dziećmi

Realizacja tego celu odbywać się ma poprzez: budowę, modernizację, remonty i adaptacje obiektów opieki społecznej, tworzenie warsztatów terapii zajęciowej. Cel obejmuje również tworzenie warunków dla realizacji programów profilaktyki, rehabilitacji i rekreacji oraz terapii przez sztukę. Prace modernizacyjne winny być ukierunkowane zarówno na podniesienie standardu obsługi i poszerzenie bazy dla osób potrzebujących opieki, jak i na rozszerzenie form funkcjonowania placówek w postaci działań rehabilitacyjnych, udostępniania miejsc pobytu dziennego dla osób wymagających opieki, poradnictwa, działań resocjalizacyjnych.

Cel S.4. Budowanie płaszczyzny współpracy i partnerstwa z aktywnymi społecznie mieszkańcami (zrzeszonymi w organizacjach pozarządowych i niezrzeszonymi)

Tworzenie i wspieranie projektów partnerstwa władz publicznych i mieszkańców w celu aktywizacji obszarów rewitalizowanych.

Projekty realizujące działania społeczne

Projekty realizujące działania społeczne przedstawia poniższa tabela. Propozycję źródeł finansowania poszczególnych projektów zgłoszonych do LPR zawarto w Załączniku Finansowym do Programu.

W numeracji projektów uwzględniono następującą kodyfikację:

- pierwsza litera – kod typu obszaru rewitalizacji:
  - Obszary Rewitalizacji Śródmieścia oznaczono literą „C”, nadając projektom z tych obszarów najwyższy priorytet,
  - Obszar Rewitalizacji Osiedli Blokowych oznaczono literą „M”, nadając projektom z tego obszaru niższy priorytet,
  - Obszary Wspierające Rewitalizacji oznaczono literą „W” nadając projektom z tych obszarów najniższy priorytet;
- dwa kolejne znaki – kod celu szczegółowego Programu:
  - projekty Celu 3 („społeczne”) oznaczono literą „S” i cyfrą odnoszącą się do numeru celu szczegółowego;
- kolejna cyfra oznacza numer konkretnego projektu, realizującego cel szczegółowy Programu Rewitalizacji w obrębie danego typu obszaru („C”, lub „M” lub „W”).

Tabela 63. Projekty realizujące działania społeczne

Kod Projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
C.S1.01	Pogotowie Opiekuńcze	Pogotowie Opiekuńcze ul. Unii Lubelskiej 4 Rzeszów I. Modernizacja i remont dwóch budynków, w tym jeden wpisany do rejestru zabytków. II. Zagospodarowanie przyległego terenu. 1. Remont dachu na budynku zabytkowym. 2. Przebudowa instalacji elektrycznej w budynku zabytkowym. 3. Prace dotyczące odwodnienia wokół dwóch budynków. 4. Renowacja budynku zabytkowego. 5. Termo – renowacja budynku drugiego. 6. Przebudowa ogrodzenia.	3.3.8	Liczba budynków poddanych renowacji	1	3.5.53	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społeczno - edukacyjnej	34	2005 - 2006	327,00
			3.3.9	Powierzchnia budynków poddanych renowacji	610					
			3.3.10	Liczba budynków poddanych termo –renowacji	1	3.5.54	Liczba wychowanków placówek oświatowych korzystających z infrastruktury edukacyjnej	35		
			3.3.11	Powierzchnia budynków poddanych termo - renowacji	660					
C.S1.02	Gmina Miasto Rzeszów	Miejski system cyfrowego wideo-monitoringu - Rozbudowa; 1) Miejski System Cyfrowego Video Monitoringu – Etap II Nowe Miasto 2) Miejski System Cyfrowego Video Monitoringu – Etap III Dąbrowskiego, Baranówka 3) Miejski System Cyfrowego Video Monitoringu – Etap IV Krakowska Południe 4) Miejski System Cyfrowego Video Monitoringu – Etap V Centrum miasta	3.3.17	Liczba projektów walki z przestępczością i poprawy bezpieczeństwa mieszkańców	6	3.3.35	Liczba przestępstw w mieście	9500	2005 - 2008	4800,00
			3.3.12	Liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	36	3.3.36	Wskaźnik wykrywalności przestępstw	56%		
C.S2.01	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa Rzeszów ul. Gałęzowskiego 6	Modernizacja lokalnej bazy kulturalnej Osiedlowy Dom Kultury Rzeszów ul. Pułaskiego 3 - Ocieplenie ścian zewnętrznych i stropodachu , wymiana stolarki, remont nawierzchni ciągów pieszych, modernizacja instalacji centralnego ogrzewania; Modernizacja instalacji elektrycznej, zadaszenie tarasu	3.3.24	Powierzchnia zmodernizowanej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej	270	3.3.38	Liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki	1	2005 - 2006	1962,00

Kod Projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
C.S2.02	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa Rzeszów ul. Gałęzowskiego 6	Modernizacja lokalnej bazy kulturalnej Osiedlowy Dom Kultury Rzeszów ul. Kochanowskiego 29 - Ocieplenie ścian zewnętrznych i stropodachu; Modernizacja instalacji c.o. i instalacji elektrycznej	3.3.24	Powierzchnia zmodernizowanej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej	559	3.3.38	Liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki	2	2005	383,00
C.S2.03	Wydział Gospodarki Komunalnej i Inwestycji Urzędu Miasta Rzeszowa	Modernizacja i remont budynku przy Pl. Ofiar Getta 7 – przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego, pobudzenie aktywności dzieci i młodzieży	3.3.8	Liczba budynków poddanych renowacji	1	3.3.39	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami	1	2005 - 2006	900,00
			3.3.9	Powierzchnia budynków poddanych renowacji	1720					
			3.3.10	Liczba budynków poddanych termo-renowacji	1					
			3.3.11	Powierzchnia budynków poddanych termo-renowacji	1720					
			3.3.20	Liczba budynków wyremontowanych na cele edukacyjno-społeczne	1					
			3.3.21	Powierzchnia budynków zmodernizowanych na cele edukacyjno-społeczne	1720					
			3.3.28	Liczba obiektów zmodernizowanych na cele kulturalne	1					
C.S2.04	Gmina Miasto Rzeszów	Młodzieżowy Dom Kultury Rzeszów ul. Piłsudskiego 25 - Prace remontowe 2005-2006	3.3.8	Liczba budynków poddanych renowacji	1	3.5.52	Liczba uczniów w szkołach korzystających z wybudowanej/zmodernizowanej infrastruktury edukacyjnej	1196	2005 - 2006	120,00
			3.3.9	Powierzchnia budynków poddanych renowacji	358					
			3.3.12	Liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	1	3.5.56	Liczba osób korzystających z obiektów dydaktycznych	1224		
			3.3.13	Powierzchnia budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	358					

Kod Projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
C.S3.01	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa Rzeszów ul. Gałęzowskiego 6	Modernizacja bazy przeznaczonej na cele pomocy społecznej Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej Rzeszów ul. Kochanowskiego 13 - Wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, ocieplenie budynku, modernizacja instalacji c.o., wymiana instalacji elektrycznej. Remont nawierzchni ciągów pieszych.	3.3.11.	Powierzchnia budynków poddanych termo - renowacji	32	3.5.53	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społeczno - edukacyjnej	450	2005 - 2006	565,00
C.S4.01	Gmina Miasto Rzeszów	Modernizacja budynku Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie ul. Jagiellońska 26 (wykorzystywanego w celach społecznych i do współpracy z organizacjami pozarządowymi) - remont instalacji centralnego ogrzewania i instalacji wentylacyjno-kanalizacyjnej, - remont i malowanie pomieszczeń, - zagospodarowanie terenu wokół budynku: remont ogrodzenia, wyłożenie kostką brukową w celach parkingowych	3.3.12	Liczba budynków poddanych remontowi	1	3.3.39	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniem	1	2005 - 2006	330,00
M.S1.01	Wydział Gospodarki Komunalnej i Inwestycji Urzędu Miasta Rzeszowa	Modernizacja i remont budynku przy ul. Hetmańskiej 77 wraz z przyległym terenem – poprawa bezpieczeństwa publicznego oraz rozwiązywanie problemów społecznych	3.3.8	Liczba budynków poddanych renowacji	1	3.3.35	Liczba przestępstw w mieście	b.d.	2005 - 2006	540,00
			3.3.9	Powierzchnia budynków poddanych renowacji	240					
			3.3.10	Liczba budynków poddanych termo-renowacji	1	3.3.36	Wskaźnik wykrywalności przestępstw	b.d.		
			3.3.11	Powierzchnia budynków poddanych termo-renowacji	240	3.3.39	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami	b.d.		
			3.3.17	Liczba projektów walki z przestępczością i poprawy bezpieczeństwa mieszkańców	3					

Kod Projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
M.S1.02	Izba Wyrzeźwień w Rzeszowie	Termo-renowacja budynku, remont i likwidacja barier architektonicznych toalet i ciągów komunikacyjnych, remont i przystosowanie pomieszczeń do niezbędnych warunków sanitarno-organizacyjnych w zakresie bezpieczeństwa i ochrony zdrowia.	3.3.8	Liczba budynków poddanych renowacji	1	3.3.35	Liczba przestępstw w mieście	6500	2005 - 2006	841,80
			3.3.9	Powierzchnia budynków poddanych renowacji	5845					
			3.3.10	Liczba budynków poddanych termo-renowacji	1	3.3.36	Liczba przestępstw w mieście	15%		
			3.3.11	Powierzchnia budynków poddanych termo-renowacji	2177					
			3.3.12	Liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	1	3.3.39	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami	1		
			3.3.13	Powierzchnia budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	3668					
			3.3.17	Liczba projektów walki z przestępczością i poprawy bezpieczeństwa mieszkańców	3	3.3.42	Powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana	1168		
			3.3.19	Powierzchnia usługowa w budynkach poddanych renowacji	1168					
			3.3.20	Liczba budynków przebudowanych/wyremontowanych na cele społeczne	1	3.3.44	Liczba nowych punktów usługowych na terenach rewitalizowanych	3		
			3.3.21	Powierzchnia budynków zmodernizowanych na cele społeczne	3668					
M.S2.01	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa Rzeszów ul. Gałęzowskiego 6	Modernizacja bazy przeznaczonej na cele kulturalne i edukacyjno – społeczne Biblioteka Rzeszów ul. Podchorążych 1 - Wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, modernizacja instalacji c.o.; Wymiana instalacji elektrycznej	3.3.24	Powierzchnia zmodernizowanej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej	228	3.3.38	Liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki	1	2005 - 2006	110,00
M.S2.02	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa Rzeszów ul. Gałęzowskiego 6	Modernizacja lokalnej bazy kulturalnej Osiedlowy Dom Kultury Rzeszów ul. Bohaterów 5 -Wymiana stolarki okiennej i drzwiowej; Remont ciągów komunikacyjnych	3.3.24	Powierzchnia zmodernizowanej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej	200	3.3.38	Liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki	1	2005 - 2006	320,00

Kod Projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
M.S2.03	Gmina Miasto Rzeszów	Modernizacja budynku Ośrodka Interwencji Kryzysowej w Rzeszowie ul. Skubisza 4 - wymiana stolarki okiennej, - elewacja zewnętrzna budynku,- remont ogrodzenia i wyłożenie kostki brukowej.	3.3.12	Liczba budynków poddanych remontowi	1	3.3.39	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniem	1	2005 - 2006	715,50
			3.5.36	Liczba budynków poddanych termoizolacji	1					
M.S3.01	Rzeszowska Spółdzielnia Mieszkaniowa Rzeszów ul. Gałęzowskiego 6	Modernizacja lokalnej bazy kulturalnej Osiedlowy Dom Kultury Rzeszów ul. Ofiar Katynia 6 -Ocieplenie ścian zewnętrznych i stropodachu, wymiana stolarki	3.3.24	Powierzchnia zmodernizowanej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej	481	3.3.38	Liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki	2	2006	1060,00
M.S3.02	Gmina Miasto Rzeszów	Nadbudowa i modernizacja Domu Pomocy Społecznej przy ul. Sucharskiego	3.3.8	Liczba budynków poddanych renowacji	1	3.3.38	Liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury	5	2005 - 2006	2200,00
			3.3.9	Powierzchnia budynków poddanych renowacji	2050					
			3.3.10	Liczba budynków poddanych termo-renowacji	1					
			3.3.11	Powierzchnia budynków poddanych termo-renowacji	2050	3.3.41	Liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej	112		
			3.3.20	Liczba budynków przebudowanych/wyremont na cele społeczne	1					
			3.3.21	Powierzchnia budynków zmodernizowanych na cele społeczne	2050					

Kod Projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
M.S3.03	Gmina Miasto Rzeszów	Nadbudowa i modernizacja filii DPS przy ul. Łabędziej	3.3.8	Liczba budynków poddanych renowacji	1	3.3.38	Liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury	5	2005 - 2006	1000,20
			3.3.9	Powierzchnia budynków poddanych renowacji	1520					
			3.3.20	Liczba budynków przebudowanych/wyremontowanych na cele społeczne	1	3.3.41	Liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej	58		
			3.3.27	Powierzchnia terenów rewitalizowanych przeznaczonych na małą infrastrukturę	2500					
			3.3.34	Powierzchnia wyremontowanej i przebudowanej infrastruktury publicznej na terenie zrewitalizowanym	3500					
W.S2.01	Gmina Miasto Rzeszów	Przebudowa i modernizacja kina "Goplana" na Dom Kultury na obszarze "Staromieścia"	3.3.29	Powierzchnia obiektów zmodernizowanych na cele kulturalne i turystyczne	400	3.3.38	Liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury	6	2004 - 2013	3150,00
W.S3.01	Gmina Miasto Rzeszów	Modernizacja obiektów Domu Pomocy Społecznej dla Kombatantów w Rzeszowie przy ulicy Powstańców Śląskich 4, celem poprawy jakości życia i standardów rozwiązań funkcjonalno przestrzennych z dbałością o wkomponowanie wizualne obiektów do otoczenia w związku z bezpośrednim sąsiedztwem Parku im.Szafera oraz obiektów o charakterze zabytkowym.	1.1.68	Liczba zakupionych systemów monitoringu bezpieczeństwa	1	3.3.39.	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami	1	2005 - 2006	1400,00
			3.5.47	Liczba obiektów przystosowanych dla potrzeb osób niepełnosprawnych	1					
			3.5.48	Powierzchnia obiektów przystosowanych dla potrzeb osób niepełnosprawnych	3378	1.3.58	Powierzchnia pod stałą kontrolą systemu ochrony mienia i ludzi	16000		
			1.3.37	Długość wymienionej instalacji	500 m	1.3.60	Liczba wykonanych badań sprzętem specjalistycznym	1000		
			1.3.38	Liczba urządzeń infrastruktury technicznej/sanitarniej	80					
			1.3.41	Powierzchnia zmodernizowanych placów	1800					
			1.4.16	Powierzchnia terenów zagospodarowanych na cele turystyczne i kulturalne	1,6 ha	1.3.67	Koszty utrzymania obiektów	10 tys. zł		

Kod Projektu w LPR	Wnioskodawca	Nazwa zadania i lokalizacja	Produkt (kod)	Produkt	Miara produktu	Rezultat (kod)	Rezultat	Miara rezultatu	Czas realizacji	Koszty całkowite projektu w tys. zł
W.S3.02	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	Docieplenie budynku wielofunkcyjnego (wykorzystywanego na cele pomocy społecznej, w tym warsztaty terapii zajęciowej) Przebudowa drogi dojazdowej - Rzeszów ul. Powstańców Styczniowych 37	3.3.11	Powierzchnia budynków poddanych termo-renowacji	1450	3.3.39	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami	1	2005 - 2006	140,00
			3.3.6	Powierzchnia zmodernizowanych obiektów infrastruktury drogowej	175,5	3.3.42	Powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana	175,5		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie projektów zgłoszonych do Programu

V. PLAN FINANSOWY REALIZACJI REWITALIZACJI NA LATA 2004 – 2006 I NA LATA NASTĘPNE

Źródła finansowania Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie w latach 2004 – 2006 przedstawia poniższa tabela. Zgodnie z wytycznymi „Podręcznika procedur wdrażania ZPORR”, planowane nakłady na realizację Programu ujęto przy uwzględnieniu następujących źródeł finansowania:

- Budżet Miasta,
- Budżet Państwa,
- Inne środki publiczne (dotacja Urzędu Marszałkowskiego),
- Środki prywatne,
- Środki UE.

Poniższe tabele przedstawiają ramowy plan finansowania projektów Programu Rewitalizacji w bieżącym i przyszłym okresie programowania, tzn. w latach 2004 – 2013.

Tabela 64. Ramowy plan finansowy Programu Rewitalizacji wg celów głównych Programu

Projekty Programu zagregowane wg celów		Koszty całkowite projektów w tys. zł	Koszty kwalifikowane		
			W latach 2004 – 2013 w tys. zł	W latach 2004-2006 w tys. zł	W latach 2007-2013 w tys. zł
Cel 1	Poprawa jakości życia i standardów rozwiązań funkcjonalno – przestrzennych	126798,18	92701,67	70258,61	22443,05
Cel 2	Tworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego	8050,00	92701,67	2400,00	487,00
Cel 3	Wspieranie integracji społecznej i przeciwdziałanie wykluczeniu	20864,50	2887,00	13979,70	6200,00
Razem		155712,68	115768,37	86638,31	29130,05
Zarządzanie Programem - 0,5% kosztów Programu		778,5634			
Ogółem Program Rewitalizacji		156491,24			

Źródło: Opracowane własne

Całkowity koszt projektów zgłoszonych we wnioskach do Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie wynosi ok. 155,7 mln zł. Przyjmując wysokość nakładów na zarządzanie Programem na poziomie 0,5%, należy spodziewać się powiększenia kosztów o ok. 780 tys. zł do 2013 r. Łącznie projekty objęte programem, wraz z systemem zarządzania sięgają kwoty ok. 156,5 mln zł.

Kolejna tabela przedstawia ujęcie planu finansowego Programu wg Obszarów Rewitalizacji. Ilościowo i wartościowo dominują projekty zlokalizowane w Obszarach Rewitalizacji Śródmieścia, które posiadają dla Miasta priorytetowy charakter. Całkowity koszt tych projektów – to ok. 68% kosztów Programu.

Tabela 65. Ramowy plan finansowy Programu Rewitalizacji wg typów Obszarów Rewitalizacji

Projekty Programu zagregowane wg Obszarów Rewitalizacji	Koszty całkowite projektów w tys. zł	Koszty kwalifikowane		
		W latach 2004 – 2013 w tys. zł	W latach 2004-2006 w tys. zł	W latach 2007-2013 w tys. zł
Obszary Rewitalizacji Śródmieścia	105322,59	69089,08	54957,98	14131,10
Obszar Rewitalizacji Osiedli Blokowych	24793,09	21082,29	20083,33	998,95
Obszary Wspierające Rewitalizacji	25597,00	25597,00	11597,00	14000,00
Razem	155712,68	115768,37	86638,31	29130,05

Źródło: Opracowane własne

Kolejne tabele zawierają zestawienia kosztów kwalifikowanych w obu okresach programowania. Pomiedzy bieżącym i przyszłym okresem, obserwuje się znaczną dysproporcję, która wynika ze stopnia przygotowania projektów.

W bieżącym okresie programowania (2004 – 2006) środki budżetu Miasta stanowić będą 23,0% Programu i ok. 19 960 tys. zł. Zapotrzebowanie na środki Unii Europejskiej z EFRR – to ok. 59 500 tys. zł (68,7 %). Szczegóły przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 66. Koszty kwalifikowane w okresie programowania 2004 – 2006 (dane w tys. zł)

Zagregowane elementy Programu	Razem	Budżet gminy	Budżet państwa	Środki prywatne	Inne publiczne	Środki UE
Cel 1 Poprawa jakości życia i standardów rozwiązań funkcjonalno – przestrzennych	70258,61	17324,22	4042,62	283,00	288,50	48320,27
Cel 2 Tworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego	2400,00	246,00	164,00	190,00		1800,00
Cel 3 Wspieranie integracji społecznej i przeciwdziałanie wykluczeniu	13979,70	2385,54	462,25	1100,80	647,44	9383,68
Razem - projekty Programu	86638,31	19955,76	4668,87	1573,80	935,94	59503,95
Udział rzeczywisty	100,0%	23,0%	5,4%	1,8%	1,1%	68,7%

Źródło: Opracowane własne

W następnym okresie programowania (2007 – 2013) zapotrzebowanie na środki miejskie wynosi wstępnie ok. 4 650 tys. zł (ok. 16,0% kosztów kwalifikowanych), podczas gdy finansowanie przez fundusze strukturalne sięga ok. 21 800 tys. zł (75,0%).

Tabela 67. Koszty kwalifikowane w okresie programowania 2007 – 2013 (dane w tys. zł)

Zagregowane elementy Programu	Razem	Budżet gminy	Budżet państwa	Środki prywatne	Inne publiczne	Środki UE
Cel 1 Poprawa jakości życia i standardów rozwiązań funkcjonalno – przestrzennych	22443,05	3328,21	2218,81		76,50	16819,54
Cel 2 Tworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego	487,00	73,05	48,70			365,25
Cel 3 Wspieranie integracji społecznej i przeciwdziałanie wykluczeniu	6200,00	1250,00	300,00			4650,00
Razem - projekty Programu	29130,05	4651,26	2567,51		76,50	21834,79
Udział rzeczywisty	100,0%	16,0%	8,8%		0,3%	75,0%

Źródło: Opracowane własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego

Analizując zaangażowanie samorządu Rzeszowa w realizację Programu Rewitalizacji należy podkreślić, że:

- sposób finansowania każdego z zadań będzie musiał być opracowany szczegółowo w studium wykonalności / biznes planie projektu, przy czym zasadniczą kwestię stanowić będzie sposób przejściowego wyłożenia środków, do czasu refinansowania projektu przez Unię Europejską,
- w zależności od usytuowania organizacyjnego Operatora Programu (o czym – w kolejnych rozdziałach), Miasto będzie musiało uczestniczyć w kosztach zarządzania Programem.

VI. SYSTEM WDRAŻANIA

1) PODMIOT ZARZĄDZAJĄCY PROGRAMEM

System wdrażania Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie winien, zgodnie z „Podręcznikiem procedur wdrażania ZPORR”, wskazywać i określać prawną formę zarządzającego programem. Kluczowym zagadnieniem w określeniu systemu wdrożenia Programu powinna więc być identyfikacja organizacyjnych struktur wdrażających planowane: cele, działania, zadania i ustalenia. W związku z potrzebą współpracy z lokalnymi partnerami społeczno – gospodarczymi szczególnego znaczenia nabiera zarysowanie struktury organizacyjnej i modelu funkcjonowania podmiotu zarządzającego (koordynatora działań operacyjnych).

Wśród struktur organizacyjnych biorących udział w realizacji LPR, wymienić należy dwa typy podmiotów:

- podmioty wykonawcze, czyli – wskazane w rozdziale poprzednim – jednostki realizujące poszczególne zadania (projekty ujęte w Programie),
- podmioty zarządzające, czyli jednostki nadzorujące oraz koordynujące wdrożenie Programu, jako całości, a przy tym prowadzące monitoring i ocenę programu.

Dla określenia systemu wdrażania samego Programu, kluczowe znaczenie mają zatem podmioty zarządzające. Wymienić przy tym można następujące struktury, które muszą lub mogą być bezpośrednio zaangażowane w zarządzanie Programem:

- organy gminy, powołane do zarządzania samorządem miejskim, na podstawie ustawowego umocowania (Rada Miasta, Prezydent Miasta),
- komórka Urzędu Miasta, zespół zadaniowy wyodrębniony ze struktury Urzędu lub miejska jednostka zarządzająca poza strukturą Urzędu Miasta, na podstawie statutu Miasta i regulaminu organizacyjnego,
- specjalny podmiot zarządzający Programem, o ile zostanie ustanowiony.

Niezbędna i szczególna rola w zarządzaniu Programem przypada **organom Miasta** i polega na jego: ukierunkowaniu, uchwaleniu, kontrolowaniu i ocenie z punktu widzenia lokalnej strategii rozwoju. Ma to generalne znaczenie w związku ze znaczeniem realizacji Programu dla uszczegółowienia i wcielania w życie instrumentów rozwoju Miasta, pozyskiwania środków z funduszy strukturalnych, itp.

W związku z tym, że wdrażanie LPR wymaga podejmowania szerokiego wachlarza różnorodnych działań o charakterze wykonawczym, powinno stanowić wyłączne zadanie jednostki, określanej jako „**Operator Programu Rewitalizacji**”.⁴⁷ Wśród jego zadań znajdują się takie elementy procesu zarządzania Programem, jak:

- kontynuacja procesu planowania, w szczególności – w odniesieniu do zadań ujętych na kolejny okres programowania 2007 – 2013,
- realizacja Programu, w znaczeniu koordynacji i animowania działań administracji i Beneficjentów Zewnętrznych, w kierunku przestrzegania zasad wdrożenia, wymagań wewnętrznych (Miasta) i zewnętrznych (ZPORR), a także spójności Programu,
- organizacja procesu upowszechnienia Programu i komunikacji społecznej (organizacje pożytku publicznego, przedsiębiorcy, spółdzielnie mieszkaniowe, struktury partnerstwa publiczno – prywatnego),
- monitoring realizacji Programu,
- sprawozdawczość i wewnętrzna ocena efektów Programu.

Operator musi dysponować mechanizmami motywacyjnymi, mogącymi zainteresować

⁴⁷ Operator Programu Rewitalizacji określane będzie jako Operator Rewitalizacji, lub operator przekształceń.

użytkowników i potencjalnych inwestorów, a także pozwalającymi wzmocnić wiarygodność Programu i wykazywać inwestorom ich interes w przystąpieniu do niego.⁴⁸

Zgodnie z międzynarodowymi doświadczeniami w tym zakresie do warunków powodzenia programów rewitalizacji, wiążących się z rolą operatora, zalicza się:

- aktywną obecność różnego typu inwestorów,
- dobrowolność przystępowania do programu,
- właściwą skalę działań i autonomię jednostki zarządzającej – operatora przekształceń,
- elastyczność i pragmatyzm w konkretnych realizacjach, przy jednoczesnym zachowaniu przyjętej strategii działań,
- przygotowanie i mobilizację wszystkich partnerów instytucjonalnych: banków, organu wykonawczego miasta, inwestorów budowlanych, prywatnych właścicieli mieszkań i budynków, wspólnot mieszkaniowych, kupców, stowarzyszeń lokalnych itd.,
- wprowadzenie planowanych zamierzeń do programu regionalnego dla zapewnienia finansowania publicznego,
- zaprogramowanie lokalnych instrumentów pomocy dla inwestowania w dziedzinie infrastruktury, działań budowlanych, jak remonty, dobudowy, rozbudowy, adaptacje itp.,
- przygotowanie działań pro-społecznych, takich jak np. pomoc przy przesiedleniach: rodzin i osób samotnych oraz innych grup o specyficznych problemach, m.in. młodych robotników, osób starszych, osób z marginesu społecznego,
- przygotowanie programów rozwoju gospodarczego, np. w dziedzinie przywrócenia lub rozwoju sektorów usług, handlu, czy też drobnej przedsiębiorczości.

Eksperti rewitalizacji wskazują, iż „...zadaniem tej instytucji (operatora) byłoby więc ułatwianie realizacji projektów (przygotowanie i uwiarygodnienie studiów wykonalności, uzyskiwanie pożyczek remontowych w banku, subwencji niezbędnych do „domknięcia” studium wykonalności projektu remontu, mobilizowanie inwestorów i wykonawców, pomoc w zamianie mieszkań, przesiedleniach. Tak rozumiany operator pobudza dynamikę programu, lecz nie rości sobie prawa ani do zastępowania właścicieli, ani do kumulowania ich majątku na jakikolwiek okres. Nie wyklucza to faktu, że w konkretnych umowach z właścicielami (we wszystkich sektorach własności) może na podstawie indywidualnej umowy stać się również inwestorem zastępczym.”⁴⁹

Zakres **zadań operatora** rewitalizacji obejmuje w praktyce wachlarz różnorodnych działań, wymagających szerokiej wiedzy i doświadczenia, w tym w zakresie:

- problematyki badań ankietowych,
- wymagań Unii Europejskiej w odniesieniu do wspierania rozwoju regionalnego w kwestiach: sposobów finansowania programów rewitalizacji, zasad udziału poszczególnych partnerów, a także wymogów unijnych i krajowych dotyczących sfery zamówień publicznych,
- przygotowywania biznes – planów i studiów wykonalności projektów, pod kątem wymagań ZPORR, a w przyszłości Regionalnego Programu Operacyjnego,
- koordynacji publicznych i prywatnych programów inwestycyjnych wraz i ich finansowaniem i wdrażaniem,
- zarządzania kwestiami społecznymi, dotyczącymi: przesiedleń, współpracy z pracownikami służb socjalnych, współpracy między różnymi partnerami rynku mieszkaniowego w sektorze socjalnym,

⁴⁸ Por. K. Skalski, „Rewitalizacja a aktywizacja regionu”, Urbanista, Nr 3/03, s. 24-25 i inne publikacje na stronach Forum Rewitalizacji: www.fr.org.pl.

⁴⁹ K. Skalski, „Rewitalizacja ...”, op. cit.

- problemów bezrobocia i marginalizacji społecznej oraz włączania się w programy zatrudnienia bezrobotnych,
- animowania partnerstwa różnych podmiotów, a w tym: ich identyfikację, określanie grup interesów, zarządzanie konfliktami interesów i ich usuwanie, prowadzenie mediacji i dochodzenie do konsensusu.⁵⁰

Biorąc pod uwagę opisane wymagania, rozważyć należy adekwatność wymienionych powyżej trzech struktur zarządczych, a więc:

- organów gminy (Rada Miasta, Prezydent Miasta),
  - komórek Urzędu Miasta, zespołów zadaniowych, wyodrębnionych ze struktury Urzędu lub miejskich jednostek zarządzających poza strukturą Urzędu Miasta,
  - specjalnego podmiotu zarządzającego Programem,
- pod kątem ich roli w zarządzaniu LPR.

Rola organów Miasta przedstawiać się winna następująco:

Do wyłącznych kompetencji Rady Miasta należy:

- uchwalenie Programu Rewitalizacji,
- nadzór nad realizacją Programu przez Prezydenta Miasta,
- opiniowanie i uchwalanie zmian i aktualizacji Programu, przedstawionych przez Prezydenta Miasta.

Do kompetencji Prezydenta Miasta należy:

- realizacja zapisów Programu m.in. poprzez wyznaczenie Operatora Programu Rewitalizacji i nadzór nad jego działalnością oraz zapewnienie i uwzględnienie w planach budżetowych finansowania zadań ujętych w Programie, zgodnie z założonym udziałem Miasta,
- podejmowanie decyzji o potrzebie weryfikacji Programu, m.in. na podstawie wniosków zarówno samego Operatora, jak i wniosków wydziałów i jednostek miejskich, a także partnerów społeczno-gospodarczych.

W odniesieniu do Operatora Rewitalizacji LPR w Rzeszowie (po uwzględnieniu warunków prawnych i wykonawczej roli takiego podmiotu) rozważyć można następujące warianty formuły organizacyjnej:

- Operator w strukturze Urzędu (np. Wydział Pozyskiwania Funduszy lub nowy wydział specjalnie powołany dla realizacji Programu),
- Operator jako miejska jednostka organizacyjna poza strukturą Urzędu (np. Biuro Rozwoju Miasta lub jednostka specjalnie powołana dla realizacji Programu),
- Operator jako zespół zadaniowy, w skład którego weszliby przedstawiciele Urzędu oraz jednostek organizacyjnych Miasta,
- Operator, jako podmiot zewnętrzny, wspierany przez samorząd Miasta (agencja rozwoju lokalnego, regionalnego),
- Operator, jako organizacja pozarządowa działająca na zlecenie Miasta,
- Fundacja Miasta.

W opinii autorów, praktyczne uwarunkowania, łączące wdrażanie Programu z innymi działaniami o charakterze wykonawczym, wymagają, by wybór najlepszego wariantu organizacyjnego pozostawiony był do decyzji Prezydenta Miasta.

Bardziej szczegółowe uwarunkowania wyboru typu Operatora zamieszczono poniżej.

---

⁵⁰ Opracowano na podstawie: A. Czyżewska, „Finansowanie programów rewitalizacji z Funduszy Strukturalnych”, Świat Nieruchomości nr 39, KIN, Kraków 2003. Por. także zawarte powyżej cytaty z Programu Rewitalizacji Starówki ...a – Białej.

Operator w strukturze Urzędu i jednostek miejskich

Najprostszą formułą organizacyjną funkcjonowania Operatora jest umiejscowienie go w strukturze Urzędu Miasta. Szeroki zakres działań Operatora, wymaga wyznaczenia podmiotu zarządczego o bardziej sformalizowanej strukturze, którego rola odpowiadałaby, przyjętym dotąd przez władze Miasta rozwiązaniom oraz istniejącym w Mieście standardom zarządzania.

W celu określenia odpowiedzialności osobowej za zarządzanie LPR, Prezydent Rzeszowa może ustanowić Pełnomocnika Prezydenta Miasta ds. Rewitalizacji i wskazać Wydział (inną komórkę Urzędu, zespół zadaniowy), który pod kierownictwem i nadzorem Pełnomocnika Prezydenta, przejmie funkcję Operatora Programu.

Oznacza to, że Miasto może:

- włączyć zadania Operatora do bieżącej działalności jednego z wydziałów lub innych jednostek w strukturze urzędu (np. poprzez poszerzenie działalności Wydziału Pozyskiwania Funduszy) oraz ewentualnie jednocześnie wzmocnić go powołaniem zespołu zadaniowego pod kierownictwem Pełnomocnika Prezydenta ds. Rewitalizacji,
- włączyć zadania Operatora do bieżącej działalności jednostki miejskiej poza strukturą urzędu (np. poprzez poszerzenie działalności Biura Rozwoju Miasta) oraz ewentualnie jednocześnie wzmocnić go powołaniem zespołu zadaniowego pod kierownictwem Pełnomocnika Prezydenta ds. Rewitalizacji,
- ustanowić nowego Operatora poprzez utworzenie odrębnej jednostki do tych celów, w tym np. w formie jednostki budżetowej poza Urzędem Miasta;
- ustanowić nowego Operatora, poprzez powołanie stałego zespołu zadaniowego pod kierownictwem Pełnomocnika Prezydenta ds. Rewitalizacji w skład którego weszliby przedstawiciele Urzędu oraz jednostek organizacyjnych Miasta (np. Wydziału Pozyskiwania Funduszy i Biura Rozwoju Miasta, jako najlepiej przygotowanych merytorycznie do zarządzania tego typu procesami). Warto przy tym pamiętać, że Operator Rewitalizacji będzie musiał być stale aktywny na wielu zróżnicowanych polach działalności. W pewnym sensie ogranicza to skuteczność struktur organizacyjnych w typie stałych zespołów zadaniowych, które są bardziej efektywne w procesie koordynacji działań urzędu, niż w ich wykonywaniu. Bardziej zasadne wydaje się zatem, by powołać stały zespół zadaniowy, jako komórkę koordynującą współpracę Operatora z Urzędem, niż by Operator funkcjonował w postaci zespołu zadaniowego.

Przy określaniu Operatora w ramach działalności jednostek Miasta, należy przy tym zwrócić uwagę na to, aby mógł on stać się bardziej organizatorem i animatorem współpracy różnych podmiotów, niż – podmiotem bezpośrednio wdrażającym zadania inwestycyjne. Należy zatem wziąć pod uwagę takie usytuowanie Operatora, które pozwoli na większą samodzielność organizacyjną niż w przypadku komórki Urzędu. Będąc instytucją poza Urzędem, dla przyczyn opisanych poniżej, jednostka taka może być lepiej postrzegana przez zewnętrznych partnerów procesu rewitalizacji.

Operator, jako podmiot zewnętrzny, w tym organizacja pozarządowa, działająca na zlecenie Miasta

Doświadczenia międzynarodowe, zwłaszcza francuskie, wskazują na celowość powołania Operatora w postaci zewnętrznej jednostki organizacyjnej o charakterze niedochodowym, np. w formie organizacji pożytku publicznego. Wyłączenie organizacji Operatora ze struktur samorządowych ma znaczenie wobec wagi, którą przywiązywać się winno do komunikacji społecznej w trakcie realizacji Programu. Niedochodowy i apolityczny charakter zarządcy Programu może sprzyjać zdobywaniu niezbędnej wiarygodności w społeczności lokalnej. Powołana struktura organizacyjna powinna przy tym pełnić rolę usługową w stosunku do

rozmaitych właścicieli nieruchomości.⁵¹ Wśród organizacji, nienastawionych na zysk, stosowną formę prawną posiadają: stowarzyszenie i fundacja.

W związku z tym, że wśród lokalnych organizacji pozarządowych może nie znaleźć się podmiot mogący organizacyjnie i merytorycznie przejąć zadania Operatora Programu, należy rozważyć powierzenie (zlecenie) tych zadań regionalnej lub lokalnej instytucji rozwojowej, działającej na terenie Rzeszowa, której doświadczenie i możliwości organizacyjne pozwolą na koordynację i realizację LPR. Dotychczasowe doświadczenia takich instytucji we współpracy z różnego typu partnerami oraz w prowadzeniu szerokiego zakresu działalności, kierowanej niejednokrotnie także do lokalnej społeczności, pomóc powinny w budowie zaufania i akceptacji mieszkańców, a także ich czynnego włączenia do realizacji LPR i całego procesu rewitalizacji.

Zewnętrzne usytuowanie Operatora Programu Rewitalizacji, czyniłoby go jednocześnie bardziej otwartym na zmiany polityki Miasta w odniesieniu do wymagań przyszłych regionalnych programów operacyjnych. Oznacza to m.in. możliwość rozszerzenia zadań na kwestie rewitalizacji obszarów przemysłowych.

Operator jako fundacja Miasta

Dla celów wdrożenia Programu Rewitalizacji, Miasto może również utworzyć fundację, której będzie fundatorem. Miasto wskazywałoby cel fundacji oraz składniki majątkowe przeznaczone na jego realizację. Ustawa o fundacjach wskazuje, iż składnikami tymi mogłyby być pieniądze, papiery wartościowe, oraz oddane fundacji na własność rzeczy ruchome i nieruchomości.⁵²

Fundator, ustalając skład Zarządu fundacji powinien umożliwić zgłaszanie kandydatur na członków Zarządu beneficjentom Programu, tak, aby zapewnić im jak najszersze uczestnictwo i wpływ na zarządzanie procesem rewitalizacji. Miasto powinno rozważyć wyposażenie fundacji w pomieszczenia biurowe oraz przestrzeń, pozwalającą na prowadzenie spotkań, konferencji, negocjacji z uczestnikami procesu.

Przy fundacji powstać może (zgodnie z zapisami statutu) Rada Programowa, w której powinni znaleźć się przedstawiciele Beneficjentów Zewnętrznych: spółdzielni, wspólnot mieszkaniowych, zarządcy lokali komunalnych, instytucji publicznych, organizacji pozarządowych, podmiotów gospodarczych lub ich samorządów, funkcjonujących na Obszarach Rewitalizacji.

Opisane powyżej zadania, związane z wdrożeniem Programu będą ściśle powiązane z – opisaną poniżej – problematyką jego monitoringu, oceny i komunikacji społecznej. W związku z tym należy przyjąć, że kontynuacja procesu rewitalizacji Miasta pociągnie za sobą określone koszty zarządzania, które wstępnie określono na poziomie 0,5% wartości całkowitej zgłoszonych projektów (ok. 700. tys. zł do 2013 r.)

2) KOORDYNACJA Z INNYMI DZIAŁANAMI OPERACYJNYMI MIASTA

Kluczowym elementem wdrożenia Programu Rewitalizacji jest koordynacja objętych nim przedsięwzięć z innymi działaniami operacyjnymi Miasta. Koordynacja ta będzie możliwa dzięki równoległemu opracowaniu szeregu programów, warunkujących wdrażanie instrumentów rozwoju, ujętych w ZPORR i – szerzej patrząc – w NPR. Wśród wymienionych programów, wymaganych w przypadku ubiegania się o współfinansowanie projektów z EFRR, w ramach priorytetu 3 ZPORR (Rozwój lokalny), należy wymienić:

⁵¹ K. Skalski, „Rewitalizacja ...”, op. cit.

⁵² Por. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (Dz.U. z 1984 r., Nr 21, poz. 97).

- Plan Rozwoju Lokalnego,
- Zintegrowany Plan Rozwoju Transportu Publicznego,
- Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich.

Jak już wspomniano, w ramach podziałania 3.3.1 ZPORR można realizować wyłącznie projekty infrastrukturalne. Z tego względu, w celu rewitalizacji zdefiniowanego obszaru Rzeszowa, istnieje potrzeba wdrożenia, obok Programu Rewitalizacji, także innych programów o oddziaływaniu społeczno-gospodarczym, na które można uzyskać dodatkowe środki z funduszy strukturalnych. W przypadku Miasta odnosi się to do dokumentów omówionych szerzej w części II Programu, a w szczególności do:

- Strategii rozwiązywania problemów pomocy społecznej,
- Powiatowego programu działań na rzecz osób niepełnosprawnych na lata 2004 – 2008,
- Programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Rzeszowa w latach 2004 – 2009,
- Wieloletniego Programu Inwestycyjnego na lata 2004–2006 w zakresie „Rozwoju infrastruktury społeczeństwa informacyjnego, obejmującego zadania: „Budowa teleinformatycznej sieci szerokopasmowej w latach 2004–2006” i „Uruchomienie elektronicznych usług dla ludności w latach 2007–2012”.

Działania ujęte w wymienionej strategii i programach, a realizowane na Obszarach Rewitalizacji, są komplementarne z niniejszym Programem i współrealizują jego cele, tworząc efekt synergii. O skuteczności efektów Programu Rewitalizacji oraz powyższych dokumentów decydować będzie przede wszystkim aktywność podmiotów zaangażowanych w ich realizację, a także umiejętności zdobywania dodatkowych środków finansowych, nie tylko pochodzących z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Włączone obecnie do wymienionych strategii i programów projekty, realizowane w obszarach Miasta, zdefiniowanych jako obszary rewitalizacji niniejszego Programu, traktować można przy tym, jako wstępną bazę działań, komplementarnych z LPR.

UZPORR wskazuje na programy i działania komplementarne z działaniem 3.3, są to:

- W ramach ZPORR
  - Działanie 1.5. „Infrastruktura Społeczeństwa Informacyjnego”;
  - Działanie 2.2. „Wyrównywanie szans edukacyjnych poprzez programy stypendialne”;
  - Działanie 2.4. „Reorientacja zawodowa osób zagrożonych procesami restrukturyzacyjnymi”;
  - Działanie 3.2. „Obszary podlegające restrukturyzacji”;
  - Działanie 3.4. „Mikroprzedsiębiorstwa”;
  - Działanie 3.5. „Lokalna infrastruktura społeczna”.
- W ramach SPO „Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006”:
  - Działanie 1.2. „Perspektywy dla młodzieży”;
  - Działanie 1.3. „Przeciwdziałanie i zwalczanie długotrwałego bezrobocia”;
  - Działanie 1.5 „Promocja aktywnej polityki społecznej poprzez wsparcie grup szczególnego ryzyka”;
  - Działanie 1.6. „Integracja i reintegracja zawodowa kobiet”.
- Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL;
- SPO „Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw, lata 2004-2006”.⁵³

Wydaje się, że jednym z pierwszych zadań Operatora powinna być identyfikacja,

⁵³ Wdrażanie projektów rewitalizacji miast w ramach działania 3.3., ma również wpłynąć na stworzenie potencjału dla przyszłej realizacji w Polsce Inicjatywy Wspólnotowej URBAN.

zlokalizowanych w poszczególnych obszarach rewitalizacji projektów różnych beneficjentów przygotowywanych, wdrażanych i zrealizowanych, ubiegających się lub dofinansowanych w ramach powyżej wymienionych działań i programów. Ważne jest, aby włączyć ich projektodawców do grona partnerów procesu rewitalizacji, a także udostępnić im korzystanie z usług świadczonych przez Operatora.

Operator rewitalizacji powinien powiązać elementy różnych programów miejskich i wdrażać je poprzez tzw. mikroprogramy społeczno – gospodarcze, tworzone dla rozwiązywania konkretnych spraw z konkretnymi partnerami w wyznaczonych lokalizacjach. Zgodnie z „Przewodnikiem dotyczącym kryteriów planowania...” owe mikroprogramy mogą dotyczyć działań z zakresu np.: tworzenia mikroprzedsiębiorstw, działań społecznych, robót publicznych, kształcenia osób bezrobotnych, tworzenia warsztatów dla szkolenia w dziedzinie usług dla ludności (zwłaszcza w tzw. zawodach „niszowych”). Zadaniem Operatora będzie przy tym opracowanie mikroprogramów o charakterze działań naprawczych, prewencyjnych i rozwojowych.

Z powyższych uwag wynika, że największa trudność i wyzwanie w sferze wdrażania Programu Rewitalizacji, polegać będzie w znacznym stopniu, na integrowaniu, w obrębie Programu, działań, objętych także innymi programami miejskimi. Dokonać tego może Operator, poprzez tworzenie, ujmujących rozproszone koncepcje, idee i projekty, konkretnych mikroprogramów, ukierunkowanych na interes społeczności lokalnych, mieszkających w Obszarze Rewitalizacji.

VII. SPOSOBY MONITOROWANIA, OCENY I KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ

1) SYSTEM MONITOROWANIA PROGRAMU REWITALIZACJI

W celu racjonalnego, sprawnego i efektywnego wykorzystania środków strukturalnych, Unia Europejska nakłada na państwa członkowskie, obowiązek monitorowania wydatków i efektów rzeczowych wdrażania programów operacyjnych⁵⁴. „Podręcznik procedur wdrażania ZPORR” definiuje monitorowanie jako proces systematycznego zbierania, raportowania i interpretowania danych opisujących postęp i efekty programu. Tak rozumiany monitoring spełnia także rolę systemu wczesnego ostrzegania o ewentualnych nieprawidłowościach.

W monitorowaniu powinny brać udział wszystkie podmioty zaangażowane we wdrażanie Programu Rewitalizacji.

Instytucje zaangażowane w proces monitorowania

Do instytucji i podmiotów biorących udział w monitoringu Programu Rewitalizacji zaliczyć należy w szczególności:

- W odniesieniu do monitoringu projektów, otrzymujących wsparcie w ramach poddziałania 3.3.1. ZPORR, i monitoringu ZPORR:
  - Instytucję Płatniczą,
  - Komitet Monitorujący ZPORR,
  - Instytucję Zarządzającą ZPORR,
  - Podkomitety Monitorujące Komponenty Regionalne ZPORR,
  - Instytucję Pośredniczącą – Urząd Wojewódzki,
  - Beneficjentów,
  - Jednostkę Monitorującą – Kontrolną (EFRR lub EFS),
  - Krajową Jednostkę Oceny;
- W odniesieniu do monitoringu Programu Rewitalizacji:
  - Radę Miasta w Rzeszowie,
  - Prezydenta Miasta Rzeszowa,
  - Odpowiednie jednostki organizacyjne Urzędu Miasta lub jednostki Miasta, odpowiedzialne za nadzór i kontrolę nad istotnymi dla procesu rewitalizacji sferami,
  - Operatora Programu Rewitalizacji,
  - Beneficjentów Programu Rewitalizacji;
- W odniesieniu do monitoringu projektów ujętych w Programie Rewitalizacji:
  - Odpowiednie jednostki organizacyjne Urzędu Miasta lub jednostki Miasta, odpowiedzialne za nadzór i kontrolę, nad istotnymi dla procesu rewitalizacji, sferami,
  - Operatora Programu Rewitalizacji,
  - Beneficjentów Programu Rewitalizacji.

Dla osiągnięcia wskaźników Programu Rewitalizacji, szczególna rola w procesie monitoringu przypada beneficjentom, którzy mają obowiązek monitorowania wdrażania poszczególnych, ujętych w nim projektów, w tym przygotowywania i przedkładania Instytucji Pośredniczącej okresowych, rocznych i końcowych sprawozdań z ich realizacji.

Na poziomie monitorowania Programu Rewitalizacji głównym podmiotem, monitorującym oraz dokonującym oceny osiągnięcia założonych wskaźników, stać się powinien Operator Programu, a w odniesieniu do osiągnięcia celów szczegółowych i ogólnych rewitalizacji Rada

⁵⁴ Rozporządzenie ramowe nr 1260/1999/WE, tytuł IV, rozdział I, art. 34 i dalsze.

Miasta oraz Prezydent Miasta.

Rola Operatora Programu obejmować powinna jednocześnie monitoring oraz sprawozdawczość dotyczącą tzw. mikroprogramów społeczno - gospodarczych, tworzonych dla rozwiązywania konkretnych spraw z konkretnymi partnerami w wyznaczonych lokalizacjach. Sprawozdania z realizacji programów (rzeczowo-finansowe) przedkładane być powinny przez Operatora Prezydentowi Miasta w cyklach kwartalnych i w formie sprawozdania rocznego, a także załączane do sprawozdania z realizacji całego Programu Rewitalizacji przedkładanego corocznie Radzie Miasta.

Jednostki organizacyjne Urzędu Miasta lub jednostki Miasta będą brały bezpośredni udział w monitorowaniu projektów, zgłoszonych i zarządzanych przez siebie, tak jak każdy beneficjent Programu. Z drugiej strony mogą włączać się w proces monitorowania, w związku z udostępnianiem przez nie danych o stanie spraw, prowadzonych przez Miasto i jego jednostki, a dotyczących inwestycji, zgłoszonych jako projekty do Programu Rewitalizacji.

Rodzaje monitoringu i wskaźniki monitoringu

Jednym z celów monitoringu jest dostarczanie informacji o postępie realizacji i efektywności wdrażania pomocy – na poziomie pojedynczego projektu i całego Programu. Zgodnie z zasadami przyjętymi w „Podręczniku procedur wdrażania ...” w zależności od charakteru dostarczanych danych, monitoring dzielimy na rzeczowy i finansowy. Zakłada się przyjęcie tej systematyki dla Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie.

Monitoring rzeczowy

Monitoring rzeczowy dostarcza danych, obrazujących postęp we wdrażaniu programu oraz umożliwiających ocenę jego wykonania w odniesieniu do ustalonych celów.

Zgodnie z Uzupełnieniem ZPORR oraz wytycznymi Komisji Europejskiej, dane wykorzystywane przy monitorowaniu powinny zostać skwantyfikowane i obrazować postęp we wdrażaniu oraz rezultaty działań, w podziale na trzy kategorie wskaźników:

- wskaźniki produktu, które odnoszą się do rzeczowych efektów działalności i są liczone w jednostkach materialnych,
- wskaźniki rezultatu, odpowiadające bezpośrednim i natychmiastowym efektom wynikającym z wdrożenia Programu, które mogą mieć formę wskaźników materialnych lub finansowych,
- wskaźniki oddziaływania, obrazujące konsekwencje Programu, wykraczające poza natychmiastowe efekty dla bezpośrednich beneficjentów (mogą przybrać formę oddziaływań bezpośrednich, jak i oddziaływań pośrednich).

Wskaźniki, z wyjątkiem oddziaływań, formułowane są już w trakcie opracowywania wniosków o finansowanie poszczególnych projektów.⁵⁵ Studia wykonalności projektów stanowią zatem podstawę do monitorowania efektów rzeczowych przez odpowiednie podmioty.

Zgodnie z „Podręcznikiem procedur wdrażania” poziom wymaganej kwantyfikacji celów zależy od rodzaju interwencji. W przypadku tych celów, które nie mogą być skwantyfikowane *ex-ante*, wskaźniki będą musiały być dopracowane już we wczesnej fazie wdrażania.

Monitoring finansowy

Monitoring finansowy dostarcza danych, dotyczących finansowych aspektów realizacji Programu i stanowi podstawę do oceny sprawności wydatkowania przeznaczonych na niego środków. Na poziomie Programu Rewitalizacji zakłada się monitoring finansowy zgodnie z

⁵⁵ Obecnie nie określa się oddziaływań dla poszczególnych projektów zgłaszanych do współfinansowania w ramach ZPORR.

zapisami zawartymi w UZPORR.

Oznacza to, iż odbywa się on w oparciu o sprawozdania – okresowe, roczne oraz końcowe (obejmujące projekt, cele szczegółowe, Program Rewitalizacji), które przedstawiane są:

- Operatorowi Programu – w formie kopii sprawozdań, przedkładanych Instytucji Zarządzającej przez beneficjentów projektów, które uzyskały wsparcie w ramach poddziałania 3.3.1. ZPORR,
- Operatorowi Programu – w formie sprawozdań, przedkładanych przez beneficjentów Programu, którzy nie pozyskali środków z Funduszy Strukturalnych, ale rozpoczęli realizację projektów, ujętych w Programie Rewitalizacji i wykorzystują inne publiczne źródła finansowania, w tym środki Miasta,
- Prezydentowi Miasta – w formie sprawozdań przedkładanych przez Operatora Programu, dotyczących finansowania w odniesieniu do Programu – w podziale na cele szczegółowe rewitalizacji, a w odniesieniu do projektów miejskich – z realizacji poszczególnych projektów,
- Radzie Miasta – w formie rocznych sprawozdań przedkładanych przez Operatora Programu w zakresie realizacji i sposobu finansowania Programu Rewitalizacji.⁵⁶

Dane zawarte w tych sprawozdaniach obejmować powinny wysokość wkładu finansowego, pochodzącego ze środków publicznych (wydatki poniesione w okresie objętym sprawozdaniem, wydatki poniesione od początku realizacji zadania, stan zaawansowania realizacji zadania w ujęciu procentowym), z wyszczególnieniem:

- wkładu wspólnotowego: ogółem oraz środków z EFRR/EFS,
- krajowego wkładu publicznego: ogółem oraz budżet państwa, budżet jednostek samorządu terytorialnego szczebla regionalnego, budżet Miasta, inne środki publiczne (fundusze celowe, środki specjalne),
- środków z pożyczek na prefinansowanie realizacji projektów,
- środków z pożyczek Europejskiego Banku Inwestycyjnego,
- środków prywatnych,
- innych środków.

Dodatkowo sprawozdania winny zawierać informacje na temat postępu realizacji planu finansowego odpowiednio projektu lub Programu, w okresie sprawozdawczym oraz prognozę w tym zakresie na rok następny.⁵⁷

Sprawozdawczość

Monitorowanie rzeczowe i finansowe odbywać się powinno na podstawie dostarczanych sprawozdań z realizacji: okresowych, rocznych i końcowych. Sprawozdawczość zakłada bieżący i periodyczny przepływ informacji, co pozwala na weryfikację nieprawidłowości w procesie wdrażania i monitorowania Programu.

Elementami systemu sprawozdawczości w przypadku Programu Rewitalizacji są:

- instytucje i podmioty otrzymujące i sporządzające sprawozdania, tu: Rada Miasta, Prezydent Miasta, Operator Programu, beneficjenci,
- przedmiot sprawozdania, tj. informacje o postępie realizacji projektu, celów szczegółowych oraz całego Programu,
- narzędzia sprawozdawczości, tj. sprawozdania, umowy o dofinansowanie i wnioski aplikacyjne / o refundację,

⁵⁶ Por.: Niżej. Te rozwiązania przyjęto również dla sprawozdawczości kompleksowej (obejmującej monitoring rzeczowy).

⁵⁷ Dokładne opisy systemu sprawozdawczości oraz Systemu Informatycznego Monitoringu i Kontroli ZPORR, zawarte są w „Podręczniku procedur wdrażania ZPORR”.

- okresy sprawozdawcze.

Kompleksowe sprawozdanie, obejmujące dane umożliwiające skuteczny monitoring rzeczowy i finansowy, powinno zawierać dane zgodnie z wymogami ZPORR w tym zakresie, a w szczególności:

- informacje ogólne;
- informacje dotyczące przebiegu rzeczowego realizacji projektu lub Programu;
  - na poziomie Programu: informacje dotyczące zgłoszonych do realizacji projektów, podpisanych umów lub podjętych decyzji, celów głównych i szczegółowych, stopnia osiągnięcia założonych w Programie wskaźników monitorujących,
  - na poziomie projektu: informacje dotyczące podpisanych umów lub podjętych decyzji, stanu realizacji celów projektu, stopnia osiągnięcia założonych w nim wartości wskaźników;
- informacje dotyczące postępu finansowego, według źródeł pochodzenia środków, zawierające w szczególności zestawienie poniesionych wydatków, zrealizowanych płatności oraz ocenę poziomu wykorzystania środków;
- prognozę przebiegu realizacji Programu lub projektu w kolejnym okresie sprawozdawczym – dla sprawozdań okresowych lub rocznych;
- informacje na temat przestrzegania polityk Wspólnoty przy realizacji projektu lub Programu;
- informacje na temat wypełniania zobowiązań w zakresie informacji i promocji;
- informacje na temat sprawności systemu realizacji;
- informacje o napotkanych problemach, przeprowadzonych kontrolach oraz stwierdzonych nieprawidłowościach.

Założyć należy, iż sprawozdanie okresowe może nie zawierać informacji, dotyczących stopnia osiągnięcia wartości wskaźników monitorujących rezultatu i oddziaływania, a jedynie wskaźniki produktu.

Sprawozdania będą składane w formie zgodnej z zasadami, obowiązującymi przy składaniu sprawozdań, odpowiadających wymaganiom każdego z podmiotów monitorujących.

Zasady pomiaru i doboru wskaźników monitorowania

Wskaźniki monitorowania podzielono na kategorie: produktu, rezultatu i oddziaływania.

Wszystkie wskaźniki mierzone będą cyklicznie. Częstotliwość pomiaru wskaźników jest uzależniona od kategorii wskaźnika. Bazowym okresem, wobec którego porównywane są zmiany wskaźników jest rok (lub jego ostatni kwartał) poprzedzający rok, w którym rozpoczęto wdrażanie Programu.

Częstotliwość pomiaru w zależności od kategorii wskaźników i przedmiotu sprawozdawczości przedstawia poniższa tabela.

Tabela 68. Częstotliwość sprawozdawczości z uwzględnieniem pomiaru wskaźników

Przedmiot sprawozdawczości	Wskaźniki produktu	Wskaźniki rezultatu	Wskaźniki oddziaływania	Podmiot składający sprawozdanie	Podmiot monitorujący
Projekt	okresowo (co najmniej raz na kwartał)	corocznie lub po zakończeniu projektu	-	Beneficjent	Prezydent Miasta (projekty miejskie); Operator Programu (wszystkie projekty); podmioty wynikające z systemu wdrożenia ZPORR (projekty dofinansowane z EFRR/EFS);
Cel szczegółowy	okresowo (co najmniej raz na kwartał)	corocznie lub zgodnie z zapisami umowy o dofinansowanie działania	corocznie	Operator	Prezydent Miasta
Cel główny	okresowo (co najmniej raz na kwartał)	corocznie	corocznie	Operator	Prezydent Miasta, Rada Miasta
Program Rewitalizacji	okresowo (co najmniej raz na kwartał)	corocznie	corocznie	Prezydent Miasta lub Operator	Rada Miasta

Źródło: Opracowanie własne (na podstawie Podręcznika procedur wdrażania ZPORR)

2) SPOSOBY OCENY PROGRAMU REWITALIZACJI

Ocena (ewaluacja) Programu Rewitalizacji pozwala oszacować oddziaływanie samego Programu, jak i pomocy publicznej, w tym pomocy strukturalnej Unii Europejskiej w odniesieniu do założonych celów.

Zgodnie z „Podręcznikiem procedur wdrażania ZPORR”, wyniki oceny powinny zostać wykorzystane w celu jak najlepszego dopasowania realizowanych przedsięwzięć do rzeczywistych potrzeb oraz najbardziej efektywnego wydatkowania środków. Ocena udziela odpowiedzi na pytanie o celowość / trafność i wartość dodaną interwencji planowanej, przeprowadzanej lub zakończonej. Warunkiem dobrej oceny jest dostępność danych i terminowość raportowania przez wszystkie podmioty zaangażowane w system wdrażania Programu.

Zgodnie z interpretacją przedstawioną w tym podręczniku i przyjętą dla ewaluacji niniejszego Programu, ocena bada sam program i jego efekty długotrwałe, czyli oddziaływania. Wiąże się zatem z przedstawionym wyżej monitoringiem rzeczowym.

Rodzaje oceny

Proponuje się, by system i rodzaje oceny Programu odpowiadały metodologii zawartej w UZPORR. Pozwoli to na wykorzystanie do oceny, opisanego powyżej, systemu sprawozdawczości.

Ocena przed realizacją programu (ocena *ex-ante*)

Celem oceny *ex-ante* jest dostarczenie danych dla przygotowania (aktualizacji) Programu i zawartych w nim planów, dzięki oparciu się na doświadczeniach z ubiegłych okresów programowania (wynikach oceny *ex-post*). Ogólnie – ocena *ex-ante* zawiera m.in. analizę wpływu dotychczasowych interwencji oraz analizę SWOT rozwoju Miasta i obszarów

rewitalizacji. W związku z wymogiem zgodności Programu Rewitalizacji z politykami wspólnotowymi i politykami horyzontalnymi Unii Europejskiej, a także polityką regionalną państwa i regionu, ewaluacja Programu winna uwzględniać jego wpływ na realizację tych zasad.

W konkretnej sytuacji opracowania aktualizacji Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie, nie istnieje możliwość odniesienia się do ocen poprzedniego okresu programowania. Za podstawę oceny *ex-ante* Programu, traktować należy zawartą w Programie analizę SWOT.⁵⁸ Próbę wstępnego określenia stopnia oddziaływania Programu na cele rewitalizacji stanowią wskaźniki Programu, opisane w rozdziale: Oczekiwane wskaźniki osiągnięć Programu. Zakłada się, iż organizowanie kolejnych ocen *ex-ante* wiązać się będzie z aktualizacją Programu, wynikającą z kolejnych okresów programowania oraz należeć będzie do obowiązków Operatora Programu.

Ocena w połowie okresu realizacji (ocena *mid-term*)

Podobnie jak dla ZPORR, z uwagi na krótki okres programowania 2004-2006, nie przewiduje się przeprowadzenia oceny średniookresowej Programu Rewitalizacji. Ta forma oceny wprowadzona być winna podczas aktualizacji Programu na kolejny okres programowania.

Ocena na zakończenie Programu (ocena *ex-post*)

Celem oceny *ex-post* będzie określenie długotrwałych efektów wdrożenia Programu Rewitalizacji, w tym wielkości zaangażowanych środków, skuteczności i efektywności pomocy. Z ewaluacji końcowej wynikać powinny wskazania odnośnie dalszych kierunków polityki rozwoju Miasta, szczególnie w zakresie zdefiniowania czynników, które przyczyniły się do sukcesu lub niepowodzenia wdrażania Programu.

Za organizację procesu ewaluacji końcowej odpowiadać powinien Operator Programu z udziałem Prezydenta Miasta i Rady Miasta, jako organu przyjmującego wyniki oceny. Ocenę przeprowadzić powinni niezależni ewaluatorzy. Przyjąć można, podobnie jak dla ZPORR, iż ocena powinna zostać zakończona nie później niż trzy lata po zakończeniu okresu programowania.

Ocena bieżąca (ocena *on-going*)

Niezależnie od prowadzenia powyżej wymienionych form ewaluacji, Rada Miasta, Prezydent Miasta oraz Operator mogą inicjować bieżącą ocenę Programu Rewitalizacji, której przedmiotem jest efektywność stosowanych instrumentów i całego systemu wdrażania.

Kryteria oceny

Za główne kryteria oceny Programu Rewitalizacji, przyjąć należy kryteria stosowane przy ocenie ZPORR, do których należą:

- **Trafność** – kryterium, pozwalające ocenić, w jakim stopniu cele Programu odpowiadają potrzebom i priorytetom na danym poziomie analizy, np. na poziomie Obszaru Rewitalizacji, Miasta, regionu. Trafność jest głównym kryterium przy przeprowadzaniu oceny *ex-ante* i *mid-term*.
- **Efektywność** – kryterium, pozwalające ocenić poziom „ekonomiczności” Programu, czyli stosunek poniesionych nakładów (zasobów finansowych, zasobów ludzkich i poświęconego czasu) do uzyskanych wyników i rezultatów.
- **Skuteczność** – kryterium, pozwalające ocenić, do jakiego stopnia cele przedsięwzięcia, zdefiniowane na etapie programowania, zostały osiągnięte.
- **Użyteczność** – kryterium, pozwalające ocenić, do jakiego stopnia oddziaływanie Programu odpowiada potrzebom grup docelowych.

⁵⁸ Por.: Rozdział I.4.

- **Trwałość** – kryterium, pozwalające ocenić, na ile można się spodziewać, że pozytywne zmiany wywołane oddziaływaniem Programu, będą trwać po jego zakończeniu. Ma zastosowanie przy ocenie wartości Programu w kategoriach jego użyteczności, w dłuższej perspektywie czasowej. W ocenie *ex-post* zaś, zwłaszcza realizowanej w dłuższym odstępie czasu po zakończeniu Programu, można zbadać, na ile zmiany wywołane jego oddziaływaniem są rzeczywiście istotnie trwałe.

Zaangażowane podmioty i ich rola w procesie oceny programu

Do obowiązków Operatora Programu Rewitalizacji w zakresie oceny będzie należało:

- organizowanie i nadzorowanie ewaluacji,
- udostępnianie informacji niezbędnych do wykonania badania,
- zapewnienie, że wyniki przeprowadzonych badań zostaną wykorzystane.

Przewiduje się, że **Operator Programu** opowiadał będzie za:

- przygotowanie pełnej oceny *ex-ante*,
- współpracę z uczestnikami procesu rewitalizacji w zakresie organizacji oceny *ex-post*,
- inicjowanie badań nad efektywnością wykorzystywanych instrumentów i systemów wdrażania (ocena bieżąca),
- gromadzenie informacji o przeprowadzonych ocenach i badaniach oraz raportów prezentujących ich wyniki,
- przyjmowanie raportów z oceny,
- wykorzystywanie wyników przeprowadzonych badań ewaluacyjnych we wdrażaniu Programu,
- opracowywanie sposobów oraz nadzorowanie wykorzystania wyników przeprowadzonych badań ewaluacyjnych przez beneficjentów Programu,
- udostępnianie danych oraz zgromadzonych dokumentów w ramach monitoringu, w tym okresowych, rocznych i końcowych sprawozdań z realizacji Programu,
- udostępnianie wiedzy posiadanej przez osoby odpowiedzialne za zarządzanie poszczególnymi elementami Programu, poprzez umożliwienie ewaluatorom przeprowadzenia z nimi wywiadów.

W procesie oceny Programu **Prezydent Miasta** :

- podejmuje decyzję o podjęciu ocen uzupełniających,
- nadzoruje działania Operatora w zakresie ewaluacji,
- zatwierdza raporty ewaluacyjne,
- udostępnia wiedzę na temat Programu.

W procesie oceny Programu **Rada Miasta** odpowiada za:

- ustalanie standardów ewaluacji Programu Rewitalizacji,
- ostateczne zatwierdzanie wyników oceny Programu.

Zarządzanie oceną

Ewaluacje Programu Rewitalizacji przeprowadzane powinny być przez zewnętrznych ewaluatorów, wybieranych przez Operatora lub Prezydenta Miasta w drodze przetargu. Badania przeprowadzane będą zgodnie z priorytetami ustalonymi przez zamawiającego we współpracy z Radą Miasta. Priorytety te zostaną sformułowane w projekcie ewaluacji i zapisane w warunkach kontraktu. Wyniki z ewaluacji zaprezentowane zostaną w formie raportu, zawierającego rekomendacje, które wykorzystane zostaną przy realizacji Programu.

Roczny plan ewaluacji

Ewaluacje przeprowadzane być powinny na podstawie planu ewaluacji, sporządzanego przez Operatora w porozumieniu z Prezydentem Miasta i Radą Miasta. Plan zawierać będzie ilość, terminy oraz w zarysie charakter przewidywanych ewaluacji.

W celu inicjowania partnerstwa, także w procesie ewaluacji Programu, proponuje się powstanie ciała doradczego (powoływanego przez Prezydenta Miasta spośród radnych miejskich oraz przedstawicieli beneficjentów Programu), do którego zadań należeć będzie:

- pomoc przy formułowaniu zagadnień i pytań do ewaluacji,
- pomoc w sformułowaniu warunków kontraktu,
- ułatwienie ewaluatorowi dostępu do informacji potrzebnych do przeprowadzenia badań,
- systematyczne akceptowanie przeprowadzonych etapów ewaluacji,
- przeprowadzenie oceny jakości ewaluacji (np. zaopiniowanie wstępnej wersji raportu),
- opiniowanie raportu końcowego z ewaluacji.

Projekt ewaluacji

Przed każdą oceną sporządzony zostanie projekt ewaluacji, określający potrzeby związane z zamawianym badaniem. Projekt ewaluacji zawierać winien następujące elementy:

- opis przedmiotu ewaluacji,
- pytania ewaluacyjne,
- kryteria ewaluacji,
- wskaźniki ewaluacyjne,
- metody badawcze,
- opis próby badawczej,
- format raportu.

Wstępny projekt ewaluacji sporządzany będzie przez Operatora i stanowić będzie podstawę do negocjacji warunków kontraktu oraz dyskusji z ewaluatorem zewnętrznym. Kończącym produktem ewaluacji jest raport ewaluacyjny, przekazywany Prezydentowi Miasta oraz Operatorowi Programu. Raport ewaluacyjny zawierać powinien następujące elementy:

- przedmiot badania i kontekst ewaluacji – w celu zaprezentowania tego, co i w jakich okolicznościach było badane,
- procedurę badawczą – koncepcja oceny, jej projekt i stosowane metody,
- wyniki badania i przedstawienie zebranych podczas ewaluacji danych – informacja o zebranych danych, interpretacja danych, wyniki badań,
- wnioski z ewaluacji – z uwzględnieniem specyfiki badanego obszaru, traktując ewaluowany obszar jako całość, pokazując zarówno zalety, jak i słabości,
- rekomendacje – zalecenia i sugestie ułatwiające podejmowanie decyzji.

Raport podlega ocenie i opinii ciała doradczego oraz zatwierdzeniu przez Radę Miasta. Raport będzie udostępniony grupie odbiorców, zgodnie ze sporządzoną listą odbiorców ewaluacji. Wyniki ewaluacji powinny być również dostępne na żądanie.

3) SPOSOBY INICJOWANIA WSPÓŁPRACY POMIĘDZY SEKTOREM PUBLICZNYM, PRYWATNYM I ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI

Rola partnerskiej współpracy w procesie rewitalizacji obszarów miejskich (w tym przy wdrażaniu Programu Rewitalizacji oraz realizacji ujętych w nim projektów) jest szczególnie podkreślana w dokumentach Unii Europejskiej oraz ZPORR, UZPORR i wszelkich wytycznych, dotyczących realizacji działania 3.3. ZPORR. Wybór formuły, w jakiej odbywać się będzie tworzenie zasad oraz realizacja samego partnerstwa, pozostawiono jednak władzom

i społecznościom lokalnym.

W niniejszym Programie podstawową rolę w inicjowaniu współpracy pomiędzy sektorami odegrać winien podmiot zarządzający – Operator Programu. W zależności od przyjętej formuły⁵⁹, rozmaicie widzieć można jego działania na rzecz budowania współpracy.

Proponowane, jako warianty organizacyjne, statusy prawne Operatora w postaci fundacji powołanej w celu wdrażania Programu, czy istniejącej organizacji pozarządowej, stanowiłby – w samej swojej formule – realizację zasady partnerstwa w procesie rewitalizacji. Oznaczałoby to bowiem konieczność wypracowania spójnego i wspólnego sposobu działania ponad jednostkowymi celami partnerów procesu (władz lokalnych, beneficjentów Programu, podmiotów włączanych w realizację projektów) oraz przeznaczenie przez wszystkich uczestników pewnej części własnych zasobów (czasu, pracy, informacji, środków) na rzecz realizacji Programu. Z tego także względu, formuła fundacji lub stowarzyszenia, przyjmujących rolę Operatora Programu, wydaje się być optymalną dla osiągnięcia szerokiego partnerstwa i udziału różnych podmiotów i sektorów we wdrażaniu oraz finansowaniu.

Niezależnie od przyjętego ostatecznie statusu Operatora Programu, w trakcie jego realizacji zapewnić należy wdrażanie instrumentów budowy i funkcjonowania szeroko rozumianego partnerstwa.

Wśród poroponowanych instrumentów wymienić można:

- Stworzenie w ramach działalności Operatora Programu tzw. One Stop Centre (Centrum Jednej Wizyty), pozwalającego w jednym miejscu i niedługim czasie na uzyskanie pełnej informacji o:
  - możliwościach zainwestowania,
  - możliwościach pozyskania partnera,
  - ofertach dzierżawy, najmu lokali użytkowych lub poddzierżawy, podnajmu lokalu lub pomieszczeń, w powstających w ramach Programu powierzchniach publicznych i użytkowych,
  - przetargach i konkursach ofert organizowanych w ramach realizacji Programu.
- Uwzględnianie w rutynowej pracy Urzędu Miasta w Rzeszowie potrzeby koordynacji działań programowych i planistycznych, dostosowanych do zapisów Programu Rewitalizacji. Bezpośrednio łączy się to z możliwością wykorzystywania Programu do poszerzania bazy inwestycji publicznych oraz do włączania partnerów społecznych w system finansowania i realizacji miejskich inwestycji (wiele spośród zgłoszonych do LPR projektów może być zaczątkiem inwestycji o bardziej złożonym montażu finansowym).
- Stworzenie procedur wprowadzania nowych inwestycji do Wieloletnich Planów Inwestycyjnych, które to procedury uwzględnią podmioty sektora prywatnego i organizacje pozarządowe z Obszaru Rewitalizacji przy opracowaniu programu projektów oraz możliwych sposobów ich finansowania.
- Wykorzystanie stron internetowych Miasta m.in. do:
  - *Public Relations* Programu Rewitalizacji w pełnym, opisanym poniżej zakresie,
  - informowania o warunkach włączenia się do Programu z nowymi działaniami i projektami (aktualizacja Programu),
  - prowadzenia bazy partnerów do projektów,
  - informowania o możliwości pozyskania środków na projekty związane z celami rewitalizacji, spoza poddziałania 3.3.1. ZPORR.
- Inicjowanie i organizowanie dyskusji publicznej, związanej z istotnymi fazami procesu rewitalizacji, bądź zmianami mogącymi wpłynąć na jego realizację (np. przyjęcie nowych

---

⁵⁹ Por. rozdział System wdrażania.

ustaleń z ramach Regionalnego Programu Operacyjnego w następnym okresie programowania, przystąpienie do tworzenia założeń na kolejny okres programowania) z udziałem: przedstawicieli władz Miasta, regionu, instytucji uczestniczących w realizacji polityki regionalnej, Operatora oraz innych zainteresowanych partnerów społeczno-gospodarczych (przedstawiciele organizacji pozarządowych, nauki, kultury, biznesu, samorządów zawodowych, itp.).

4) PUBLIC RELATIONS PROGRAMU REWITALIZACJI

Zasady promocji wynikające z zapisów, podręczników i wytycznych dotyczących ZPORR

Plan promocji przyjęty przez Operatora Programu, a także realizacja przez beneficjentów planu promocji każdego projektu, który ujęto w niniejszym Programie i który pozyskał dofinansowanie w ramach ZPORR, odpowiadać winny zaleceniom dotyczącym promocji unijnych źródeł finansowania, określonych w ZPORR, UZPORR oraz podręcznikach, dokumentach i wytycznych MGIP.⁶⁰

Wszyscy beneficjenci, objęci Programem Rewitalizacji, którzy uzyskują wsparcie ze środków funduszy strukturalnych są zobowiązani do stosowania odpowiednich środków informowania i promocji w zależności od charakteru realizowanego projektu. Do instrumentów tych należą:

- dyplomy, certyfikaty;
- tablice informacyjne (billboardy) – informujące o zakresie realizowanego projektu i wsparciu ze strony funduszy strukturalnych, muszą być umieszczane w miejscach inwestycji infrastrukturalnych, których całkowity koszt wynosi ponad 3 mln euro w przypadku projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR). W ciągu 6 miesięcy od zakończenia prac inwestycyjnych tablica informacyjna / billboard powinna zostać zastąpiona tablicą pamiątkową;
- stałe tablice pamiątkowe dla infrastruktury dostępnych dla ogółu społeczeństwa, które powinny zastąpić tablice informacyjne / billboard, a których celem jest pozostawienie trwałej informacji o wsparciu inwestycji ze środków EFRR – po zakończeniu realizacji projektu;
- umieszczanie logo UE i logo ZPORR⁶¹ na wszystkich dokumentach związanych z realizacją projektów, w tym w szczególności w:
  - korespondencji prowadzonej w sprawach projektu z wykonawcami projektów, instytucjami zaangażowanymi we wdrażanie ZPORR,
  - umowach z wykonawcami oraz dokumentacji przetargowej,
  - ogłoszeniach na wybór wykonawcy, nabór personelu czy uczestników w ramach projektów szkoleniowych,
  - materiałach konferencyjnych, szkoleniowych, materiałach multimedialnych, broszurach i ulotkach,
  - materiałach prasowych,
  - stronach internetowych zawierających informacje o projektach realizowanych z funduszy strukturalnych,
  - oznaczeniach różnego rodzaju urządzeń i sprzętów np. komputerowych zakupywanych w ramach projektu.

⁶⁰ Szczegółowe wytyczne dotyczące promocji projektu w ramach ZPORR z marca 2005 r. publikowane są na stronach MGIP www.fundusze-strukturalne.gov.pl.

⁶¹ Wzory logo – na stronach internetowych MGIP.

Wszystkie materiały informacyjne i promocyjne, a także dokumenty stosowane podczas realizacji projektu, muszą zawierać logo Unii Europejskiej, logo Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, co najmniej nazwę Unia Europejska a tam gdzie to możliwe opis w postaci „Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej”, w przypadku realizacji projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego dodatkowo logo Europejskiego Funduszu.

Logo Unii Europejskiej powinno być w szczególności używane na:

- billboardach;
- tablicach pamiątkowych;
- broszurach i ulotkach;
- wnioskach aplikacyjnych;
- rocznych raportach z realizacji projektów;
- filmach video;
- ogłoszeniach;
- materiałach konferencyjnych, szkoleniowych;
- materiałach multimedialnych;
- korespondencji z beneficjentami;
- materiałach prasowych;
- plakatach;
- stronach internetowych poświęconych funduszom strukturalnym.

Zapisy, dotyczące stosowanych przez beneficjenta środków informacyjnych i promocyjnych, włączone zostaną do umowy dofinansowania ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego na realizację projektu.

Kontrolę przestrzegania zapisów dotyczących promocji sprawuje:

- urząd wojewódzki – w przypadku, gdy Wojewoda podpisze umowę dofinansowania ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na realizację projektu,
- beneficjenci końcowi – w przypadku, gdy podpiszą oni umowę dofinansowania ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego lub Europejskiego Funduszu Społecznego na realizację projektu.

Zalecane jest również organizowanie dodatkowych akcji promocyjnych, związanych z ważnymi etapami realizacji projektów, np. inauguracją rozpoczęcia realizacji projektu, momentem położenia kamienia węgielnego pod budowę etc. Wszystkie te wydarzenia powinny zostać podane do wiadomości możliwie najszerszemu kręgowi osób. „Podręcznik procedur wdrażania” wskazuje na następujące instrumenty promocyjne:

- konferencje prasowe;
- notatki prasowe;
- obecność mediów;
- tablice reklamowe przed rozpoczęciem i w trakcie realizacji projektu .

Public Relations Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie

Plan *Public Relations* (PR) i promocji „Lokalnego programu rewitalizacji obszarów miejskich w Rzeszowie”, ustalony powinien zostać przez Operatora Programu i określać:

- cele działań informacyjnych i promocyjnych,
- potencjalne grupy docelowe działań informacyjnych i promocyjnych,

- strategii informowania i promocji.

Oprócz Operatora, instytucjami odpowiedzialnymi za prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych na szczeblu realizacji Programu winni być:

- Urząd Miasta i jego jednostki organizacyjne, biorące udział w przygotowaniu, wdrażaniu i ewaluacji Programu (zakres zależy od przyjętego statusu i formy Operatora),
- Beneficjenci Zewnętrzni i partnerzy Programu.

Podobnie jak dla promocji Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, przyjąć należy dwa podstawowe cele działań informacyjnych i promocyjnych, realizowane w ramach Programu Rewitalizacji:

- skuteczne informowanie potencjalnych beneficjentów o możliwościach zgłoszenia projektów do realizacji w ramach Programu oraz o obowiązujących w tym zakresie procedurach;
- podniesienie świadomości opinii publicznej o przebiegu realizacji i rezultatach Programu.

Rola Operatora w działalności promocyjnej i PR powinna obejmować dwa obszary problemowe:

- przygotowanie i bezpośrednie realizowanie przyjętego planu promocji, dysponowanie środkami finansowymi i odpowiedzialność za efekty działalności promocyjnej i PR Programu Rewitalizacji, jako całości;
- nadzór, pomoc w działaniach promocyjnych, związanych z realizacją poszczególnych projektów, uwzględnionych w Programie Rewitalizacji oraz koordynacja działań promocyjnych poszczególnych beneficjentów, w celu uzyskania efektu synergii i uniknięcia rozproszenia lub wręcz konkurencyjności podejmowanych działań (np. organizacji podobnych imprez w tym samym terminie).

Zakłada się, iż Operator Programu wyznaczy osoby odpowiedzialne za działania informacyjne i promocję, oraz wskaże imiennie osoby udzielające wszelkich informacji o wdrażaniu Programu oraz sposoby kontaktu z tymi osobami. Informacje o odpowiedzialnych osobach i sposobach kontaktu z nimi zostaną upublicznione.

Określenie grup docelowych działań PR Programu Rewitalizacji

Ze względu na zintegrowany charakter Programu, zasięg terytorialny i rangę realizacji jego celów, do grup docelowych działań PR zaliczyć należy:

- Społeczeństwo (wspólnota mieszkańców Rzeszowa), z uwzględnieniem specyficznych narzędzi kierowanych do mieszkańców obszarów rewitalizowanych oraz kierowanych do mieszkańców obszarów Miasta nie objętych Programem;
- Beneficjentów i potencjalnych beneficjentów Programu i jego kolejnych aktualizacji (podmioty kwalifikujące się do pozyskania środków z poddziałania 3.3.1 ZPORR oraz podmioty kwalifikujące się do pozyskania środków w ramach działań komplementarnych, nie objętych dofinansowaniem w ramach tego poddziałania);
- Partnerów społeczno-gospodarczych – partnerów beneficjentów i potencjalnych beneficjentów Programu;
- Organizacje pozarządowe, zawodowe, samorządy gospodarcze;
- Właściwe władze publiczne (władze regionalne województwa podkarpackiego, administracja rządowa szczebla wojewódzkiego, władze publiczne gmin i powiatów sąsiedzkich, władze publiczne miast i gmin partnerskich);
- Media (prasa, radio, telewizja o zasięgu lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim oraz media elektroniczne).

Określenie sfer zadaniowych promocji i PR Programu Rewitalizacji⁶²

Proponuje się przyjęcie następujących sfer działalności promocyjnej i PR:

- Służba informacyjna, jako sfera związana z rozpowszechnianiem oraz nagłaśnianiem informacji, bez skupiania się na określonej grupie docelowej, głównie za pośrednictwem masmediów;
- Relacje inwestycyjne – podtrzymywanie kontaktów z uczestnikami Programu (beneficjentami, partnerami, dostawcami, wykonawcami);
- Relacje finansowe – nawiązywanie i podtrzymywanie dobrych kontaktów z instytucjami finansowymi, takimi, jak:
  - fundusze strukturalne, instytucje wdrażające, pośredniczące, zarządzające,
  - banki, inne instytucje finansowe (kredytowe, ubezpieczeniowe, poręczeniowe);
- Relacje ze społecznościami lokalnymi;
- Relacje z władzami;
- Organizacja imprez promocyjnych;
- Ogłoszenia i reklamy płatne;
- Analizy i badania (odbioru społecznego Programu).

Określenie instrumentów promocji i PR Programu Rewitalizacji

Poniżej przedstawiono propozycje działań i instrumentów promocyjnych oraz PR, z uwzględnieniem zarysowanych powyżej sfer zadaniowych.

Proponowane instrumenty w sferach: służba informacyjna, relacje inwestycyjne, relacje ze społecznościami lokalnymi

Proces informowania o Programie Rewitalizacji powinien mieć charakter dwukierunkowy, to znaczy pozwalać odbiorcom przekazów na formułowanie informacji zwrotnych i własnych opinii. Plan promocji powinien zatem realizować zarówno bierne, jak i czynne prawo obywateli do informacji, zgodnie z obowiązującymi przepisami i standardami.

I tak, wśród instrumentów realizacji działań PR w tych sferach wymienić należy:

- Wykorzystanie oficjalnych stron internetowych Miasta i jednostek miejskich (w tym BIP), z uwzględnieniem możliwości wejścia na odrębny serwis internetowy Programu Rewitalizacji ze strony głównej.
- Przygotowanie serwisu internetowego Programu Rewitalizacji (w zależności od przyjętego statusu i formy Operatora Programu, zaistnieje lub nie będzie potrzeby stworzenia odrębnych stron www), w którego skład wejść powinny:
  - opis problematyki związanej z rewitalizacją obszarów miejskich,
  - informacje, a co najmniej linki do stron, na których znajdują się informacje dotyczące zasad wspierania rozwoju regionalnego,
  - publikacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie,
  - informacje o bieżącym stanie wdrażania, finansowania, ewaluacji Programu,
  - inne informacje i materiały o charakterze informacyjnym (komunikaty o przetargach, konkursach ofert i ich wynikach);
  - forum mieszkańców (pozwalające na przekazywanie przez rzeszowian wizji możliwej aktualizacji Programu);
  - baza projektów, planowanych lub realizowanych, poza poddziałaniem 3.3.1. ZPORR, komplementarnych z Programem Rewitalizacji;

⁶² Przy formułowaniu sfer zadaniowych PR adaptowano systematykę przedstawioną w: T.Goban-Klas „Public Relations czyli promocja reputacji. Pojęcia, definicja, uwarunkowania”. Wydawnictwo Business Press, Warszawa.

- informacje o możliwości pozyskania środków na projekty, związane z przyjętymi celami rewitalizacji, ale nie mieszczące się wśród projektów kwalifikowanych w ramach Poddziałania 3.3.1. ZPORR;
- baza umożliwiająca znalezienie partnera do projektu;
- statystyki raporty;
- galerie fotografii.
- Broszury informacyjne, publikacje związane z realizacją poszczególnych projektów, wydawane przez Operatora oraz podmioty zaangażowane w realizację Programu Rewitalizacji.
- Konferencje prasowe (organizowane przez Operatora i/lub beneficjentów Programu Rewitalizacji) dotyczące np.:
  - uchwalenia Programu,
  - kolejnych etapów wdrożenia i ewaluacji,
  - uzyskania środków na finansowanie projektów/Programu,
  - zakończeniu każdego projektu, realizowanego w ramach Programu.

Proponowane instrumenty w sferze: relacje inwestycyjne

Poniżej przedstawiono propozycje działań mających na celu podtrzymywanie kontaktów z uczestnikami Programu (beneficjentami, partnerami, dostawcami, wykonawcami), zaliczyć do nich można:

- Szkolenia i seminaria dla instytucji zaangażowanych we wdrażanie Programu Rewitalizacji oraz beneficjentów i potencjalnych beneficjentów, na temat m.in.: możliwości udziału w Programie (aktualizacji), zarządzania projektami, monitorowania realizacji projektów, zasad finansowania projektów.
- Nadzór i wsparcie (organizacyjne, doradcze, techniczne) Beneficjentów Zewnętrznych Programu Rewitalizacji przy wypełnianiu obowiązków promocyjnych, związanych z unijnym źródłem finansowania, takich jak przygotowywanie, zgodnie z obowiązującymi zasadami:
  - billboardów (na miejscu realizacji danego projektu),
  - stałych tablic pamiątkowych (w miejscach powszechnie dostępnych, po zakończeniu realizacji projektu),
  - plakatów i innych materiałów dotyczących projektu.⁶³

Proponowane instrumenty w sferze: relacje finansowe

Wśród instrumentów ukierunkowanych na nawiązywanie i podtrzymywanie kontaktów z instytucjami finansowymi i potencjalnymi inwestorami wymienić można:

- Konferencje, spotkania z przedstawicielami instytucji finansowych zaangażowanych w realizację Programu.
- Broszury informacyjne o możliwości i warunkach włączenia się do współfinansowania Programu.
- Przygotowanie (np. w ramach działalności „One Stop Centre”) oferty dla instytucji finansowych i inwestorów.⁶⁴
- Organizacja wizyt studyjnych dla potencjalnych inwestorów i instytucji mogących współfinansować realizację Programu.

Proponowane instrumenty w sferach: relacje ze społecznościami lokalnymi, organizacja imprez promocyjnych

Wśród działań skierowanych do społeczności lokalnej w ramach organizacji imprez można wykorzystać następujące instrumenty promocyjne:

- Festyny, święta ulicy / osiedla.

⁶³ Por. zasady opisane wyżej.

⁶⁴ Idea powstania „One Stop Centre”, jako instrumentu budowania partnerstwa, została opisana wyżej.

- Konkursy dla mieszkańców, dzieci i młodzieży.
- Konkursy na koncepcje architektoniczno-urbanistyczne zagospodarowania terenów rewitalizowanych, organizowane przez Prezydenta Miasta, bądź pod jego patronatem.
- Konkursy w mediach (plastyczne, fotograficzne, dla wspólnot mieszkaniowych, inwestorów).
- Uroczystości związane z zakończeniem realizacji projektów.

Proponowane instrumenty w sferze: ogłoszenia i reklamy płatne

W sferze zadaniowej określonej jako ogłoszenia i reklamy płatne, wyróżnić można różnorodne działania, w tym takie, jak:

- Przygotowanie i realizacja planu zamieszczania płatnych form reklamy, ogłoszeń i komunikatów w mediach (w zależności od przyjętej roli Operatora).
- Uzyskanie korzystnych warunków zamieszczania przez Operatora i beneficjentów ogłoszeń i reklam, związanych z wdrażaniem i realizacją Programu Rewitalizacji oraz poszczególnych projektów (w tym m.in. ogłoszeń o przetargach, konkursach, zaproszeniach do składania ofert, organizacji imprez i szkoleń).
- Pomoc techniczna świadczona przez Operatora na rzecz beneficjentów w przygotowywaniu materiałów przeznaczonych do publikacji.
- Zapewnienie zamieszczania i aktualizacji w serwisie internetowym Programu Rewitalizacji informacji, objętych ogłoszeniami i komunikatami publikowanymi w mediach, a dotyczących tak samego Programu, jak i projektów w nim ujętych.

Proponowane instrumenty w sferze: analizy i badania

W ramach procesu promocji i PR duże znaczenie, także dla oceny i monitoringu realizacji Programu Rewitalizacji, będzie miało prowadzenie analiz i badań. Narzędzia dotyczące tej sfery obejmować mogą:

- Monitoring odwiedzin stron internetowych Programu Rewitalizacji, przygotowywanie raportów z forum mieszkańców.
- Przeprowadzanie badań opinii wśród mieszkańców na temat realizacji Programu Rewitalizacji.
- Przeprowadzanie badań opinii beneficjentów, dotyczących wdrożenia, realizacji, efektów Programu i realizowanych w jego ramach projektów.
- Przygotowywanie raportów z wyników procesu ewaluacji Programu Rewitalizacji.
- Przygotowywanie raportów i sprawozdań z realizacji przyjętego planu promocji.
- Zbieranie opinii zaangażowanych podmiotów o skuteczności realizowanego planu promocji.

Finansowanie działań promocyjnych i PR Programu Rewitalizacji

Sposób, przyjęte instrumenty i poziom środków przeznaczanych na finansowanie działań promocyjnych Programu i projektów, zależeć będzie m.in. od ilości projektów, które uzyskają wsparcie z funduszy strukturalnych i wysokości tego wsparcia, a także od przyjętego sposobu wdrażania Programu Rewitalizacji oraz statusu i formy Operatora Programu.

Można przyjąć, że wysokość środków przeznaczonych na monitoring i reklamę ujęta została w kosztach zarządzania Programem, przyjętych na poziomie 700. tys. zł do 2013 r.

ZAŁĄCZNIK FINANSOWY

Źródła finansowania poszczególnych projektów zgłoszonych do Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Rzeszowie

Kod Projektu w LPR	Koszty całkowite projektu w tys. zł	Koszty kwalifikowane ogółem w zł	Nakłady kwalifikowane w latach 2004-2006 wg źródeł w tys. zł						Nakłady kwalifikowane w latach 2007-2013 wg źródeł w tys. zł						
			Razem	Budżet gminy	Budżet państwa	Środki prywatne	Inne publiczne	Środki UE	Razem	Budżet gminy	Budżet państwa	Środki prywatne	Inne publiczne	Środki UE	
C.P1.01	320,54	320,54	320,54	48,08	32,05			240,41							
C.P1.02	1850,00	1850,00							1850,00	277,50	185,00				1387,50
C.P2.01	49000,00	20000,00	12000,00	1800,00	1200,00			9000,00	8000,00	1200,00	800,00				6000,00
C.P3.01	440,00	440,00	440,00				110,00								
C.P3.02	3000,00	2459,10	2459,10	716,15											
C.P3.03	3020,00	3020,00	3020,00	453,00	302,00										
C.P3.04	825,00	825,00	825,00	123,75	82,50										
C.P3.05	395,00	395,00	395,00	59,25	39,50										
C.P3.06	490,00	490,00	490,00	73,50	49,00										
C.P3.07	1548,00	1548,00	1548,00	232,20	154,80										
C.P3.08	430,00	430,00	430,00	64,50	43,00										
C.P3.09	1087,00	1087,00	1087,00	163,05	108,70										
C.P3.10	545,00	545,00	545,00	81,75	54,50										
C.P3.11	347,50	347,50	347,50	52,13	34,75										
C.P3.12	3860,00	2946,68	2946,68	1473,34											
C.P3.13	3800,00	3800,00	3800,00	1900,00											
C.P3.14	2000,00	2000,00	2000,00	1000,00											
C.P3.15	200,00	200,00	200,00	100,00											
C.P4.01	475,00	475,00	475,00	71,25	47,50										
C.P4.02	8540,00	8540,00	8540,00	2135,00											
C.P4.03	461,79	378,52	39,42	5,91	3,94					29,57	339,10	50,87	33,91		254,33
C.P4.04	1140,00	1140,00	885,00					288,50	596,50	255,00				76,50	178,50
C.P5.01	3767,66	3767,66	3767,66	565,15	376,77										
C.P6.01	1103,10	1103,08	1103,08	165,46	110,31										
M.P1.01	420,00	420,00	420,00				105,00								
M.P1.02	436,52	436,52	436,52	65,48	43,65										
M.P1.03	649,26	649,26	649,26	97,39	64,93										

Kod Projektu w LPR	Koszty całkowite projektu w tys. zł	Koszty kwalifikowane ogółem w zł	Nakłady kwalifikowane w latach 2004-2006 wg źródeł w tys. zł					Nakłady kwalifikowane w latach 2007-2013 wg źródeł w tys. zł						
			Razem	Budżet gminy	Budżet państwa	Środki prywatne	Inne publiczne	Środki UE	Razem	Budżet gminy	Budżet państwa	Środki prywatne	Inne publiczne	Środki UE
M.P3.01	375,00	375,00	375,00	56,25	37,50			281,25						
M.P3.02	467,50	467,50	467,50	70,13	46,75			350,63						
M.P3.03	110,00	110,00	110,00				28,00	82,00						
M.P3.04	160,00	160,00	160,00				40,00	120,00						
M.P3.05	2131,60	2131,60	2131,60	1065,80				1065,80						
M.P3.06	600,00	600,00	600,00	300,00				300,00						
M.P3.07	900,00	900,00	900,00	450,00				450,00						
M.P3.08	1840,00	1840,00	1840,00	920,00				920,00						
M.P3.09	2000,00	2000,00	2000,00	1000,00				1000,00						
M.P3.10	200,00	200,00	200,00	100,00				100,00						
M.P5.01	5169,97	1610,97	612,02	91,80	61,20			459,02	998,95	149,84	99,90			749,22
M.P5.02	1163,44	1163,44	1163,44	174,52	116,34			872,58						
M.P5.03	622,30	622,30	622,30	93,35	62,23			466,73						
W.P1.01	320,00	320,00	320,00	48,00	32,00			240,00						
W.P3.01	200,00	200,00	200,00	100,00				100,00						
W.P4.01	20000,00	20000,00	9000,00	1350,00	900,00			6750,00	11000,00	1650,00	1100,00			8250,00
W.P5.01	387,00	387,00	387,00	58,05	38,70			290,25						
C.G2.01	1470,00	520,00	220,00	33,00	22,00			165,00	300,00	45,00	30,00			225,00
C.G2.02	5100,00	887,00	700,00	105,00	70,00			525,00	187,00	28,05	18,70			140,25
C.G3.01	720,00	720,00	720,00	108,00	72,00			540,00						
M.G2.01	760,00	760,00	760,00				190,00	570,00						
C.S1.01	327,00	327,00	327,00	49,05	32,70			245,25						
C.S1.02	4800,00	4267,00	1067,00	267,00				800,00	3200,00	800,00				2400,00
C.S2.01	1962,00	1962,00	1962,00				490,50	1471,50						
C.S2.02	383,00	383,00	383,00				96,00	287,00						
C.S2.03	900,00	900,00	900,00	135,00	90,00			675,00						
C.S2.04	120,00	120,00	120,00	18,00	12,00			90,00						
C.S3.01	565,00	565,00	565,00				141,30	423,70						
C.S4.01	330,00	330,00	330,00	49,50	33,00			247,50						
M.S1.01	540,00	540,00	540,00	81,00	54,00			405,00						

Kod Projektu w LPR	Koszty całkowite projektu w tys. zł	Koszty kwalifikowane ogółem w zł	Nakłady kwalifikowane w latach 2004-2006 wg źródeł w tys. zł						Nakłady kwalifikowane w latach 2007-2013 wg źródeł w tys. zł					
			Razem	Budżet gminy	Budżet państwa	Środki prywatne	Inne publiczne	Środki UE	Razem	Budżet gminy	Budżet państwa	Środki prywatne	Inne publiczne	Środki UE
M.S1.02	841,80	690,00	690,00	125,06			47,44	517,50						
M.S2.01	110,00	110,00	110,00				28,00	82,00						
M.S2.02	320,00	320,00	320,00				80,00	240,00						
M.S2.03	715,50	715,50	715,50	107,33	71,55			536,63						
M.S3.01	1060,00	1060,00	1060,00				265,00	795,00						
M.S3.02	2200,00	2200,00	2200,00	900,00			400,00	900,00						
M.S3.03	1000,20	1000,20	1000,20	400,10			200,00	400,10						
W.S2.01	3150,00	3150,00	150,00	22,50	15,00			112,50	3000,00	450,00	300,00			2250,00
W.S3.01	1400,00	1400,00	1400,00	210,00	140,00			1050,00						
W.S3.02	140,00	140,00	140,00	21,00	14,00			105,00						
Razem	155712,68	115768,37	86638,31	19955,76	4668,87	1573,80	935,94	59503,95	29130,05	4651,26	2567,51	0,00	76,50	21834,79
Razem Projekty „P” – Celu 1	126798,18	92701,67	70258,61	17324,22	4042,62	283,00	288,50	48320,27	22443,05	3328,21	2218,81		76,50	16819,54
Razem Projekty „G” – Celu 2	8050,00	2887,00	2400,00	246,00	164,00	190,00		1800,00	487,00	73,05	48,70			365,25
Razem Projekty „S” – Celu 3	20864,50	20179,70	13979,70	2385,54	462,25	1100,80	647,44	9383,68	6200,00	1250,00	300,00			4650,00
Razem Obszary Rewitalizacji Śródmieścia	105322,59	69089,08	54957,98	12048,01	2971,02	837,80	288,50	38812,64	14131,10	2401,42	1067,61		76,50	10585,58
Razem Obszary Rewitalizacji Osiedli Blokowych	24793,09	21082,29	20083,33	6098,19	558,15	736,00	647,44	12043,55	998,95	149,84	99,90			749,22
Razem Obszary Wspierające Rewitalizacji	25597,00	25597,00	11597,00	1809,55	1139,70			8647,75	14000,00	2100,00	1400,00			10500,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wniosków Miasta i Beneficjentów Zewnętrznych oraz zasad finansowania projektów w ramach poddziałania 3.3.1 ZPORR.

Format wniosku o wprowadzenie projektu do Programu Rewitalizacji

1. Nazwa planowanego projektu lub zadania inwestycyjnego przeznaczonego do realizacji w okresie 2005-2006 i latach następnych:

.....
 .....
 .....

2. Etapy działania wraz z przewidywanym czasem (harmonogramem) realizacji:

.....
 .....
 .....

3. Oczekiwane produkty i rezultaty projektu wybrane spośród wskaźników sugerowanych dla projektów ZPORR (w aktualnej wersji na stronach MGIP: www.zporr.gov.pl) w układzie:

a. Produkty

L.p.	Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Ilość jednostek

b. Rezultaty

L.p.	Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Ilość jednostek

4. Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu projektu:

.....
 .....
 .....

5. Nakłady do poniesienia i źródła finansowania, ze wskazaniem kosztów kwalifikowanych:

.....
 .....
 .....

Załączniki graficzne – plansze Programu Rewitalizacji

Plansza nr 0. Osiedla Rzeszowa

Plansza nr 1. Aspekt demograficzny

Plansza nr 2. Główne elementy struktury przestrzennej Miasta

Plansza nr 3. Wytyczne Studium UIKZP w zakresie rehabilitacji i przekształceń

Plansza nr 4. Zagrożenia środowiskowe. Wymagania dotyczące przekształceń

Plansza nr 5. Miejsca niebezpieczne na terenie osiedli

Plansza nr 6. Przestępczość na komisariaty Policji

Plansza nr 7. Wypadki i kolizje na ulicach Rzeszowa

Plansza nr 8. Świadczenia pomocy społecznej wg rejonów MOPS

Plansza nr 9. Obszary ubóstwa

Plansza nr 10. Uwarunkowania rozwoju gospodarczego

Plansza nr 11. Elementy tworzące atrakcyjność Miasta

Plansza nr 12. Obszary Rewitalizacji